

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

Fakulta architektury

15129 Ústav navrhování III.

Ing. arch. Vojtěch SIGMUND

SOCIÁLNÍ BYDLENÍ

PARTICIPACE A STAVBA SVÉPOMOCÍ

SOCIAL HOUSING

PARTICIPATION AND SELF-CONSTRUCTION

Doktorský studijní program: Architektura a urbanismus

Studijní obor: Architektura, teorie a tvorba

Školitel: doc. Ing. Michaela Brožová

Dizertační práce

Praha, 2019

Rád bych poděkoval všem, kteří mě podporovali při realizaci této dizertační práce a bez jejichž přispění by tato práce nemohla vzniknout. Především bych rád poděkoval mé školitelce Michaele Brožové za podporu a odborné konzultace. Dále Ladislavu Lábusovi, Matúšovi Dullovi, Davidu Tichému a Petru Suskemu za odborné připomínky a konstruktivní kritiku práce. Michalu Sládkovi, Milanu Tarabovi, Kumarovi Vishwanathanovi, Kataríně Smatanové, Miroslavu Hodečkovi a panu starostovi Vladimíru Ledeckému za poskytnutí podkladů a informací o relevantních projektech a své ženě Aničce za trpělivost a podporu.

Prohlašuji, že jsem dizertační práci na téma "Sociální bydlení – participace a stavba svépomocí" vypracoval samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Ing. arch. Vojtěch Sigmund

Praha, 2019

OBSAH

1.	ÚVOD DO PROBLEMATIKY	8
1.1.	PŘEDMĚT DIZERTAČNÍ PRÁCE	8
1.2.	FORMULACE CÍLŮ DIZERTAČNÍ PRÁCE	9
1.3.	STRUKTURA DIZERTAČNÍ PRÁCE	10
1.4.	METODA ZPRACOVÁNÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE, METODY VÝZKUMNÉ PRÁCE	12
1.5.	OSOBNÍ MOTIVACE	13
2.	VYMEZENÍ POJMŮ	14
2.1.	DEFINICE SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ	14
2.2.	PARTICIPACE A STAVBA SVĚPOMOCÍ	15
2.3.	SLOVNÍK POJMŮ	17
3.	TEORETICKÁ VÝCHODISKA: FORMOVÁNÍ TEORETICKÉHO ZÁKLADU ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY	22
3.1.	VÝVOJ STAVEB PRO BYDLENÍ	24
3.1.1.	OD PRVNÍCH PŘÍBYTKŮ K PRŮMYSLOVÉ REVOLUCI	24
3.1.2.	MASOVÁ PREFABRIKACE	25
3.1.3.	VÝVOJ KONCEPTU SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ	26
3.2.	PRÁVO NA BYDLENÍ	28
3.2.1.	PRÁVO NA BYDLENÍ A PRÁVO NA STAVBU	28
3.2.2.	PRÁVO NA SOCIÁLNÍ BYDLENÍ	31
3.3.	NOVÝ ZÁKON O SOCIÁLNÍM BYDLENÍ	31
3.4.	POŘIZOVATEL BYTOVÝCH STAVEB	33
3.5.	DRUHY PARTICIPACE NA STAVBĚ BYDLENÍ	35
3.6.	VÝVOJ KONCEPTU PARTICIPACE NA STAVBÁCH BYDLENÍ	36
3.7.	STAVEBNÍ BYTOVÁ DRUŽSTVA V MINULOSTI A DNES	37
3.8.	PARTICIPATIVNÍ ARCHITEKTURA	41
3.9.	NOVÉ TRENDY – PARTICIPACE A STAVBA SVĚPOMOCÍ	44
3.10.	SOCIOLOGICKÝ ASPEKT	49
3.10.1.	PARTICIPACE OBYVATEL NA STAVBĚ BYDLENÍ	49
3.10.2.	POZITIVA PARTICIPACE OBYVATEL PŘI STAVBĚ BYDLENÍ	49
3.11.	ÚSKALÍ PARTICIPACE OBYVATEL PŘI STAVBĚ BYDLENÍ	50
3.12.	LEGISLATIVNÍ RÁMEC	51
3.12.1.	STAVBA SVĚPOMOCÍ Z POHLEDU LEGISLATIVY	51
3.12.2.	DRUŽSTEVNÍ VÝSTAVBA SVĚPOMOCÍ Z POHLEDU LEGISLATIVY	52
3.12.3.	SOCIÁLNÍ DRUŽSTVO	53
3.12.4.	BEZPEČNOST PRÁCE NA STAVBĚ	54
4.	ANALÝZA RELEVANTNÍCH PROJEKTŮ (PŘÍPADOVÉ STUDIE)	55
4.1.	POPIS PROJEKTŮ	56
4.2.	PARTICIPACE OBYVATEL A STAVBA SVĚPOMOCÍ	69
4.3.	ÚSPĚŠNOST PROJEKTU Z HLEDISKA ŘEŠENÍ PROBLÉMU SOCIÁLNÍ SEGREGACE	71
4.4.	ARCHITEKTONICKO-ESTETICKÝ ASPEKT, KONSTRUKČNÍ A TECHNICKÉ ŘEŠENÍ PROJEKTŮ	73
5.	DOTAZNÍKOVÝ PRŮZKUM A POLOSTRUKTUROVANÉ ROZHOVORY	74
5.1.	SVĚPOMOCNÁ DRUŽSTEVNÍ VÝSTAVBA v 60.–80. letech 20. STOLETÍ	74
5.2.	PROJEKTY SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ S VYUŽITÍM PARTICIPACE OBYVATEL	82
6.	DÍLČÍ ZÁVĚRY – PRINCIPY IMPLEMENTACE PARTICIPACE A STAVBY SVĚPOMOCÍ NA STAVBĚ SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ	89

6.1.	TŘI MOŽNÉ KONCEPČNÍ PŘÍSTUPY	89
6.2.	WORKSHOPY PARTICIPATIVNÍ ARCHITEKTURY	95
6.2.1.	EXPERIMENTÁLNÍ VÝSTAVBA V ROMSKÉM OSÍDLENÍ KOJATICE.....	95
6.2.2.	WORKSHOP PARTICIPATIVNÍ ARCHITEKTURY – KOLONIE BEDŘÍŠKA, OSTRAVA.	99
6.3.	SPECIFIKA NAVRHOVÁNÍ SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ S VYUŽITÍM PARTICIPACE OBYVATEL	109
6.3.1.	PARTICIPACE NA PŘÍPRAVNÉ FÁZI PROJEKTU	109
6.3.2.	PŘÍMÁ PARTICIPACE NA STAVBĚ (STAVBA SVÉPOMOCÍ)	109
6.3.3.	URBANISMUS A POLOHA STAVBY V RÁMCI SÍDLA	111
6.3.4.	MĚŘÍTKO STAVBY A TYPOLOGIE.....	112
6.3.5.	STAVEBNÍ MATERIÁLY A KONSTRUKČNÍ SYSTÉMY	112
6.3.6.	EKONOMIKA STAVBY – POŘIZOVACÍ A PROVOZNÍ NÁKLADY	113
6.4.	STRATEGIE PRO USNADNĚNÍ PARTICIPATIVNÍ A SVÉPOMOCNÉ VÝSTAVBY SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ	114
6.4.1.	FINANČNÍ PARTICIPACE NA STAVBĚ SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ	115
6.	ZÁVĚR.....	116
7.	SEZNAM ZKRATEK	119
8.	SEZNAM OBRÁZKŮ	120
9.	SEZNAM TABULEK	123
10.	BIBLIOGRAFIE	124
	PŘÍLOHY:	131
A)	ROZBOR RELEVATNÍCH PROJEKTŮ	131
A.1.	ZA LEPŠÍ BYDLENÍ V DOBRÉ VODĚ (CZ)	132
A.2.	DARWIN ROAD, TILBURY (UK)	137
A.3.	VESNIČKA SOUŽITÍ, OSTRAVA (CZ)	141
A.4.	QUINTA MONROY, IQUIQUE (CHILE)	145
A.5.	10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES (JAR).....	152
A.6.	KITCISAKIK (CAN)	157
A.7.	KOJATICE (SK).....	161
A.8.	3E DOMY – RANKOVICE (SK)	169
A.9.	PŘÍPADOVÉ STUDIE ZE SLOVENSKÝCH ROMSKÝCH OSAD – RESP. MARGINALIZOVANÝCH ROMSKÝCH KOMUNIT (MRK)	174
B)	DOTAZNÍKOVÝ PRŮZKUM	186
B.1.	SVÉPOMOCNÁ DRUŽSTEVNÍ BYTOVÁ VÝSTAVBA	186
B.2.	PROJEKTY SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ S VYUŽITÍM PARTICIPACE OBYVATEL	214
C)	WORKSHOP – KOJATICE	248
D)	WORKSHOP – BEDŘÍŠKA	258
E)	SOCIÁLNÍ BYDLENÍ V ZAHRANIČÍ	263
E.1.	FINSKO	264
E.2.	FRANCIE	264
E.3.	NĚMECKO.....	264
E.4.	NIZOZEMSKO	265
E.5.	RAKOUSKO.....	266
E.6.	SKANDINÁVIE	266
E.7.	VELKÁ BRITÁNIE	266
E.8.	SKOTSKO	267
F)	PŘEHLED DOSAVADNÍCH VÝSLEDKŮ VLASTNÍ PRÁCE DOKTORANDA V OBLASTI TÉMATU DIZERTAČNÍ PRÁCE – SEZNAM PRACÍ A PUBLIKACÍ	268

Abstrakt

SIGMUND, Vojtěch, 2019. *Sociální bydlení – participace a stavba svépomocí*. Praha. Dizertační práce. České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury

V České republice chybí státem podporované bydlení i zákon regulující proces vzniku sociálního bydlení v českých souvislostech a ustanovující jeho formy. Ceny realit i nájemného v poslední době prudce stoupají a nedostupnost bydlení se stává reálnou hrozbou pro čím dál více lidí. Dizertační práce předkládá jeden ze způsobů, který by mohl obohatit a zefektivnit vznik nového sociálního bydlení – stavbu sociálního bydlení s využitím participace budoucích obyvatel v mnohých formách, včetně svépomocné výstavby. Práce zkoumá možnosti a limity implementace inovativního přístupu, který propojuje téma sociálního bydlení s tématem participace a stavby svépomocí, což vyžaduje změnu zažitých paradigmat. Dnes je v ČR vnímáno sociální bydlení především jako bydlení nájemní, kde se nepředpokládá výraznější zapojení obyvatel. Skutečnost, že prozatím neexistuje zákon o sociálním bydlení, je však zároveň stále šancí pro implementaci těchto konceptů. Participace obyvatel na stavbě sociálního bydlení může osobám, jež se účastní, dopomoci k dosažení bydlení, získání nových dovedností, a tím může pozitivně působit na jejich začleňování do společnosti a zvýšit šance na udržení jejich ekonomické soběstačnosti. Participace může být také preventivním prostředkem boje s dlouhodobou nezaměstnaností. Jedná se o důležitý princip, který by měl být zahrnut již do přípravné fáze projektů. Zapojení do procesu může mít mnoho podob, může se jednat o participaci na procesu přípravy projektu, participaci finanční, participaci na správě bydlení a konečně o fyzickou participaci na stavbě – tj. stavbu svépomocí. Zahrnutí participace a stavby svépomocí do vzniku sociálního bydlení vykazuje mnoho pozitiv, a proto by mělo být uznáno za plnoprávný způsob vzniku sociálního bydlení.

Praktický výzkum v této práci se věnuje analýze třinácti projektů sociálního bydlení, realizovaných v zahraničí i v České republice, u kterých byla v různé míře použita participace včetně stavby svépomocí. Výsledky výzkumu prokazují, že využití těchto principů na stavbě státem podporovaného bydlení je přínosem – zvyšuje dostupnost vlastního či nájemného bydlení pro lidi ohrožené ztrátou bydlení a celkově zlepšuje životní situaci některých obyvatel s nejistou budoucností. Práce dále zkoumá, jakým způsobem ovlivňuje participace obyvatel a stavba svépomocí architekturu staveb sociálního bydlení. U příkladů staveb, kde došlo k zapojení místní komunity v přípravné fázi a kde byla výrazně využita svépomoc na stavbě, byl tento fakt promítnut do koncepce projektu. Díky tomu vznikl zcela originální design, což by se nestalo, pokud by nebylo uvažováno s využitím svépomocí.

Po prozkoumání některých omezení, vyplývajících ze zahrnutí principů participace do stavby sociálního bydlení, dochází výzkum k těmto závěrům:

1. Svépomocná výstavba sociálního bydlení by měla být vnímána jako prostředek komplexní sociální podpory.
2. Finanční participace obyvatel na stavbě sociálního bydlení přináší významná pozitiva.
3. Obyvatelé by měli být zapojeni do procesu stavby sociálního bydlení v maximální možné míře.
4. Předpoklad pro zapojení obyvatel do procesu stavby sociálního bydlení je existence komunity a fungující komunitní centrum v lokalitě.
5. Vhodným nástroj pro zapojení komunity jsou workshopy participativní architektury.
6. Zapojení místní komunity do procesu výstavby sociálního bydlení ovlivňuje návrh a může vést ke vzniku výjimečné architektury.

Klíčová slova: bydlení, sociální bydlení, participace, participativní architektura, sociální vyloučení, sociální integrace, stavba svépomocí

Abstrakt EN

SIGMUND, Vojtěch, 2019. Social housing - participation and self-build. Prague. Dissertation thesis. Czech technical university in Prague, Faculty of architecture.

The Czech Republic lacks the social housing and the law that would regulate it. Real estate and rent prices have risen violently and housing inaccessibility is becoming a real threat to more and more people. The dissertation thesis presents participation of future inhabitants (including self-construction) as one of possible ways that could be implemented in the social housing construction.

The thesis examines the possibilities and limits of the implementation of an innovative approach that connects the theme of social housing with the theme of participation and self-construction, which requires a change of generally accepted paradigms. Today, social housing in the Czech Republic is perceived as rental housing, where there is no significant involvement of the inhabitants. The fact that there is no social housing law at the moment brings a chance to implement concepts of the participation and self-construction of social housing. Participation and self-construction of social housing enable people who participate to contribute to housing, acquire new skills and thus positively influence their integration into society and increase the chances of sustaining their economic self-sufficiency. Participation can also be a preventative means of combating long-term unemployment. It is an important principle that should be included in the preparatory phase of the projects. Involvement in the process can have many forms, such as participation in the project, financial participation, participation in housing management and, finally, physical participation in the construction - self-construction. The inclusion of participation and construction of self-help into the process of implementation of social housing shows many positive and should therefore be recognized as a full-fledged way of social housing.

Practical research in this thesis deals with the analysis of thirteen social housing projects realized in the Czech Republic as well as abroad, in which the participation was used. The results of the research prove that the use of these principles in the construction of social housing is beneficial - it increases the availability of own or rented housing for people living in insecure housing and overall improves the life situation of people with an uncertain future. The thesis also examines the influence of inhabitants participation on the design of social housing. Examples of the social housing where the local community was involved in the preparatory phase and where the self-construction was considerably used reflect this fact in the design of the project. This created an innovative architecture that would not have been implemented if there were not considered using self-construction.

Considering important constraints due the inclusion of the principles of participation in the social housing construction, the following conclusions are being drawn:

1. Self-construction of social housing should be perceived as a means of complex social support.
2. The financial participation of future inhabitants of social housing brings significant advantages.
3. Residents should be involved in the process of social housing construction as much as possible.
4. The prerequisite for involvement of the inhabitants in the process of building social housing is the existence of a community and a functioning community center in the locality.
5. Workshops for participatory architecture are a recommended tool for community involvement.
6. The involvement of the local community in the process of the social housing construction influences the design and can lead to the creation of exceptional architecture.

Keywords: housing, social housing, participation, participatory architecture, social exclusion, social integration, self-construction, social housing act

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY

1.1. PŘEDMĚT DIZERTAČNÍ PRÁCE

Téma dizertační práce bylo zvoleno jako reakce na aktuální situaci v České republice, kde naléhavě chybí státem podporované bydlení (respektive sociální bydlení). Komerční ubytovny, které nahrazují bydlení pro skupiny obyvatel, jež nedosáhnou na tržní nájemné, nemohou být z mnoha důvodů trvalou náhradou státem podporovaného bydlení. Životní podmínky na ubytovnách jsou nevyhovující, náklady jsou nepřiměřeně vysoké a obyvatelé nejsou zpravidla schopni zaplatit nájem bez státních příspěvků – nejde o dlouhodobé a koncepční řešení.

Stát a obce by měly tuto naléhavou situaci řešit a aktivně podporovat dostupnost bydlení vytvoření funkční koncepce by mělo být předmětem nového zákona o sociálním bydlení, jehož schválení je však dlouhodobě odkládáno. Dizertační práce se zabývá otázkou: **Je možné vytvořit koncepční strategii sociálního bydlení, jejímž cílem je zároveň podpoření soběstačnosti obyvatel?**

Práce předkládá inovativní propojení tématu sociálního bydlení s tématem participace a stavby svépomocí, zkoumá možnosti a limity tohoto přístupu, který vyžaduje změnu zažitých paradigmat. V současné době prezentují předkládané koncepce v České republice sociální bydlení především jako bydlení nájemní, kde se nepředpokládá výraznější zapojení obyvatel.

Dizertační práce analyzuje příklady sociálního a dostupného bydlení, realizovaného v zahraničí, které má formu družstevní nebo vlastnickou a díky tomu usnadňuje implementaci principů participace. V těchto příkladech se pomocí zapojení obyvatel do procesu návrhu a realizace stavby podařilo snížit pořizovací náklady bydlení, zmírnit negativní efekt sociální segregace, anebo aktivovat obyvatele směrem k ekonomické soběstačnosti. V situaci, kdy je nedostatek dostupného bydlení alarmující a reálná délka cesty k jeho vzniku je nejistá, je třeba uvažovat i o těchto formách vlastnictví, jejichž vznik může být uspišen právě participací budoucích obyvatel. Záměrem práce je poukázat na pozitiva, která může participace obyvatel přinést, a posoudit také slabé stránky konceptu. Impulsem propojení tématu dostupnosti bydlení se svépomocnou výstavbou byla rostoucí míra dlouhodobé nezaměstnanosti v České republice, ke které docházelo do roku 2015.¹ „V posledních letech jsme svědky rekordně nízkých úrovní nezaměstnanosti a stejně tak i míra dlouhodobé nezaměstnanosti klesá.“² Nicméně ve 3. čtvrtletí roku 2018 je v ČR evidováno 36 tis. dlouhodobě nezaměstnaných³, přičemž je možno se domnívat, že většina těchto lidí žije v nevyhovujícím bydlení, anebo jsou přímo ohroženi ztrátou bydlení. Myšlenka svépomocné stavby sociálního bydlení by mohla být jedním z možných řešení. Kromě nově vzniklých bytů by zároveň vznikla i nová pracovní místa a zvýšila by se kvalifikace na stavbě se podílejících obyvatel.

Participace na stavbě sociálního bydlení může mít mnoho forem. Nemusí se jednat pouze o participaci finanční, to je vložení vlastního kapitálu do stavby, nebo o samotnou účast na stavbě – stavbu svépomocí. Existují i jiné druhy participace, které mohou být uplatněny v procesu výstavby. Jedná se zejména o participaci na procesu přípravy projektu, zapojení budoucích obyvatel do rozhodování, jaký bude například standard bydlení, co všechno budou obsahovat společné prostory apod. Dalším možným způsobem je pak participace na správě bydlení. Záměrem dizertační práce je posoudit, které typy sociálního bydlení participaci umožňují,

---

1 Pozn.: V letech 2009–2015 v ČR stoupala míra dlouhodobě nezaměstnaných, tzn. lidí, kteří jsou bez práce déle než 12 měsíců. Od roku 2015 dlouhodobá nezaměstnanost klesá.

2 HOLÝ, Dalibor. Dlouhodobá nezaměstnanost je nejnižší od roku 1997. *Statistika&My* [online]. 2017(04) [cit. 2019-01-22]. ISSN 1804-7149. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2017/04/dlouhodobá-nezamestnanost-je-nejnižsi-od-roku-1997/>

3 ČSÚ [Český statistický úřad]. Dlouhodobá nezaměstnanost podle krajů (3. čtvrtletí 2018) [cit. 2019-01-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61565944/25012818q343.pdf/f661b1bd-ae77-47b5-9e30-350cda9a8b74?version=1.2>

jaké formy participace při vzniku sociálního bydlení je možné aplikovat a pro které skupiny obyvatel nebo pro které lokality je participace vhodná a pro které nikoliv.

Dizertační práce se zejména zabývá architektonicko-estetickým aspektem a konstrukčními specifiky realizací staveb sociálního bydlení, realizovaných s využitím participace a zapojení místní komunity, respektive zkoumá, jakým způsobem ovlivňuje participace obyvatel a stavba svépomocí architekturu staveb sociálního bydlení.

1.2. FORMULACE CÍLŮ DIZERTAČNÍ PRÁCE

Předkládaná dizertační práce má několik cílů.

1. Poukázat na současnou situaci na bytovém trhu v ČR a na to, jaké jsou reálné možnosti lidí ohrožených sociálním vyloučením opatřit si důstojné bydlení s přiměřeně vysokými náklady
2. Představit, zda a jakými způsoby může participace na stavbě bydlení nebo stavba svépomocí ovlivnit zařazení těchto lidí do společnosti
3. zmapovat a analyzovat existující realizace sociálního bydlení, při jejichž vzniku byl aplikován princip participace a stavby svépomocí. Popsat, za jakých okolností vznikaly, jak byla participace implementována a zda a jak přispělo její využití k sociální integraci obyvatel
4. formulovat koncepty participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení
5. posoudit možnosti a limity použití různých forem participace, včetně svépomocné stavby při pořizování sociálního bydlení
6. analyzovat, jakým způsobem ovlivnilo využití participace vzhled, konstrukci a architekturu staveb sociálního bydlení

Ambicí této dizertační práce je také určit, jaká míra participace je vhodná a reálně použitelná pro jednotlivé typy podporovaného bydlení uvedené v *Koncepci sociálního bydlení ČR 2015–2025*⁴, která měla sloužit jako podklad pro vznik nového zákona o sociálním bydlení, který v roce 2017 nakonec nebyl přijat. (Více k tématu peripetií kolem Zákona o sociálním bydlení v kapitole 3.3).

---

4 *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády České republiky, Praha, 2015.[online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf.

1.3. STRUKTURA DIZERTAČNÍ PRÁCE

Tato dizertační práce je rozdělena do pěti částí, jež reflektují metodologii mého výzkumu:

Úvodní část (1) představuje problematiku výzkumu, předmět výzkumu a jeho cíle. Dále zde popisují metodologii zpracování dizertační práce.

Vymezení pojmů (2) obsahuje definice stěžejních pojmů, jež jsou sociální bydlení, participace a stavba svépomocí. Dále zahrnuje slovník dalších důležitých pojmů včetně podrobných vysvětlení pojmů sociální segregace, sociální inkluze, sociální práce, komunitní práce a komunitní centrum.

Následují **teoretická východiska výzkumu (3)**. V kapitole 3.1 je čtenář uveden do problematiky bytových staveb (historie bytových staveb, svépomocná stavba, stavba odborníky, prefabrikace), dále je konfrontován s problematikou práva na bydlení a práva na stavbu (kapitola 3.2).

Následně je popsán vývoj konceptu sociálního bydlení včetně situace kolem vzniku nového zákona o sociálním bydlení v ČR (kapitola 3.3). V kapitole 3.4–6 jsou podrobně popsány všechny možné formy participace na stavbě bydlení a následně je popsán vývoj konceptu participace na stavbách bydlení.

Fenomén stavebních bytových družstev a družstevní svépomocné bytové výstavby je pro téma participace zásadní, a proto kapitola 3.7 popisuje a mapuje vývoj a současný stav stavebních bytových družstev ČR.

V kapitole 3.8 jsou shrnuty myšlenky participativní architektury a následně se čtenář může seznámit s novými trendy v oblasti participace na stavbě bydlení a stavby svépomocí bytových staveb (kapitola 3.9).

Sociální a sociologický aspekt (kapitola 3.10) má potenciál být nejdůležitějším přínosem participace při stavbě. Participace na stavbě sociálního bydlení může pozitivně ovlivnit proces sociální inkluze.

V kapitole 3.11 jsou popsána technická úskalí a etické hledisko stavby svépomocí.

V kapitole 3.12 je pak problematika participace na stavbě bydlení, svépomocné stavby a družstevní výstavby zasazena do legislativního rámce.

Analýza (4) představuje analýzu vybraných relevantních projektů – realizací sociálního bydlení. Analyzována je míra využití participace a stavby svépomocí v těchto projektech, hodnocena je úspěšnost projektů z hlediska řešení problému sociální segregace a je zkoumáno, jakým způsobem využití participace nebo stavby svépomocí ovlivnilo návrh staveb.

Další část **(5)** tvoří výsledky **dotazníkového průzkumu**, jehož se účastnily osoby, které se podílely na realizaci nebo správě objektů sociálního bydlení, při jehož stavbě byla využita participace nebo stavba svépomocí, a **polostrukurovaných rozhovorů** s osobami s přímou zkušeností s družstevní bytovou výstavbou v 60.–80. letech 20. století. Pomocí on-line dotazníků a rozhovorů byla doplněna chybějící data a informace.

Z analýz relevantních projektů, dotazníkového průzkumu a polostrukturovaných rozhovorů byly vyvozeny **dílní závěry (6) – principy implementace participace a stavby svépomocí na stavbě sociálního bydlení.**

Kapitola 6.1 definuje tři možné koncepční přístupy realizace sociálního bydlení s využitím participace a stavby svépomocí. Pro implementaci participace a stavby svépomocí do stavby sociálního bydlení práce doporučuje formu workshopu participativní architektury (kapitola 6.2), přičemž jako příklady dobré praxe uvádí workshop v Kojaticích a v kolonii Bedřiška v Ostravě.

Podrobně jsou popsána specifika navrhování sociálního bydlení s využitím participace a stavby svépomocí (kapitola 6.3). Zejména zvýšené nároky na organizaci a přípravu projektu, zásady pro umístění stavby v rámci sídla, otázka měřítka a typologie, vhodných stavebních materiálů a konstrukčních systémů. Dále jsou zde uvedena doporučení pro snížení pořizovacích a provozních nákladů stavby.

V kapitole 6.4 jsou popsány strategie usnadňující participativní a svépomocnou výstavbu sociálního bydlení, včetně podpory finanční participace při stavbě sociálního bydlení.

Závěr (7) práce shrnuje výsledky výzkumu a rekapituluje pozitiva, které koncept participace a stavby svépomocí sociálního bydlení může přinést. Stanovuje principy a podmínky, kdy je možné tuto strategii použít.

Detailní popis relevantních projektů je přiložen jako samostatná příloha A, dotazníky a rozhovory z části 5 jsou přiloženy jako samostatná příloha B.

Výsledky a detailní popis průběhu workshopů participativní architektury jsou přiloženy jako příloha C a D. Systémy sociálního bydlení v zahraničí jsou popsány v příloze E.

1.4. METODA ZPRACOVÁNÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE, METODY VÝZKUMNÉ PRÁCE

Problém dostupnosti bydlení je komplexní a vyžaduje holistický přístup. Otázka dostupnosti bydlení je ovlivněna množstvím navzájem se ovlivňujících faktorů. Pro pochopení této komplexní problematiky je třeba udělat exkurz do společenských věd, zejména do sociologie, sociální antropologie, historie a práva. Mezioborový přístup je v současnosti považován za důležitý směr zkoumání komplexních skutečností. V teoretické části se výzkumná práce obrací ke studiu literatury různých vědních oborů a vytváří z nich syntézu. Vzniká interdisciplinární práce, která je určena primárně odborné veřejnosti a zároveň má ambici oslovit i širší publikum. Je určena architektům, kteří se o problematiku zajímají, a dalším odborníkům, kteří získají možnost vidět problematiku z pohledu architekta.

Samotnému výzkumu předcházela teoretická příprava, kdy byla zkoumaná problematika zasazena do historického kontextu, legislativního rámce a sociologických aspektů. Základním předpokladem bylo seznámení se s vývojem bydlení od pravěku až po současnost. Součástí práce je stručné shrnutí historie bydlení, přičemž byl důraz kladen na způsob výstavby (stavba svépomocí, stavba odborníků, prefabrikace) a způsob financování (státní výstavba, soukromá developerská výstavba, družstevní výstavba). Důležitou součástí teoretické přípravy bylo seznámení se s myšlenkami participativní architektury, které jsou v práci také podrobně popsány. Nezbytná je znalost legislativy, zejména stavebního zákona, zákona o obcích a zákona o BOZP.

Dále byla provedena rešerše referenčních projektů. Následně byly zkoumány vybrané projekty a bylo provedeno jejich hodnocení z hlediska míry a užitečnosti participace. Autor se v případě každého projektu seznámil s okolnostmi jeho vzniku, s průběhem a podobou realizace. Byl proveden terénní průzkum osobní návštěvou u vybraných staveb.

Výzkum byl podpořen konzultací s osobami spojenými s realizací formou dotazníků.

Byl analyzován také architektonicko-estetický aspekt a bylo hodnoceno, jakým způsobem využití participace nebo stavby svépomocí ovlivnilo návrh.

V práci jsou tedy kombinovány různé výzkumné metody, výzkum se opírá o čtyři základní pilíře:

1. Studium a analýza případových studií.
2. Pozorování workshopů participativní architektury.
2. Polo-strukturované rozhovory s účastníky svépomocné družstevní výstavby v 60.–80. letech 20. století.
3. On-line dotazníkový průzkum, jehož se účastnily osoby, které se podílely na realizaci nebo správě s ociálního bydlení, při jehož stavbě byla využita participace nebo stavba svépomocí.

V závěru práce budou stanoveny výchozí principy a strategie, jež budou shledány jakožto vhodné pro využití participace a pro aplikaci na svépomocně realizované projekty sociálního bydlení.

1.5. OSOBNÍ MOTIVACE

Rád bych na tomto místě objasnil osobní motivaci, která mě vedla k výběru tématu a která byla hybnou silou mého výzkumu. V roce 2010 jsem diplomoval projektem „Domov pro bezdomovce“ – komunitní centrum pro lidi bez domova a tréninkové byty na FA ČVUT v Praze. O dva roky dříve jsem také úspěšně obhájil diplomní projekt na École nationale supérieure d'architecture v Grenoblu ve Francii na téma nízkonákladového svépomocného bydlení. Studium ve Francii bylo unikátní zejména důrazem na sociální aspekt architektury a bylo impulsem k mému pozdějšímu směřování.

Po návratu do Čech jsem započal aktivity, které se orientují na sociální a společensky prospěšné architektonické projekty. Tyto aktivity vyústily založením spolku Architekti bez hranic, jehož jsem spoluzakladatel a člen jeho výboru. Část života jsem prožil v zahraničí (Francie, Švédsko, Kanada), kde jsem se mimo jiné inspiroval občanskou angažovaností lidí a architektů. Cennou zkušeností mi byl pobyt v kanadském Québecu, kde jsem působil jako projektový manažer výstavby sociálního bydlení. V rámci Architektů bez hranic jsem například působil jako organizátor a lektor na workshopu participativní architektury v osadě Bedřiška v Ostravě. Díky aktivitám v rámci spolku Architekti bez hranic získávám kontakty z řad architektů, sociologů, sociálních pracovníků, komunálních politiků a zástupců organizací, věnujících se sociálním tématům. Nejdůležitějším projektem spolku je sestavení sborníku Bezdomovectví a veřejný prostor pro MPSV, jehož přípravu mají Architekti bez hranic na starosti.

Podrobný seznam publikací doktoranda je uveden v příloze F této dizertační práce.

Architekti bez hranic, z. s.

Spolek Architekti bez hranic postupně vznikl už od roku 2015, kdy jsme se začali scházet, vyměňovali jsme si názory a postřehy a formulovali vize. Iniciátory a zakladateli spolku jsem byl já společně s Ing. arch. Karolínou Kripnerovou. Oficiálně byl zapsán spolek registrován v dubnu 2017. Iniciativa Architekti bez hranic sdružuje desítku mladých architektů a designérů se zájmem o veřejný prostor. Věnuje se projektům pro znevýhodněné lidi, projektům, které zlepšují zanedbaná místa, a projektům, které posilují mezilidské vztahy.

Idea, poslání, důvod existence a cíle organizace jsou:

1. Iniciovat a realizovat projekty pro znevýhodněné lidi.
2. Propojovat lidi se zájmem věnovat se architektuře nekomerčně a zprostředkovat výměnu zkušeností.
3. Popularizace tématu a komunikace směrem k odborné i laické veřejnosti.

Ambicí platformy je stát se členem mezinárodní sítě dobrovolnických organizací Architectes sans frontières, jejíž filozofie je nám blízká.

2. VYMEZENÍ POJMŮ

2.1. DEFINICE SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ

V odborné terminologii není definice sociálního bydlení pevně ukotvena. Ani ve světě neexistuje jednotná definice této formy bydlení a různé země vnímají institut sociálního bydlení odlišným způsobem. Neexistuje žádná obecná definice výrazu „sociální bydlení“ platná v celé Evropě, z níž by vyplýval právní status pronajímatele, režim pronájmu, metoda financování či cílová populace v závislosti na dané zemi. Publikace *Sociální bydlení v EU* z roku 2013 uvádí, že „všechny členské státy Evropské unie se při vymezení sociálního bydlení shodují na třech prvcích: smyslem sociálního bydlení je obecný zájem, účelem je zvýšení nabídky cenově dostupného bydlení a konkrétní cíle sociálního bydlení se týkají sociálně-ekonomického statusu nebo přítomnosti rizikových faktorů. Kromě výše zmíněných podobností neexistuje žádná společná oficiální definice výrazu „sociální bydlení“ platná pro celou Evropu. Ani tento samotný pojem není využíván ve všech 27 členských státech EU. Například: Rakousko používá výrazy „bydlení s omezeným ziskem“ nebo „lidové bydlení“; Dánsko používá výrazy „společné bydlení“ nebo „neziskové bydlení“; Francie používá výraz „bydlení za mírný nájem“; Německo využívá výraz „podpora bydlení“, Španělsko „chráněné bydlení“ a Švédsko „bydlení formou veřejné služby“.⁵

Podrobněji jsou modely sociálního bydlení popsány v příloze E této dizertační práce.

V této práci bude jakožto sociální uvažováno takové bydlení, jež splňuje požadavky bytových staveb dle platné legislativy a je poskytováno k pronájmu nebo k prodeji za ceny dostupné těm, kteří nejsou schopni soutěžit na otevřeném trhu.

Ivan Příkryl z České společnosti pro rozvoj bydlení k tomuto tématu uvádí: „Sociální bydlení je nezbytnou součástí bytového trhu, přičemž nelze spoléhat na jeho vznik či regulaci tržními pravidly, nýbrž je třeba právní úpravy určující odpovědnost za zajištění konkrétních podmínek pro výstavbu, provoz, výši nájemného a kontrolu tohoto sektoru, bránící jeho zneužívání, zajišťující dodržování pravidel vzájemného soužití a dalších podmínek, stanovených zákonem“⁶

Sociální bydlení je většinou bydlením nájemním, poskytovaným jednotlivcům a rodinám, které na pořízení vlastního bydlení nedosáhnou.

V souvislosti s finanční participací obyvatel sociálního bydlení je důležitá forma vlastnictví sociálního bydlení. „Sociální bydlení se ve většině zemí poskytuje jako nájemní bydlení, prodej bytů je však v mnoha zemích též možný. Dále některé země nabízejí přechodovou možnost sdíleného vlastnictví, kdy si nájemníci zakoupí podíl na bytu a platí nájem za zbývající část. Tento přístup je stále více uplatňován ve Spojeném království. Jiné země, včetně některých zemí ze Středozeří (například Kypru, Řecka a Španělska), poskytují sociální bydlení jako bydlení, které se prodává za nízkou cenu. Nájemní sociální bydlení je zastoupeno ve všech členských státech kromě Řecka, vlastnictví bytových jednotek není zastoupeno v severní Evropě ani ve většině zemí východní Evropy. Na sdílené vlastnictví lze narazit v některých zemích, nicméně bez konkrétních geografických tendencí.“⁷

---

5 *Sociální bydlení v EU*, Evropský parlament, Brusel 2013.
Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/c73c2300-eb55-4274-9a38-da1d1e89cd45/Socialni-bydleni-v-EU.pdf>

6 PŘÍKRYL, Ivan. *Sociální bydlení v České republice*. Česká společnost pro rozvoj bydlení, 2012. Dostupné z: http://www.csrp.cz/prispevky/socialni_bydleni_zakladni_navrhy_2012.pdf.

7 *Sociální bydlení v EU*, Evropský parlament, Brusel 2013.
Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/c73c2300-eb55-4274-9a38-da1d1e89cd45/Socialni-bydleni-v-EU.pdf>

Pro úplnost je nutno dodat, že pojem sociální bydlení je v českém právním řádu již ukotven, ovšem pouze pro účely snížené sazby daně z přidané hodnoty. Stavbami pro sociální bydlení se tak mj. označují byty s výměrou do 120 m² a rodinné domy, jejichž podlahová plocha nepřesahuje 350 m².⁸

2.2. PARTICIPACE A STAVBA SVĚPOMOCÍ

Pojem participace

„Participace (z lat. partem capere, mít podíl) znamená sdílení něčeho, účast nebo podílení se na něčem.“⁹

Cizí slovo participace je ve výkladovém slovníku uvedeno českými homonymy „účast, podíl“ – tato slova vyjadřují podstatu pojmu, jež je užíván v souvislosti s účastí na rozhodnutích. Často jej vnímáme v sousloví "občanská participace", jež se dostalo do běžného slovníku s utvářením občanské společnosti po roce 1989 – účast občanů na věcech veřejných je podmíněna dostatečnou informovaností společnosti a umožněním účasti veřejnosti při některých rozhodnutích.

Participativní plánování je přístup, kdy se skupina lidí zapojuje do tvorby rozhodnutí, která se jich dotýká. V našich končinách jde o poměrně nový fenomén. V nevládním sektoru je často participace cílové skupiny podmínkou získání grantů a dotací – očekává se účast těch, koho se aktivity mají dotýkat. Angažované a sociální umění často pracuje s účastí laiků na uměleckých projektech a performancích – např. akce Kateřiny Šedé.

Zapojení osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených se zabývá publikace *Strategie sociálního začleňování 2014–2020*, kterou vydalo MPSV v roce 2014. „Participace znamená podporu demokratických procesů a principů. To má význam zvláště v obdobích, kdy atmosféra ve společnosti není nakloněná různosti, mnohosti a otevřenosti. Veřejná debata o participaci může způsobit procitnutí k vědomí lidských práv, jejich ochrany a podpory. Participace lidí se zážitkem chudoby znamená rovněž účinnou zpětnou vazbu, jaká je základem pro dobré vládnutí.“¹⁰

„Praxe neziskových organizací, které se věnují sociální práci pro lidi v obtížných životních situacích, a které se setkávají s chudobou každý den, ukazuje, že v takových případech funguje:

- setkávání na bázi komunity,
- sdílení těžkostí,
- výměna znalostí a zkušeností,
- možnost vyjádřit se a formulovat své názory a návrhy,
- společně a vzájemně se učit nové věci,
- nadchnout se pro společné dílo,
- moci své zkušenosti sdělit těm, kteří přímou zkušenost nemají.

---

8 Zákon č. 235/2004 Sb. o DPH. In: *Sbírka zákonů České republiky. § 48 Sazba daně u dokončené stavby pro bydlení nebo dokončené stavby pro sociální bydlení*. Dostupné také z: <https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-235-2004-sb-o-dani-z-pridane-hodnoty/f2549353/#p48>

9 Participace. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Participace>

10 *Strategie sociálního začleňování 2014–2020*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf.

Osoby žijící v chudobě nejvíce trápí osamělost, předsudky, nedostatek komunikace s okolím, neporozumění, nedostatek informací a diskriminační přístup. Přejí si být užiteční pro své okolí, chtějí se vzdělávat, chtějí si najít a udržet dobře placenou práci, chtějí mít byt a rodinu pohromadě a přejí si takovou sociální politiku, která by jim dávala šanci dostat se z obtížné životní situace do lepší.“¹¹

Stavba svépomocí

Má poměrně jednoduchou definici: „Stavba, kterou stavebník provádí sám pro sebe“ (§ 160 SZ).¹² Existují různé úrovně využití svépomocí. Od úplné stavby svépomocí, kdy stavebník realizuje kompletně celou stavbu od zemních prací až po finální povrchy, přes částečnou svépomoc, až po svépomocné dokončovací práce na stavbě. Pro potřeby této dizertační práce se považuje za svépomoc také částečné zapojení stavebníka do pomocných prací na stavbě.

Stavební zákon¹³ určuje, kdo je oprávněn k provádění staveb (§ 160 SZ), a také, které stavby může stavebník sám pro sebe provádět svépomocí (tj. vlastní pomocí) (§ 103, 104 SZ). V případě staveb pro bydlení je stavebník povinen zajistit odborné vedení provádění stavby stavbyvedoucím. Podrobněji je legislativa stavby svépomocí rozebírána v kapitole 3.13 této práce.

Jednotlivé druhy participace a stavby svépomocí jsou řešeny v kapitole 3.8 této práce.

---

11 *Strategie sociálního začleňování 2014–2020*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf.

12 Česká republika. Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*, 2006, částka 63. Dostupné z:

<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62549&nr=183-2F2006&rpp=15#local-content>.

13 Česká republika. Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*, 2006, částka 63. Dostupné z:

<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62549&nr=183-2F2006&rpp=15#local-content>.

2.3. SLOVNÍK POJMŮ

V rámci této dizertační práce jsou níže uvedené pojmy chápány následujícím způsobem

Stavebník	- fyzická osoba; ten, kdo pořizuje stavbu a kdo stavbu hradí
Investor	- právnická osoba; developer; subjekt, který pořizuje stavbu a který stavbu hradí;
Pořizovatel stavby	- stavebník nebo investor; ten, kdo stavbu hradí
Stavitel	- realizátor a dodavatel stavby; stavební firma
Stavba svépomocí	- stavebník je zároveň stavitelem, staví stavbu vlastní pomocí, pro sebe
Participace (na stavbě)	- spoluúčast na přípravné fázi projektu, na správě budovy anebo finanční participace
Sociální bydlení	- bydlení, jež splňuje požadavky bytových staveb dle platné legislativy a je poskytováno k pronájmu nebo k prodeji za ceny dostupné těm, kteří nejsou schopni soutěžit na otevřeném trhu
Družstvo	- je společenství neuzavřeného počtu osob, které je založeno za účelem vzájemné podpory svých členů nebo třetích osob, případně za účelem podnikání. (§ 552/1 ZOK) ¹⁴
Stavební bytové družstvo	- právnická osoba; společenství osob za účelem zajišťování bytových služeb svých členů nebo výstavby bydlení pro své členy
Ghetto	- vymezené místo, kde lidé žijí izolovaně, s omezenými možnostmi kontaktu s ostatní společností
Chudoba	- materiální deprivace. Pocit nedostatečného uspokojení potřeb domácnosti a jejich členů. ¹⁵

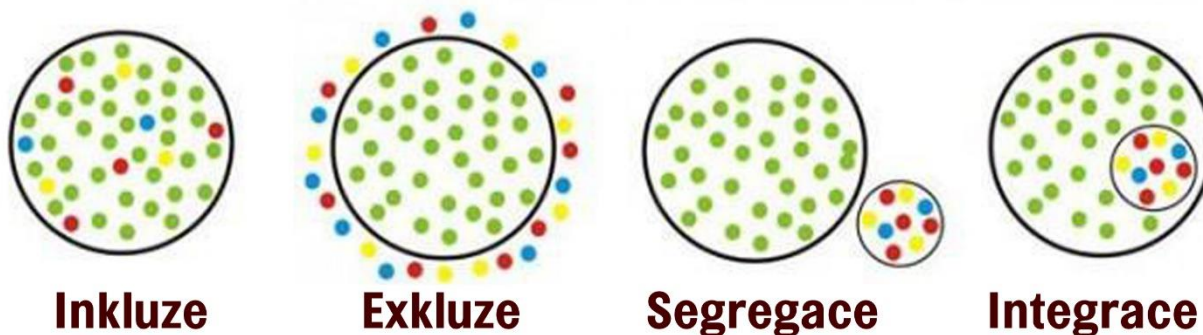
---

14 Česká republika. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). In: Sbírka zákonů České republiky. 2012, částka 34.
Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6145>

15 ŠÁRKA, Šustová. Jak se měří materiální deprivace. *Statistika&My* [online]. 03/2015 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2015/03/jak-se-meri-materialni-deprivace/>

Indikátor míry materiální deprivace je v současné době definován jako podíl osob, který čelí nedostatku v nejméně 4 z 9 následujících položek, které si domácnost nemůže z finančních důvodů dovolit:

1. Zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tis. Kč (9 600 Kč v roce 2014).
2. Jíst maso, drůbež nebo ryby (nebo jejich vegetariánské náhražky) každý druhý den.
3. Dostatečně vytápět byt.
4. Zaplatit ročně všem členům domácnosti alespoň týdenní dovolenou mimo domov.
5. Mít pračku.
6. Vlastnit barevnou televizi.
7. Mít telefon.
8. Používat osobní automobil.
9. Hradit náklady spojené s bydlením – nájemné, splátky hypotéky, platby za energie (elektřinu, teplo, plyn a vodu) a splátky ostatních půjček, úvěrů nebo leasingu.

Sociální vyloučení (neboli sociální segregace, sociální exkluze)

Sociální vyloučení je v právním řádu ČR (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů) definováno „jako vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace“.¹⁶

„Za sociálně vyloučené se považují osoby či skupiny osob, které se nacházejí v takové situaci, která je charakterizovaná trvalou nebo chronickou deprivací týkající se dosažitelnosti zdrojů, využití schopností, možností volby, bezpečí a moci, jež jsou nutné pro to, aby se mohly těšit slušné životní úrovni a užívat svých občanských, kulturních, hospodářských, politických a sociálních práv.“¹⁷

Sociální vyloučení je také definováno jako „proces, během kterého jsou jednotlivci či celé skupiny vytěšňovány na okraj společnosti a je jim ztížen či omezen přístup ke zdrojům a příležitostem, které jsou běžně dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje je řazeno především zaměstnání, bydlení, sociální ochrana, zdravotní péče a vzdělání.“¹⁸

„Proces sociálního vyloučení se vždy dotýká celé společnosti; jedním z jeho negativních rysů je trvalé narušování společenské soudržnosti.“¹⁹ „Sociální soudržnost označuje stav sdílené identity, loajality a solidarity ve společnosti. Vyjadřuje schopnost společnosti zajistit dobré odpovídající životní podmínky všem svým členům.“²⁰ „Soudržnost nevzniká prostou občanskou, prostorovou či teritoriální příslušností, nýbrž participací na sociálně ekonomické dynamice a správě věcí.“²¹

„Sociální vyloučení představuje kontinuální společenský fenomén, jehož řešení si vyžaduje komplexní přístup. Absolutní formu sociálního vyloučení představuje v současnosti zejména bezdomovectví. Míra

16 Česká republika. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sběrka zákonů České republiky. 2007, částka 87.

Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31234/Zakon_o_socialnich_sluzbach-stav_k_1._10._2017.pdf

17 Sociální začleňování. MPSV [online]. 13.8.2018 [cit. 2019-02-14].

Dostupné z: <http://www.statistikaamv.cz/2015/03/jak-se-meri-materialni-deprivace/>

18 Strategie sociálního začleňování 2014–2020. In: MPSV 2014. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

19 tamtéž

20 RADA EVROPY. Nová strategie sociální soudržnosti. 2001, ročník 2001. Dostupné také z:

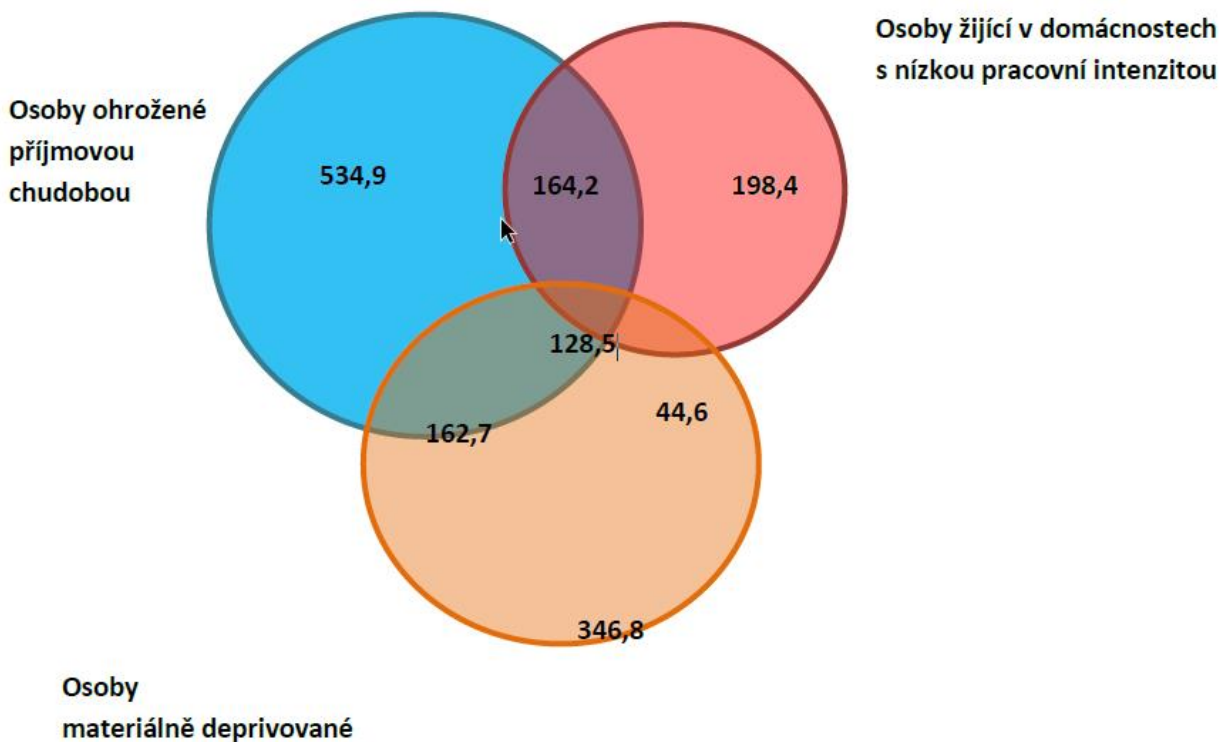
https://www.mpsv.cz/files/clanky/1012/rev_strat.pdf

21 Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování. MPSV, 2012. Dostupné také z:

https://www.mpsv.cz/files/clanky/1012/rev_strat.pdf

sociálního vyloučení je ovlivněna nejen mírou rozvinutí jednotlivých regionů ČR, ale i rozdílnými regionálními přístupy k jejich řešení.“²²

Strategie sociálního začleňování 2014–2020 uvádí jako jeden ze tří indikátorů pro určení míry sociálního vyloučení **počet a podíl osob žijících v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou**.²³

Obrázek 2: Počty osob (v tis.) ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením v roce 2012, Zdroj: Strategie sociálního začleňování 2014–2020

22 Strategie sociálního začleňování 2014–2020. In: MPSV 2014. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

23 Osoby ve věku 0–59 let, které žijí v domácnostech bez zaměstnané osoby nebo s velmi nízkou pracovní intenzitou (tzn. v domácnostech, kde dospělé osoby ve věku 18–59 let během uplynulého roku vůbec nepracovaly nebo využily méně než 20 % jejich celkového pracovního potenciálu).

Sociální začleňování (neboli sociální integrace, sociální inkluze)

Sociální začleňování je v právním řádu ČR (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů) definováno jako proces, který „zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.“²⁴

„K obecným cílům sociálního začleňování patří:

- zajištění účasti v zaměstnání a rovného přístupu ke všem zdrojům, právům, zboží a službám;
- prevence rizika sociálního vyloučení;
- pomoc nejvíce zranitelným;
- mobilizace všech relevantních aktérů.“²⁵

Sociální práce, sociální služby

Právní řád ČR (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů) upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci a definuje požadavky na vzdělání sociálních pracovníků.

„Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života.“²⁶

Komunitní práce (resp. Komunitní sociální práce)

„Komunitní práce a organizování komunit je profesionální aktivita, která umožňuje lidem společně řešit vlastní problémy. Komunitní pracovník – organizátor komunity jen umožňuje vznik rozvojových procesů, ale sám je neinicuje ani neřeší.“²⁷

---

24 Česká republika. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sběrka zákonů České republiky. 2007, částka 87. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31234/Zakon_o_sociálních_sluzbach-stav_k_1_10_2017.pdf

25 Sociální začleňování. MPSV [online]. 13.8.2018 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2015/03/jak-se-meri-materialni-deprivace/>

26 MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-262-0211-0.

27 TOŽÍČKA, Tomáš a UHLOVÁ, Saša. ZÁKLADY A PRINCIPY KOMUNITNÍ PRÁCE: Aktivizace a zmocňování romských aktérů prostřednictvím Národní romské platformy II [online]. Praha: EDUCON, 2018 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Publikace-komunitni_prace.pdf

Komunitní sociální práce je Barclayem definována jako: „oficiální sociální práce... usilující o zmocňování a podporu formálních a neformálních sociálních sítí, které tvoří základní definici komunity, a o posilování klientských komunit zájmů.“²⁸

„Komunitní práce má zmocnit členy k překonání problémů a skrze přímou práci se skupinami a organizacemi, nebo jejich iniciováním, zvýšit společné pocity solidarity a kompetence. Komunitní práce se také zapojuje do plánování a ovlivňování politiky. Může být prvkem sociální práce, ale neobsahuje celou sociální práci, a ani sociální práce nezahrnuje celou komunitní práci.“²⁹

Campfens (1997) vidí komunitní práci jako „budoucnost sociální práce, protože v souvislosti s oslabováním vlivu sociálního státu dochází k přenosu aktivit a odpovědnosti na lokální úroveň a komunální iniciativy.

Znamená to především:

- Mluvit s lidmi a vytvářet aktivní skupiny.
- Odborně zkoumat situaci, nebo využívat existujících znalostí.
- Hledat společná řešení s lidmi z aktivních skupin.
- Společně řešit problémy a zapojovat do aktivit další lidi.“³⁰

Komunitní centrum

Je zázemím komunitní práce, mělo by mít podobu veřejného prostoru a mělo by umožňovat uskutečňování aktivit komunitní (sociální) práce. Je fyzickým zázemím v lokalitě pro obyvatele, skupiny aktivních obyvatel a komunitního (sociálního) pracovníka.

„Komunitní centrum by mělo být neutrálním a otevřeným prostorem, který umožňuje lidem scházet se, společně vytvářet aktivity, řešit sdílené problémy a trávit volný čas. Konkrétní podobu aktivit v komunitním centru navrhuje a utváří komunita podle vlastních potřeb a zájmů s cílem zlepšit sociální situaci komunity jako celku. Aktivity realizované v rámci komunitního centra by měly naplňovat hodnoty a principy komunitní (sociální) práce formulované v zakládacích dokumentech komunitního centra či jinak veřejně deklarované. Zvl. jde o principy aktivizace, participace, uschopňování, zplnomocnění, kolektivní spolupráce, sdílení zodpovědnosti atd. Členové komunity by měli být aktivními účastníky ve všech fázích fungování komunitního centra – plánování vzniku komunitního centra, rozhodování o jeho podobě, budování centra, jeho řízení, zajištění běžného provozu a vyhodnocování funkčnosti a efektivity.“³¹

---

28 COULSHED, Veronica a Joan ORME. Social Work Practice. 4. vydání. Macmillan Education UK, 2012. ISBN 1-4039-2155-5. Dostupné také z: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2017/SPR820/um/Social_work_practice_-_Coulshed-Orme_-_OCR1-kniha.pdf

29 VAŇKOVÁ, Petra, ed. MANUÁL KOMUNITNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE [online]. Platforma pro komunitní práci, 2015 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/komunitni-prace/manual-komunitni-socialni-prace-asz-2015/download>

30 CAMPFENS, Hubert. Community development around the world: practice, theory, research, training. Buffalo: University of Toronto Press, c1997. ISBN 0802078842.

31 VAŇKOVÁ, Petra, ed. MANUÁL KOMUNITNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE [online]. Platforma pro komunitní práci, 2015 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/komunitni-prace/manual-komunitni-socialni-prace-asz-2015/download>

3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA: FORMOVÁNÍ TEORETICKÉHO ZÁKLADU ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY

Existuje množství literatury, která s tématem svépomocně realizovaného sociálního bydlení a participace přímo či nepřímo souvisí. Dostupné zdroje lze rozdělit do několika skupin, přičemž každý z nich nahlíží na téma z jiného úhlu pohledu.

Jednak se jedná o knihy zabývající se obecně bydlením a architekturou.

Stěžejním dílem pro danou problematiku je publikace ***A Right To Build: The Next Mass-Housebuilding Industry***, kterou v roce 2011 vydala Fakulta architektury univerzity v Sheffieldu společně s platformou Architecture 00:/. Tato kniha prezentuje svépomocné a participativní stavění jako jeden z možných léků na současnou bytovou krizi ve Velké Británii. Porovnává přitom situaci na trhu s bydlením s ostatními zeměmi Evropské unie, včetně České republiky. Uvádí příklady svépomocně realizovaných staveb kolektivního bydlení a detailně rozebírá aspekty takového přístupu. Řešeny jsou otázky financování a formy vlastnictví, legislativa spojená s povolováním svépomocných staveb, participace obyvatel při návrhu stavby, hustota zastavění apod. V závěru jsou popsány tři možné modely bytové výstavby pro 21. století.

Hodnotným zdrojem pro pochopení této problematiky jsou koncepce a strategie týkající se otázek bydlení, které vydala různá ministerstva a vládní agentury. V těchto materiálech je možno nalézt množství doporučení a příkladů dobré praxe. Je to zejména *Strategie pro sociální začleňování v období 2014–2020*³² (Ministerstvo práce a sociálních věcí), *Strategie romské integrace do roku 2020*³³ (ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu) a předchozí verze tohoto dokumentu, dále pak množství publikací vládní Agentury pro sociální začleňování. Inspirujícím dokumentem této agentury je například *Podmínka zaměstnávání 10 % dlouhodobě nezaměstnaných osob ve veřejných zakázkách*, která umožňuje obcím vložit tuto podmínku do zadávací dokumentace výběrových řízení na veřejné zakázky. Například město Most uplatnilo podmínku zaměstnávání 10 % dlouhodobě nezaměstnaných osob u čtyř veřejných zakázek vypsaných na rekonstrukce panelových domů na sídlišti Chanov.³⁴ Další podobnou publikací je materiál s názvem *Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení. Manuál pro obce*.³⁵

Historií bydlení a potažmo architektury obecně se zabývá nepřehledné množství knih. Za všechny je možno jmenovat publikaci *Kapitoly z historie bydlení*³⁶, která je společným dílem autorského kolektivu pedagogů Fakulty architektury ČVUT a podrobně rozebírá vývoj bydlení v českých zemích od raného středověku po současnost. Zajímavou kapitolu družstevní bytové výstavby historicky mapuje kniha *Česká stavební a bytová družstva*³⁷ a také výstava Muzea družstevnictví DA ČR v Praze.

Stejně tak stavbě svépomocí se jak v minulosti, tak v současnosti věnuje velké množství publikací. K těm nejaktuálnějším patří *Stavíme dům* z roku 2009³⁸, nicméně i starší knihy (např. *Stavba svépomocí* z roku

32 Strategie sociálního začleňování 2014–2020. In: MPSV 2014. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf.

33 Strategie romské integrace do roku 2020. 2014. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/Strategie-romske-integrace-do-roku-2020.docx>.

34 ZEMAN, Václav. ÚŘAD VLÁDY ČR – AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ V ROMSKÝCH LOKALITÁCH. *Podmínka zaměstnání 10 % dlouhodobě nezaměstnaných osob ve veřejných zakázkách*. Praha, 2012. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-zamestnanost/podminka-zamestnavani-10-procent-dlouhodobě-nezamestnaných-osob-ve-verejnych-zakazkach-asz-2011/download>.

35 Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení. Manuál pro obce. *Společně k bezpečí o. s.* [online]. 2009 [cit. 16. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/soc-vyloucení-dobra-praxe-reseni-pdf.aspx>.

36 DULLA, Matuš. *Kapitoly z historie bydlení*. 1. vyd. Praha: České vysoké učení technické, 2014.

37 KUBIŠTA, Hynek. *Česká stavební a bytová družstva*. Praha, 1935.

38 STÁREK, Zbyněk. *Stavíme dům: Průvodce stavebníka od základů až po hrubou stavbu domu*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009.

1985³⁹) mohou obsahovat cenné poznatky. Dizertační práce zkoumá kromě klasických stavebních materiálů a konstrukčních systémů také ty, které jsou vnímány jako alternativní. Přírodní materiály, jako například nepálená hlína nebo slaměné balíky, mohou být vhodným řešením pro stavbu svépomocí. Zde nelze nejmenovat profesora Gernota Minkeho, který ve svých knihách podrobně analyzuje nepálenou hlínu a slámu za účelem jejich využití na stavbu domů, přičemž tak činí s příslovečnou německou pečlivostí. Na rozdíl od některých populárních knih, zabývajících se hliněným stavitelstvím, jsou závěry v této knize podloženy vědeckou prací a celoživotním zaměřením autora. Gernot Minke působí jako vysokoškolský pedagog na Univerzitě v Kasselu, kde v rámci studijního oboru Architektura vede výzkumnou laboratoř pro experimentální stavitelství.

Pro pochopení sociologického aspektu problematiky lze čerpat z literatury Sociologického ústavu Akademie věd České republiky. V Čechách je nejvýznamnější osobností této oblasti Martin Lux, sociolog, který se zaměřuje na sociologii bydlení a na socioekonomii. Zabývá se mimo jiné dostupností bydlení pro sociálně vyloučené v ČR a hledá řešení pro její zvyšování. Ve svých knihách a odborných článcích upozorňuje na potřebu existence fungujícího systému státem podporovaného bydlení a nájemního bydlení všeobecně. Je autorem významné knihy *Bydlení – věc veřejná* z roku 2002. Tato a další díla tvoří teoretickou základnu pro výzkum.

Dalšími zdroji mohou být publikace autorů, kteří se věnují specifickým aspektům architektonické tvorby. Například Irena Šestáková se zaměřuje na bezbariérovost staveb a je autorkou skript *Stavby pro sociální služby*. Ačkoliv je tento studijní text primárně zaměřen na stavby zdravotnické, jedná se o hodnotný zdroj informací. Pro potřeby tématu dizertační práce je nejcennější úvodní část této publikace, shrnující dějiny sociálních staveb.

Zcela klíčová je pak znalost platné legislativy České republiky v oboru, zejména Stavebního zákona, Obecně technických požadavků na výstavbu a norem pro bytové stavby a dalších.

---

39 MĚŠŤAN, Radomír. Stavba svépomocí. 2. nezměn. vyd. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1985.

3.1. VÝVOJ STAVEB PRO BYDLENÍ

Pro pochopení problematiky bydlení je nezbytně nutné učinit exkurz do historie.

Bydlení patří k prvotním, základním a nezastupitelným lidským potřebám. Formy bydlení odpovídají v historickém vývoji hospodářské a kulturní úrovni a vzájemným vztahům ve společnosti.

3.1.1. OD PRVNÍCH PŘÍBYTKŮ K PRŮMYSLOVÉ REVOLUCI

Společnost prvotně pospolná, živící se lovem a sběrem, neměla vysoké nároky na bydlení. Způsob života vyžadoval časté přesuny do nových území s dostatkem zvěře. Za obydlí sloužily vhodné přírodní útvary, nebo primitivní přístřešky na nepřístupných místech, které splňovaly zejména funkci ochrany před nebezpečnými zvířaty a nepřátelskými tlupami. Pozdější pastevecký způsob vedl ke vzniku přenosných obydlí.⁴⁰ S rozvojem zemědělství vznikají stálá obydlí, která kromě ochrany před přírodními vlivy a nepřítelem plnila také funkci uskladnění a ochrany zásob, nářadí a dobytka. Vytvářely se hrazené osady. Obydlí se stalo součástí obranného systému.

Zemědělství zůstává hlavním výrobním odvětvím i ve společnosti otrokářské a feudální, funkce obydlí a způsob bydlení se však mění. Dochází k rozdělení společnosti na třídy a k dělbě práce.

Antické městské státy vytvořily i třídu svobodných, ale chudých občanů, kteří nebydleli ani v domácnostech bohatců, ani v ubikacích otroků a neměli ani vlastní dům. Pro ně vznikly nájemní byty ve městech. Část obývaných prostorů v římském městském domě, tzv. insule, byla od počátku určena k nájemnímu bydlení.⁴¹

Feudální města soustřeďovala obchod a řemeslnou výrobu. Měla vlastní obranný systém – hradby. Obydlí kupců a řemeslníků byla často spojena s jejich pracovišti a bydleli v nich zpravidla také jejich zaměstnanci. Středověká feudální města (ani vesnice) neměla nájemní byty v dnešním pojetí. Nájemník, tehdy zvaný „pokojník“, obýval pouze malou část domu, obvykle komoru ke spaní. Nezřídka se stravoval společně s pánem domu a jeho rodinou.⁴²

Kapitalistická společnost, vzniklá v souvislosti se zprůmyslněním výroby, změnila především bydlení ve městech. Průmyslová výroba umožnila zaměstnávat i nekvalifikované a fyzicky málo zdatné pracovní síly. Za pracovními příležitostmi v továrnách přišla do měst masa mužů, žen a dětí ze zemědělství. Tento fenomén je spojen s uvolněním feudálních vztahů, v českých zemích konkrétně se zrušením roboty v r. 1848. Počet obyvatel některých měst stoupl koncem 18. století a počátkem 19. století v krátkém období na 5–6násobek (Paříž z 0,6 mil. obyvatel na 3 mil., Praha z 80 tis. na 0,5 mil., Vídeň z 0,2 mil. na 2 mil.)⁴³ Ubytování tohoto přílivu nových obyvatel vyžadovalo znovuzavedení nájemních bytů.

V blízkosti továren vznikají nejprve dělnické kolonie, specifický druh bydlení, typologicky na rozhraní venkovského a městského bydlení. Později se ve městech plně rozvinul nájemní čili činžovní dům. Největší množství nájemních domů pochází z 2. pol. 19. stol.⁴⁴ Vznikají pavlačové a chodbové domy, kdy chodba

---

40 LÉROVÁ, Irena. *Bydlení a ekonomika*. Praha: Melantrich, 1981.

41 RYKL, Michal. DULLA, Matúš. Kapitoly z historie bydlení. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2014, s. 118.

42 tamtéž

43 SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura: Svědectví dob: Přehled vývoje stavitelství a architektury*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974. s. 340

44 RYKL, Michal. DULLA, Matúš. Kapitoly z historie bydlení. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2014, s. 119.

je vlastně obezděnou pavlačí. Dispozice těchto domů se vyvíjí společně s proměnou způsobu vytápění a vaření. Palivové dřevo je nahrazeno uhlím a jsou vyvinuty úspornější a kompaktnější topeniště. Neméně důležitým faktorem byla proměna hygienického zařízení. V pavlačových a chodbových domech byly záchody umísťovány v patrech nad sebou do samostatných věží. Později jsou záchody seskupovány kolem schodišť uvnitř dispozic domů a vzniká schodišťový dům. Uvnitř bytů prochází proměnou koupelna a její vybavení.

Otázkami hygieny ve městě a v bytech se zabýval Georges-Eugène Haussmann, který v roce 1851 formuloval cíle přestavby Paříže. Apeloval na dostatek světla, čerstvého vzduchu a slunečního svitu. „O více než sedmdesát let později se mantra „světlo-vzduch“, respektive boj za hygieničtější obytné prostředí, stala středobodem argumentace pokrokové architektury a vedla i k zásadní proměně bytového fondu a uspořádání městské tkáně. Prvopočátky reformy se soustředily zejména na rozšíření ulic a stromořadí, později na polootevřené bloky s předzahrádkami a společnými dvory prorostlými zelení.“⁴⁵

„Opouštění sevržené blokové zástavby navíc posilovala nová sociální struktura a „moderní“ životní styl obyvatel (úředníci, dělníci aj.), u nichž dvůr ztratil roli prostoru pro doplňkové, pomocné aktivity, které mají zůstat skryty před zraky veřejnosti (sklady, drobná výroba, dílčí domácí práce aj.)“⁴⁶

Vznikají první sídliště řádkové zástavby s otevřenými bloky a maximem zeleně.⁴⁷ Velmi vyhraněnou polohou byl pak koncept hygienického bydlení v zeleni v projektech souborů izolovaných výškových domů. Nový „moderní“ životní styl také vedl k tlaku na zmenšování plošné výměry bytu až na „existenční minimum“, které bylo doprovázeno potřebou sdílet základní zázemí domu (prádelna, výtopna) či celého souboru (školka, obchody). Lokální vytápění uhlím v bytech je nahrazováno centrálním vytápěním domů či celých souborů domů. Extrémních podob nabýval tento vývoj v představě kolektivního bydlení s prostými „hotelovými“ pokoji-byty a sdruženým, kolektivním zázemím (jídlny, služby, zábava, někdy dokonce i výchova dětí)⁴⁸

3.1.2. MASOVÁ PREFABRIKACE

Jedním z pilířů meziválečné architektury byly sociální ohledy, které spolu s vyzdvihováním funkcionality vedly k hledání způsobu, jak zajistit důstojné a zdravé bydlení pro všechny. Když se k tomu přidal obdiv vůči moderní průmyslové výrobě, byl už jen krok ke koncepci masového bydlení, k projektům úsporných, tzv. minimálních bytů a opakovaně stavěných stejných bytových domů s promyšleně hygienicky a dispozičně vyřešenými byty⁴⁹

Vzniká velké množství bytových domů a souborů průmyslově stavěných z prefabrikovaných panelů – tzv. paneláky. Prvním masově rozšířeným typem byl G40, který vznikl v r. 1953, a do r. 1958 takto bylo postaveno asi 25 tis. bytů. Následovaly typy G57 (245 tis. bytů), nejrozšířenější T06B a velkorozponový T08B a další. Ačkoliv jsou paneláky provázány syndromem stejnosti, při bližším zkoumání jsou patrné rozdíly jednotlivých typů. Dohromady bylo postaveno asi 80 tis. domů, v nichž je kolem 1,16 mil. bytů, které jsou trvale funkční a bydlí v nich dnes asi třetina obyvatel ČR (více než 3 mil.)⁵⁰ Masivní rozšíření tohoto typu výstavby přineslo

---

45 VORLÍK, Petr. DULLA, Matuš. Kapitoly z historie bydlení. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2014, s. 151.

46 HRABĚ, Rudolf. Vliv vnitřního plánu na vnitřní řešení domů obytných. In: Styl, 1911, s. 255–257; Architekt SIA, 1935, s. 83–93.

47 Např. Soubor Obecně prospěšné akciové společnosti pro stavbu domů s malými byty v Praze na Pankráci – František Libra a Jiří Kan, Antonín Černý, Bohumír a Ladislav Kozákové, 1930–1934.

48 VORLÍK, Petr. DULLA, Matuš. Kapitoly z historie bydlení. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2014, s. 157.

49 DULLA, Matuš. Kapitoly z historie bydlení. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2014, s. 221.

50 DULLA, Matuš. Kapitoly z historie bydlení. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2014, s. 220.

velkou kritiku jeho nedostatků, posílilo negativní vnímání pojmu panelák a upozadilo jeho pozitiva. Nicméně jak píše Matúš Dulla v kapitole *Prokletý panelák*:

„Dnes, čtvrt století od této výrazné kapitoly našich stavebních či architektonických dějin, však můžeme na panelák nahlédnout s přiměřeným historickým nadhledem, shrnout omyly s ním spojené a zkusit si položit otázku, co bylo pozitivní v záměrech, které vedly k vytvoření tohoto populárního monstra.“⁵¹

V roce 1989 přichází velké změny ve společnosti, centrálně řízený hospodářský systém je nahrazen tržním hospodářstvím a politický totalitní systém je vystřídán parlamentní demokracií. Masová produkce prefabrikovaných domů končí. Trh nahrazuje centrální plánování a stavebníky bytových domů se stávají soukromí developéři.

3.1.3. VÝVOJ KONCEPTU SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ

Nejstarší formy sociálního bydlení lze najít v 19. století ve Velké Británii. Následkem industriální revoluce se během krátké doby výrazně zvýšila populace měst. Nedostatek bytů dostupných slabším sociálním vrstvám měl za následek vznik chudinských čtvrtí, ve kterých vládla vysoká kriminalita a v nichž docházelo k šíření nemocí. Byty pro chudé nejdříve budují filantropové a továrníci, později se přidává i stát. Na počátku 20. století vlády začínají za účelem zlepšení podmínek bydlení nižších vrstev zasahovat do trhu s byty. Angažují se i neziskové organizace. Zejména po 1. světové válce se v důsledku bytové nouze koncept sociálního bydlení značně rozšířil.⁵²

V Rakousku, vedeném ve 20. letech 20. století převážně sociální demokracií, patřila k významným projektům výstavba sociálního bydlení – tj. městských bytů nebo úsporných a levných domů pro dělnictvo, které kombinovaly cenově dostupné a efektivní řešení (menší výmery bytů i pozemků, společná bytová infrastruktura, kompaktnost apod.) s ideologickými hledisky (hromadné bydlení, jednotná řešení a možnost setkávání).⁵³ Příkladem budiž Karl-Marx-Hof, rozsáhlý bytový komplex sociálního bydlení ve Vídni postavený v letech 1927–1930 jako moderní sociální stavba. Dotované budovy v zeleni obsahovaly malé byty, které byly přednostně poskytovány válečným invalidům, vdovám s dětmi a dalším sociálně slabým skupinám.

Konec 2. světové války znamenal pro sociální bydlení velkou revoluci, ve druhé polovině 40. let lze nalézt počátek užšího pojetí sociálního bydlení. Státy silně zasahují do trhu s byty a vnímají sociální bydlení jako důležitý prostředek obnovy hospodářství a podpory industrializace. Proto se v této době odehrává v mnoha zemích masivní výstavba sociálních bytů, která končí až v druhé polovině 60. let.

Od 50. let dochází na okrajích města k výstavbě v duchu nových principů stavby měst – vznikají velké komplexy volně rozmístěných bodových nebo deskových objektů, v 60. letech se objevuje industrializace a prefabrikace. Zlepšují se hygienické podmínky, mizí však tradiční městotvorné prvky. Příkladem je rozsáhlé sídliště Großfeldsiedlung (1966–71) s 5 533 byty.⁵⁴

Od 70. let se hovoří o období úpadku. Dochází k omezení zásahů státu do trhu s byty. Charakter sociálního bydlení 50. a 60. let naráží na řadu negativních jevů a potýká se s nedůvěrou. Ve Vídni v 70. letech nastává

---

51 tamtéž

52 TRUHLÁŘOVÁ, Petra. Sociální bydlení. Nehnutelnosti a bývanie: Vědecký časopis, 2007, ISSN 1336-944X.

53 Karl-Marx-Hof. In: *Správným směrem* [online]. [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <http://spravnym.smerem.cz/Tema/Karl-Marx-Hof>

54 KOŽELOUHOVÁ, Anna. Koncepce bytové politiky města Vídně. Ústav navrhování 1, FA VUT v Brně. [online]. Dostupné z: https://dspace.vutbr.cz/bitstream/handle/11012/51931/77-82_kozelouhova.pdf?sequence=1%20&isAllowed=y.

odklon od stavění na zelené louce k renovaci města, návrat městotvorných prvků, menšího měřítka zástavby, důraz na kvalitu veřejných prostor či ekologické projekty. Vznikají ale i poslední velké komplexy, např. Wohnpark Alt Erlaa z let 1970–85, tři bloky věžových domů s 3 180 byty a občanskou vybaveností. ⁵⁵

Problém se na přelomu 80. a 90. let povedlo částečně vyřešit, zvláště tedy v některých zemích Evropské unie. Ve Vídni od 80. let rostou vlivem přistěhovalectví a zmenšování domácností požadavky na počet nových bytů, staví se 10 000 bytů ročně. Podporovány jsou konverze, inovativní a experimentální stavby, roli hraje ekonomická a ekologická stránka projektu. ⁵⁶

Ve Vídni na přelomu 20. a 21. století dochází ke zvyšování hustoty města, v centru jsou povolovány střešní nástavby a konverze, je kladen důraz na sociální udržitelnost obytných komplexů. Mění se struktura obyvatel, dále roste podíl jednočlenných domácností. Vznikají nové tematické projekty, jako Bike-City (komplex přizpůsobený obyvatelům cyklistům), multikulturní nebo energeticky pasivní obytné okrsky. ⁵⁷

Obecní nájemní byty byly a dodnes jsou ve Vídni velmi žádané. V počátcích jejich výstavby to bylo nejen z důvodu nižších nákladů na bydlení, ale především z důvodu akutního nedostatku jakýchkoli bytů a také vzhledem k jejich na tehdejší poměry vysokému prostorovému i hygienickému standardu. I v dnešní době jsou nájmy ve srovnání s privátně pronajímanými byty mnohem nižší a město stále představuje záruku určitého standardu bydlení i související občanské vybavenosti a veřejných prostor. Z dnešních asi 930 tisíc bytů ve Vídni je 220 tisíc ve vlastnictví města, dalších asi 150 tisíc bytů patří neziskovým stavitelům. Ročně je postaveno asi 5 tisíc nových bytů, 10 tisíc je sanováno. ⁵⁸

Město Vídeň se umístilo v roce 2018 na prvním místě v žebříčku indexu kvality života, přičemž toto prvenství obhájila rakouská metropole již podeváté. Vysoká úroveň kvality života je z velké míry ovlivněna dlouhodobou promyšlenou politikou dostupnosti bydlení. Vídeň je tedy v tomto směru příkladem hodným následování. Odborníci na sociální bydlení, architekti a sociální pracovníci dlouhodobě zdůrazňují, že podstatnější než řešit následky bezdomovectví, ať už z urbanistického, nebo politického hlediska, je řešit jeho příčiny. Státní správa a komunální politici by se měli zabývat především prevencí bezdomovectví a pomáhat lidem, ještě než se dostanou na ulici. Je také třeba podporovat dostupné sociální bydlení, aby se lidé na ulici buď vůbec nedostali, nebo na ní aspoň strávili co nejkratší čas.

Koncepce sociálního bydlení v zahraničí jsou podrobněji popsány v příloze E této dizertační práce.

---

55 tamtéž

56 tamtéž

57 KOŽELOUHOVÁ, Anna. Koncepce bytové politiky města Vídně. Ústav navrhování 1, FA VUT v Brně. [online]. Dostupné z: https://dspace.vutbr.cz/bitstream/handle/11012/51931/77-82_kozelouhova.pdf?sequence=1%20&isAllowed=y.

58 tamtéž

3.2. PRÁVO NA BYDLENÍ

3.2.1. PRÁVO NA BYDLENÍ A PRÁVO NA STAVBU

Patří právo na bydlení k základním lidským právům? Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku České republiky, říká: „Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.“⁵⁹ Bydlení jistě k základním potřebám patří, nicméně právo na něj nelze vymáhat. Otázce dostupnosti bydlení byla v různých etapách vývoje lidské civilizace přikládána různá důležitost. Nejinak je tomu u práva na stavbu vlastního příbytku, které bylo v minulosti vnímáno různým způsobem. Zatímco poměrně nedávno bylo zejména na venkově běžné, že obydlí bylo stavěno svépomocí nebo za pomoci sousedů, v současnosti je stavbě svépomocí stavěno stále více překážek. Mezi ty nejvýznamnější patří nutnost zajistit při stavbě pro bydlení stavební dozor nebo zajistit odborné provedení stavby. Postupně je tak lidem odebíráno právo na stavbu, které jim v minulosti pomáhalo dosáhnout vlastního bydlení.

Článek 11 *Mezinárodního paktu o hospodářských sociálních a kulturních právech*, který Česká republika přijala, definuje právo na bydlení jako „právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek.“⁶⁰ Výbor OSN pro hospodářská sociální a kulturní práva přijal roku 1991 *Všeobecný výklad č. 4*⁶¹ k tomuto článku, který se podrobně zabývá právem na bydlení. Tento výklad definuje adekvátní bydlení v sedmi oblastech.

Ve *Všeobecném výkladu č. 4* (The right to adequate housing (Art.11 (1)) Výbor určil několik faktorů týkajících se práva na přiměřené bydlení včetně „dostupnosti“ (availability); „cenové dosažitelnosti“ (affordability); „přístupnosti“ (accessibility) a „kulturní přiměřenosti“ (cultural adequacy).⁶²

Právní jistota bydlení

Přiměřené bydlení vyžaduje určitou formu právního vztahu obyvatele s místem jeho bydliště a jeho ochranu před nuceným vystěhováním. Nucené vystěhování je dle mezinárodní úmluvy zakázané.

Dostupnost služeb, zboží a infrastruktury

Podle úmluvy přiměřené bydlení musí splňovat takové podmínky, které zajišťují zdraví, bezpečnost, komfort a výživu. Zároveň musí být dostupná pitná voda, energie na vytápění, osvětlení a přípravu jídla, záchod, místo na mytí, místo pro odpad a pomoc v nouzi.

Obyvatelnost

Přiměřené bydlení musí být dle úmluvy obyvatelné z pohledu ochrany před povětrnostními vlivy, před nebezpečím zhroucení a před živočichy přenášejícími nemoci.

---

59 Česká republika. Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17–23.

60 Česká republika. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1976, částka 23/1976

61 CESCR. The Right to Adequate Housing (Art. 11 (1) of the Covenant): General Comment No. 4. In: . 1991. Dostupné také z: <https://www.refworld.org/pdfid/47a7079a1.pdf>

62 The Right to Adequate Housing: Fact Sheet No. 21 (Rev.1) [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf

Přístupnost

Přiměřené bydlení musí být přístupné všem, kteří na něj mají nárok. Zvláštní zřetel by měl být věnován nejvíce zranitelným skupinám: starším lidem, lidem s postižením, nemocným a dalším.

Poloha

Podle citovaného stanoviska článku 11 musí být přiměřené bydlení umístěno tak, aby umožňovalo přístup k možnostem zaměstnání, zdravotní péče, dětské péči a dalším sociálním zařízením. Zároveň nesmí ležet na znečištěných a zdraví ohrožujících místech nebo v jejich blízkosti.

Kulturní přiměřenost

Způsob výstavby, volba materiálů a podpůrné politiky mají být nastaveny tak, aby podporovaly kulturní identitu a rozmanitost bydlení. Zohlednění konceptu kulturní vhodnosti bydlení zvyšuje kvalitu bydlení a života obecně, stejně jako ovlivňuje dlouhodobou udržitelnost přiměřeného bydlení. Jako příklady kritérií kulturní vhodnosti je možné uvést např. přizpůsobení velikosti a dispozice obydlí s ohledem na rodinné kulturní vzorce nebo umísťování nových obydlí a jejich přidělování s ohledem na existenci komunity, v níž dotyční lidé chtějí žít. Konkrétní uplatňování tohoto kritéria nelze paušalizovat, je však nutné k němu při řešení situace bydlení přihlížet v rovině individuálního posouzení požadavků dotčených obyvatel ve všech fázích politiky bydlení (plánování, výstavba, přidělování bytů, související sociální práce).

Finanční dostupnost

Náklady na přiměřené bydlení mají být nastaveny tak, aby byly splnitelné bez ohrožení dalších základních potřeb domácnosti.

Ze zprávy společnosti Deloitte z roku 2017 (data z roku 2016) vyplývá, že pořízení vlastního bydlení je v České republice nejhůře dostupné z porovnávaných zemí. Průměrný byt o velikosti 70 m² stál v roce 2016 v Česku 10,9 průměrných hrubých ročních platů. „Ceny nových nemovitostí v České republice jsou nyní zejména kvůli klesající zásobě developerských projektů a volných bytů k prodeji výrazně vyšší než v sousedním Polsku nebo v Maďarsku. Zároveň máme v evropském porovnání stále relativně nízké mzdy,“ uvádí analytik společnosti Deloitte.⁶³

---

63 Dostupnost bydlení se zhoršuje. Na nový byt vyděláváme dvakrát déle než Němci [online]. 21. 3. 2018 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/dostupnost-bydleni-se-zhorsuje-na-novy-byt-vydelavame-dvakrat-dele-nez-nemci/>.

**Mezinárodní srovnání: Počet průměrných
hrubých ročních platů potřebných
k pořízení (standardizovaného) nového
bytu o velikosti 70 m²**

Země	Počet platů
Česko	10,9
Británie	10
Izrael	9,6
Francie	8
Maďarsko	8
Slovinsko	7,9
Polsko	7,7
Irsko	6,5
Itálie	6,4
Rakousko	5,8
Portugalsko*	5,5
Dánsko	5,4
Belgie	5,3
Španělsko	5,1
Německo**	4,7
Nizozemsko***	4,4

Obrázek 3: Deloitte, Property Index za rok 2017 (data jsou za rok 2016)⁶⁴

(Standardně jde o pořizovací ceny nových bytů; výjimky: *starší nemovitosti **nabídkové ceny ***nové i starší nemovitosti.)

Číslo 10,9 společně s nízkým podílem bytů s regulovaným nájemným a nízkým počtem nově postavených nájemných bytů činí z České republiky zemi s velmi obtížnou dostupností bydlení.⁶⁵

Vzhledem k tomu, že mezinárodní úmluvy jsou pro Českou republiku závazné, potřeba řešit nevyhovující bydlení není jen morální povinností, ale také mezinárodním závazkem. Tento závazek je východiskem pro tuto výzkumnou práci. Uznání práva na bydlení je významný krok, avšak samo uznání nenaplní právo na bydlení a samo od sebe nezajistí přiměřené bydlení všem obyvatelům. Toto právo není nárokovatelné, lidé žijící například na ubytovnách nemohou žalovat ČR za to, že žijí v neadekvátním bydlení.

64 Property Index Overview of European Residential Markets: Rental market – Is renting a dwelling a profitable investment? [online]. 06/2017. Deloitte [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/survey/Property_Index_2017_EN.pdf

65 Eurostat regional yearbook 2015 [online]. Publications Office of the European Union [cit. 2019-02-14]. ISSN 2363-1716. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7018888/KS-HA-15-001-EN-N.pdf>

3.2.2. PRÁVO NA SOCIÁLNÍ BYDLENÍ

Právní povinnost obce vůči svým občanům a sociálně slabým občanům vyplývá ze dvou zákonů, jedná se o zákon o obcích (zákon č. 128/2000 Sb.) a zákon o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.). Zákon o obcích stanovuje, že do samostatné působnosti obce náleží uspokojování potřeb bydlení občanů obce v souladu s místními předpoklady a zvyklostmi. Ze zákona tedy vyplývá, že obec vykonává působnost v oblasti péče o bytové potřeby svých občanů, zákon ale již nespecifikuje, jak má obec povinnost tyto potřeby zajistit, není stanovena povinnost zajistit důstojné ubytování, není ani stanoveno, že se musí jednat o bydlení v dané obci. Zákon o sociálních službách stanovuje povinnost obcí zajišťovat potřeby osobám či skupinám na svém území poskytováním sociálních služeb. Podle zákona o sociálních službách je mimo jiné obec povinna poskytnout osobám v tíživé sociální situaci (kterou může být ztráta bydlení) sociální služby. Povinnosti obce vyplývající z výše zmíněných zákonů však nejsou přesně specifikovány.

V případě samostatné působnosti nelze obce a kraje usneseními vlády z hlediska jejich postavení podle Ústavy vázat vůbec. V případě působnosti přenesené sice usneseními vázány jsou, usnesení se však mohou pohybovat jen v rámci zákonů upravujících konkrétní rozsah státní správy svěřené obcím a krajům. Vláda tedy, například v rámci *Koncepce romské integrace*, pouze navrhuje opatření, jež obce a kraje mohou v rámci naplňování výše uvedených zákonných norem používat.⁶⁶

*Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*⁶⁷ byla schválena vládou na zasedání 12. října 2015 a na jejím základě měl vzniknout věcný záměr zákona o sociálním bydlení. V této koncepci se věnuje hlavním skupinám ohroženým ztrátou bydlení a zavádí tzv. třístupňový systém bydlení: první forma je tzv. krizové bydlení – tj. pouze dočasné řešení pro ty nepotřebnější, kteří takřka nemají střechu nad hlavou – ti by v něm měli strávit maximálně 6 měsíců a za tuto dobu by měli využívat sociální práci a snažit se odrazit ode dna. Druhou formou je tzv. sociální byt, kde opět platí podmínka dodržování určitých pravidel a využívání sociální práce, a poslední forma je dostupný byt, který již připomíná normální nájemní bydlení – jen s tím rozdílem, že nájemné v těchto bytech bude zvýhodněné oproti tržnímu nájemnému obvyklému v daném místě. Cílem je, aby si lidé mohli postupně najít vlastní bydlení nebo bydlení za tržní nájemné. Senioři a lidé se zdravotním postižením budou moci v těchto dostupných bytech zůstat trvale, pokud se jejich příjem výrazně nezmění.

3.3. NOVÝ ZÁKON O SOCIÁLNÍM BYDLENÍ

V říjnu 2015 vláda schválila *Koncepci sociálního bydlení ČR 2015–2025*⁶⁸. Jednalo se o první materiál, který se v České republice komplexně věnoval vybudování systému dostupných sociálních bytů, vymezoval role obcí a státu a vysvětloval vazbu na sociální služby. Na základě přijaté Koncepce měl být vypracován návrh zákona, který měl být účinný od roku 2017. Na přípravě Koncepce se podílel také tým odborníků Fakulty

---

66 VOMASTKOVÁ, Klára. Vystěhování Romů ze Vsetína na Jesenícko a Prostějovsko: Popis a analýza dopadů vystěhování na romské rodiny, práci obecních úřadů, krajské samosprávy a NNO působících v regionu [online]. Výzkumná zpráva. Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií, 2011. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-bydleni/vystehovani-romu-ze-vsetina-na-jesenicko-a-prostejovsko-k-vomastkova-fss-mu-v-brne-2011/download>.

67 *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády České republiky, Praha, 2015. [online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf.

68 tamtéž

Architektury ČVUT pod vedením Michala Kohouta, přičemž tým FA ČVUT řešil adekvátní minimální standardy sociálního bydlení, návrh technických řešení, vybavení bytů apod.

Koncepce počítala se třemi stupni bydlení, takzvaným **krizovým bydlením** určeným pro akutní případy, **sociálním bydlením** jako mezistupněm a **dostupným bydlením**, které se již nejvíce podobá klasickému, běžnému bytu.

Systém měl být prostupný z obou stran, což znamená, že lidé, kteří se z bytové nouze díky němu dostanou, ho budou moci opustit. Koncepce počítala také s pomocí a zapojením sociálních pracovníků. Vytvořit bytový fond mělo být úkolem obcí a měst.

Odborníci tuto koncepci kritizovali, protože se „dotýká pouze jedné části problematiky – zvýšení dostupnosti bydlení pro osoby, které jsou nyní bez domova, žijí v nejistých či nevyhovujících podmínkách, nebo pomoci osobám ohrožených ztrátou bydlení“⁶⁹

Návrh zákona o sociálním bydlení (z r. 2017)

Předpokládalo se, že se navrhovaný zákon bude týkat poskytnutí bydlení pro lidi, kteří jsou ve stavu „materiální deprivace“ neboli chudoby. Podle ČSÚ bylo v roce 2016 příjmovou chudobou ohroženo 9,7 % obyvatel Česka – tj. zhruba 1,02 milionu osob.⁷⁰ Návrh zákona počítal se skupinou „zvláště zranitelných osob v bytové nouzi“, kterým měly být dostupné nebo sociální byty přidělovány přednostně v co nejkratší možné lhůtě.⁷¹ Odhady počtu osob ohrožených ztrátou bydlení se v roce 2016 pohybovaly kolem 119 tis.⁷² Obce měly zřizovat sociální bytový fond podle svých potřeb. Stát jim měl poskytnout dotaci na zřízení těchto bytů. Vláda měla stanovovat výši nájemného. Parametry nových bytů byly navrženy následujícím způsobem: velikost bytu měla odpovídat počtu osob, které by v bytě bydleli.

1–2 osoby	až 38 m ²
2–3 osoby	až 53 m ²
3–4 osoby	až 68 m ²
4 a více osob	až 82 m ²

Část bytů měla být upravena pro bezbariérové užívání.

Připravovaný zákon o sociálním bydlení měl dát obcím povinnost zřizovat sociální bydlení. Proti této povinnosti protestovali obce prostřednictvím Svazem měst a obcí ČR. Tento protest obcí byl podpořen MMR ČR, které se postavilo na stranu obcí. Po koaličních jednáních byla nakonec povinnost obcí zřizovat sociální bydlení na poslední chvíli vyňata z návrhu zákona. I přesto nakonec zákon nebyl schválen, resp. nestihl se schválit za minulé období vlády a nyní se zdá, že není prioritou vlády. Současná vládní koalice a ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová (nestr. za ANO) mluví o *Programu výstavba*, který by měl obcím poskytnout

---

69 PŘIKRYL, Ivan. Sociální bydlení v Evropě inspirace pro ČR. In: Seminář k sociálnímu bydlení, Senát Parlamentu ČR, Praha, 27. ledna 2015 [online]. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/2850536/>.

70 ČSÚ [Český statistický úřad]. Příjmovou chudobou byl vloni ohrožen téměř každý desátý Čech. 24.4.2017 [cit. 2019-01-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmovou-chudobou-byl-vloni-ohrozen-temer-kazdy-desaty-cech>.

71 MACELA, Miloslav. Sociální bydlení v České republice: Pokus číslo tři, I. část. Obec a finance [online]. 2016(04) [cit. 2019-01-22]. Dostupné z: <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6724892>.

72 MPSV. Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností [cit. 2019-01-22]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/24488/Vyhodnoceni_pruzkumu_reseni_bezdomovectvi_v_obcich_s_rozsirenou_pusobnosti.pdf.

potřebné finanční prostředky na výstavbu sociálních bytů. Kritici namítají, že součástí původního návrhu zákona o sociálním bydlení byla také sociální práce, kterou tzv. Program výstavba neřeší.⁷³

Současně nejen ministryně pro místní rozvoj mluví o potřebě „zákona o dostupném bydlení“ a o krizi bydlení středních vrstev. Ve větších městech v ČR vznikl akutní problém s dostupností bydlení nejen pro nejchudší skupiny obyvatel, ale i pro zaměstnané mladé jednotlivce a rodiny.

Inspirační zdroje:

www.mpsv.cz

www.socialnibydeni.mpsv.cz

www.osmd.cz/zakon-o-socialnim-bydleni-1404036675.html

3.4. POŘIZOVATEL BYTOVÝCH STAVEB

Před tím, než přistoupíme k rozboru jednotlivých druhů participace, je nutno si položit otázku, kdo by měl být pořizovatelem bytových staveb. V období před listopadem 1989 byl za výstavbu kolektivního bydlení zodpovědný výhradně stát, který stavěl byty v národním zájmu. Naopak po revoluci se státní výstavba zastavila a roli pořizovatele převzali developeři, kteří staví byty na základě poptávky. Obecní nebo státní byty se téměř nestaví. Další alternativou je „participativní výstavba bydlení“, která je v současnosti v českém prostředí zastoupena téměř výhradně stavbou rodinných domů.

a) Spekulativní výstavba bydlení

V typickém případě spekulativní výstavby hraje soukromý developer roli vlastníka pozemku, objedná si projektanta, zajistí všechna potřebná povolení, obstará finance, vybere stavební firmu, která byty postaví, a nakonec prodává byty vhodně zvoleným marketingem. Bere na sebe tři druhy rizik: komplikace během povolování stavby, během stavby samotné a během prodeje bytů. Hlavním a jediným cílem developera je maximalizovat svůj zisk. Byty jsou stavěny pro typického zájemce na základě poptávky na trhu.

b) Státní a obecní výstavba bydlení

Typickou formou veřejné výstavby bytů je nájemní bydlení, jejím úkolem je uspokojit potřeby obyvatel. Veřejný sektor má zodpovědnost za všechny fáze projektu, přičemž může tuto zodpovědnost přenášet i na další subjekty. Cílem veřejné výstavby by mělo být zajištění co nejvyšší kvality bydlení za co nejnižší cenu a s co

---

73 Proč nemáme zákon o sociálním bydlení? 31.10.2018, pořad 90' ČT24, Host: Klára Dostálová /nestr. za ANO/, Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11412378947-90-ct24/218411058131031/obsah/653939-spory-kolem-zakona-o-socialnim-bydleni-klara-dostalova>.

nejnižšími provozními náklady na bydlení v dlouhodobém horizontu. Byty jsou stavěny pro typického zájemce, přičemž mohou být stavěny pro konkrétní skupinu obyvatel. Problémem veřejné výstavby bytů může být její provázanost s politikou a koncepcí takové výstavby jsou často limitované délkou volebního období.

c) Participativní výstavba bydlení (Self-provided housing ⁷⁴)

Tímto pojmem lze označit jakoukoliv formu výstavby bytů, kdy mají obyvatelé zodpovědnost za některou z fází projektu. Nemusí to tedy být jen fyzická práce na stavbě, ale také například výběr dodavatelů, finanční zajištění stavby nebo kontrola nad projektovou fází projektu. Cílem obyvatele je zajištění co nejvyšší kvality vlastního bydlení za co nejnižší cenu a s co nejnižšími provozními náklady na bydlení v dlouhodobém horizontu. Obyvatel také může přizpůsobit bydlení svým individuálním potřebám. Výhodou je, že odpadají náklady na marketing při prodeji bytů a na provizi pro developera.

Ad c) Existují tři základní druhy participativní výstavby bytů:

- Svépomocná stavba (Self-build, self-construction)
- Stavba na klíč (Self-procure)
- Stavba na objednávku (Self-commission)

Svépomocná stavba (Self-build, self-construction)

Konečný uživatel zajistí pozemek, všechna potřebná povolení, řídí projekt a sám stavbu fyzicky realizuje. Díky tomu odpadají náklady na provize pro další subjekty. Návrh domu a projektovou dokumentaci zpracovává architekt nebo projektant. Typickými stavebníky bývají lidé pracující v oboru stavebnictví, kteří mají potřebné zkušenosti a vybavení.

Stavba na klíč (Self-procure)

Konečný uživatel zajistí pozemek, všechna potřebná povolení a řídí projekt. Na samotnou stavbu si objedná stavební firmu. Návrh domu a projektovou dokumentaci zpracovává architekt nebo projektant.

---

74 PARVIN, Alastair et al. *Right To Build: The Next Mass-Housebuilding Industry*. Architecture 00:/; University of Sheffield School of Architecture. Sheffield, London, 2011. Dostupné z: http://issuu.com/alastairparvin/docs/2011_07_06_arighttobuild.

Stavba na objednávku (Self-commission)

Konečný uživatel zajistí pozemek a najde si manažera projektu, který obstará všechna potřebná povolení a řídí projekt. Tímto způsobem jsou často stavěny luxusnější vily.

3.5. DRUHY PARTICIPACE NA STAVBĚ BYDLENÍ

V publikaci *Right to build* ⁷⁵ jsou podrobně popsány všechny možnosti, jaké může participace na stavbě bydlení mít. Následující tabulka je převzata z této publikace a volně přeložena do češtiny.

V tabulce jsou červeně orámovány druhy výstavby, kterými se dizertační práce primárně zabývá. Jedná se o participativní bytovou výstavbu s podporou veřejné instituce (obec aj.), svépomocnou stavbu k pronájmu a nájemné sociální bydlení.

Spekulativní výstavba - k pronájmu	Jednotlivec	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Spekulativní výstavba - k prodeji	Jednotlivec	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Spekulativní výstavba - s klientskou změnou	Jednotlivec	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Stavba na objednávku (Self-commission)	Jednotlivec / Skupina	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Stavba na klíč (Self-procure)	Jednotlivec / Skupina	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Svépomocné dokončení stavby (Self-finish)	Jednotlivec / Skupina	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Svépomocná stavba (Self-build)	Jednotlivec / Skupina	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Participativní bytová výstavba - s podporou veřejné instituce (obec,...)	Jednotlivec / Skupina	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Svépomocná stavba (Self-build) k pronájmu	Skupina	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ
Nájemné sociální bydlení	Jednotlivec	POZEMEK	ŘÍZENÍ PROJEKTU	NÁVRH A PROJEKT	STAVBA	VLASTNICTVÍ

Soukromý sektor
Koncový uživatel
Veřejný sektor / Nezisková organizace

Tabulka 1: Druhy výstavby, Zdroj: Right to build.

75 PARVIN, Alastair et al. *Right To Build: The Next Mass-Housebuilding Industry*. Architecture 00:/; University of Sheffield School of Architecture. Sheffield, London, 2011. Dostupné z: http://issuu.com/alastairparvin/docs/2011_07_06_arighttobuild.

3.6. VÝVOJ KONCEPTU PARTICIPACE NA STAVBÁCH BYDLENÍ

Stavba svépomocí byla postupně nahrazována prací odborníků. Dělo se tak souběžně s fenoménem vzniku měst, kde vyšší koncentrace obyvatel umožňovala a vyžadovala užší specializaci. Důležitou roli hrálo také užití dostupných materiálů. Ve středověku byly hlavními stavebními materiály dřevo a kámen, přičemž každý materiál měl svá specifika. Dřevo bylo snáze dostupné, levnější, snadněji opracovatelné, tepelně izolovalo a bylo z něj možno poměrně rychle stavět. Díky tomu se z něj stal prvotní materiál pro stavbu domů. „Dobývání kamene, jeho transport, opracování, popř. výroba cihel a samostatná stavba zděného domu představovaly podnik nejen nesrovnatelně nákladnější, ale při nedostupnosti příslušných specialistů někdy i obtížně realizovatelný.“⁷⁶ Dřevo tedy bylo materiálem, který mohli využít i místní řemeslníci, zatímco kámen a cihly vyžadovaly účast specialistů. V pozdější době pak ve městech vznikaly vícepatrové nájemní domy se stále více sofistikovanějšími hygienickými zařízeními, což logicky generovalo nutnost využití specialistů.

Výrazným mezníkem ve vývoji bytových staveb a architektury byla prefabrikace a zprůmyslnění výstavby, jež ovlivnily myšlení celé generace architektů. Le Corbusier v kapitole nazvané *Sériový dům* obhajuje myšlenku domu jakožto stroje, prefabrikovaného typového domu, který bude neporovnatelně zdravější než starý dům.⁷⁷ Svépomocné stavění tedy podle Le Corbusiera patří do minulosti, řešení dostupnosti bydlení totiž podle něj spočívá v průmyslové výrobě domů. Jeho myšlenky vyvrcholily výstavbou monofunkčních obytných celků – sídlišť, která se stala odpovědí na bytovou krizi dané doby. V Československu v 70. letech až 95 % z celkové výstavby bytových domů tvořily prefabrikované objekty z celostěnných panelů.⁷⁸ Participace obyvatel na stavbě paneláků byla nulová, standard bydlení byl nivelizován a stavba byla plně zprůmyslněná.

Participace na stavbách bydlení byla historicky přirozeně přítomná, v dnešní době však musí být uměle implementovaná.

Volání po participaci a svépomocných rekonstrukcích obecních bytů se objevuje čím dál častěji. Můžeme ho slyšet např. v Ostravě v osadě Bedřiška, kde obyvatelé projevují přání si svépomocně rekonstruovat městské byty, ve kterých bydlí. Radnice městské části má však v plánu tyto domy zbourat. Proto jsou organizovány protestní akce, odborné přednášky a workshop participativní architektury, které mají upozornit na ochotu obyvatel zapojit se do zvelebování svého obydlí. Stejně tak v Mostu na sídlišti Chanov obyvatelé projevují ochotu se zapojit do rekonstrukce panelových domů. Radnice má v plánu namísto toho vystavět tzv. kontejnerové bydlení po vzoru Poschlé u Vsetína a stávající „vybydlené“ panelové domy zbourat.

---

76 HAUSEROVÁ, Milena. In: DULLA, Matúš. *Kapitoly z historie bydlení*. 1. vyd. Praha: České vysoké učení technické, 2014, s.20.

77 CORBUSIER, Le. *Za novou architekturu*. 1. vyd. Praha: Petr Rezek, 2005, s. 193.

78 DULLA, Matúš. *Kapitoly z historie bydlení*. 1. vyd. Praha: České vysoké učení technické, 2014, s. 220

3.7. STAVEBNÍ BYTOVÁ DRUŽSTVA V MINULOSTI A DNES

Fenomén stavebních bytových družstev je pro téma participace zásadní, a proto je důležité představit také jeho historický kontext.

Družstevní bydlení je specifickou formou nájemního bydlení s velice silnými dispozičními právy členů družstva. Družstevní výstavba bytů vytváří ekonomicky výhodnější podmínky než výstavba developerská. Investorské firmy logicky nabízejí vystavěné byty za ceny tržní, tedy za ceny co nejvyšší, za které je kupující ještě ochoten smlouvu uzavřít. Na rozdíl od soukromých developerů není cílem družstva co nejvyšší zisk, ale co nejvyšší kvalita bydlení za co nejnižší náklady.

Historie družstevní bytové výstavby

Kořeny družstevnictví sahají do Anglie 1. pol. 19. stol., kdy hospodářský a sociální vývoj vyvolal potřebu sdružování sociálně slabších vrstev obyvatelstva. První družstvo bylo založeno v roce 1844 dvaceti osmi tkalci v Rochdalu v Anglii. Na našem území vznikla bytová družstva po roce 1873, kdy byl přijat první družstevní zákon, a do roku 1939 bylo postaveno na 100 000 bytů. Bytová družstva jsou tradiční součástí bytového trhu například v Japonsku, Latinské Americe, Kanadě, a především prakticky v celé Evropě – zejména v Německu, Norsku, Španělsku, Švédsku, Itálii či Rakousku.

Družstevnictví se na našem území úspěšně rozvíjelo po vzniku Československa v r. 1918, kdy se těšilo všestranné podpoře státních orgánů. Speciální podporu měla družstva bytová a stavební. K 1. lednu r. 1924 bylo v Československé republice celkem 14 296 družstev, z toho 1 331 stavebních a bytových.⁷⁹

V roce 1935 shrnuje výhody a nevýhody družstevní výstavby Jindřich Freiwald v kapitole *Naše družstevní stavebnictví* v knize *Česká stavební a bytová družstva*.⁸⁰ Zajímavá je jistě informace, že družstevní výstavba byla většinou hrazena z individuálních půjček jednotlivých stavebníků. Obecně dle Freiwalda je družstevní výstavba omezena měřítkem stavby, větší celky není schopna organizačně zvládnout a přenechává ji výstavbě podnikatelské (např. Baťa) Velké problémy zaznamenávají družstva za Protektorátu Čechy a Morava a zejména po r. 1948, kdy byla v podstatě zestátněna. Přibližně 10 let po převzetí moci komunistický režim pochopil, že výstavba pouze státních bytů není ekonomicky udržitelná a že je nutno ekonomicky angažovat obyvatelstvo. Idea družstevní bytové výstavby byla znovu oprášená a byl vydán zákon č. 27/1959 Sb. o družstevní bytové výstavbě. Družstva mohla získat výhodný, státem garantovaný úvěr, státní subvenci, a významná byla i ekonomická účast člena družstva ve formě členského podílu. S pomocí státu bylo postaveno v letech 1957 až 1989 téměř 800 000 bytů, přičemž členové si uhradili okolo 50 % nákladů na jejich výstavbu.⁸¹

Svépomocná družstevní výstavba je specifickou formou družstevní bytové výstavby s podílem aktivní práce členů družstva v průběhu její realizace. Celkem bylo svépomocně v letech 1970 až 1982 postaveno 96 528 bytů.⁸²

---

79 Historie družstva. *Stavební bytové družstvo Přerov* [online]. [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: http://www.sbdprerov.cz/historie-druzstva/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Fwww.sbdprerov.cz%2Fhistorie-druzstva%2F.

80 FREIWLAD, Jindřich. In: KUBIŠTA, Hynek. *Česká stavební a bytová družstva*. Praha, 1935. s.29-33

81 PŘÍKRYL, Ivan. *Nastává renesance družstevní výstavby?*. *Ivan Příkryl (blog.idnes.cz)* [online]. [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://prikryl.blog.idnes.cz/c/426971/Nastava-renesance-druzstevni-vystavby.html>.

82 Historie družstevnictví. *HODONAN, stavební bytové družstvo* [online]. [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.hodonan.cz/druzstvo/historie-druzstevnictvi>.

Příklady využití svépomocné družstevní výstavby:

Stavební bytové družstvo – Uherský Brod⁸³

1965	5 bytových domů v prostoru Na Lapači (68 bytů)
1967	bytový dům v ulici Pořadí (4 byty)
1969	bytový dům v ulici Prim. Hájka (18 bytů)
1969	bytový dům v ulici Šumická (6 bytů)
1971–1976	sídlisko, 79 družstevních rodinných domků (119 bytů)
1989–1993	lokality Neradice (79 bytů) + bytový dům v ulici Hradišská (8 bytů) realizováno částečně dodavatelsky a částečně svépomocí

Stavební bytové družstvo Rozkvět Jihlava⁸⁴

1968	bytový dům Na Slunci v Polní ulici (24 byty)
1971	2 bytové domy Na Slunci v ulici Nad Plovárnou (40 bytů)

Obrázek 4: Svépomocná družstevní bytová výstavba – lokalita Baba II – východ, 1982, Autor fotografie: Jaromír Vambera

83 Historie. *Panorama, stavební bytové družstvo* [online]. [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.panoramasbd.cz/historie.htm>.

84 Vznik a vývoj družstva Rozkvět. *Rozkvět, stavební bytové družstvo* [online]. [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.rozkvet.vysocina.cz/index.php?p0=11>.

Obrázek 5: Svépomocná družstevní bytová výstavba – lokalita Baba II – východ, 1982. Autor fotografie: Jaromír Vambera

Příkladů družstevní výstavby v Československu můžeme najít mnoho, například tzv. „profesorské domy“ v Praze-Bubenci. Jedná se o rozsáhlý obytný dvojdům, který vybuodovalo Obecně prospěšné česko-ruské profesorské stavební a bytové družstvo v letech 1924–1925. Členové družstva byli ruští a ukrajinští emigranti, převážně příslušníci mladé ruské a ukrajinské inteligence, kteří přišli do Československa v rámci tzv. Ruské akce.⁸⁵ Velmi známý příklad družstevní bytové výstavby je Sídliště Solidarita, které vznikalo v rámci poválečného hospodářského plánu, tzv. dvouletky. Stavělo se v letech 1947–1951 podle plánů architektů Františka Jecha, Hanuše Majera a Karla Storchy. Ti už před válkou spolupracovali na několika obytných souborech s tematikou sociálního bydlení a zlevnění výstavby. Pro podobu Sídliště Solidarita bylo velmi důležité poučení z principů skandinávské družstevní bytové výstavby.⁸⁶

---

85 Bytové družstvo "Profesorské domy" v Praze-Bubenci. In: *Coopstory - dějiny družstevnictví cz* [online]. [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/coopstorya/sektory/bytov-druzstva/druzstva-bd/historicka/bytova-druzstva-ruskych-emigrantua/-bytove-druzstvo-profesorske-domy-v-praze-bubenci>

86 ŠPIČÁKOVÁ, Barbora a Michaela JANEČKOVÁ. *Sídliště Solidarita*. Kostelec nad Černými lesy: Archiv výtvarného umění, 2014. ISBN 978-80-905744-2-7.

Současnost družstevní bytové výstavby

Po roce 1989 se nová politická reprezentace snažila družstva transformovat a nařizovala družstvům povinné převody bytů do vlastnictví členů. Družstva byla považována za „relikt totality“, patrně v důsledku izolace od informací o roli družstev ve světě. Nicméně, od r. 1989 vzniklo postupně (též formou privatizace bývalých obecních bytů) celkem cca 10 000 bytových družstev.⁸⁷

V současnosti se téma družstevní výstavby znovu objevuje. Důkazem budiž projekt Družstevního bydlení pro mladé, jehož koncepci schválili Brněnští zastupitelé v září 2018. Cílem družstva má být podpora mladých lidí s omezenými příjmy, kteří nedosáhnou na klasický hypoteční úvěr.⁸⁸

Ivan Příkryl ve svém článku *Nastává renesance družstevní bytové výstavby?*⁸⁹ vyzdvihuje potenciál družstevní výstavby a nastiňuje možnosti obnovy tohoto konceptu, který probíhá ve dvou směrech:

a) Družstevní výstavba bytů

Výstavba financovaná družstevním podílem, tedy vkladem, který kryje určitou část nákladů na výstavbu. Na financování zbytku ceny si pak družstvo jako právnická osoba sjedná komerční úvěr, který je následně splácen jako součást nákladového nájemného, které nebývá v zásadě vyšší než nájemné v místě obvyklé.

b) Výstavba sociálním družstvem pro výstavbu levných bytů pro občany s nižšími příjmy

Je formou sociálního bydlení. Tato výstavba, bude-li přijetím nové právní úpravy umožněna, pak spočívá zejména v tom, že stát by zde pomohl určitým příspěvkem těm, jejichž čistý příjem by byl nižší než stanovená mez, ovšem členská práva a dispozice lidí s těmito byty by byla určitým způsobem omezena. Může se jednat například o mladé lidi, nebo seniory.

---

87 PŘIKRYL, Ivan. *Nastává renesance družstevní výstavby?*. Ivan Příkryl (blog.idnes.cz) [online]. [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://prikryl.blog.idnes.cz/c/426971/Nastava-renesance-druzstevni-vystavby.html>.

88 Šance pro mladé: první družstevní byty vzniknou do čtyř let [online]. 4. září 2018 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/co-se-deje-v-brne/a/sance-pro-mlade-prvni-druzstevni-byty-vzniknou-do-ctyr-let/>

89 PŘIKRYL, Ivan. *Nastává renesance družstevní výstavby?*. Ivan Příkryl (blog.idnes.cz) [online]. [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://prikryl.blog.idnes.cz/c/426971/Nastava-renesance-druzstevni-vystavby.html>.

3.8. PARTICIPATIVNÍ ARCHITEKTURA

Participativní architektura jako prostředek zapojení uživatelů do tvorby obytného prostředí

„Participace je bytostně politická, nikoliv však ve ve smyslu stranické politiky, ale tím, že ovlivňuje životy lidí“⁹⁰ „Participace je východisko, kde architektura přiznává svoji neschopnost naplnit všechny potřeby jen ze své pozice a přizývá uživatele, aby svými vědomostmi přispěli k vytvoření lepšího návrhu.“⁹¹

Jednou z ideových motivací pro participaci v architektuře je kritika podoby bydlení v pojetí modernistického hnutí, kde podle kritiků moderna selhala. (Více viz např. publikace *Form Follows Fiasco*⁹²). Přísně technokratický přístup jako by nedokázal naplnit kromě hygienických a bezpečnostních požadavků i lidské očekávání na kvalitu prostředí.⁹³

„Na úrovni základního společného jmenovatele může být participativní architektura definována jako účast uživatele na některé úrovni v procesu návrhu.“⁹⁴

Ten, kdo prostor bude užívat, zná nejlépe své potřeby. Moment přizvání uživatele je obecně vnímán jako pozitivní, a participativní architektura jako dobrá i v morální rovině. Je však třeba mít na paměti také to, že zapojením dalších aktérů do procesu návrhu se postup spíše komplikuje a vynořují se otázky o formě a nositelích participace. „Problém je, že výraz participace je akceptován nekriticky.“⁹⁵ Participace totiž má i implicitní rozměr sdílení moci. To mívá pozitivní využití, tedy posilování ("empowering") lidí ve vztahu k jejich prostředí. Existují však i situace zneužití, pokud je účast veřejnosti na rozhodnutích pouze iluzorní.

Formy participace v architektuře

Frederik Wulz dělí formy participace podle míry spolupráce architekta a uživatele na pasivní a aktivní. Extrémy této škály tvoří polohy, kde při návrhu zcela absentuje buď uživatel, nebo architekt. Mezi nimi rozpoznává sedm typů spolupráce, od nejméně po nejvíce participativní: reprezentaci, dotazník, regionalismus, dialog, alternativy, spolurozhodování a samostatné rozhodování.⁹⁶

1. Reprezentace je nejpasivnější formou participace, při které uživatel není přítomen a architekt při návrhu reprezentuje uživatele, zkouší si představit jeho potřeby, zájmy a preference. Vytváří si určitý obraz, jak bude prostor užíváný.

---

90 V orig. "Participation in inherently political, not in the party political sense of the word, but in the sense that it affects people's lives." TILL, Jeremy, 2005. The negotiation of hope. V: Collected Writings [online]. Dostupné na: https://jeremytill.s3.amazonaws.com/uploads/post/attachment/19/2005_The_Negotiation_of_Hope.pdf, s.5

91 SLÁDEK, Michal, 2014. *Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku*. Bratislava. Dizertačná práca. Slovenská technická univerzita, Fakulta architektúry., s. 244.

92 BLAKE, Peter. *Form follows fiasco: why modern architecture hasn't worked*. Boston: Little, Brown, c1977. ISBN 0316099392.

93 AWAN, Nishat, Tatjana SCHNEIDER a Jeremy TILL, 2011. *Spatial agency: other ways of doing architecture*. Abingdon, Oxon [England]; New York, NY: Routledge. ISBN 978-0-415-57192-0. s. 182

94 BLUNDELL-JONES, Peter, 2005. Sixty-eight and after. In: *Architecture and participation*. New York: Spon Press, s. 127 – 139

95 Tamtéž

96 WULZ, Frederik, 1990. The concept of participation. In: *Participatory design: theory & techniques*. Raleigh, N.C.: H. Sanoff, s. 41. ISBN 0-9622107-3-0.

2. Dotazník slouží ke zjištění statisticky důležitých preferencí uživatelů. Metoda vychází z vědeckého přístupu k architektuře, „...která se stala populární mezi mnoha architektky, zejména označovanými za funkcionalisty v těch časech“⁹⁷

Východiskem je předpoklad, že to, co označí většina ze vzorku lidí za vhodné, bude vhodné pro většinu ze všech lidí. Sociologické průzkumy mají vždy mnoho překážek a jejich výsledek má vždy stochastický charakter.⁹⁸

3. Regionalismus Wulz vnímá jako důraz na prostředí, pro které je návrh uskutečňovaný, a zúžení soustředění se na obyvatele lokality a jejich preference. Architekt zde zkoumá specifika užívání daného prostoru.⁹⁹

4. Dialog definuje jako neformální rozhovor mezi architektem a uživatelem. Na rozdíl od dotazníku, jsou identity obou zúčastněných odhaleny, dochází k osobnímu kontaktu. Dialog může být vytvořen například organizovanými setkáními, avšak výstupy z dialogu nejsou systematizované. Jsou to spíše inspirativní vstupy pro další individuální práci architekta na návrhu.

5. Forma alternativ navazuje na dialog. Architekt připraví možné alternativy, nad kterými se následně diskutuje a testují se preference uživatelů. Rizikem využívání alternativ je jejich prezentace, uživatelé často nemají zkušenost představovat si prostor na základě abstraktních zobrazení (plány, řezy, diagramy). Důležité je proto vhodně přizpůsobit formu prezentace alternativ.

6. Spolurozhodování je vyšší formou participace, kde rozhodnutí ohledně návrhu jsou tvořena společně uživateli a architektem. Tento způsob práce však vyžaduje velké nasazení ze strany uživatele, pro kterého navrhování obvykle není hlavní prací. V zásadě ale jde o posílení úlohy uživatele při formování jeho prostředí.

7. Samostatné rozhodování je posunutí úlohy architekta do pozice konzultanta, přičemž konečné rozhodnutí je ponecháno na uživateli. Uživatel je zde vnímán jako kreativní bytost, schopná samostatně rozhodovat. Úloha architekta je informovat uživatele o technických a legislativních omezeních tvůrčích rozhodnutí.

Tento výčet typů spolupráce není úplný ani podle Wulze. Každý projekt má jiné vstupní podmínky a míra participace, její forma a výstupy jsou v každém projektu jiné. Důležité je připomenout, že forma participativního návrhu je často načrtnutá vnějšími faktory mnohem více než snahou architekta či iniciativou uživatelů. Ani architekt si nemůže zcela vybrat způsob, kterým bude navrhovat. Zároveň podle této kategorizace je určitá míra participativního designu přítomna v podstatě v každém návrhu. Takto sestavená škála tedy správně reflektuje fakt, že participativní design není novinkou a současné volání po "participaci" je spíše otázkou míry. Je to nový pojem pro existující fenomén. Důležitou stránkou v participativním procesu, na kterou Wulz poukazuje, je čas. Rozlišuje tři časová období v participativním procesu: během návrhu, během výstavby a během užívání.¹⁰⁰

---

97 WULZ, Frederik, 1990. The concept of participation. In: Participatory design: theory & techniques. Raleigh, N.C.: H. Sanoff, s. 43. ISBN 0-9622107-3-0.

98 DISMAN, Miroslav a Jarmila LORENCOVA, 1993. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Praha: Karolinum. s. 15. ISBN 80-7066-822-9.

99 WULZ, Frederik, 1990. The concept of participation. In: Participatory design: theory & techniques. Raleigh, N.C.: H. Sanoff, ISBN 0-9622107-3-0.

100 WULZ, Frederik, 1990. The concept of participation. In: Participatory design: theory & techniques. Raleigh, N.C.: H. Sanoff, s. 48. ISBN 0-9622107-3-0.

Zatímco u Wulze jde o instrumentální rozdělení míry zapojení, Jeremy Till zkoumá kontextuální podmínky participace, motivaci a mocenskou strukturu lidí zapojených do participačního procesu. Rozpoznává takto několik typů participace:

Participace utišující (placatory participation). Tuto situaci popisuje jako cílevědomé "placebo", které má vzbudit "pocit" zapojení do rozhodování. Ve skutečnosti slouží k tomu, aby veřejnost plynuleji přijala navrhované změny, o nichž bylo dávno rozhodnuto mimo participativní setkání.¹⁰¹ Till odkazuje na Carole Pateman¹⁰² a pojmenovává to i jako pseudo-participaci, ve které nedochází ke skutečnému předání moci, ale jen vytvoření jeho zdání. Takové jsou například představení projektů veřejnosti, kdy už je projekt v podstatě hotový. Architekti v těchto procesech považovali za největší přínos porozumění uživatelů designérům a jejich edukaci¹⁰³

Transformativní participace je podle Tilla proces, kde už dochází k reálné možnosti uživatele zasáhnout do podoby návrhu, ale především je to „proces, který je transformativní pro všechny strany – včetně architekta“¹⁰⁴ Till si uvědomuje překážky reálné participace, zejména na úrovni komunikace. Abstraktní řeč architektury musí být přiblížena účastníkům procesu a tito mají mít možnost přinést do procesu otázky každodennosti (které se Till akademicky věnuje). Architekt by si měl uchovat svou pozici jako expert, ale zároveň by měl být občanem a umět v participativním přístupu přispívat svými vědomostmi jako člen týmu, ne z pozice moci.

Cílem by měl být stav, kdy se zapojení veřejnosti nazývá Vyjednávání naděje (the negotiation of hope). V této formě participace se kritizuje klasická forma zadání jako „problému“ a přístupu architektury jako jeho „řešení“. Problém má jako slovo negativní konotace, řešení problému se dá chápat jako návrat do normálu. Cílem participativního procesu by nemělo být jen řešit „problémy“, ale představovat si nové situace a způsoby užívání prostoru, tedy přesahovat současnost.

Shrnutí kapitoly participativní architektury

Téma participace v architektuře bude pravděpodobně vždy předmětem diskuze a zapojení uživatelů do tvorby obytného prostředí. Jako jedno z hlavních pozitiv participace je možno uvést vytvoření užšího vztahu uživatele s návrhem. Ačkoli kvalitativní výzkumné studie zkoumající dopad participace na obytné prostředí chybí, výpovědi realizátorů participativní architektury vždy svědčí v její prospěšnost pro celý projekt a pro rozvoj uživatelů samotných.

---

101 TILL, Jeremy, 2005. The negotiation of hope. V: Collected Writings [online]. Dostupné na: https://jeremytill.s3.amazonaws.com/uploads/post/attachment/19/2005_The_Negotiation_of_Hope.pdf

102 PATEMAN, Carole, 1970. Participation and Democratic Theory. B.m.: Cambridge University

103 WATTS, Julian a Morven HIRST, 1982. User participation in the early stages of building design. Design Studies [online]. 1982, roč. 3, č. 1, s. 11–18. ISSN 0142-694X. Dostupné na: doi:10.1016/0142-694X(82)90074-6

104 „...process that is transformative for all parties – the architect included.“

TILL, Jeremy, 2005. The negotiation of hope. V: Collected Writings [online]. Dostupné na: https://jeremytill.s3.amazonaws.com/uploads/post/attachment/19/2005_The_Negotiation_of_Hope.pdf

3.9. NOVÉ TRENDY – PARTICIPACE A STAVBA SVĚPOMOCÍ

Ke konci 20. století se znovu objevují architektonické koncepty využívající participaci budoucích obyvatel na stavbě domu a stavbu svépomocí. Tyto alternativní myšlenky nejlépe ilustruje tvorba dvou architektů pocházejících z USA, kolem nichž se postupně vytvořily početné skupiny jejich žáků a spolupracovníků. Prvním z nich je Michael Reynolds a jeho koncept „Earthship“ (Zeměloď). Druhým příkladem je pak tvorba Rural Studia, které založil architekt Samuel Mockbee. Obě skupiny mají status vzdělávacích institucí, hojně publikují a ze závěrů jejich vědecké práce lze vycházet. V obou případech je využit princip edukativního svépomocného stavitelství – tzn. že zkušenosti nabyté při participaci na stavbě se buď využívají na dalších stavbách (v případě Earthship), anebo formují osobnost budoucích architektů (v případě Rural Studia).

Co se týče využití svépomocného stavění pro skupiny lidí ohrožených sociálním vyloučením, existuje několik případů, kdy neziskové organizace experimentovaly s touto myšlenkou. Dělo se tak převážně v Německu a ve Velké Británii a ve většině případů se jednalo o rekonstrukce stávajících bytových domů, výjimečně o novostavby (např. projekt Darwin Road v Tilbury ve Velké Británii). V České republice je pak nejvýznamnějším realizovaným projektem projekt Za lepší bydlení v Dobré vodě, jehož investorem bylo občanské sdružení Český západ. Výsledky tohoto projektu nebyly bohužel seriózně publikovány. Informace dostupné na internetových stránkách občanského sdružení hodnotí realizované stavby nekriticky a neodkrývají problémová místa.

Novým trendem přicházejícím z Berlína je koncept Baugruppe, který má mnoho společného s výše zmiňovanou družstevní bytovou výstavbou. Termín Baugruppe (z něm. „Bauen“ – stavět, „Gruppe“ – skupina) označuje způsob stavění a bydlení vycházející z individuální iniciativy stavebníků a architektů. Realizované městské domy se odlišují od běžných domů – především v dialogu architekta a klienta (skupiny stavebníků) při procesu navrhování. Jedna z hlavních motivací je pragmatická, vynecháním developera ze hry je možno ušetřit peníze a získat cenově výhodný, individuálně řešený byt v atraktivní lokalitě. Výstava Baugruppe ist super!¹⁰⁵, která proběhla na podzim 2015 v Praze, mapovala nejzajímavější příklady projektů Baugruppe a vysvětlila principy, na kterých je tento koncept založen.

V ČR je v současnosti stavba svépomocí využívána pro stavbu rodinných domů, a to zejména na venkově, ve městech je pak běžnou praxí svépomocná rekonstrukce bytů.

DesignBuild a Live projects v prostředí výuky architektury

Zvýšená míra zapojení uživatele do tvorby návrhu vyžaduje od architekta více času, zároveň v architektonické praxi nemusí být koncový uživatel konkrétně znám. V akademickém prostředí architektonických škol je více času, větší množství lidí – studentů, kteří mohou vstoupit do projektů, kde by za jiných okolností architekt zcela chyběl. Na této myšlence vznikla nezávisle na sobě na různých univerzitách myšlenka propojování výuky architektury s praxí, která se nejčastěji nazývá DesignBuild nebo Live projects. Je to typ zadání, které studentům předkládá reálnou roli v reálné situaci, a navíc v kontaktu se skutečnými uživateli. Namísto soutěže mezi studenty převažuje spolupráce a výsledkem je nejen návrh, ale i realizace projektu.¹⁰⁶ Tyto projekty mohou mít různou úroveň – od volitelných workshopů s materiálem v univerzitním kampusu až po ateliérové projekty pro komunity v jiných geografických a kulturních prostředích. Práce s komunitami je náročná v tom, že projekty potřebují reálné zadání, na které jsou získané finanční prostředky.

---

105 *Baugruppe.cz*. Dostupné z: <http://www.baugruppe.cz/>.

106 SARA, Rachel, 2006. *Live Project Good Practice: a guide for the implementation of live projects*.

To otevírá příležitosti pro spolupráci akademického prostředí s neziskovými organizacemi, samosprávou, ale i soukromými klienty. Při práci ve vyloučených komunitách je však třeba sladit zájmy pomoci komunitě s edukativním cílem ateliéru. Podle Ursuly Hartig má přednost vzdělání¹⁰⁷, což redukuje paternalistický přístup ke komunitě. V současnosti má tento způsob výuky, z něhož profitují obě strany vztahu (studenti se naučí pracovat v týmu s omezeným rozpočtem a časem, porozumí sociálním implikacím navrhování, a komunita získá nový prostor), stále větší oblibu. Existují stránky, které mapují tyto projekty po celém světě¹⁰⁸. V českém školství je těchto případů minimum.

Cultures Constructives, Pascal Rollet

Les Grands Ateliers, Isle d'Abeau (FR)

Jakožto autor této dizertační práce jsem měl šanci seznámit se s konceptem DesignBuild přímo během mého studia v letech 2006–2008 na škole École nationale supérieure d'Architecture de Grenoble ve Francii. Konkrétně se jednalo o ateliér s názvem Cultures Constructives pod vedením architekta Pascala Rolleta. Francouzská škola na rozdíl od výuky na Fakultě architektury ČVUT kladla velký důraz na experimentování s konstrukcemi a vytváření prototypů vlastních návrhů, které probíhalo v Les Grands Ateliers (Velké dílny). Tato unikátní stavba byla v roce 2002 postavena nedaleko Lyonu podle projektu Pascala Rolleta. Zařízení slouží studentům z celé Francie, přičemž nejvíce je využívají studenti z nejbližších velkých měst (Grenoble, Lyon, Marseille a Saint Étienne). Studenti zde mohou realizovat prototypy svých návrhů pod vedením učitelů při dodržování zásad bezpečnosti práce. K dispozici je jim prostorná hala vybavená mostovým jeřábem, menší dílna vybavená stroji na obrábění dřeva, dvě učebny a venkovní prostor, který slouží také k vystavování realizovaných prototypů. Ubytování je možné v nedalekém areálu studentských kolejí. Personál Grands Ateliers se stará o logistiku, dohlíží na dodržování bezpečnosti práce a správné pracovní postupy. Efektivitu takového přístupu dokládá vítězství týmu Rhône-Alpes v celkovém hodnocení v soutěži Solar Decathlon 2012 v Madridu. Jejich projekt s názvem Canopée byl sestaven právě v Grands Ateliers. Je velmi pravděpodobné, že kvalitní zázemí tohoto prostoru jejich projektu výrazným způsobem pomohlo k vítězství.

Výuka v ateliéru Pascala Rolleta byla pojata zcela jinak, než jak je tomu zvykem na Fakultě architektury v Praze. Studenti měli v ateliéru strávit celé dva roky magisterského studia a zakončit je vypracováním diplomního projektu. V prvním roce byla výuka rozdělena do tematických bloků podle jednotlivých stavebních materiálů. Studenti absolvovali moduly Dřevo, Kámen, Plasty, Ocel a Hlína. Každý z bloků byl zahájen sérií přednášek k danému materiálu, následovaly exkurze do výrobních areálů, na stavby a návštěvy realizovaných staveb v okolí Grenoblu. Završením jednotlivých bloků pak byla realizace jednoho společného návrhu ve výše zmíněných Les Grands Ateliers. Každý modul se konal pod vedením jiného pedagoga, odborníka na daný materiál. Realizace společného návrhu trvala vždy několik dní a společné pobyty náš kolektiv stmelily. Kromě toho jsme měli možnost sledovat částečně asistovat na realizaci projektu Pallethouse v Les Grands Ateliers. Šlo o výstavní pavilon rakouských studentů, prototyp domu pro humanitární účely, který byl v roce 2008 vystaven na Bienále udržitelného bydlení v Grenoblu a následně na Mezinárodním bienále architektury v Benátkách.

Zkušenost s Les Grands Ateliers výrazně ovlivnila můj budoucí architektonický vývoj a podnítila můj zájem o koncept DesignBuild. Přehlčení studentů teorií, která není spojena s reálným prožitkem, vede k jejich odtržení od reality, a studenti se potom hůře uplatní v praxi. Výuka architektury by podle mého názoru měla probíhat nejen očima a ušima, ale také rukama. Studenti by si měli stavbu lidově řečeno osahat, dotknout se

---

107 HARTIG, Ursula a Nina PAWLICKI, 2012. *Eine marmeladenmanufaktur fur Naxii*. Berlin: Technische Universität Berlin, Institut für Architektur. ISBN 978-3-9812464-3-8.

108 *Live Projects Network* [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: liveprojectsnetwork.org
DesignbuildXchange platform [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: www.dbxchange.eu

materiálů a nástrojů. Zkušenosti získané přímo na stavbě mohou v některých případech posloužit k pochopení architektury lépe než abstraktní teoretická výuka. Proto by měla být výuka teorie doplněna zkušenostmi z praxe.

Další vybraná studia participativní architektury ve světě

Rural Studio

V odlehlém městečku na jihu USA založil Samuel Mockbee detašovaný ateliér Univerzity v Auburn Rural Studio. Cílem bylo navrhovat a realizovat cenově dostupné stavby pro místní chudou komunitu. Kontext je pro tuto práci velmi zajímavý, převážná část klientů jsou afro-američané, nezaměstnaní čelící určité rasové diskriminaci a žijící v okrajovém regionu tzv. „hlubokého jihu“ v Alabamě. Rural studio pokračuje i po smrti jeho zakladatele a postavilo už 150 (obytných i veřejných) staveb ve svém okolí.

Baupiloten

Studio Baupiloten vzniklo kolem Susanne Hofmann v roce 2001 a od té doby se věnuje participativní architektuře. Do roku 2014 fungovalo jako výukový ateliér pro studenty Technické Univerzity v Berlíně, kde mohli studenti pracovat na skutečných zadáních, za které studio přebíralo zodpovědnost. Participativní přístup považují členové studia za nezbytnost v demokratické společnosti a budoucnost profese architekta. Nevidí však participaci nekriticky, naopak vyvinuli systém nástrojů, jak překonat komunikační překážky mezi architektem a uživatelem prostoru. Je to propracovaný systém, ke kterému byly vyvinuty pomůcky ve formě stolních „her“ s vlastní metodikou, s přesným definováním cílů, času a způsobů práce.¹⁰⁹ Cílem má být především komunikace architekta s uživatelem, při níž vznikají nové představy o budoucím prostoru, tak jak je to ideální u Tilla. Baupiloten využívají metodou atmosfér a příběhů, kdy se komunikace soustřeďuje na stimulaci představivosti, ne na překreslování půdorysů. Společným jmenovatelem jejich projektů je příběh, který se v abstraktní formě přetaví do prostoru a zůstane jeho silným identifikátorem. Známé jsou jejich práce pro mateřské a základní školy, kde žáci dokázali příběhy předávat malým dětem a ty se s prostorem identifikovaly, i když se na návrhu přímo nepodílely. Hofmann nepochybuje o pozitivních přínosech participace: „Přináší pevné základy pro vysoce relevantní návrh, co se týče užívání a zvýšení pocitu osvojení“.¹¹⁰

CoCoon

V roce 2004 vzniklo na Technické Univerzitě v Berlíně studio zaměřené na DesignBuild přístup. Postupně se tato metoda rozšířila i do dalších ateliérů. Cocoon realizoval několik projektů v Mexiku ve spolupráci s místními partnery.¹¹¹ Cocoon inicioval vznik platformy pro výměnu zkušeností a mapování DesignBuild projektů po celém světě – www.dbxchange.eu. Studenti v rámci ateliéru v první fázi navrhnou svá řešení, která představí komunitě. Z nich je vybrán nejvhodnější návrh, do kterého se zapracují i nejlepší nápady z jiných návrhů. Ve druhé fázi studenti připravují projektovou dokumentaci, rozpočet, postup stavby, seznam materiálu a potřebných nástrojů. Realizační fáze je rozdělena do dvou měsíčních turnusů, během nichž studenti stavbu sami realizují. Aby se realizace projektu v dané lokalitě co nejvíce urychlila, je třeba důkladná příprava

---

109 HOFMANN, Susanne, Susie HONDL a Inez TEMPLETON, 2014. *Architecture is participation: Die Baupiloten : methods and projects*. ISBN 978-3-86859-347-1.

110 „It provides a robust foundation leading to a design that is highly relevant in terms of use, and to an increased sense of belonging.“ Zdroj: HOFMANN, Susanne, Susie HONDL a Inez TEMPLETON, 2014. *Architecture is participation: Die Baupiloten : methods and projects*. ISBN 978-3-86859-347-1.

111 HARTIG, Ursula a Nina PAWLICKI, 2012. *Eine marmeladenmanufaktur fur Naxii*. Berlin: Technische Universität Berlin, Institut für Architektur. ISBN 978-3-9812464-3-8.

projektu. studenti na konci přípravného semestru vytvoří kompletní projektovou dokumentaci na realizační úrovni.¹¹²

Elemental studio

V současnosti nejvýraznější osobností participativního přístupu k sociálním otázkám je chilský architekt Alejandro Aravena. Laureát Pritzkerovy ceny 2016 a kurátor Bienále architektury 2016. Jeho ateliér Elemental dokázal přinést do tématu participace a sociálního bydlení výrazné podněty. Architekt navrhuje základní strukturu, ulici, výchozí části domu. V první fázi je postavena polovina domu, kde jsou umístěny základní zařízení: koupelna, kuchyň, WC, rozvody a schodiště. Rodina po nastěhování může dokončit druhou polovinu domu podle svých představ, podle dostupných finančních možností a v době, kdy jim to vyhovuje. Aravena tímto sloučil autorský přístup architekta s volným prostorem pro individuální projev rodin, dokonce bez nutnosti vzájemné negociace. Výsledná struktura má jasně definovaná pravidla (výšku, uliční čáru) a zároveň pestrost a rozmanitost samorostlých struktur. Aravena vyřešil ekonomickou otázku, nedostatek financí na pořádný dům, architektonickou odpovědí. „Když pracujeme na sociálním bydlení, vstupujeme do toho jako designéři, ne jako tvůrci politik, ne jako neziskové organizace. Jdu udělat změnu, jdu ji udělat jako designér.“¹¹³ řekl Aravena v rozhovoru pro The Guardian.

Takto úspěšný projekt se ale může zrodit jen v rámci přejícího společenského prostředí. Projekt přírůstkového bydlení postupně získal podporu státních institucí, univerzit a místní ropné společnosti. Tímto způsobem se podařilo realizovat již 2 500 bytových jednotek v Chile. Elemental studio si při projektování kancelářských budov nebo institucí ponechává autorský přístup, avšak při práci pro chudé komunity participaci prosazuje. Například při projektování nových městských struktur po zemětřesení a tsunami v městě Constitution ateliér vedl komunitní setkání a navrhl samostatný typ přírůstkového bydlení. Zapojení samotných lidí do řešení bydlení považuje Aravena za jedinou cestu, jak lze pokrýt předpokládaný nárůst obyvatelstva ve městech. „Svépomoc může přestat být vnímána jako problém a může začít být považována za součást řešení. Favely, slums, squats a jiné neformální osídlení jsou běžně vnímány jako neschopnost lidí dosáhnout formálního bydlení; ale mohly by být vnímány i jako schopnost zajistit si bydlení přes nedostatek nástrojů, jak to udělat běžnými mechanismy společnosti.“¹¹⁴

The City is For All (Maďarsko) – A Város Mindenkié (AVM)

Film *Tahle země není pro chudý* byl uveden v rámci doprovodného programu ke konferenci o bezdomovectví, kterou pořádala organizace FEANTSA. Konference proběhla letos v září v Budapešti. Architekti bez hranic společně s Iniciativou pro dostupné bydlení Bydlet Žít zorganizovali promítání v ČR ke konci roku 2018. Film ukazuje prostředí současného Maďarska, které je ČR kulturně a ekonomicky podobné. Film je velmi inspirativní, protože ukazuje způsob, jakým je možno získat k pronájmu obecní byt určený k celkové rekonstrukci a jeho následnou svépomocnou rekonstrukci za pomoci lidí bez domova.

112 tamtéž

113 „When we do social housing, we enter it as designers, not as policymakers, not as an NGO. If I'm going to make a difference, I'm going to do it as a designer.“

Zdroj: WATSON, Bruce, 2014. Alejandro Aravena: architect, equaliser, el visionario. The Guardian [online]. 2014 [cit. 1. marec 2016]. ISSN 0261-3077. Dostupné na: <http://www.theguardian.com/cities/2014/feb/06/alejandro-aravena-architect-dreamer-equaliser>

114 „Self-construction can stop being seen as a problem and start being considered as a part of the solution.

Favelas, slums squats and other informal settlements are normally seen as indicative of the incapacity of a population to access formal housing; but they could also be seen as indicative of the capacity provide itself with the dwelling space despite lacking the tools to do so within the formal mechanisms of society.“

Zdroj: ARAVENA, Alejandro, 2012. *Elemental: Incremental Housing and Participatory Design Manual*. Ostfildern: Hatje Cantz Verlag. ISBN 3-7757-3460-0.

Organizace AVM byla založena v roce 2009 a sdružuje lidi bez domova, lidi v bytové chudobě a střední třídu. Zastoupení „bydlících“ a nebydlících je zhruba půl na půl. Aktivních členů je kolem dvaceti a dále mají kolem tří set dobrovolníků. Základním cílem je uzákonit právo na bydlení. Skupina se setkává každé pondělí a o další činnosti rozhodují na základě všeobecné shody, každý má stejné právo. Součástí této organizace je i další nezisková organizace, která opravuje byty, které se AVM podaří získat.

Další součástí je nezisková organizace, která se věnuje advokacii a poradenství. AVM v současné době působí ve více městech v Maďarsku. Každoročně v září pořádají průvod za bydlení.

Bezdomovci v obytných buňkách, Praha 9 (CZ)

Od roku 2014 MČ Praha 9 provozuje projekt, který je svým přístupem ojedinělý v Praze, i v rámci celé ČR. Pod vysočanskou estakádou ubytovává lidi bez domova v upravených stavebních buňkách. Podmínkou přidělení stavební buňky je závazek, že se její obyvatel bude starat o své okolí, udržovat pořádek a likvidovat nepořádek. Lokalita je v současnosti opuštěná a nevyužitá a v podobné situaci jsou i lidé bez domova.

Projekt pozitivně ovlivňuje proces sociální reintegrace lidí bez domova. Díky zázemí unimobuňky jsou schopni si udržet práci. Pro některé typy lidí bez domova je tato cesta přirozenější než prostupné bydlení v azylovém domě a v tréninkovém bytě. Obyvatelé se aktivně zapojují a svépomocně zvelebují přidělené stavební buňky i okolní prostředí. V roce 2017 opustilo buňky prvních osm lidí, kterým se podařilo začlenit se do společnosti.¹¹⁵

Seznam čekatelů na unimobuňku je poměrně dlouhý. Šanci na přidělení unimobuňky má jen „ten, kdo nefetuje, nekrade, nerve se a nelže. Nový domov tak není cíl, ke kterému se musejí lidé bez domova složitě propracovat a zasloužit si ho, ale prostředek, jak začít trochu jiný život.“¹¹⁶

Unimobuňky jsou umístěné na pozemcích MČ Praha 9 a podle slov radního pro dopravu a životní prostředí Tomáše Holečka se „začínají ozývat i soukromí vlastníci, kteří jsou mimo obytnou zástavbu. Ti, kteří vlastní tyto pozemky, nám nabízejí bezplatně nebo za částku symbolické koruny možnost, abychom tam buňky umístili, bezdomovce ubytovali a oni tak pozemky udržovali.“¹¹⁷

„Městskou část Praha 9 stály černé skládky zhruba milion a půl ročně. Od doby, kdy byla zahájena spolupráce s bezdomovci se tato částka snížila na tři sta tisíc za rok.“¹¹⁸ Místostarosta Prahy 9 Tomáš Portlík uvádí, že „MČ se stará o 60 lidí v 26 unimobuňkách.“¹¹⁹ Dle informací radnice není projekt financován granty a náklady na projekt jsou minimální. Projekt by se mohl stát vzorem pro další města a městské části. Patrně také proto pořádá Praha 9 „exkurze“ pro politiky. „Byl zde pan primátor z Plzně se svým týmem. Přijel se podívat, protože by chtěl tento systém aplikovat i u nich.“¹²⁰

---

115 Obytné buňky za korunu? V Praze 9 se to osvědčilo [online]. 8. 10. 2017 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/obytno-bunky-za-korunu-v-praze-9-se-to-osvedcilo-20170126.html

116 *Homeless blues: unikátní přístup Prahy 9 k lidem bez domova funguje* [online]. 21. 4. 2018 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/praha/devitkove-homeless-blues-1402062>.

117 *Z ulice do vysloužilé buňky. Projekt, díky kterému Praha 9 ušetřila statisíce* [online]. [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/450500-z-ulice-do-vyslouzile-bunky-projekt-diky-keremu-praha-9-usetrila-statisice.html>.

118 *Tamtéž*

119 *Homeless blues: unikátní přístup Prahy 9 k lidem bez domova funguje* [online]. 21. 4. 2018 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/praha/devitkove-homeless-blues-1402062>.

120 *Z ulice do vysloužilé buňky. Projekt, díky kterému Praha 9 ušetřila statisíce* [online]. [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/450500-z-ulice-do-vyslouzile-bunky-projekt-diky-keremu-praha-9-usetrila-statisice.html>.

3.10. SOCIOLOGICKÝ ASPEKT

Sociální a sociologický aspekt má potenciál být nejdůležitějším přínosem participace při stavbě. Participace na stavbě sociálního bydlení může pozitivně ovlivnit proces sociální inkluze a zabránit sociální segregaci, jejímž extrémním projevem je vznik ghetta.

3.10.1. PARTICIPACE OBYVATEL NA STAVBĚ BYDLENÍ

Petr Sunega a Martin Lux se ve svém článku *Participace nájemníků a sociální aspekty regenerace panelových sídlišť jako jedna z podmínek trvale udržitelného rozvoje*¹²¹ zamýšlejí nad participací občanů v oblasti regenerace obytných celků v ČR. Mimo jiné uvádějí, že participace může omezit projevy vandalizmu a dalších sociálně patologických jevů. Dále vytváří paralelu mezi participací, spokojeností zákazníků (nájemců) a vytvářením pozitivní image příslušné lokality v očích širší veřejnosti, což se může projevit i na zvýšené poptávce po bydlení v daném místě.

Autoři očekávají postupné sblížení participčních trendů ve vyspělých západoevropských zemích. Na druhou stranu však upozorňují na složitou situaci v ČR, kdy chybí praktické zkušenosti s participací nájemníků a zapojováním veřejnosti do rozhodování, a navíc se v myšlení lidí stále promítá dědictví doby před listopadem 1989.

V článku je také uvedena skutečnost, že v zahraničí není participace nájemníků vnímána jakožto dobročinná aktivita ze strany pronajímatele – možnost ovlivnit budoucí podobu vlastního nájemního bydlení je užívána jako prostředek konkurenčního boje mezi jednotlivými provozovateli nájemního bydlení. Participace tedy může přinést výhody i pro veřejného poskytovatele nájemního bydlení.

3.10.2. POZITIVA PARTICIPACE OBYVATEL PŘI STAVBĚ BYDLENÍ

Participací na správě věcí vzniká a je posilována sociální soudržnost, což pozitivně hodnotí dokument s názvem *Strategie sociálního začleňování 2014–2020*, který vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí.¹²²

„Proces sociálního vyloučení se vždy dotýká celé společnosti; jedním z jeho negativních rysů je závažné narušení společenské soudržnosti. Sociální soudržnost označuje stav sdílené identity, loajality a solidarity ve společnosti. Vyjadřuje schopnost společnosti zajistit dobré odpovídající životní podmínky všem svým členům. Soudržnost nevzniká prostou občanskou, prostorovou či teritoriální příslušností, nýbrž participací na sociálně ekonomické dynamice a správě věcí.

Pojem společenské soudržnosti v sobě zahrnuje:

- aspekt sociálního smíru (nízká míra sociálních konfliktů ve společnosti, nízká míra sociálního vyloučení),
- hledisko vzájemnosti a solidarity (spolupráce, participace na zdrojích),
- princip rovnováhy ve společnosti (důstojný život pro všechny, rovnost příležitostí k dosažení

121 SUNEGA, Petr, LUX, Martin. Participace nájemníků a sociální aspekty regenerace panelových sídlišť jako jedna z podmínek trvale udržitelného rozvoje. In: *Urbanismus a územní rozvoj* 2004, 7(3): 5–9.

122 *Strategie sociálního začleňování 2014–2020*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf.

zdrojů),

- aspekt důvěry (společenské klima).“¹²³

Participace při stavbě bydlení také může být vnímána jako komunitní práce, což je druh sociální práce, kterou *Koncepce romské integrace na období 2010–2013*¹²⁴ doporučuje rozvíjet a aplikovat.

„Velmi účinným nástrojem, který se v některých lokalitách osvědčil v oblasti bydlení, je komunitní práce, jejímž prostřednictvím lze spojit nájemníky ve společném úsilí zlepšovat kvalitu bydlení v domě a společně řešit problémy spojené s bydlením, které přesahují rámec jednotlivých domácností a vztahují se k údržbě společných prostor v domě.“¹²⁵

3.11. ÚSKALÍ PARTICIPACE OBYVATEL PŘI STAVBĚ BYDLENÍ

Slabé stránky konceptu participace spočívají především v nedůvěře a obavách z nejistého výsledku. Svoji roli zde hrají předsudky a pocit, že se jedná o příliš komplikovanou věc. Je-li prostor zcela nepřipraven a vůle slabá, pak vzrůstají požadavky na školení úředníků a kapacitu terénních pracovníků.¹²⁶

Etické hledisko

V případě svépomocně realizovaného, státem podporovaného sociálního bydlení se hledisko etické zdá být na žebříčku důležitosti nad všemi ostatními – obzvláště v případě zapojení sociálně slabých obyvatel do výstavby bydlení výměnou za zvýšení šance na jeho získání. Paralela s pracovními tábory a konceptem nucených prací je příliš hrozivá na to, aby mohla být opomenuta. Je proto nutno důsledně respektovat dobrovolnost participace na stavbě a vyhnout se situaci, kdy by sociální bydlení bylo poskytováno výhradně těm, kdo budou ochotni se na stavbě fyzicky podílet.

---

123 Tamtéž, s. 64.

124 *Koncepce romské integrace na období 2010–2013*. Michael Kocáb, ministr pro lidská práva: Úřad vlády České republiky, Praha, 2009. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Koncepce-romske-integrace-2010---2013.pdf>.

125 Tamtéž, s. 51.

126 *Koncepce romské integrace na období 2010–2013*. Michael Kocáb, ministr pro lidská práva: Úřad vlády České republiky, Praha, 2009. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Koncepce-romske-integrace-2010---2013.pdf>. s. 68.

3.12. LEGISLATIVNÍ RÁMEC

3.12.1. STAVBA SVÉPOMOCÍ Z POHLEDU LEGISLATIVY

Stavební zákon¹²⁷ určuje, kdo je oprávněn k provádění staveb (§ 160 SZ), a také, které stavby může stavebník sám pro sebe provádět svépomocí (tj. vlastní pomocí) (§ 103, 104 SZ). V případě staveb pro bydlení je stavebník povinen zajistit odborné vedení provádění stavby stavbyvedoucím. Svépomocně lze například realizovat některé druhy terénních úprav nebo úprav pozemků. Také je možno svépomocně realizovat udržovací práce, jejichž provedení nemůže negativně ovlivnit zdraví osob, požární bezpečnost, stabilitu, vzhled stavby, životní prostředí nebo bezpečnost při užívání a které nejsou prováděny na stavbě, která je kulturní památkou. A dále stavební úpravy, pokud se jimi nezasahuje do nosných konstrukcí stavby, nemění se vzhled stavby ani způsob užívání stavby, nevyžadují posouzení vlivů na životní prostředí a jejich provedení nemůže negativně ovlivnit požární bezpečnost stavby a nejde o stavební úpravy stavby, která je kulturní památkou. Svépomocně lze realizovat také oplocení, některé druhy přípojek a opěrných zdí do výšky 1 m.

§ 160 Provádění staveb

(1) Provádět stavbu může jako zhotovitel jen stavební podnikatel, který při její realizaci zabezpečí odborné vedení provádění stavby stavbyvedoucím, pokud v odstavcích 3 a 4 není stanoveno jinak. Dále je povinen zabezpečit, aby práce na stavbě, k jejichž provádění je předepsáno zvláštní oprávnění, vykonávaly jen osoby, které jsou držiteli takového oprávnění.

(2) Zhotovitel stavby je povinen provádět stavbu v souladu s rozhodnutím nebo jiným opatřením stavebního úřadu a s ověřenou projektovou dokumentací, dodržet obecné požadavky na výstavbu, popřípadě jiné technické předpisy a technické normy a zajistit dodržování povinností k ochraně života, zdraví, životního prostředí a bezpečnosti práce vyplývajících ze zvláštních právních předpisů.

(3) Svépomocí může stavebník sám pro sebe provádět
a) stavby, terénní úpravy, zařízení a udržovací práce uvedené v § 103,
b) stavby, terénní úpravy, zařízení a udržovací práce uvedené v § 104.

(4) Stavby uvedené v odstavci 3 lze provádět svépomocí, pokud stavebník zajistí stavební dozor, není-li pro takovou činnost sám odborně způsobilý. Jde-li však o stavbu pro bydlení nebo změnu stavby, která je kulturní památkou, je stavebník povinen zajistit odborné vedení provádění stavby stavbyvedoucím.

Vypracování projektové dokumentace a odborné vedení provádění stavby jsou vybranými činnostmi ve výstavbě (§ 158 SZ) a je zde nutná autorizace. Zákon neurčuje, jakou dobu musí stavbyvedoucí na stavbě setrvávat. Musí ovšem každý den stavby provést zápis do stavebního deníku.

127 Česká republika. Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 63. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62549&nr=183-2F2006&rpp=15#local-content>.

§ 158 Vybrané činnosti ve výstavbě

(1) Vybrané činnosti, jejichž výsledek ovlivňuje ochranu veřejných zájmů ve výstavbě, mohou vykonávat pouze fyzické osoby, které získaly oprávnění k jejich výkonu podle zvláštního právního předpisu.¹²⁸ Vybranými činnostmi jsou projektová činnost ve výstavbě, kterou se rozumí zpracování územně plánovací dokumentace, územní studie, dokumentace pro vydání územního rozhodnutí a pro uzavření veřejnoprávní smlouvy nahrazující územní rozhodnutí a projektové dokumentace podle odstavce 2, a odborné vedení provádění stavby nebo její změny.

Zákon připouští provádění staveb svépomocí a ponechává na vůli stavebníka, jakým způsobem zabezpečí realizaci stavby. Pro jednotlivé práce na stavbě není až na výjimky požadována kvalifikace. Povinností stavebníka je zajistit stavební dozor a nahlásit stavebnímu úřadu, která osoba bude stavební dozor vykonávat. Stavební dozor může vykonávat každá osoba, která má vysokoškolské vzdělání stavebního nebo architektonického zaměření nebo střední odborné vzdělání a tři roky praxe, počítáno po ukončení vzdělání. Jedná-li se však o stavbu pro bydlení, nebo o změnu stavby, která je kulturní památkou, musí stavebník (vlastník stavby) zajistit odborné vedení realizace stavby stavbyvedoucím. Stavbou pro bydlení je podle § 2 vyhl. č. 501/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, bytový nebo rodinný dům.¹²⁹

3.12.2. DRUŽSTEVNÍ VÝSTAVBA SVĚPOMOCÍ Z POHLEDU LEGISLATIVY

Rozmach bytového družstevnictví obecně přinesl rok 1959, kdy byl vydán zákon č. 27/1959 Sb.¹³⁰ o družstevní bytové výstavbě. Na jeho základě došlo k vytváření podmínek k rychlému rozvoji a růstu stavebních bytových družstev (SBD) občanů a pracovníků.

Výraznou podporu svépomocné družstevní bytové výstavby představovala vyhláška č. 191/1964 Sb.¹³¹, která platila do roku 1968. Bytovým družstvům byly při výstavbě úplnou svépomocí poskytovány výhody (§ 8, 9) ve formě daňových a poplatkových úlev a dále jim byl poskytnut pozemek do bezplatného užívání. Dále jim byla bezplatně poskytnuta projektová dokumentace, osoba investora, výrobní stroje a dopravní prostředky. K dalším výhodám poskytovaným bytovým družstvům při výstavbě úplnou svépomocí patřilo uvolňování kvalifikovaných i nekvalifikovaných pracovníků a učňů, odprodej materiálu z demolic a odpadového materiálu, poskytování skladových ploch a organizování brigádnické výpomoci při výstavbě. Tato vyhláška také umožňovala a upravovala poskytování bezúročných půjček pro svépomocné stavitele rodinných domků (§

128 Česká republika. Zákon č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2008, částka 117, s. 5721–5760.

129 KOUKALOVÁ, Václava. Stavba svépomocí z pohledu odborníků. In: *Stavitel*, 2014, roč. 22, č. 2, s. 18–19.

130 Česká republika. Zákon č. 27/1959 Sb., o družstevní bytové výstavbě. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1959, částka 14, s. 89–92.

131 Česká republika. Vyhláška č. 191/1964 Sb. Státní plánovací komise a ministerstva financí o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní bytové výstavbě a výstavbě rodinných domků. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1964, částka 81. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=30601&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

14). Pozdější vyhláška č. 1/1982 Sb.¹³² také obsahovala podporu svépomocné výstavby, například ve formě odložených splátek půjčky nebo v možnosti zapůjčení stavebních strojů, výrobního zařízení nebo dopravních prostředků. Zákon č. 42/1992 Sb., který řešil transformaci bytových družstev, ani zákon č. 72/1994 Sb. (zákon o vlastnictví bytů) svépomoc při stavbě neřeší.

Jak je to se stavbou svépomocí v družstvu dnes? Situace není zcela jasná – družstevní svépomocná výstavba na rozdíl od minulosti nejen že není podporována, ale ani není přesně definována. Jak je uvedeno výše, v současnosti zákon umožňuje stavbu svépomocí za určitých podmínek. Svépomocí může stavebník sám pro sebe provádět stavby, terénní úpravy, zařízení a udržovací práce uvedené v § 103 a § 104 SZ. Stavebníkem je podle SZ § 2 odst. 2, písmeno c) osoba, která pro sebe žádá vydání stavebního povolení nebo ohlašuje provedení stavby, terénní úpravy nebo zařízení, jakož i její právní nástupce, a dále osoba, která stavbu, terénní úpravu, nebo zařízení provádí, pokud nejde o stavebního podnikatele realizujícího stavbu v rámci své podnikatelské činnosti; stavebníkem se rozumí též investor a objednatel stavby. Pojmeme „osoba“ je zde z právního hlediska dle zvyklosti míněna osoba fyzická nebo právnická. Stavebníkem tedy může být i seskupení lidí, např. stavební bytové družstvo.

3.12.3. SOCIÁLNÍ DRUŽSTVO

Pro výstavbu sociálního bydlení s využitím participace nebo stavby svépomocí je možno založit sociální družstvo tak, jak to umožňuje zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvu (zákon o obchodních korporacích). Sociální družstvo je upraveno v díle třetím, § 758 až 773, předchází mu podrobná úprava družstva v hlavě VI, díle prvním a speciální úprava pro družstvo bytové v díle druhém.

Jedná se o model provozu sociálního bydlení prostřednictvím třetího subjektu.¹³³ Byty jsou pořízeny, vlastněny a spravovány soukromým subjektem provozujícím svou hlavní činnost na neziskovém principu (nestátní neziskové organizace, církevní charity, sociální družstva nebo za určitých podmínek i běžná bytová družstva).

§ 758

Sociálním družstvem je družstvo, které soustavně vyvíjí obecně prospěšné činnosti směřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti s přednostním uspokojováním místních potřeb a využíváním místních zdrojů podle místa sídla a působnosti sociálního družstva, zejména v oblasti vytváření pracovních příležitostí, sociálních služeb a zdravotní péče, vzdělávání, bydlení a trvale udržitelného rozvoje.

Svépomocní pracovníci mohou pak pro sociální družstvo vykonávat práci na základě pracovního poměru nebo na základě dobrovolnosti.

132 Česká republika. Vyhláška č. 1/1982 Sb., o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní a individuální bytové výstavbě In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, částka 33.

133 *Sociální bydlení, příprava projektů: Certifikovaná metoda* [online]. Fakulta architektury ČVUT, 2017 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/33031/Methodika_-_Socialni_bydleni_-_priprava_projektu.pdf, s. 20

§ 763

(1) Fyzická osoba může být členem sociálního družstva, jen

a) vykonává-li pro sociální družstvo práci na základě pracovního poměru,

b) vykonává-li pro sociální družstvo práci bez nároku na odměnu mimo rámec pracovního poměru na základě dobrovolnosti, nebo

c) jsou-li jí poskytovány služby v rámci obecně prospěšné činnosti sociálního družstva.

Příkladem sociálního družstva, jehož cílem je poskytování bydlení budíž *Sociální a seniorské komunitní bydlení Obrnice*, případně *Sociální družstvo seniorské byty Liberec*.

3.12.4. BEZPEČNOST PRÁCE NA STAVBĚ

Z pohledu bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP) je zhotovitel stavby povinen zajistit, aby pracovníci měli příslušnou zdravotní a odbornou způsobilost, a udělit jim pokyny k činnostem, které mají provádět. Pracovníci musejí být vybaveni příslušnými osobními ochrannými prostředky a dále vhodnými pracovními pomůckami a prostředky. Zhotovitel stavby musí také zajistit, aby činnosti pracovníků byly organizovány a koordinovány.¹³⁴

Zákon dále určuje, které stavby vyžadují přítomnost koordinátora BOZP na stavbě, přičemž tento koordinátor nesmí být zároveň stavbyvedoucím.¹³⁵ Je třeba prověřit u každé stavby, jestli spadá do této kategorie. Přítomnost koordinátora je vyžadována například v případě, že na stavbě pracuje více než 20 pracovníků současně déle než 1 den anebo pokud celkový objem prací překročí 500 dní v přepočtu na jednoho pracovníka.

V případě svépomocně realizovaného sociálního bydlení se však jedná o natolik specifické stavby, že lze doporučit přítomnost koordinátora BOZP i v případě, že by to zákon přímo nevyžadoval. Svépomocní stavebníci mají méně zkušeností než profesionálové a lze také předpokládat, že budou méně disciplinováni.

---

134 Bezpečnost práce ve stavebnictví. *Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci* [online]. Výzkumný ústav bezpečnosti práce, 2008 [cit. 2014-01-11].

Dostupné z: <https://osha.europa.eu/fop/czech-republic/cs/publications/files/Stavebnictvi.pdf>.

135 Česká republika. Zákon č. 309/2006 Sb. v platném znění – Zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 96.

4. ANALÝZA RELEVATNÍCH PROJEKTŮ (PŘÍPADOVÉ STUDIE)

Nalezení relevantních projektů, které bylo možné zařadit do analýzy případových studií, nebylo jednoduchým úkolem. Tato skutečnost dokazuje na fakt, že realizace sociálních staveb, při kterých byla užita participace, jsou vzácné.

Pátrání po relevantních projektech, tvořících stavební materiál analýzy, probíhalo po celou dobu zpracování dizertační práce a nejužitečnějšími zdroji v tomto ohledu nebyla jen odborná literatura, ale především osobní doporučení pedagogů a odborníků na sociální bydlení.

Vyjma několika zahraničních příkladů jsou předmětem analýzy dvě české realizace a řada slovenských zkušeností. Případové studie zahrnují také realizace bydlení MRK (Marginalizovaných romských komunit) na Slovensku, které v rámci terénního průzkumu zmapoval architekt Michal Sládek.¹³⁶

Výsledný soubor 13 projektů splňuje tyto charakteristiky:

- Stavby je možno označit za stavby sociálního bydlení, ačkoliv ne ve všech případech mají oficiálně tento status.
- V projektech byla v různé míře a různé fázi projektu využita participace. Ve všech případech byla využita stavba svépomocí.

V rámci analýzy bude hodnoceno, do jaké míry byla využita participace obyvatel na stavbě, o jaký druh participace se jednalo a dále do jaké míry byla využita stavba svépomocí. Dále bude upřesněno, do jaké míry přispělo využití participace nebo stavby svépomocí k tomu, aby byla daná stavba „úspěšná“ z pohledu řešení problému sociální segregace, respektive reintegrace obyvatel do společnosti. Následně bude analyzováno, do jaké míry mohlo využití či nevyužití participace nebo stavby svépomocí ovlivnit tuto „úspěšnost“. V neposlední řadě bude analyzován také architektonicko-estetický aspekt staveb a bude hodnoceno, jakým způsobem využití participace nebo stavby svépomocí ovlivnilo návrh.

Případové studie:

1. Za lepší bydlení v Dobré Vodě (CZ)
2. Darwin Road, Tilbury (UK)
3. Vesnička soužití, Ostrava Muglinov (CZ)
4. Quinta Monroy, Iquique (Chile)
5. 10x10 Housing Initiative, Sandbag houses (JAR)
6. Kitcisakik (CAN)
7. Kojatice (SK)
8. 3E Domy – Rankovice (SK)
9. Případové studie ze Slovenských Romských osad – resp. Marginalizovaných romských komunit (MRK)
  - 9.1. RD Spišské Podhradie (SK)
  - 9.2. Moldava nad Bodvou (SK)

---

136 SLÁDEK, Michal. Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku. Bratislava, 2014. Dizertační práce. Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry, Ústav architektúry obytných budov. Vedoucí práce: Ddoc. Ing. arch. Marian Malovaný, CSc.

9.3. RD Spišský Hrhov (SK)

9.4. RD Nálepko (SK)

9.5. BD Kremnica (SK)

Detailní popis a analýza projektů je součástí v příloze A této práce.

Z následujících tabulek je patrné, které formy participace byly použity u analyzovaných projektů.

	Za lepší bydlení v Dobré Vodě (CZ)	Darwin Road, Tilbury (UK)	Vesnička soužití, Ostrava (CZ)	Quinta Monroy, Iquique (Chile)	10x10 Housing Initiative, Sandbag houses (JAR)	Kitcisakik (CAN)
participace v přípravě fázi projektu	✓	×	?	✓	?	✓
participace finanční	×	×	×	✓	✓	✓
účast na správě bydlení	✓	✓	✓	✓	✓	✓
stavba svépomocí	✓	✓	✓	✓	✓	✓

	Kojatice (SK)	3E Domy - Rankovice (SK)	RD Spišské Podhradie (SK)	Moldava nad Bodvou (SK)	RD Spišský Hrhov (SK)	RD Nálepko (SK)	BD Kremnica (SK)
participace v přípravě fázi projektu	✓	✓	✓	×	?	×	×
participace finanční	✓	✓	×	×	✓	×	×
účast na správě bydlení	✓	✓	?	?	✓	?	?
stavba svépomocí	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Tabulka 2: Formy participace analyzovaných projektů

4.1. POPIS PROJEKTŮ

Jedná se většinou o novostavby, v případě Projektu Za lepší bydlení v Dobré vodě jde o rekonstrukci panelového domu. Typologicky jde o rodinné domy, řadové domy, případně menší bytové domy.

Stavby jsou umístěny většinou ve fungující sídelní struktuře. Některé z nich jsou umístěny na místě někdejšího bydlení nevyhovujících kvalit.

1. Za lepší bydlení v Dobré Vodě (CZ)

Svépomocná rekonstrukce panelového domu se třemi nadzemními podlažími a 14 byty v sociálně vyloučené romské lokalitě. Byla vyměněna okna, vchodové dveře, opraveny vodovody, kanalizace, střecha a komíny i elektrické rozvody v objektu. Vnitřní a později i venkovní omítky byly vyměněny a objekt byl zateplen.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.1

Obrázek 6: Za lepší bydlení v dobré vodě, 2018. Foto: autor.

2. Darwin Road, Tilbury (UK)

Asistovaná svépomocná stavba čtrnácti bytů pro mladé nájemníky je umístěna uvnitř sídelní struktury města Tilbury. Na tomto předměstí Londýna je extrémně vysoká nezaměstnanost a bydlí zde lidé závislí na sociálních dávkách. Jedná se o jednoduchou prefabrikovanou dřevěnou rámovou konstrukci s racionální opakovanou dispozicí.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.2

Obrázek 7: Darwin Road, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects

3. Vesnička soužití, Ostrava Muglinov (CZ)

Ve Vesničce bylo vybudováno 30 objektů bydlení pro občany Slezské Ostravy postižené povodněmi v roce 1997. V objektech bylo ubytováno 10 romských, 10 smíšených a 10 neromských rodin. Součástí projektu je rovněž tzv. Komunitní centrum – multifunkční budova pro realizaci dlouhodobého sociálního programu.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.3

Obrázek 8: Vesnička soužití, Ostrava – Muglinov, 2018. Foto: autor

4. Quinta Monroy, Iquique (Chile)

Jedná se příklad tzv. „přírůstkového bydlení“, kde je postavena polovina domu a druhou polovinu si může obyvatel dostavět. Inovativní typologie, která je na pomezí RD a BD, jež umožňuje stejně efektivní využití pozemku jako BD, ale zároveň je možno dům dále rozšiřovat. Vzniklo celkem 100 domů na místě bývalé chudinské čtvrti, přičemž výrazným rysem projektu je zapojení původních obyvatel do procesu přípravy a výstavby. Architekt Alejandro Aravena získal za svou práci ocenění Pritzker Prize a koncept „přírůstkového bydlení“ byl rozvinut v dalších projektech.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.4

Obrázek 9: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, Foto: ELEMENTAL

5. 10x10 Housing Initiative, Sandbag houses (JAR)

Nízkonákladové bydlení pro 10 rodin v chudinské čtvrti v Kapském městě. Vítězný soutěžní návrh architekta Luyanda Mpahlwa, který inovativně používá pytle na písek jako udržitelný, cenově dostupný a efektivní stavební materiál. Projekt byl záměrně navržen tak, aby si ho mohli obyvatelé stavět sami. Díky využití svépomoci došlo k výraznému snížení nákladů. Plnění pytlů s pískem a jejich pokládání nevyžaduje kvalifikovanou pracovní sílu.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.5

Obrázek 10: 10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES, Zdroj: Archilovers.com

6. Kitcisakik (CAN)

Svépomocné rekonstrukce a novostavby 30 domů v indiánské komunitě v provincii Québec. Projekt je charakterizován úzkou spoluprací s místní komunitou. Důraz byl kladen na využití potenciálu místních znalostí a dovedností s odkazem na tradice. Primárně byly využívány místní stavební materiály, převážně dřevo. Zvyšování kvalifikace svépomocných dělníků vedlo ke zvýšení odolnosti, soběstačnosti a samostatnosti rodin a snížila se jejich zranitelnost, což je jedním ze základních cílů organizace AUC. Prostřednictvím sdílení znalostí a zkušeností byly posíleny vztahy mezi původním obyvatelstvem (indiány) a ostatními lidmi.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.6

Obrázek 12: KITCISAKIK, Zdroj: architectes-urgence.ca

7. Kojatice (SK)

Svépomocné realizace malých domků o velikosti 5 x 5 metrů v romské osadě na Slovensku. Důraz je zde kladen na nízkonákladovost a maximální využití stavby svépomocí. Domky jsou stavěné z běžně dostupných stavebních materiálů a jsou financovány formou mikropůjček. Iniciátorem, koordinátorem a hlavním vedoucím projektu je mladý slovenský architekt Michal Sládek, který s dalšími kolegy založil sdružení s názvem Architekti v Osadě.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.7

Obrázek 11: Kojatice – Architekti v osade, Michal Sládek, 2013. Zdroj: Milan Kapusta/TASR

8. 3E Domy – Rankovice (SK)

Jde o tvorbu svépomocného vlastnického bydlení s mikroúvěry pro jeho stavebníky. Projekt přírůstkového bydlení, který nazvali 3E domem, vypracovala Ing. arch. Katarína Smatanová. Zkratka 3E znamená dům ekologický, energetický a efektivní. Autoři projektu kladou důraz na použití ekologických a recyklovaných materiálů. Za aktivním přístupem v obci stojí romský starosta s podporou Romů v místním zastupitelstvu.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.8

Obrázek 12: 3E Domy Rankovice, 2017. Zdroj: ETP Slovensko

9. Případové studie ze Slovenských Romských osad – resp. Marginalizovaných romských komunit (MRK)

9.1. RD Spišské Podhradie (SK)

Jedná se o rodinný dům z přírodních materiálů, který byl kompletně postaven svými budoucími obyvateli. Pouze kvalifikované práce (rozvody vody a elektroinstalace) byly provedeny odbornou firmou. Specifikem projektu byla i určitá participace uživatelů na tvorbě návrhu, do kterého byly vnášeny jejich prostorové požadavky.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.9.1

Obrázek 13: RD Spišské Podhradie, 2008. Foto: Michal Sládek

9.2. Moldava nad Bodvou (SK)

Nouzové ubytování pro romské rodiny, které zůstaly bez střechy nad hlavou po požáru. Nedostatkem je možno nazvat skutečnost, že rodiny neprošly výběrem a projekt přípravnou fází. Jednalo se o nouzové krizové řešení, bylo nutno rychle vyřešit bydlení rodin. Jedná se o dvě dvojice čtvercových jednoprostorových domů, které mají jednu stěnu společnou.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.9.2

Obrázek 14: Nouzové ubytování Moldava nad Bodvou, 2012. Foto: Adam Markovitz

9.3. RD Spišský Hrhov (SK)

Svépomocná výstavba dřevostavby RD, na které se nájemníci podíleli z 95 %. Pouze rozvody vody a elektřiny realizovala obecní firma. Stavba bude ve vlastnictví obce, dokud její stavitel a současný obyvatel nesplatí na nájemném finance, které do materiálu obec investovala. Dohodnutá doba splácení je 10–20 let dle možností rodiny. Pak dům přejde do soukromého vlastnictví. Jedná se o přízemní malý rodinný dům na obdélníkovém půdorysu se sedlovou střechou.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.9.3

Obrázek 15: RD Spišský Hrhov. Zdroj: Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (IA MPSVR SR)

9.4. RD Nálepkovo (SK)

Jedná se o atypický objekt rodinného domu na čtvercovém půdoryse se stanovou střechou a vikýři. Vnitřně je dům rozdělený na čtyři výškové úrovně. Snaha přinést inovativní řešení z pohledu architektury, které však nebylo podloženo poznáním potřeb cílové skupiny. Kromě problematických vikýřů je kritizované také řešení dispozice, trojúhelníkové místnosti se obtížně zařizují.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.9.4

Obrázek 16: RD Nálepkovo, 2012. Foto: Michal Sládek.

9.5. BD Kremnica (SK)

Projekt smíšeného bydlení romských a neromských obyvatel. Jedná se o tři bytové domy, přičemž v každém jsou tři bytové jednotky menší podlahové plochy. Podařilo se zrealizovat zajímavý projekt inkluzivního bydlení a experimentovat s alternativními materiály. Obvodové stěny jsou tvořeny dusanou hlinou, přičemž volba materiálu byla zdůvodněná nízkou cenou a možností zapojení budoucích nájemníků. Pro výzkum je projekt zajímavý svým starším datem realizace. S odstupem času ho lze hodnotit jako úspěšný nejen z pohledu řešení problému sociální segregace.

Detailní informace a rozbor projektu – viz. příloha A.9.5

Obrázek 17: BD Kremnica, 2012. Foto: Adam Markovitz.

4.2. PARTICIPACE OBYVATEL A STAVBA SVÉPOMOCÍ

Ve všech případech byla použita stavba svépomocí. V některých projektech byli obyvatelé účastni již v procesu přípravy projektu. V těchto realizacích participace a komunikace s obyvateli v přípravné fázi projektu zásadním způsobem ovlivnily návrh a závěry z těchto setkání sloužily jako vstupní data pro projekt.

Výrazným rozdílem je využití finanční participace. U projektů, kde není finanční participace zahrnuta do procesu, byla stavba svépomocí využita pouze symbolicky. Vysvětlují si to vyšší angažovaností účastníků, kteří rozhodují o svém majetku.

Počet hodin strávených na stavbě obyvateli Vesničky soužití byl přibližně 200 hodin. V porovnání s tisíci počty hodin strávených na stavbě svépomocné družstevní výstavby v 60.–80. letech se jedná spíše o symbolické

gesto, které se výrazně neprojevuje snížením nákladů – ani není třeba za účelem zjednodušení výstavby výrazně měnit projekt.

Princip svépomocné stavby kolektivního bydlení byl využit v projektu Vesničky soužití v Ostravě. Jedná se o jedinou známou novostavbu tohoto typu na území ČR v posledních 25 letech. Další významnou realizací v ČR je svépomocná rekonstrukce bytového domu v Dobré Vodě z roku 2006. Pokud bychom hledali další příklady svépomocně realizovaných novostaveb na území ČR, musíme se vrátit dále do historie, do období před rokem 1989. Existují realizace bytových domů a souborů družstevních bytů, na nichž se podíleli budoucí obyvatelé určitým počtem odpracovaných hodin.

Realizované projekty najdeme ale také v Anglii (např. projekt Darwin Road v Tilbury ve Velké Británii), v Chile anebo v romských osadách na Slovensku. Na projektu v Kojaticích se také ukazuje, že komplexnější přístup, kdy je užito více forem participace, zvyšuje nároky na organizaci projektu.

Na Slovensku je realizováno několik projektů v MRK systémem mikropůjček se zapojením obyvatel do procesu výstavby. Někteří starostové se zapojují a projekty pro svépomocnou výstavbu domů do osobního vlastnictví pomocí mikropůjček podporují. Nicméně politici na úrovni státní správy na Slovensku zůstávají prozatím mimo program mikropůjček. Peníze pro mikropůjčky pocházejí ze soukromých zdrojů – např. Nadace open society funds a dalších velkých sponzorů. Většina obcí na Slovensku postupuje klasickým způsobem, staví nájemní byty nízkého standardu. Tento způsob je pro obce zdánlivě jednodušší, připraví se projekt, vybere se dodavatel a byty se pronajmou klientům, avšak nepřináší s sebou žádnou pozitivní přidanou hodnotu

Předpoklady pro svépomocnou výstavbu domů, jež jsou postupně převedeny do osobního vlastnictví a financovány pomocí mikropůjček, jsou následující:

- 1) Pro zapojení klientů je nutná jejich bezdlužnost, schopnost spořit malé částky (30–60 eur) po dobu jednoho roku.
- 2) Fungující komunitní centrum v lokalitě.
- 3) Ukazuje se jako vhodné, je-li komunita funkční již před započítím projektu.

Zůstává otázkou, jakým způsobem řešit bydlení pro rodiny a jednotlivce, kteří jsou zadlužení, anebo nejsou schopni spořit. Zdá se, že pro ně je možností klasické nájemní bydlení, respektive nájemní sociální bydlení.

4.3. ÚSPĚŠNOST PROJEKTU Z HLEDISKA ŘEŠENÍ PROBLÉMU SOCIÁLNÍ SEGREGACE

Na příkladu z Kojatic nebo z projektu Alejadra Araveny z Chile je patrné, že participace budoucích obyvatel na stavbě určitých typů sociálního bydlení může zmírnit negativní efekt sociální segregace těchto lidí. V případech, kdy byla některá z forem participace využita, je projekt „úspěšnější“ z hlediska řešení problému sociální segregace, pozitivně působí na své okolí a snižuje nebezpečí, že se z dané lokality stane sociálně vyloučená lokalita – ghetto.

Výsledky participačních postupů nejsou viditelné na první pohled. Hledání hmatatelných argumentů na podporu participace vyžaduje zapojení různých oborů a jejich výzkumných metod. Ty nejdůležitější předpoklady pozitivního efektu participace: empowerment¹³⁷, podpora osobní odpovědnosti, snižování sociálního napětí a marginality, jsou obtížně měřitelné a srovnatelné.

Michal Sládek ve své práci uvádí, že „odhadnout, jak projekt změnil zapojené lidi osobnostně, je odvážné a lze to učinit jen z náznaků. Některé z rodin i po skončení spoření projeví zájem o jeho pokračování, přestože už museli splácet půjčku na materiál. Ve dvou případech s dalším spořením i začali. Dva ze stavitelů měli po dokončení domů pravidelnou práci. Bylo by naivní očekávat, že participace na projektu bydlení změní osobnost stavitelů. Každá rodina byla v jiné situaci a projekt je ovlivnil různě.“¹³⁸

Projekt 3E Domy Rankovice a Kojatice hodnotí organizace ETP Slovensko¹³⁹ jako win-win¹⁴⁰ řešení, kdy vítězí jak klient, tak obec. Ze zkušeností z projektů z Rankovic a Kojatic lze vyvodit následující závěry:

- Cílem při svépomocné výstavbě domů do osobního vlastnictví je nejen postavit domy, ale také pomoci jednotlivcům, rodinám a jejich prostřednictvím i komunitám v jejich snaze měnit život klientů pozitivním směrem.
- Samotnou výstavbu tak lze vnímat především jako inovativní a vysoce účinný nástroj sociální práce s klientem.
- Výstavba domů a požadavky, které se během výstavby kladou na klienty, pomáhají měnit osobnost klienta a jeho život komplexně. Nový dům je nejvýznamnější věcí, kterou v životě klienti dosáhli, a podařilo se jim to vlastními silami. To představuje velký osobnostní a postojový posun od pasivního čekání na pomoc z okolí a odkázanosti na ni.

-
- 137 Zmocňování (anglicky: empowerment) je pojem označující zvyšování duchovní, politické, společenské nebo ekonomické síly jednotlivců a komunit. Často zahrnuje také zvyšování důvěry ve vlastní schopnosti. V ekonomickém rozvoji se pojem zmocňování používá jako označení rozvojového přístupu, zaměřeného na posílení schopností lidí v rozvojovém světě ovlivňovat vlastní budoucnost, namísto přímého poskytování pomoci. Zmocňování. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2015 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zmoc%C5%88ov%C3%A1n%C3%AD>
- 138 SLÁDEK, Michal. Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku. Bratislava, 2014. Dizertační práce. Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry, Ústav architektúry obytných budov. Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Marian Malovaný, CSc.
- 139 MAČÁKOVÁ, Slavomíra, SMATANOVÁ, Katarína, KUTAŠ, Slavomír a Martin VAVRINČÍK. *Krok za krokom Z chatrče do 3E domu* [online]. 2014. B.m.: ETP Slovensko -Centrum pre udržateľný rozvoj. Dostupné na: <http://etp.sk/wp-content/uploads/2015/07/Krok-za-krokom-SK-web-FINAL.pdf>
- 140 Win-win strategie je proces řešení konfliktu, který si klade za cíl vyjít vstříc všem jeho účastníkům. Win-win. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2016 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Win-win>

- Po celou dobu výstavby je nezbytné mít na mysli, že do výstavby se nepouštíme jen kvůli lepší střeše nad hlavou a zlepšeným životním podmínkám našich klientů.
- Důležitý je proces a postup, tedy to, jak ta nová střecha nad hlavou klienta vznikne a co se změní v jeho životě během výstavby a po ní. Maximum odpovědnosti za výsledek by měl proto během celé výstavby nést klient – stavebník.

Organizace ETP shrnula v publikaci *Krok za krokem Z chatrče do 3E domu*¹⁴¹ výstavbu v Rankovicích následujícími body:

1. Svépomocná výstavba domu do osobního vlastnictví pod odborným vedením poskytuje jedinečnou příležitost pro lidi bez pracovních zkušeností získat pracovní dovednosti a návyky, což prokazatelně zvyšuje jejich šance uplatnit se na pracovním trhu.
2. Výstavba domů do osobního vlastnictví vede lidi k odpovědnosti a podporuje zásluhovost, protože možnost stavět dostávají klienti, kteří se vlastním přičiněním snaží změnit své životní podmínky. Úspěch v jejich snaze motivuje v komunitě další osoby.
3. Během výstavby získávají klienti vztah k vlastnímu domu, starají se o jeho údržbu. Domy, které vlastnoručně postavili, nečelí problému "vybydlenosti" a jejich majitelé o ně příkladně pečují.
4. Během výstavby se postupně formuje myšlení stavebníků. Mnozí mají poprvé příležitost spolupracovat s někým jiným. Při této spolupráci vznikají i konfliktní situace, které se stavebníci učí řešit.
5. Vlastnictvím rodinného domu získává klient vyšší sociální status v rámci dané komunity i mimo ni. Zlepšení základních životních podmínek zároveň vytváří předpoklady pro lepší hygienické podmínky, a tím i zdraví obyvatel, efektivnější nakládání s energiemi, lepší podmínky pro vzdělávání nebo začlenění na trh práce.
6. Prokázáním schopnosti naspořit si základní kapitál a splácet mikroúvěry (malý úvěr) ve stanovených lhůtách, jakož i samotnou stavbou domu získává klient respekt od ostatních obyvatel. Model tak posiluje dobré vztahy na lokální úrovni, protože sousedé z majority nemají pocit, že někdo dostává něco zdarma a bez vlastního přičinění.
7. Model získání domu do osobního vlastnictví klienta pomocí mikropůjčky (úvěru) splatné za deset let šetří veřejné (obecní) finance. V porovnání s dotacemi poskytovanými na výstavbu nájemních bytů umožňuje poskytnutí návratné finanční pomoci využít zdroje opakovaně ve prospěch vyššího počtu klientů.
8. Individuální bytová výstavba je navíc finančně vysoce efektivní, protože stavebníkům záleží na každém euru, jelikož výstavbu financují z vlastních zdrojů (úspor nebo půjčky). Samotní klienti snadněji zkontrolují ceny materiálů a nakupují účelněji. Mnohé z použitých stavebních materiálů je dokonce možné připravit i přímo na místě výstavby. Domy, které postavili jejich budoucí majitelé, jsou několikanásobně levnější než ty, jejichž výstavba je financována z veřejných zdrojů.

---

141 MAČÁKOVÁ, Slavomíra, SMATANOVÁ, Katarína, KUTAŠ, Slavomír a Martin VAVRINČÍK. *Krok za krokem Z chatrče do 3E domu* [online]. 2014. B.m.: ETP Slovensko -Centrum pre udržateľný rozvoj. Dostupné na: <http://etp.sk/wp-content/uploads/2015/07/Krok-za-krokom-SK-web-FINAL.pdf>

4.4. ARCHITEKTONICKO-ESTETICKÝ ASPEKT, KONSTRUKČNÍ A TECHNICKÉ ŘEŠENÍ PROJEKTŮ

Výraznější užití svépomoci implikuje zásahy do designu stavby. Výběr stavebních materiálů a konstrukčních systémů je přizpůsoben stavbě svépomocí. Můžeme to pozorovat na příkladu výstavby v Kojaticích, kde jsou domky tvarově jednoduché, v druhé etapě je kladen důraz na snadné provedení stavebních detailů. Výběr použitých materiálů kromě ceny ovlivňoval i způsob jejich použití. Hledání správné kombinace ceny, kvality a použití se stalo jednou z hlavních činností přípravy projektu. Při výběru byly upřednostňovány takové materiály a konstrukce, kde byly jednoduché detaily, snadná manipulace a výstavba s co nejmenším počtem kroků.

Na příkladu Darwin road je také možno pozorovat velmi racionální návrh konstrukčního systému a dispozic. V projektech přírůstkového bydlení (např. Quinta Monroy) je využití svépomocné stavby určujícím výrazovým prvkem. Stejně tak v originálním konstrukčním systému sandbag houses je určujícím prvkem designu domů. Naopak symbolické užití svépomoci (Za Lepší bydlení v Dobré vodě, Vesnička soužití) se na vnějším vzhledu ani na vnitřním uspořádání stavby nijak výrazně neprojevuje a vznikají průměrné stavby.

Podle Alejandra Araveny, držitele Pritzkerovy ceny, „čím složitější je problém, tím jednodušší řešení je třeba hledat.“¹⁴² Dostupnost bydlení je jistě komplexní problém. Myšlenka využití svépomocné stavby může být jedním z řešení. Stavby je však třeba navrhnout racionálně a jednoduše.

Důležitým specifikem těchto staveb je také větší míra projektové přípravy a precizně zpracovaný management stavby, včetně rozdělení činností podle toho, které z nich je možno provádět svépomocí.

Kýženou jednoduchost výstižně popsal Radomír Měšťan ve své knize *Stavba svépomocí* již v roce 1977 a jeho slova za 50 let neztratila na významu:

„Složitě členěný dům vyzdobený různými módními výtvoři nebývá vždy funkčně a esteticky dokonale vyřešen. Nejlépe působí dům s dobrými proporcemi, technicky správnými a v praxi vyzkoušenými detaily, s provozně vyhovujícím uspořádáním.

Jednoduchost, a tím i dokonalost provedení nelze zaměňovat s primitivností. Jednoduché řešení bývá řešením nejnáročnějším a může je navrhnout jen ten, kdo umí vybrat z možných variant tu nejúčelnější. Dnešní stavebník – jednotlivec tedy bude stavět konstrukčně jednoduchý dům, který vyhoví vysokým nárokům na bydlení. Zvláště důležitý je tento požadavek při svépomocné výstavbě a později při svépomocné údržbě.

Historické slohy měly omezené technické prostředky; nechyběl jim ale estetický cit, který jim spolu s architektonickým dořešením dával typický výraz odpovídající dané době. Nevyjadřuje-li estetické řešení vnitřní pravdu, je falešným pozlátkem. V architektuře se pravdivostí rozumí účelnost, dokonalost a odstranění zbytečností, i pokud jde o materiál.“¹⁴³

---

142 v orig. „The more complex is the problem, the more the need for simplicity.“ Zdroj: *Alejandro Aravena: My architectural philosophy? Bring the community into the process.* TED Talk [online]. 2014. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/alejandro_aravena_my_architectural_philosophy_bring_the_community_into_the_process.

143 MĚŠŤAN, Radomír. *Stavba svépomocí*. 2. nezměn. vyd. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1985, s. 10.

5. DOTAZNÍKOVÝ PRŮZKUM A POLOSTRUKTUROVANÉ ROZHOVORY

Důležitou metodou výzkumu této práce je dotazování. Respondenti byli kontaktováni a dotazováni osobně, případně prostřednictvím internetu. S první skupinou respondentů proběhl polostrukturovaný rozhovor, přičemž se jednalo o osoby s přímou zkušeností s družstevní bytovou výstavbou v 60.–80. letech 20. století. Druhá skupina respondentů byla dotazována pomocí online dotazníků. V případě druhé skupiny šlo o osoby, které se podílely na realizaci nebo správě objektů sociálního bydlení, při jehož stavbě byla využita participace nebo stavba svépomocí.

5.1. SVĚPOMOCNÁ DRUŽSTEVNÍ VÝSTAVBA V 60.–80. LETECH 20. STOLETÍ

Bylo osloveno 5 respondentů, kteří se zapojili do svépomocné družstevní výstavby v 60.–80. letech 20. století. Fenomén svépomocné družstevní výstavby v ČR není detailně zmapován v odborné literatuře, zvolil jsem proto metodu polostrukturovaného rozhovoru s pamětníky výstavby, abych získal informace a vstupní data pro svůj výzkum. Cílem konzultací bylo zjistit, které činnosti svépomocní stavebníci na stavbě vykonávali, jak probíhal výběr svépomocných stavebníků, zda pracovali na svém bytě nebo i na ostatních objektech, jak probíhal výběr bytů. Dále bylo zjišťováno, jak probíhalo zaškolení, kontrola kvality provedení, jak často a kolik času celkově na stavbě trávili. Jaká byla motivace jejich zapojení do stavby a co jim zapojení přineslo. Zda využití svépomoci snížilo celkové náklady na stavbu anebo snížilo kvalitu provedení. V neposlední řadě byly respondenti dotazováni, zda si myslí, že využití svépomoci pomohlo zlepšit sousedské vztahy.

Jednotlivé dotazníky jsou součástí přílohy B.1

Jednalo se o následující lokality:

1. Praha 8 – Kobylisy, Služská ulice – Stabilizační byty Kobylisy
  - střešní nástavby tzv. "Dvouletek" – 3podlažních bytových domů s dřevěnou nosnou konstrukcí. Nově vznikly 4podlažní domy. Počátek realizace byl v r. 1985, dokončení v r. 1989. Stavitelem byla Česká námořní plavba.
2. Liberec, Aloisina výšina – Bytové družstvo Sever
  - 15 menších objektů
3. Praha 6 – Dejvice, Matějská 1, Fragnerova 27
  - 4podlažní zděný dům
4. Praha 5 – Malvazinky, Štorkánova ulice – Podniková výstavba Energovod
  - 13 bytových domů, 3 nadzemní podlaží, 9 bytů v objektu, celkem 117 bytů. Výstavba probíhala v letech 1972–1978.
5. Praha 6 – Dejvice – Akce Baba II – východ
  - 48 bytových jednotek + 12 garáží. Výstavba probíhala v letech 1979–1982.

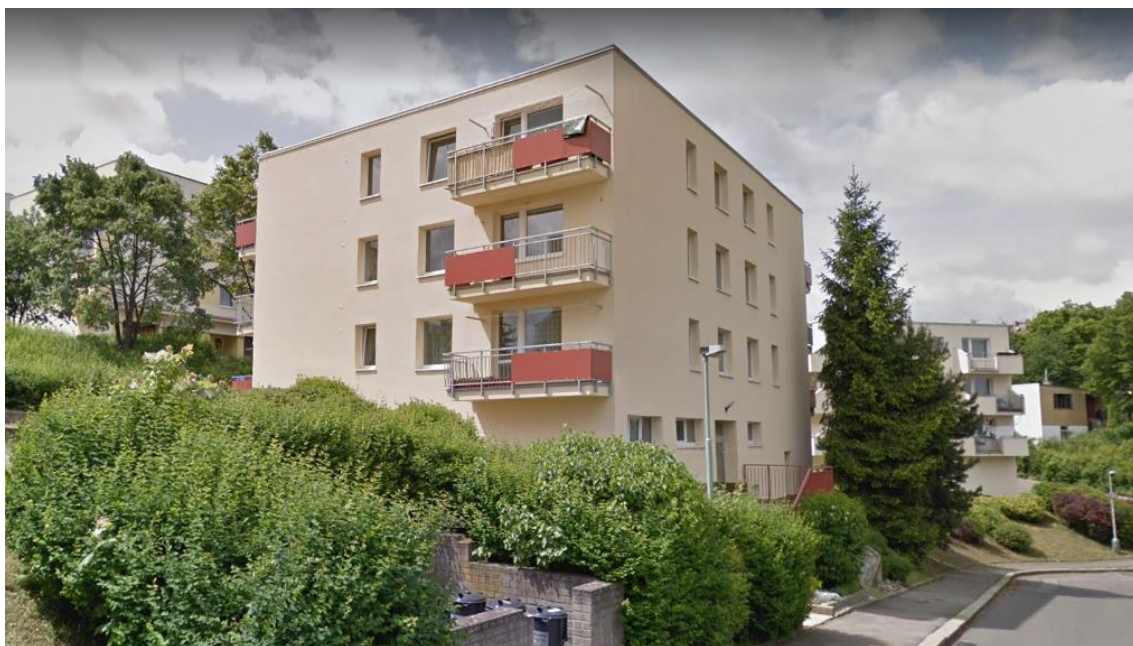

Obrázek 18: Liberec, Aloisina výšina – Bytové družstvo Sever, 2018. Foto: autor

Obrázek 19: Praha 8 – Kobylice, Služská ulice – Stabilizační byty Kobylice, 2018. Foto: autor

Obrázek 20: Praha 5 – Malvazinky, Štorkánova ulice – Podniková výstavba Energovod, 2018. Foto: autor

Shrnutí odpovědí

Otázka: Popište činnosti, které jste na stavbě vykonával.

Všichni respondenti pracovali na stavbě jako svépomocní stavebníci. Někteří měli navíc na starost řízení stavby nebo se jednalo o mistra na stavbě. Z činností, které vykonávali, se nejčastěji objevuje: příprava malty, zdění, pomocné práce na stavbě, úklidové práce, transport materiálu, kopáčské práce a další.

Otázka: Jak jste se k projektu dostal? Jak probíhal výběr svépomocných stavitelů?

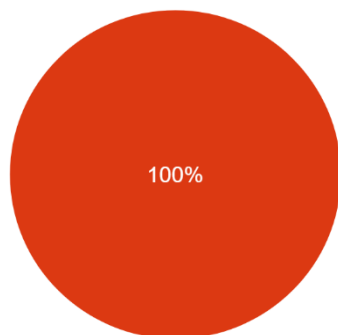
Opakuje se odpověď, že čekací doby na přidělení bytu byly příliš dlouhé. V případě, že byl stavebník ochotný se zapojit, urychlilo se pro něj získání bytu. Často se jednalo o podnikovou výstavbu v podniku, kde respondent nebo jeho rodinný příslušník pracoval.

Otázka: Pracoval jste jen na svém bytě?

Na tuto otázku odpověděli respondenti shodně, že pracovali na objektu, kde byl jejich budoucí byt, a také na dalších objektech.

Pracoval jste:

5 odpovědí

- Pouze na objektu, kde byl můj budoucí byt
- Na objektu, kde byl můj budoucí byt a také na dalších objektech
- Pouze na jiných objektech než kde byl můj budoucí byt

Otázka: Jakým způsobem probíhal výběr bytu, který vám byl přidělen?

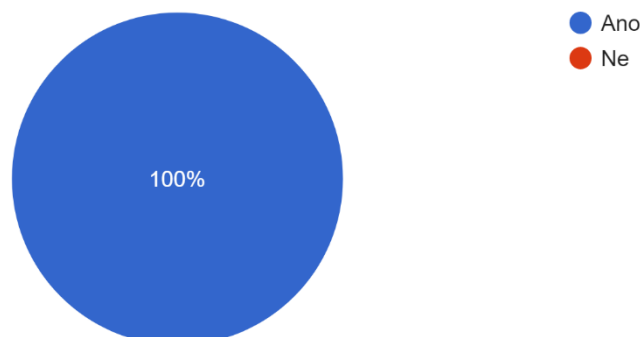
Přidělování bytů nemělo jednotná pravidla. Kategorie bytu byla vybrána dle počtu dětí.

Otázka: Věděl jste už během stavby, který byt bude váš?

Na tuto otázku odpověděli respondenti shodně, že věděli již během stavby, který byt jim bude přidělen.

Věděl jste už během stavby, který byt bude váš?

4 odpovědi

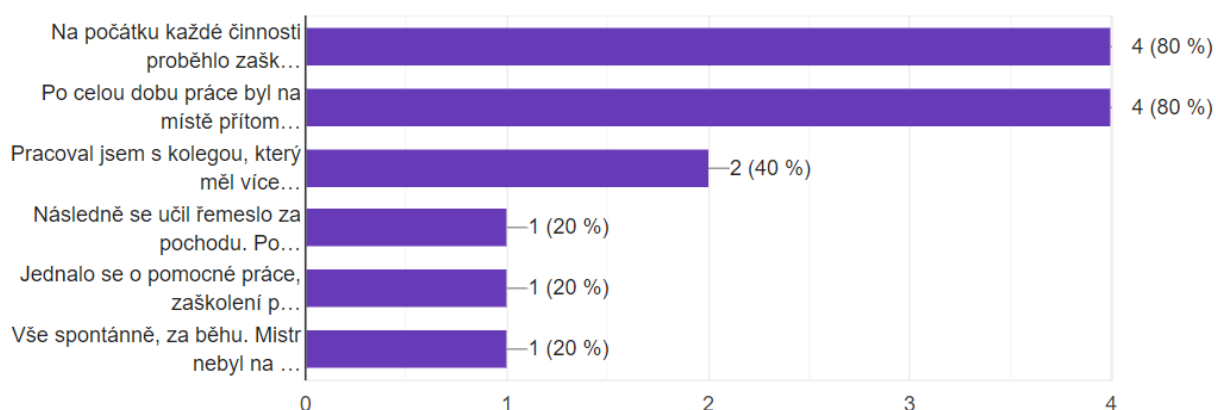
Otázka: Jak probíhalo zaškolení a kontrola kvality provedení?

Na výběr byli následující možnosti:

- 1) Na počátku každé činnosti proběhlo zaškolení – praktická ukázka techniky.
- 2) Po celou dobu práce byl na místě přítomný mistr (stavbyvedoucí), který dohlížel na kvalitu provedení.
- 3) Pracoval jsem s kolegou, který měl více zkušeností.
- 4) Jiné – doplňte:

Jak probíhalo zaškolení a kontrola kvality provedení

5 odpovědí

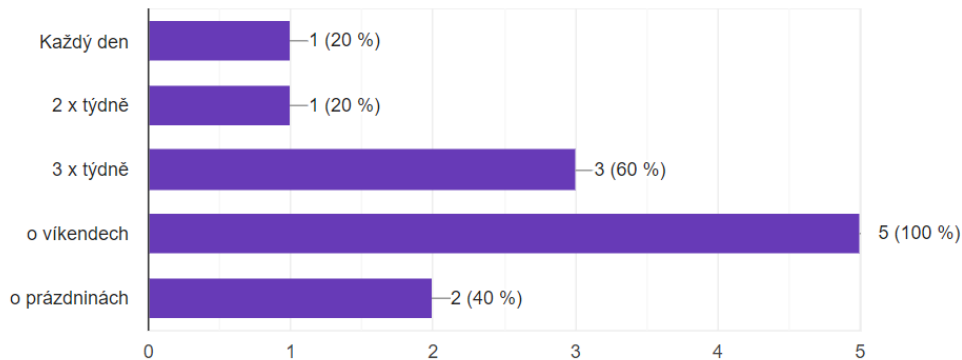
Otázka: Kolik přibližně hodin jste na stavbě strávil(a) celkem?

Respondenti odpověděli, že se jednalo se o stovky hodin, přibližně 90 hodin měsíčně a jeden týden dovolené ročně. Celkem se jednalo o přibližně 3 000 hodin.

Otázka: Jak často jste pracovali?

Jak často jste pracovali?

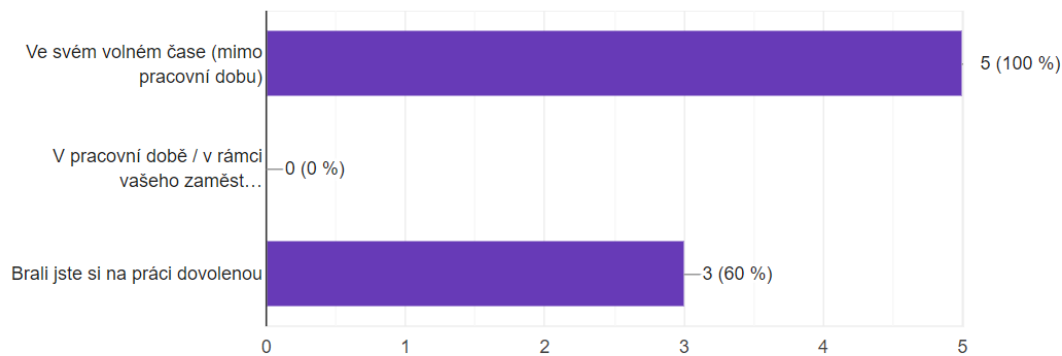
5 odpovědí

Otázka: Pracovali jste ve svém volném čase, nebo v pracovní době, bral jste si na práci dovolenou?

Pracovali jste:

5 odpovědí

Otázka: Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k získání lepšího bydlení?

Respondenti odpověděli shodně, že ano.

Otázka: Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k rychlejšímu získání bydlení?

Respondenti odpověděli shodně, že ano.

Otázka: Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby ke zvýšení kvalifikace, získání lepšího zaměstnání? Využil jste osvojené dovednosti i po skončení stavby?

Část respondentů odpověděla, že ano. Jeden pracoval v oboru již před počátkem výstavby.

Otázka: Jaká byla vaše další motivace? Proč jste se na stavbě bydlení podíleli?

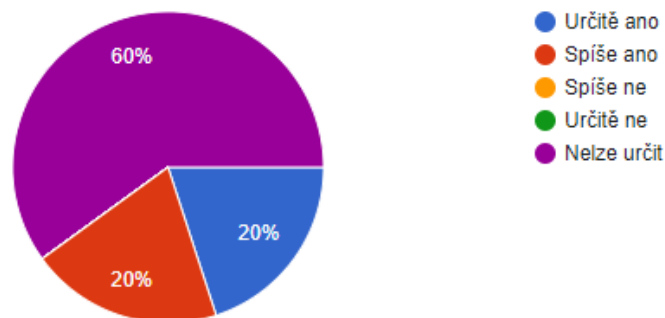
Jedinou motivací respondentů bylo vyřešení otázky bydlení.

Otázka: Došlo použitím svépomoci ke snížení nákladů na pořízení bydlení?

Cílem otázky bylo zjistit, zda využitím svépomocných stavebníků došlo ke snížení celkových nákladů na stavbu. Respondenti se ve většině případů zabývali pouze snížením nákladů pro jejich rodinu, k čemuž došlo ve všech případech. O celkových nákladech neměli většinou potřebné informace. V případě výstavby v Liberci – Aloisina výšina měl respondent kromě svépomocného stavění také na starost řízení stavby. Jedná se o Ing. Milana Tarabu (předsedu sdružení nájemníků ČR), který byl následně činný v Bytovém družstvu Sever Liberec a také byl jeho předsedou. Milan Taraba uvedl, že ke snížení celkových nákladů došlo. Svépomocné stavebníky nebylo nutné platit. Odpracovávali si družstevní podíl. Jejich práce byla ohodnocena 10 Kčs/hod. Zatímco profesionální zaměstnanci pracovali za 20 Kčs/hod. Družstvo nebylo nuceno se zadlužovat a ušetřilo na úrocích. Přidělování podílů svépomocným stavebníkům vycházelo levněji než úvěr. Družstvo díky využití svépomoci ekonomicky značně posílilo. Ve výsledku to mělo paradoxně za následek, že družstvo postupně přestalo svépomoci využívat, protože mělo dostatek vlastního kapitálu na další výstavbu. Nicméně svépomocné stavění bylo impulsem k ekonomické soběstačnosti celého družstva.

Došlo použitím svépomoci ke snížení nákladů na pořízení bydlení?

5 odpovědí

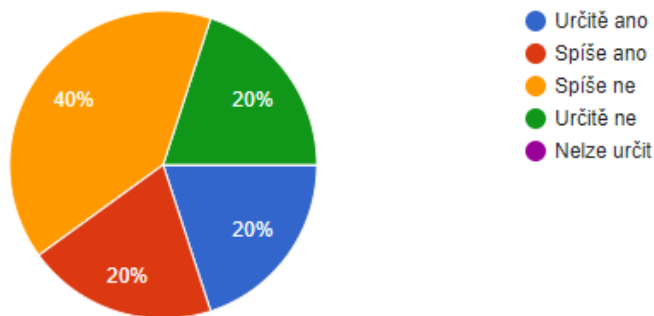

Otázka: Došlo použitím svépomoci ke snížení kvality stavby?

Ve většině případů respondenti odpověděli, že se nedomnívají, že by došlo ke snížení kvality provedení. Na stavbách byl přítomen stavební dozor a před každou činností proběhlo zaškolení. Důležitým aspektem také bylo, že lidé si stavěli byty pro sebe, a proto docházelo méně ke skrytým „ošizením“ provedení nebo k záměrnému použití nekvalitních materiálů apod.

Došlo použitím svépomoci ke snížení kvality stavby?

5 odpovědí

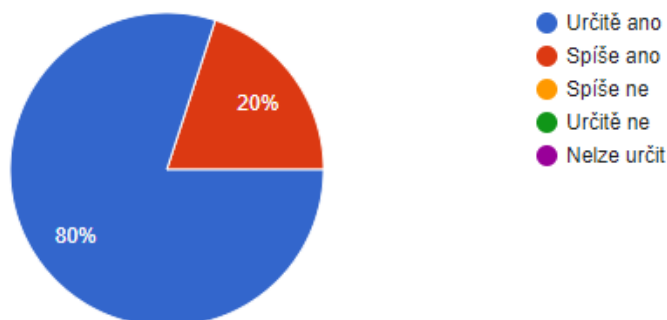

Otázka: Pomohla svépomocná stavba budoucích obyvatel zlepšit budoucí sousedské vztahy?

Respondenti shodně odpověděli, že se na stavbě vytvořily sociální a přátelské vazby, které přetrvaly i po skončení stavby. Ke změně došlo až s příchodem nových obyvatel při privatizaci bytů.

Pomohla svépomocná stavba budoucích obyvatel zlepšit budoucí sousedské vztahy?

5 odpovědí

Shrnutí polostrukturovaných rozhovorů s účastníky svépomocné družstevní bytové výstavby v 60.–80. letech 20. století.

Polostrukturované rozhovory byly důležité pro pochopení okolností vzniku svépomocné družstevní výstavby 60.–80. let 20. století. Závěry nelze zcela zevšeobecňovat, jelikož počet respondentů byl poměrně nízký. Detailní zmapování svépomocné družstevní výstavby 60.–80. let 20. století však nebylo primárním cílem této dizertační práce.

Seznámení se s tímto fenoménem pro mne ovšem bylo natolik inspirující, že po dokončení dizertační práce plánuji další pokračování rozhovorů, mapování lokalit a publikování odborných výstupů. Jedná se o nepříliš prozkoumané období a pravděpodobně ve své době funkční řešení dostupnosti bydlení.

Zapojení stavebníků bylo dobrovolné, ačkoliv podle svých slov neměli jinou šanci, jak bydlení získat. Fyzická participace (stavba svépomocí) šla ruku v ruce s participací finanční. Lidé věděli již během stavby, který byt jim bude přidělen, podíleli se však i na stavbě dalších bytů a objektů. Na stavbě byl vždy přítomný mistr nebo stavební dozor. Na stavbě byli promícháni profesionální zaměstnanci a svépomocní stavebníci.

Ačkoliv se jedná o subjektivní hodnocení svépomocných stavebníků, výsledky rozhovorů naznačily, že díky využití svépomocného stavění:

1. došlo ke snížení celkových nákladů na stavbu,
2. nedošlo ke snížení kvality provedení stavby,
3. došlo ke zlepšení sousedských vztahů.

5.2. PROJEKTY SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ S VYUŽITÍM PARTICIPACE OBYVATEL

Formou internetových dotazníků byly dotazovány osoby, které se podílely na realizaci nebo správě objektů sociálního bydlení, při jehož stavbě byla využita participace nebo stavba svépomocí. V první fázi dotazníkového průzkumu byly oslovovány osoby spojené s realizacemi, se kterými se autor seznámil během teoretické přípravy na výzkum, nebo které mu byly doporučeny pedagogy FA ČVUT, architektky a odborníky na sociální problematiku. Součástí dotazníků byla i otázka, zda osoby vědí o dalších podobných realizacích. Tímto způsobem byly objeveny další relevantní projekty a získány další kontakty a respondenti. Dotazníky byly distribuovány online a osloveny byly i další osoby a projekty z ČR i zahraničí. V případě realizací mimo ČR a SR se přes opakované výzvy k vyplnění dotazníku nepodařilo získat žádný dotazník. Naopak z českých a slovenských realizací byly získána data ze všech známých realizací sociálního bydlení s využitím participace obyvatel. Pouze v případě projektu Za lepší bydlení v Dobré vodě byl autor práce odkázán na veřejně dostupné informace a na výzvu k vyplnění dotazníku nikdo nereagoval i přes opakované intervence.

Jednalo se o následující realizace a osoby:

1. Kojatice (SK) – Ing. arch. Michal Sládek, koordinátor projektu
2. Vesnička soužití, Ostrava Muglinov (CZ) - Ing. Miroslav Hodeček, vedoucí Vesničky soužití
3. 3E Domy – Rankovice (SK) – Františka Ondrašíková, koordinátor projektu
4. BD Kremnica (SK) – Anton Bobák, koordinátor projektu
5. Vesnička soužití, Ostrava Muglinov (CZ) – Sri Kumar Vishwanathan – zakladatel Vesničky soužití
6. RD Spišský Hrhov (SK) – Vladimír Ledecký, starosta
7. 3E Domy – Rankovice (SK) – Ing. arch. Katarína Smatanová, autorka a koordinátorka projektu
8. 3E Domy – Rankovice (SK) - Slávka Mačáková, koordinátorka projektu

Jednotlivé projekty jsou popsány v části 4 a podrobně v příloze A této práce.

Jednotlivé dotazníky jsou součástí přílohy B.2.

Následující tabulka shrnuje výsledky dotazníkového výzkumu:

		Kojatice (SK)	Vesnička soužití, Ostrava (CZ)	3E Domy, Rankovice (SK)	BD Kremnica (SK)	RD Spišský Hrhov (SK)
Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?	participace v přípravné fázi projektu	✓	✓	✓	✗	✓
	participace finanční	✓	✗	✓	✓	✗
	účast na správě bydlení	✓	✓	✗ / ✓ / ✓	✗	✗
	stavba svépomocí	✓	✓	✓	✓	✓
Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?	Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu)	✓	✓	✓	✗	✓
	Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky)	✓	✓	✓	✓	✓
	Středně odborné práce (malování, natírání)	✓	✗ / ✓	✓	✗	✓
	Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace)	✓	✗ / ✓	✓	✗	✓
Došlo použitím participace / svépomocí ke snížení nákladů na stavbu?		Určitě ano	Spíše ano / Určitě ano	Určitě ano	Určitě ano	Určitě ano
Došlo použitím participace / svépomocí ke snížení kvality stavby?		Spíše ano	Určitě ne / Spíše ne	Spíše ne / Spíše ano / Určitě ne	Určitě ne	Určitě ne
Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projev vandalizmu a dalších sociálně patologických jevů?		Nelze určit	Určitě ano	Určitě ano / Spíše ano / Určitě ano	Určitě ano	Určitě ano
Kterou formu participace byste doporučili více využívat při stavbě sociálního bydlení?	participace v přípravné fázi projektu	✓	✓	✗ / ✓ / ✓	✓	✗
	participace finanční	✓	✗	✓	✗	✓
	účast na správě bydlení	✓	✓	✗ / ✓	✗	✗
	stavba svépomocí	✗	✓	✓ / ✗ / ✓	✗	✓

Tabulka 3: Výsledky dotazníkového průzkumu – analýzy relevantních projektů

Shrnutí odpovědí

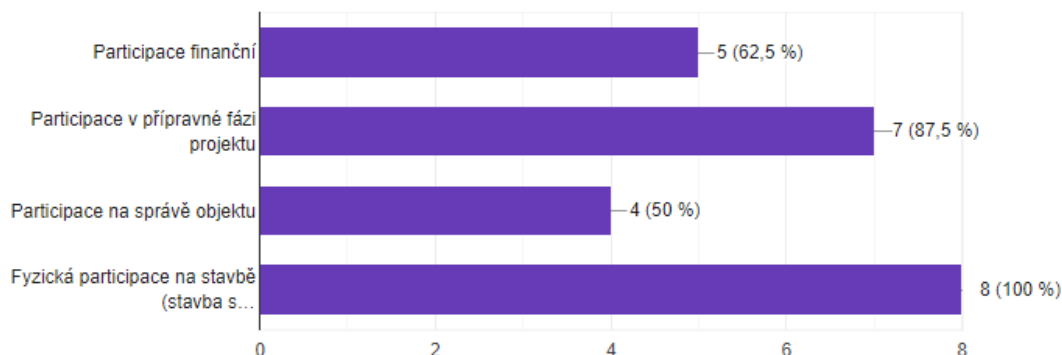
Otázka: Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

Ve všech případech byla využita fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí), ve většině případů participace finanční a participace v přípravné fázi projektu. V polovině případů pak byla využita participace na správě objektu.

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

8 odpovědí

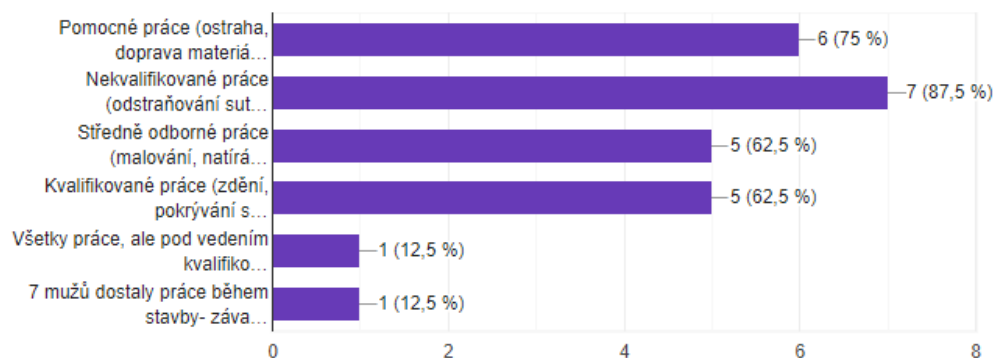

Otázka: Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

Ve většině případů se jednalo o nekvalifikovanou práci (odstraňování suti, škrábání omítky apod.) nebo o pomocné práce (ostraha, doprava materiálu aj.). V některých případech šlo o středně odborné práce (malování, natírání aj.) nebo o kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace apod.). Výjimku tvoří práce na elektroinstalaci, které vždy prováděla odborná firma. Kvalifikované a odborné práce vždy probíhaly pod dohledem mistra nebo stavebního dozoru.

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

8 odpovědí

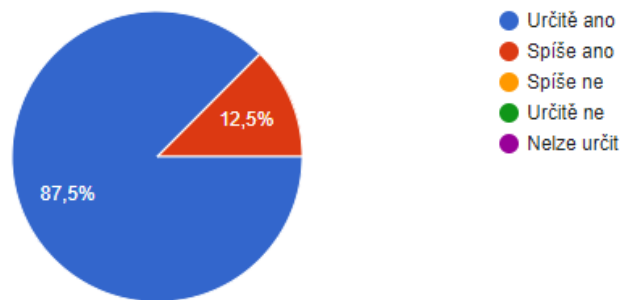

Otázka: Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

Respondenti shodně odpověděli, že došlo ke snížení nákladů na stavbu.

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

8 odpovědí

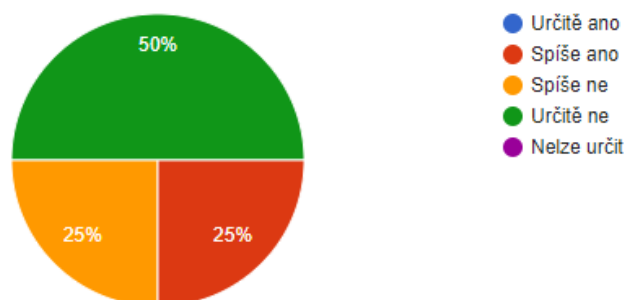

Otázka: Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

Převládající odpovědí bylo, že nedošlo ke snížení kvality stavby. Ve dvou případech respondenti uvedli, že ke snížení kvality došlo.

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

8 odpovědí

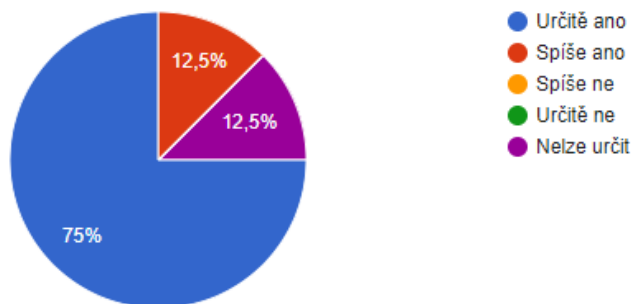

Otázka: Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalizmu a dalších sociálně patologických jevů?

Většina respondentů uvedla, že participace pomohla omezit projevy vandalizmu a dalších sociálně patologických jevů.

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalizmu a dalších sociálně patologických jevů?

8 odpovědí

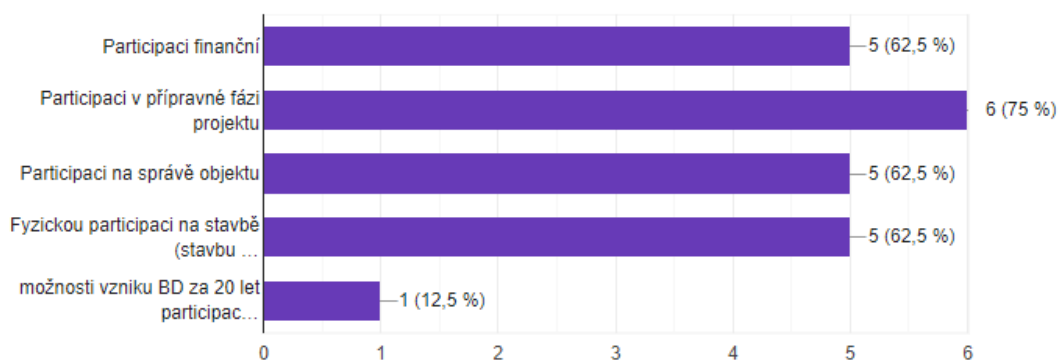

Otázka: Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

Obecně bylo doporučeno využívat všech 4 forem participace – tj. fyzickou participaci na stavbě (stavba svépomocí), participaci finanční, participaci v přípravné fázi projektu i participaci na správě objektu. Respondenti doporučili využívat více participace v přípravné fázi projektu.

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

8 odpovědí

Shrnutí dotazníkového průzkumu

Dotazníkový průzkum pomohl doplnit důležité informace o realizovaných projektech. Přes veškerou snahu se mi nepodařilo ke spolupráci získat osoby spojené s realizací projektů v zahraničí a v projektu Za lepší bydlení v Dobré vodě. V případě projektu za Lepší bydlení v Dobré vodě byl autor projektu odkázán na internetové stránky organizace. Tyto stránky se pochopitelně snaží projekt prezentovat pozitivně a neodkrývají slabá místa projektu. Naproti tomu v dotaznících jsou respondenti otevřenější, poukazují na problémy a nastiňují, co by změnili, pokud by projekt řešili znovu. Z tohoto důvodu byl dotazníkový průzkum velmi cenným zdrojem informací.

Výzkumem bylo zjištěno, že svépomocní stavebníci neprováděli pouze pomocné nebo nekvalifikované práce, ale také středně odborné anebo i kvalifikované práce pod dozorem.

Z výsledků dotazníkového průzkumu dále vyplývá, že využitím participace nebo stavby svépomocí:

1. došlo ke snížení celkových nákladů na stavbu,
2. nedošlo ke snížení kvality provedení stavby,
3. došlo k omezení projevů vandalismu a dalších sociálně patologických jevů.

6. DÍLČÍ ZÁVĚRY – PRINCIPY IMPLEMENTACE PARTICIPACE A STAVBY SVĚPOMOCÍ NA STAVBĚ SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ

6.1. TŘI MOŽNÉ KONCEPČNÍ PŘÍSTUPY

Realizace sociálního bydlení s využitím participace je možná ve třech koncepčních přístupech:

- 1) Investor (obecně prospěšná společnost, obec nebo soukromá osoba) postaví nebo zrekonstruuje bytový dům přiměřeně velkého měřítka v konkrétní sociálně vyloučené lokalitě nebo pro konkrétní skupinu lidí. Obyvatelé budou mít možnost zúčastnit se stavby jakožto zaměstnanci investora. Bude s nimi sepsána smlouva o zvýhodněném nájemném v budoucnu v případě, že budou na stavbě fyzicky participovat. Obyvatelé se na stavbě finančně nepodílejí a stanou se nájemníky. Nejedná se o svěpomocnou stavbu z hlediska zákona. Obyvatelé získají po dobu stavby zaměstnání.

Nedochází k finanční participaci obyvatel. Stavba svěpomocí může být využita spíše v symbolické míře. V některých případech lze doporučit participaci v přípravné fázi projektu a participaci na správě budovy.

Příkladem této cesty může být projekt Vesničky soužití nebo Za lepší bydlení v Dobré vodě. U těchto projektů také nedošlo k výraznějšímu zapojení obyvatel v přípravné fázi projektu, respektive se jejich zapojení neprojevilo ve výsledném návrhu stavby. Tyto stavby nejsou vizuálně rozpoznatelné od běžné bytové výstavby. Pro určité skupiny obyvatel a některé lokality může být takové zapojení přínosné a lze ho doporučit v co největší míře. Příkladem vhodné cílové skupiny mohou být sociálně vyloučené lokality.

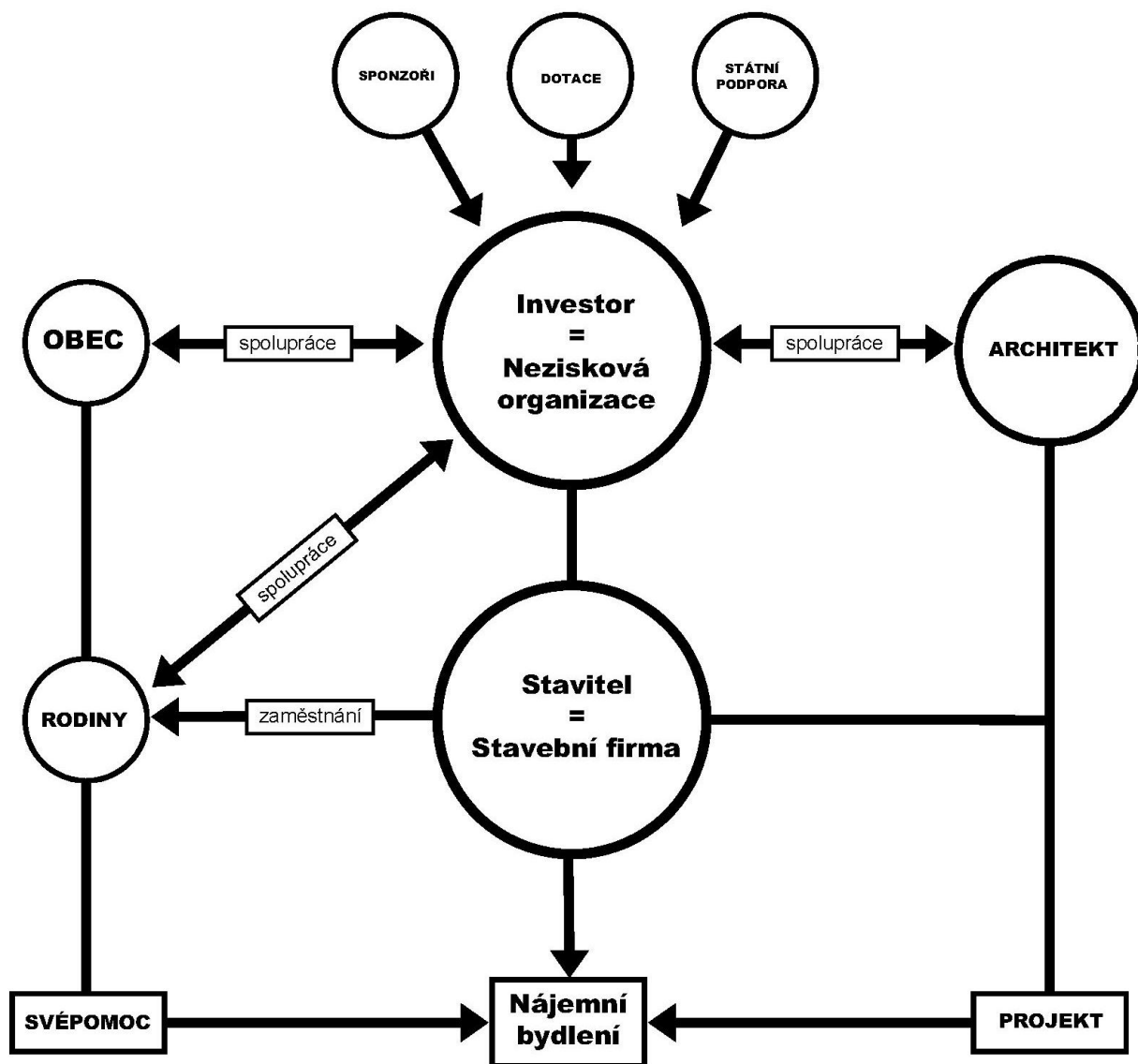
Vhodné pro sociálně vyloučené lokality, komunitní práce s místní komunitou.
Vhodné pro skupiny osob opouštějící ústavní výchovu (např. opouštějící dětské domovy).

Vhodné pro **sociální bydlení** dle *Koncepce sociálního bydlení*¹⁴⁴.

Příklad: Za lepší bydlení v Dobré Vodě, Darwin Road, Vesnička soužití

---

144 *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády České republiky, Praha, 2015. [online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf.

Obrázek 21: Organizační schéma – Nájemní sociální bydlení s využitím participace

(Konceptní přístup č.1), Autor: Vojtěch Sigmund

- 2) Sociální družstvo pro výstavbu levných bytů pro občany s nižšími příjmy je umožněno zákonem (§ 758, ZOK).¹⁴⁵ Stát by měl mohl tuto formu více podporovat. Mohlo by se jednat o finanční příspěvek pro sociálně slabší občany, přičemž jejich členská práva by byla určitým způsobem omezena. Například by nemohli po určitou dobu svůj byt prodat. Obyvatelé by se na stavbě podíleli finančně (pomocí úvěru nebo hypotéky), případně by i fyzicky participovali na stavbě.

Zástupcem této cesty je svépomocná družstevní bytová výstavba v Československu 60.–80. let 20. století. Vizualně nejsou tyto stavby rozpoznatelné od běžné bytové výstavby své doby. Domy byly navrženy projektanty bez účasti budoucích obyvatel. Obyvatelé měli možnost ovlivnit podobu svého bydlení formou drobných úprav dispozic a výběrem finálních povrchů. Družstevní model výstavby 1964–1990 umožnil postavit na území Československa 900 tisíc bytových jednotek¹⁴⁶. Jednalo se o ekonomicky udržitelnou formu výstavby s finanční participací obyvatel.

Vhodné pro určité skupiny lidí – např. mladé rodiny.

Vhodné pro **dostupné bydlení** dle *Koncepce sociálního bydlení*¹⁴⁷.

Příklad: Družstevní výstavba v ČSSR v 60-80. letech 20. století

---

145 Česká republika. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). In: Sbírka zákonů České republiky. 2012, částka 34.

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6145>

146 Zdroj: Milan Taraba, Záznam veřejná debaty „Politika bydlení po česku – a jak z toho ven?“ 20.6.201. <https://www.facebook.com/dostupnebydleni/videos/2032509753676725/>

147 Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády České republiky, Praha, 2015. [online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf.

- 3) Rekonstrukce, případně novostavby rodinných domků pro sociálně slabší občany, by měla být podporovaná státem (například formou tzv. mikropůjček) nebo financovaná obecně prospěšnou společností nebo obcí. Jednalo by se přednostně o podporu majitelů nemovitostí, které urgentně vyžadují rekonstrukci. Kandidáti by se museli určitým způsobem kvalifikovat (tíživá životní situace, nízký příjem) nebo by byli vybíráni podle určitého systému. Hodnotícím kritériem by pak mohla být i ochota fyzicky na stavbě participovat.

Vzniká vlastnické nebo družstevní bydlení. Obyvatelé jsou zapojeni do více forem participace včetně participace finanční a využití stavby svépomocí ve větší míře.

Modelovým příkladem budiž projekt svépomocné výstavby v Romské osadě v Kojaticích. Jedná se o příkladný projekt, kde došlo k využití všech výše zmíněných forem participace. Prokazatelně došlo ke snížení pořizovacích nákladů na stavbu a ke zlepšení životních podmínek – zejména hygienických a bezpečnostních. Novostavby jsou navrženy v souladu s individuálními potřebami jejich obyvatel. Vznikla realizace, která má estetické i urbanistické hodnoty.

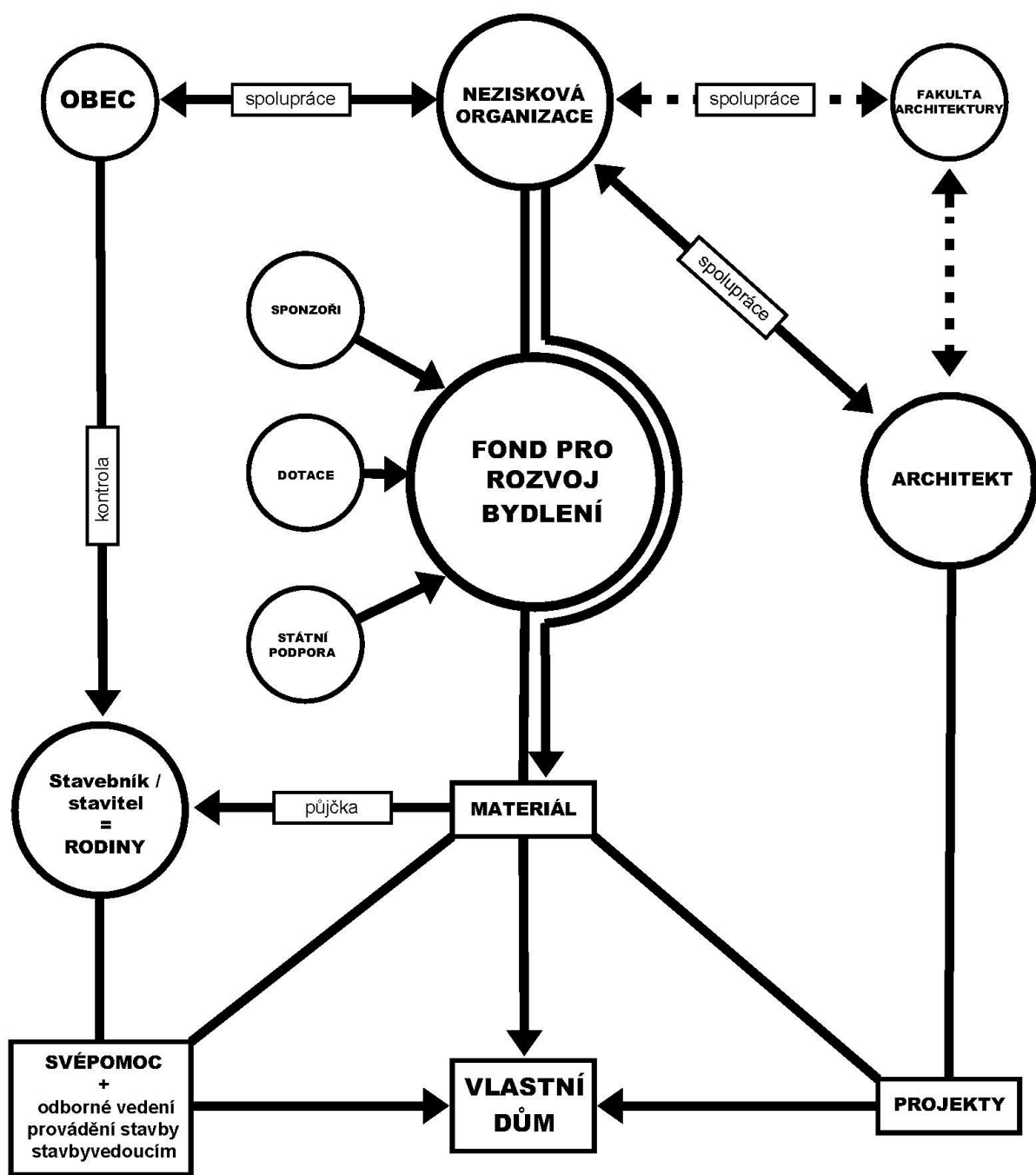
Vhodné pro sociálně vyloučené lokality, komunitní práce s místní komunitou.

Vhodné pro **sociální bydlení a dostupné bydlení** dle *Koncepce sociálního bydlení*¹⁴⁸.

Příklad: Kojatice (SK) – Architekti v Osadě
3E Domy – Rankovice (SK)

---

148 *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády České republiky, Praha, 2015. [online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf.

Obrázek 23: Organizační schéma – Rekonstrukce, případně novostavby rodinných domků pro sociálně slabší občany (Konceptní přístup č.3), Autor: Vojtěch Sigmund

6.2. WORKSHOPY PARTICIPATIVNÍ ARCHITEKTURY

Ke každé lokalitě a komunitě je třeba přistupovat individuálně. Jako vhodný prostředek, jak zmapovat individuální potřeby a možnosti dané lokality, je možno doporučit workshop participativní architektury. V předkládané práci jsou podrobně analyzovány workshopy participativní architektury v Ostravě v osadě Bedřiška a workshopy v Kojaticích. Zkušenost s workshopem Bedřiška je pro mne přímá, byl jsem lektorem a spoluorganizátorem workshopu. Účast na workshopu pro mne byla stěžejní pro pochopení, jakou roli v projektu hraje komunitní centrum a sociální pracovníci. Bez jejich účasti by nebylo možné zprostředkovat komunikaci mezi obyvateli a architekty. Důležitým aspektem také byla skutečnost, že workshop probíhal přímo "in situ" a díky tomu byl také posílen kontakt s komunitou.

6.2.1. EXPERIMENTÁLNÍ VÝSTAVBA V ROMSKÉM OSÍDLENÍ KOJATICE

Výstavba probíhala ve dvou etapách v letech 2013 a 2014. V každé z těchto etap byly vybudovány 3 obydlí, na jejichž stavbě i přípravné fázi se podíleli jejich budoucí nájemníci. Podrobný popis procesu výstavby nabízí dizertační práce Michala Sládka¹⁴⁹, která se stala nejdůležitějším zdrojem informací o tomto projektu. Kriticky projekt analyzovala také diplomová práce Gabriela Woltera.¹⁵⁰ Podrobnější popis projektu je přiložen jako příloha C této práce. Dále je projekt v dizertační práci analyzován v rámci případových studií (Příloha A.3).

Jedná se o příkladnou realizaci, během níž došlo k využití všech možných forem participace budoucích obyvatel – tj. participace v přípravné fázi, participace finanční a fyzické participace na stavbě (stavby svépomocí). Vzhledem k tomu, že se obyvatelé stali majiteli svých obydlí, je samozřejmostí i participace na správě objektu. Celému projektu předcházela nezbytná analýza prostředí romských osad na Slovensku a také terénní výzkum realizovaných projektů bydlení v MRK na Slovensku.

Popis realizační fáze projektu

V komunikaci s obcí a v souvislosti se stávajícími poměry v oblasti vytvořil architekt Michal Sládek územní plán osady, ve kterém jsou vyznačena místa pro budoucí drobné stavby. Tento plán počítal s rozsáhlejší změnou v území, s vybudováním infrastruktury, silniční komunikace a nového komunitního centra. Vzhledem k personálním i finančním kapacitám organizátorů projektu bylo možné v první realizační etapě projektu uskutečnit jen tři objekty, přičemž každý dům měl odlišný návrh. Výběr prvních stavitelů z rodin proběhl losováním. Rodiny, které si vylosovaly druhé kolo, zůstaly stále v kontaktu s organizátorem projektu a v setkáních se všemi rodinami pokračovaly. Stavební práce kromě Michala Sládka dozoroval stavební inženýr, který žije v obci Kojatice, v sousedství romské osady. Během výstavby byly uspořádány dva desetidenní workshopy pro dobrovolníky, které byly otevřeny všem zájemcům, i ne-architektům. Ve druhé etapě byla postavena tři nová obydlí.

Všechny domy v první etapě mají tedy stejný materiálový a konstrukční základ, mění se pouze tvar. Při výběru stavebních materiálů a konstrukčních systémů byly upřednostňovány ty, kde byly jednoduché detaily, snadná manipulace a výstavba s co nejmenším počtem kroků. Byla snaha o zajištění cenově co nejdostupnějších materiálů bez vážných ústupků z kvality realizovaných staveb. Na obvodové zdi byly použity pórobetonové tvárnice Ytong, které se osvědčily snadnou manipulací a opracovatelností. Na pultové střechy

---

149 SLÁDEK, Michal, 2016. Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku. Bratislava. Dizertačná práca. Slovenská technická univerzita, Fakulta architektúry.

150 WOLTER, Gabriel, 2014. Percieving difference. Mainz. Diplomová práca. Johannes Gutenberg Universität.

byly použity dřevěné trámy, zakryté plným bedněním OSB deskami a pokryté asfaltovým šindelem. Tato krytina byla vybrána z důvodu nižší ceny a snadné proveditelnosti. Okna a dveře byly zajištěny formou znovupoužití starších, ale funkčních kusů. Vytápění domu zajišťoval sporák na tuhé palivo, který zároveň sloužilo k přípravě jídla. Komín je venkovní a zhotovil ho místní zámečnický v obci.

Na základě zkušeností z první etapy se projekt v druhé etapě změnil. V přípravné fázi byly přehodnoceny a přepočítány materiálové možnosti a byl vypracován nový návrh minimálního domu, který byl představen klientům, kteří čekali na výstavbu druhé etapy.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Samotné výstavbě předcházely workshopy participativní architektury, první workshop se uskutečnil v roce 2012. Přípravou na uskutečnění workshopu byla komunitní setkání, kde se projekt představil zájemcům z osady v Kojaticích. Oslovené byly všechny rodiny v lokalitě prostřednictvím terénní sociální pracovnice, ale pouze některé projevíly zájem se do projektu zapojit. Do prvního workshopu se zapojilo 13 rodin ze strany klientů a 16 účastníků ze strany architektů. První den workshopu architekti navštívili rodiny v jejich domovech a rozmlouvali s klienty o tom, jakým způsobem žijí, a o tom, jak by chtěli žít. Následující den připravili architekti skici objektů pro klienty, kteří přišli odpoledne připravené návrhy s architekty konzultovat. Změny, připomínky a požadavky klientů byly zohledněny v návrzích a ty byly následně dovedeny do úrovně architektonické studie. Workshop byl zakončen veřejnou prezentací v kulturním domě, které se zúčastnili i klienti i obyvatelé obce. Veřejná prezentace byla také prvním představením plánovaného projektu veřejnosti. Výstupem z workshopu bylo 13 architektonických studií pro bydlení konkrétních rodin, z toho 9 návrhů jednoduchých staveb, 3 rekonstrukce a jeden projekt na dodatečnou legalizaci. Návrhy byly prezentovány formou fyzických modelů z kartonu.

Během přípravy druhé etapy pokračovala komunitní setkání a upravené návrhy se s klienty konzultovaly. Změnou prošla forma vedení projektu, do projektového týmu přibyl asistent, který zajišťoval průběh výstavby na místě. Hlavní změnou prošla forma participace; klientům byly při konzultovaných změnách připravené alternativy, ze kterých si mohli vybrat. Tímto se samozřejmě umocnila pozice architekta, protože připravoval návrhy, na druhé straně volba pro klienty byla srozumitelnější. Na výše uvedené škále (dle Frederika Wulze – viz kapitola 3.8. PARTICIPATIVNÍ ARCHITEKTURA) se tak forma participace posunula na úroveň 5 – Forma alternativ. Takto mohli klienti například volit tvar střechy. Návrhy druhé etapy se výrazově odlišují od první etapy. Jejich menší rozměry spolu se sedlovou střechou jednak mění proporce domu, který se zdá větší, a jednak mu dodávají tradiční vzhled. Dá se však říci, že oba typy druhé etapy mají tradiční výraz, umocněný červenou barvou střešní krytiny. V kontextu rurálního prostředí se to ukazuje jako vhodné řešení, i společná orientace domů vytváří z pohledu z dálky malebnou kompozici.

Rodiny v projektu prokázaly aktivní přístup k samotné výstavbě, i když do jisté míry nestandardní. Pracovní disciplína kolísala podle aktuální situace. Jelikož všichni stavitelé byli dlouhodobě nezaměstnaní, jejich ekonomickou činností byli příležitostné pomocné práce. Tuto činnost z pochopitelných důvodů upřednostňovali před výstavbou, protože představovaly zdroj jinak omezených příjmů. V rámci projektu bylo nicméně uplatňováno pravidlo, že pokud na stavbě není přítomen stavitel, nebo jeho rodina, na stavbě se nepokračuje. Toto pravidlo bylo dostatečně motivující, aby rodiny věnovaly svůj čas výstavbě. Pokud byl k dispozici materiál a nástroje, některé činnosti dělaly rodiny samy i bez přítomnosti dozoru. Kvalita práce byla v těchto případech výrazně nižší. Složitější stavební detaily nechávaly nedokončené a dokončovaly je v přítomnosti stavebního dozoru. Rodiny si navzájem při výstavbě pomáhaly, a to přesto, že pocházely z různých příbuzenských svazků.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Participace romských rodin na výstavbě pomohla daný projekt prosadit v obci, která dříve peticí zastavila původně plánovanou výstavbu bytovky. Z tohoto pohledu se dá brát participace jako sblíživý, inkluzivní moment. „Během projektu však obyvatelé obce neprojevali velký zájem o dění v osadě, a to přesto, že projekt byl komunikován prostřednictvím setkání, oznámení na tabulích a obecního rozhlasu.“¹⁵¹ „Obyvatelé obce mají podle rozhovorů, které byly během workshopu k projektu provedeny, ambivalentní vztah. Zatímco na jedné straně oceňují zapojení Romů z osady do projektu a jeho nastavení, v rozhovorech vyjadřovali obavu, že projekt přiláká do obce skupiny dalších "cizích" Romů. Pozitivně oceňovali však i vizuální změnu osady.“¹⁵²

Tento projekt může sloužit jako příklad posílení romské komunity v pohledu zvenčí. Veřejnost si může vytvořit představu o tom, že tito lidé jsou schopni konstruktivní aktivity, pokud k ní mají příležitost. Výstižně to zhodnotil stavení dozor „... stačí dať materiál a možnosť a oni si budú budovať.“¹⁵³

Architekt Michal Sládek si ve své práci všímá, jak si rodiny, které prošly participativním procesem, přizpůsobují své nové obydlí a jakým způsobem se o ně starají. Z důvodu obav z vandalizmu většina jejich aktivit směřovala do interiéru. Poslední fáze výstavby, úpravy interiérů, byla ponechána na samotných rodinách. Každá k úloze přistoupila trochu jinak, nicméně u každé rodiny došlo v nějaké míře k úpravě obytného prostředí. Participativní projekt v Kojaticích tedy podporuje pozitivní vztah obyvatel ke svému prostředí.

Shrnutí projektu

Projekt experimentální výstavby v Kojaticích byl komplexním projektem, který přinesl poznatky z terénu v mnoha oblastech, nejen v architektuře. Participativní výstavba v takto nastaveném projektu je finančně výhodnější než státní program. Proto by bylo vhodné ze strany státu hledat způsoby efektivnějšího vynakládání finančních prostředků právě v oblasti zapojení romských rodin do řešení jejich bydlení.

Projekt potvrdil, že při svépomocné výstavbě dochází ke snížení nákladů, jednak se neplatí práce stavebních dělníků, jednak se neplatí zisk stavební firmy. Nicméně je třeba do ceny promítnout i zvýšené personální náklady na vedení participativního projektu, které jsou vyšší než při práci běžné stavební firmy. Modelové domy v Kojaticích byly postaveny za minimální náklady na materiál, avšak za zvýšené náklady na administraci a vyhotovení projektu.

Náklady na stavby tvoří jen přibližně polovinu skutečných nákladů na projekt (Podrobněji viz příloha C této práce). Při hodnocení vysokého poměru organizačních nákladů je třeba zohlednit fakt, že šlo o pilotní experimentální projekt. Porovnání etap po finanční stránce ukazuje, že v druhé etapě se podařilo ušetřit na nákladech na stavby, při současném zvýšení jejich standardu. Na druhé straně narostly náklady na organizaci. Intenzivnější práce tedy přináší optimalizaci nákladů a rychlejší realizaci.

Projekty, které byly připraveny během workshopu, se v realizační fázi pozměnily. „Ukázalo se, že klienti se během navrhování s architekty neprojevali plně, co se na jedné straně dá vysvětlit ostýchavostí a respektem

---

151 SLÁDEK, Michal. Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku. Bratislava, 2014. Dizertační práce. Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry, Ústav architektúry obytných budov. Vedoucí práce Doc. Ing. arch. Marian Malovaný, CSc.

152 WOLTER, Gabriel, 2014. Percieveing difference. Mainz. Diplomová práca. Johannes Gutenberg Universität.

153 SLÁDEK, Michal. Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku. Bratislava, 2014. Dizertační práce. Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry, Ústav architektúry obytných budov. Vedoucí práce Doc. Ing. arch. Marian Malovaný, CSc.

vůči architektovi, na druhé straně i tím, že z výkresů a modelů si nedokázali živě představit stavbu v prostředí.“¹⁵⁴

Výstavba první fáze projektu se protáhla z plánovaných 3 měsíců na více než 5 měsíců. Toto zdržení bylo dle Sládka způsobeno jednak nedostatečnou stavební koordinací a jednak životním cyklem osady a disciplínou svépomocných stavebníků. Druhá etapa výstavby v Kojaticích byla důležitá pro projekt i pro obyvatele osady. Z pohledu zkušeností byla druhá etapa výbornou příležitostí napravit začátečnické chyby. Překvapením druhé etapy byla změna nálady v osadě vůči projektu. Nasazení a nadšení prvního roku ochladlo a některé věci se komplikovaly. Týkalo se to pracovní morálky a spolupráce. Výstižně to popisuje autor projektu Michal Sládek: „Pre mňa, ako koordinátora, bol napriek tomu rok 2014 únavnejší a práca ma menej tešila. Napriek efektívnejšej práci to nešlo o poznanie ľahšie, aspoň subjektívne. Minulý rok som jazdil na bicykli, tento na aute, minulý som bol najprv sám, teraz s Palim, a napriek tomu sa mi to zdalo akoby ťažšie.“¹⁵⁵ Během druhé etapy se tedy zdokonalila materiálově-konstrukční stránka domů, zlepšil se proces návrhu, avšak projevila se určitá únava z dlouhodobého projektu.

---

154 SLÁDEK, Michal. Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku. Bratislava, 2014. Dizertační práce. Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry, Ústav architektúry obytných budov. Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Marian Malovaný, CSc.

155 Tamtéž.

6.2.2. WORKSHOP PARTICIPATIVNÍ ARCHITEKTURY – KOLONIE BEDŘIŠKA, OSTRAVA

Pod heslem „Společně proměníme“ proběhl od 28. do 31. srpna 2018 v ostravské kolonii Bedřiška architektonický workshop, jehož cílem bylo připravit alternativní plán revitalizace této diskutované lokality. Radnice plánuje stávající domy zbourat a místní obyvatelé vystěhovat. Ti proto ve spolupráci s odborníky ukázali jiné způsoby, jak lze s čtvrtí naložit. Výsledky workshopu byly představeny 31. srpna v 16 hodin na Bedřišce za účasti primátora města Ostrava Ing. Tomáše Macury a stávající starostky ostravského městského obvodu Mariánské Hory a Hulváky Ing. arch. Liany Janáčkové.

Celkem čtyři týmy složené ze studentů, architektů, grafiků, sociálních pracovníků a urbanistů pobývaly od 28. do 31. srpna 2018 v ostravské osadě Bedřiška v Mariánských Horách a Hulvákách. Jejich cílem bylo zpracovat návrhy na revitalizaci lokality takovým způsobem, aby nebyla nutná ani demolice stávajících domů, ani vystěhování jejich obyvatel, ba naopak, aby její obyvatelé na proměně lokality sami participovali. Každý tým se lokalitou zabýval z jiného hlediska podle zaměření jednotlivých lektorů. Obyvatelé Bedřišky byli do diskuzí s odborníky zapojeni také.

Týmy vedli Martina Mlčochová z Národního památkového ústavu, Hana Nováčková – architektka dříve působící v Hamburku, a společně se mnou ještě doktorand katedry architektury VŠB-TUO Pavel Řihák.

Kromě práce na revitalizačním plánu byly na programu také přednášky a diskuze, kterých se zúčastnila i veřejnost. Antropolog Petr Kupka vedl přednášku na téma hnutí za bydlení a organizace zezdola v politickém kontextu, Lenka Kužvartová promluvila o angažované architektuře a kolektivních domech a já jsem prezentoval koncept zapojení obyvatel sociálního bydlení do její stavby a procesu návrhu.

Workshop pořádal architekt Ondřej Turoň, iniciativa Probuď domy ve spolupráci s Ostravskou univerzitou, Architektky bez hranic, pracovníky Bílého nosorožce o. p. s., Vzájemným soužitím Ostrava, podporovateli a sympatizanty Bedřišky z řad odborné veřejnosti a také samotnými obyvateli Bedřišky. Finančně byl workshop podpořen Nadací Via z programu Rychlé granty.

Historie a současnost osady Bedřiška

Bedřiška je stabilizovaným susedstvím 36 rodin s dětmi a seniory. Rodiny žijí v původních finských domech ve správě úřadu městského obvodu Mariánské Hory a Hulváky (bývalých horníků dolu Jan Šverma). Celá oblast zachovává ráz hornické kolonie a je cenným historickým odkazem města Ostravy.

Důl Bedřich byl založen v Zábřehu nad Odrou v roce 1900 společností Hornoslezské koksovný a chemické továrny zastoupené akciovou společností Moravsko-ostravského kamenouhelného těžířstva Marie-Anna. Pojmenován byl po olomouckém arcibiskupovi Bedřichu z Fürstenberku, který v mariánsko-novoveské oblasti začal kutat jako první již v roce 1854. Důl Bedřich byl z důvodu průvalu detritových vod v r. 1910 uzavřen, důlní budovy na povrchu byly zbourány a odpadový materiál byl nasypán do jam, ostatní objekty na povrchu byly opuštěny a později sloužily jako sklady.

V lokalitě se nachází cihlový dům, ve kterém má sídlo dnešní komunitní centrum. Byl vystavěn v letech 1900–1902 a byl projektován jako bytový dům pro horníky. Po zavření dolu Bedřich byl využíván jako dílna a skladiště dolu Ignát (pozdějšího dolu Jan Šverma). V roce 1922 byl znovu kolaudován jako bytový dům se 16 bytovými jednotkami 1+1.

Po 2. světové válce se v kolonii Bedřiška začaly stavět tzv. finské domky, jako dočasné ubytování pro přicházející horníky dolu Jan Šverma. Jedná se dřevostavby, jejichž životnost byla plánována na cca 30–40 let. V Ostravě se stavěly např. i na Slezské Ostravě, v Radvanicích, Bártovicích, Heřmanicích nebo ve Lhotce.

28 jich bylo dokončeno v roce 1950, z nich bylo do r. 2016 průběžně zbouráno celkem 5. V létech 1951–1953 byla v kolonii Bedřiška postavena druhá část rodinných domků pro zaměstnance národního podniku Vítkovické stavby. Přibylo 33 domků, každý o 2 bytových jednotkách – z těchto zůstalo zachováno 11 (údaj z r. 2016). V lokalitě byly k dispozici i dětské herní prvky. V létech 1980–1987 byla část domů zbourána při rozšiřování přilehlého areálu Ferony.

V roce 1997 došlo na základě kupní smlouvy k převodu finských domků ze společnosti OKD a. s. na Město Ostrava, Městský obvod Mariánské Hory a Hulváky, když tuto kupní smlouvu podepsala osobně starostka obvodu Ing. arch. Liana Janáčková. Cca do roku 1997 žili na Bedřišce převážně obyvatelé z majoritní části společnosti. Z rozhodnutí vedení radnice Mariánských Hor a Hulvák byli do lokality od r. 1997 záměrně sestěhováváni téměř výhradně velice problémové a nepřizpůsobivé skupiny obyvatel z jiných částí obvodu, a to převážně z romského etnika.¹⁵⁶ V letech 2002–2010 byla Bedřiška spojována výhradně s negativními jevy – např. s krádežemi, drogami, nepořádkem, ničením obecního majetku, s útoky na obyvatele. Ze strany některých obyvatel lokality se začaly objevovat první známky nespokojenosti se stavem Bedřišky a hledaly se možné způsoby, jak situaci v této lokalitě zlepšit.

PŘELOMOVÝ ROK 2010

V březnu 2010 došlo na Bedřišce ke žhářskému útoku, který však neměl rasistický podtext, ale byl vyvolán dlouhodobými sousedskými neshodami.¹⁵⁷ Tato událost se stala dalším významným impulsem k tomu, aby se zásadní část tehdejších obyvatel chtěla podílet na změnách, které v následujících týdnech tak výrazným způsobem změnilы tvář Bedřišky a život lidí v této lokalitě.

V dubnu 2010 lidé z Bedřišky založili občanské sdružení, které pomáhalo s organizací činností na Bedřišce, koordinovalo vzájemnou komunikaci mezi obyvateli a pořádalo pravidelná setkávání obyvatel, zajišťovalo poradenskou činnost v oblasti nájmních smluv, zadlužení a exekucí, rodinného práva apod., realizovalo za finančního přispění samotných obyvatel volnočasové akce pro obyvatele Bedřišky, zejména pak pro jejich děti.

Současně obyvatelé této lokality v krátké době po útoku provedli i generální úklid veřejných prostranství, kdy hradili z vybraných finančních prostředků náklady na bagr a zajistili i odvoz odpadu z lokality nad rámec toho, co bylo poskytnuto ze strany obvodu (3 kontejnery) a magistrátu města Ostravy (5 kontejnerů) a co se vzhledem k objemu odpadů v lokalitě ukázalo být zcela nedostatečné. V následujících letech pak obyvatelé v lokalitě nadále pořádek udržovali a o svoje okolí včetně veřejných prostranství se starají dodnes.

Společná práce na úklidu Bedřišky odstranila ve velké míře do té doby všudypřítomnou nedůvěru mezi obyvateli lokality. Organizování dalších společných akcí a jejich realizace za aktivní účasti podstatné části obyvatel přispělo k jejich vzájemnému pochopení a usnadnilo zásadním způsobem komunikaci mezi tehdejšími obyvateli. Tehdejší obyvatelé si určili a dodržovali i další kritéria pro zachování smíru v lokalitě.

---

156 Bedřiška v současnosti. BEDŘIŠKA (PŘE)ŽIJE! [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <http://bedriskaprezije.cz/index.php/bedriska-v-soucasnosti/>

157 Žháři z osady Bedřiška míří k soudu. Rasismus za útokem nebyl. Lidovky.cz [online]. 29. 9. 2010 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/zhari-z-osady-bedriska-miri-k-soudu-rasismus-za-utokem-nebyl.A100929_161917_in_domov_kim

Významnější problémy a požadavky obyvatel se řešily na pravidelných setkáních obyvatel, případné drobnější spory se řešily mediací za účasti některého z členů vedení občanského sdružení a samotných účastníků sporu. Významná část obyvatel Bedřišky spolupracovala při potírání drobné kriminality a dalších negativních jevů s městskou policií i Policií ČR. Obyvatelé přistoupili k aktivní ochraně majetku města a přestalo docházet k jeho devastaci.

Po žhářském útoku v roce 2010 obyvatelé na svém prvním setkání, které inicioval p. Kumar Vishwanathan, zvolili místní radu a jako jeden z významných předpokladů zlepšení podmínek života v této lokalitě, zejména pak života zdejších dětí, zmínili možnost zřízení komunitního centra, jež dle jejich mínění mohlo výrazným způsobem napomoci snížit kriminalitu dětí a mladistvých v této lokalitě. V této době se začalo hlasitě hovořit o bourání Bedřišky a jako první měl jít k zemi dle rozhodnutí radnice městského obvodu Mariánské Hory a Hulváky bytový cihlový dům z r. 1902 na ulici Bedřišská. Místní rada a později vedení občanského sdružení, pod které svoji činnost místní rada po jeho vzniku převedla, se rozhodly požádat o svěření tohoto objektu do péče s tím, že chtějí v tomto objektu zřídit pro obyvatele lokality komunitní centrum. Obyvatelé na návrh vedení občanského sdružení udělali vstřícný krok a svépomocí vyklidili celou budovu od nahromaděného odpadu.

Městský obvod po dlouhém několikaměsíčním váhání a neustálém naléhání občanského sdružení souhlasil s poskytnutím části objektu pro zřízení komunitního centra, ovšem za podmínky, že nebude provozováno místním občanským sdružením, ale jeho provoz bude zajišťovat organizace Bílý nosorožec o. p. s., která v té době v lokalitě začínala provádět terénní službu. Vedení místního občanského sdružení na tuto podmínku městského obvodu přistoupilo a byly zahájeny dílčí opravy objektu. Posléze byly v horním patře domu opraveny bytové jednotky a v části přízemí bylo zřízeno komunitní centrum, které je o. p. s. Bílý nosorožec provozováno dodnes. Slavnostně bylo otevřeno dne 23. 11. 2010. V počátcích se na činnosti komunitního centra podíleli i samotní obyvatelé, postupem doby se však činnost komunitního centra omezila pouze na aktivity, jež zajišťují pracovníci provozovatele, a to zejména v oblasti vzdělávání.

SOUČASNOST BEDŘIŠKY

Domy na Bedřišce, od jejich převzetí městskou částí Mariánské Hory a Hulváky, kde již od r. 1990 vládne starostka Ing. arch. Liana Janáčková, byly v neustálém ohrožení demolicemi. Obvod, přestože od nájemníků vybíral nájemné, do údržby a oprav svého majetku v této lokalitě dlouhá léta vkládal pouze minimum finančních prostředků, výhradně na havarijní opravy. Tato okolnost spolu s devastací domů ze strany některých nepřizpůsobivých obyvatel, za tichého přihlížení odpovědných pracovníků městského obvodu, přispěla k tomu, že domů na Bedřišce několik ubylo. Stav domů však i přes nečinnost obvodu nechátral, neboť převážná část obyvatel „své“ finské domky udržovala svépomocí a na své vlastní náklady, mnohdy i proti vůli odpovědných pracovníků úřadu. Jak jinak si lze vysvětlit nesouhlasná stanoviska k žádostem obyvatel na povolení rozsáhlejších oprav – např. na výměnu oken, zateplení, výměnu topení apod., přičemž tyto opravy nakonec i přes nesouhlas správce majetku někteří obyvatelé provedli rovněž svépomocí a na vlastní náklady. Posléze, pod nátlakem obyvatel i dalších objektivních okolností (stav domů hodnotili hasiči, byly prováděny revize apod.), začala městská část v posledních cca 3–5 letech finské domky přece jen opravovat. Zaplatila nové střechy, postavila nové komíny, vyměnila podlahy, provedla někde nové rozvody elektřiny, někde vybudovala nové koupelny apod.

Dle územního plánu je tato oblast určena pro výstavbu obdobného typu bydlení – tj. bydlení v rodinných domcích z lehkých materiálů s ohledem na stav podloží v této lokalitě. Rozhodnutí o vystěhování obyvatel a následné bourání domků přichází navíc v situaci, kdy městská část nemá připraven žádný smysluplný projekt na revitalizaci této lokality a jak sama starostka přiznává, teprve po vymístění obyvatel a provedené demolici se bude hledat řešení pro tuto oblast. V této chvíli tedy není vůbec jasné, zda výstavbu bude realizovat obec nebo soukromý developer, případně zda výstavba bude realizována vůbec. Není také vyloučeno, dokonce je to

víc než pravděpodobné, že prostor se vyčistí od obyvatel i staveb na náklady obce a pozemky budou za mnohem vyšší cenu prodány soukromému investorovi.

Průběh workshopu

Vize o tom, jak by Bedřiška mohla vypadat, byla utvářena jako společné dílo obyvatel a odborníků – architektů a sociálních pracovníků v rámci architektonického workshopu realizovaném 28. až 31. srpna 2018 přímo na Bedřišce. Celé tři dny intenzivně rozpracovávaly 4 smíšené týmy vizi Bedřišky pod těmito hesly:

Bedřiška tradiční (prezentace o revitalizaci domů se zachováním původního rázu);

Bedřiška urbanistická (prezentace o urbanistickém zasazení Bedřišky do okolí);

Bedřiška sociální (prezentace participativního návrhu);

Bedřiška umělecká (prezentace využití veřejného prostoru na Bedřišce).

Tohoto workshopu jsem se zúčastnil jako lektor a zároveň jsem prostřednictvím spolku Architekti bez hranic (jehož jsem spoluzakladatel) workshop spoluorganizoval.

Po úvodních přednáškách následovalo tzv. Pro-action café neboli setkání s místními obyvateli, během něhož byli participativními metodami zjišťovány důležité informace. Diskutovali jsme o následujících třech tématech:

- Komunitní život a komunitní centrum.
- Co s domy? Jak zachovat jejich charakter?
- Dovednosti a schopnosti obyvatel – aby Bedřiška dále žila a proměnila se.

Obrázek 24: Pro-action Café, Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Zdroj: bedriskaprezije.cz

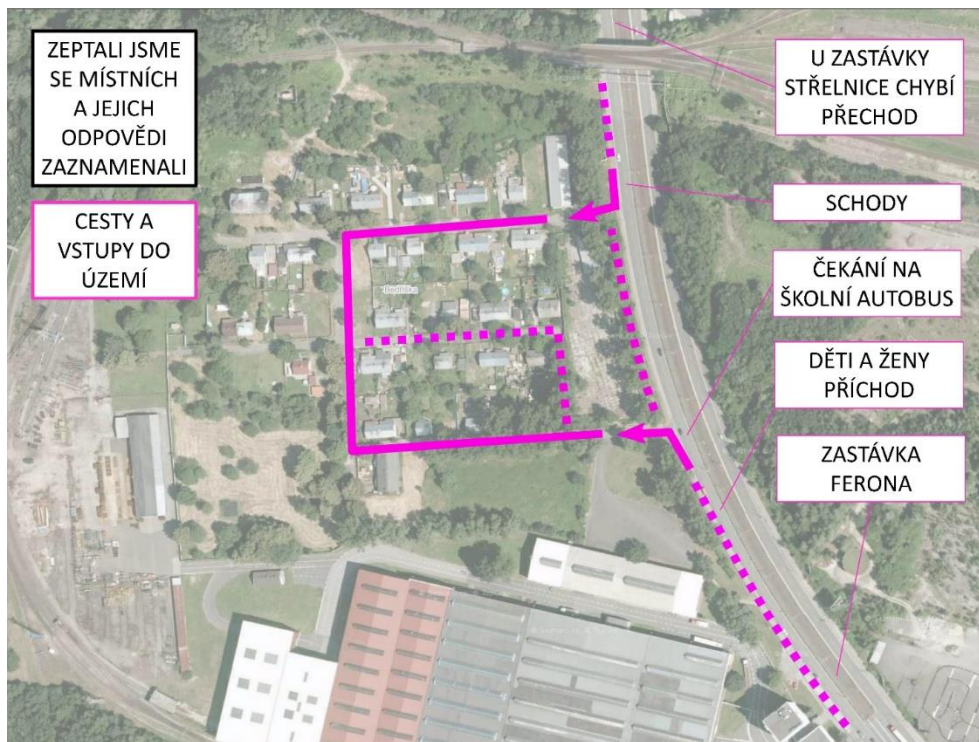
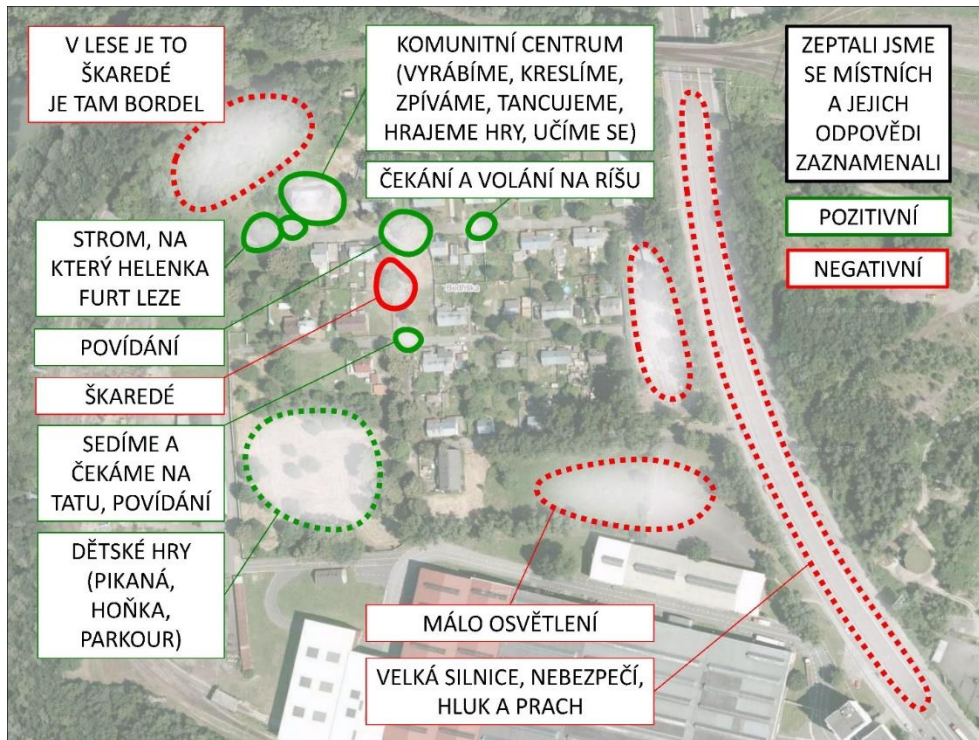

Obrázek 25: Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Výsledky práce týmu „participace“ pod vedením Vojtěcha Sigmunda

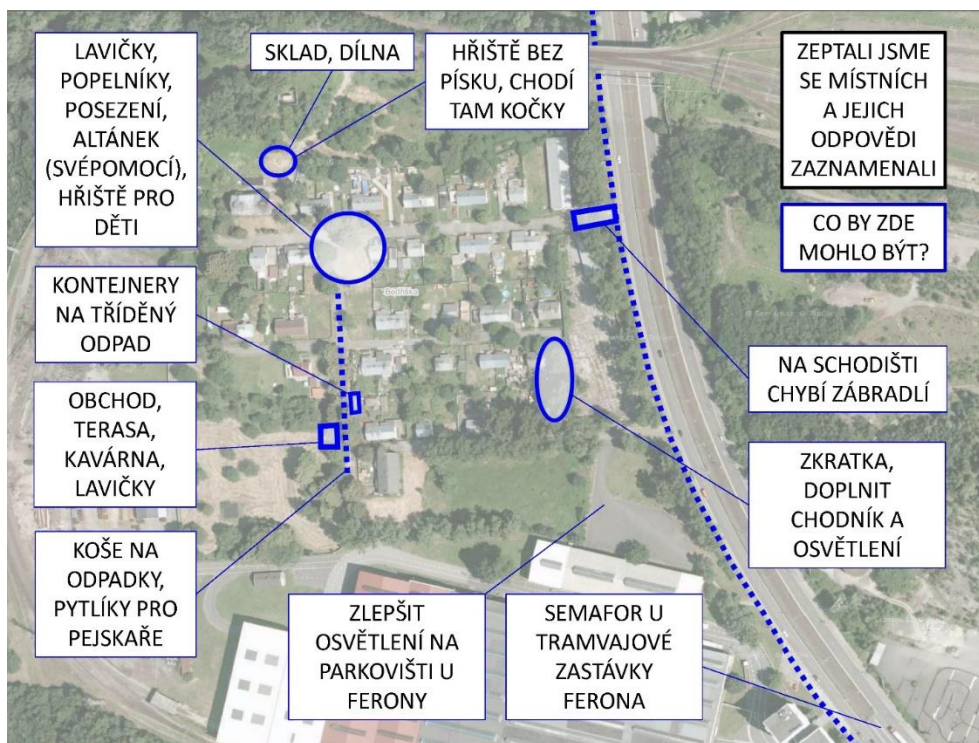
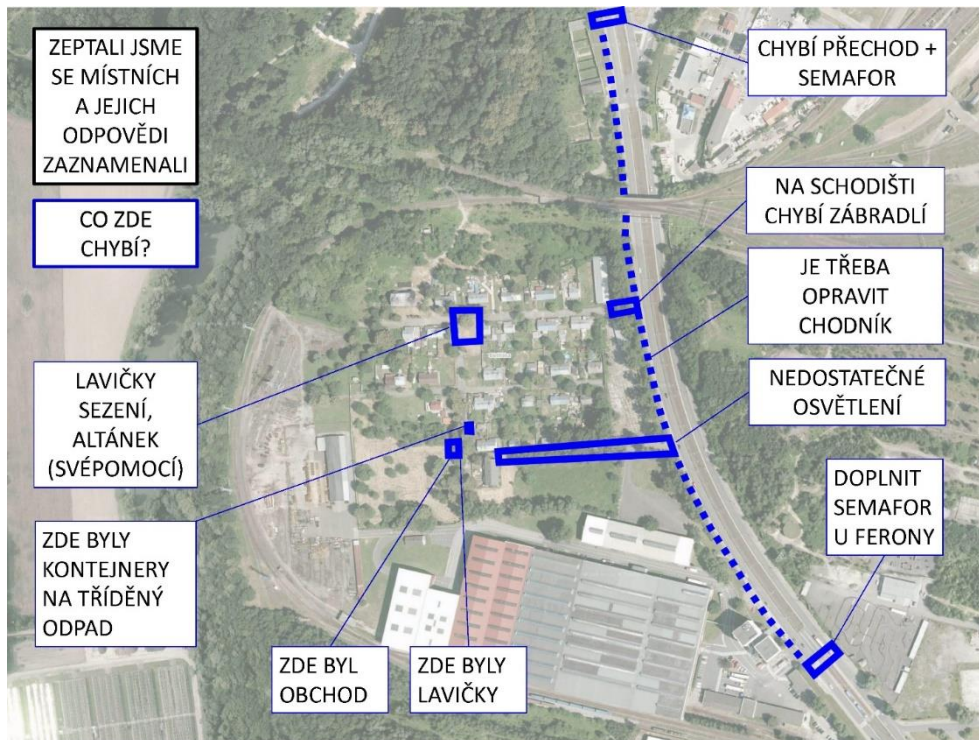
Výsledkem Pro-action café byly myšlenkové mapy. Výstupy tohoto participativního procesu byly informace, které sloužily jako vstupní data pro návrh možných řešení revitalizace lokality a jejího dalšího rozvoje. Zeptali jsme se místních obyvatel a jejich myšlenky zaznamenali. Témata byla následující:

- Pozitivní x negativní
- Cesty a vstupy do území
- Co zde chybí?
- Co by zde mohlo být

Obrázek 26: Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Výsledky práce týmu „participace“ pod vedením Vojtěcha Sigmunda

Obrázek 27: Workshop participativní architektury Bedřichská, Ostrava, Výsledky práce týmu „participace“ pod vedením Vojtěcha Sigmunda

Důležitou součástí participace byly také aktivity s dětmi, které na Bedřišce žijí.

Obrázek 28: Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Bedřiška včera a zítra.

Shrnutí a výsledky workshopu

Základní podmínkou participace s místní komunitou bylo zprostředkování komunikace, kterou umožnila mezioborová spolupráce architektů a terénních sociálních pracovníků. Pokud by tato podmínka nebyla splněna, nebylo by možno realizovat workshop, ani smysluplně zapojit místní komunitu. Stejně důležitou výchozí podmínkou bylo fungující komunitní centrum v lokalitě.

Při odpovídající údržbě je možno životnost finských domků prodloužit i o několik desítek let – viz příklad finských domků ze Lhotky u Ostravy. Zde je na místě srovnání s prefabrikovanou panelovou výstavbou 70. a 80. let 20. století, které mají srovnatelnou životnost a běžně se opravují.

Jako nelogický se jevil ve chvíli konání workshopu plán stávající radnice ostravského městského obvodu Mariánské Hory a Hulváky vystěhovat stávající obyvatele, jimž obvod ovšem nepřidělí obecní byty, a finské domky zbourat. Rozhodnutí o demolicí není podloženo odborným posudkem o stavu domů, které neohrožují život a zdraví obyvatel v nich žijících, a není zde ani definován ani veřejný zájem, který by opravňoval městský obvod k podobnému kroku. Jediným argumentem pro tento krok je překročená životnost domů. Ale copak není překročena životnost jiných staveb v obvodu, které se přesto nákladně opravují?

Je zřejmé, že Bedřiška musí projít změnami. Jako velmi rozumné se jeví do procesu této proměny zahrnout současné obyvatelé, z nichž někteří zde bydlí od prvopočátku – tedy od 50. let 20. století, a lokalitu svým dosavadním úsilím proměnili z vyloučené lokality v příjemné místo k bydlení.

Velkým úspěchem dlouholetého úsilí místních obyvatel a také workshopu participativní architektury na Bedřišce je vyjádření současného primátora Ostravy Ing. Tomáše Macury, že Magistrát jako vlastník majetku podporuje zachovat bydlení stávajících obyvatel Bedřišky s tím, že by toto bylo podpořeno rekonstrukcí a modernizací stávajících domků nebo výstavbou nových objektů.

6.3. SPECIFIKA NAVRHOVÁNÍ SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ S VYUŽITÍM PARTICIPACE OBYVATEL

Vhodné principy pro navrhování sociálního bydlení s využitím participace obyvatel a stavěné svépomocí vyplynuly z teoretické přípravy a byly částečně potvrzeny v rámci analýzy relevantních projektů a pozorování workshopů participativní architektury.

Participace obyvatel a stavba svépomocí ovlivňuje návrh stavby i její realizaci – některé postupy, zvolená řešení apod. jsou vhodnější. Pro přehlednost byla tato problematika rozdělena do několika oblastí:

1. participace ve fázi přípravy projektu,
2. přímá participace na stavbě (stavba svépomocí),
3. urbanismus a poloha stavby v rámci sídla,
4. měřítko stavby a typologie,
5. stavební materiály a konstrukční systémy,
6. ekonomika stavby – pořizovací a provozní náklady stavby.

6.3.1. PARTICIPACE NA PŘÍPRAVNÉ FÁZI PROJEKTU

Pokud je projekt zpracováván pro konkrétní skupinu lidí nebo pro konkrétní lokalitu, která je ohrožena sociálním vyloučením, je vhodné využít participaci obyvatel ještě před tím, než samotná stavba začne. Může to znamenat zdržení přípravné fáze a zkomplikování procesu přípravy projektu. Na druhou stranu využití participace má pozitivní efekt například v omezení vandalismu a celkově lze očekávat zlepšení přístupu obyvatel ke svému bydlení. Možnost ovlivnit budoucí podobu svého bydlení má přímou vazbu na míru spokojenosti obyvatel a vytváří pozitivní image lokality a vyšší poptávku po bydlení v dané místě.

V případě projektu Ze lepší bydlení v Dobré Vodě byly využity dva nástroje, které legislativa umožňuje – domovní výbor a osadní výbor. Představitelé těchto výborů se stali prostředníky v jednání mezi obyvateli, občanským sdružením zastřešujícím projekt a zastupiteli obce.

6.3.2. PŘÍMÁ PARTICIPACE NA STAVBĚ (STAVBA SVÉPOMOCÍ)

Zásadní otázkou v této oblasti je míra užití svépomoci. Veškeré činnosti lze rozdělit do tří skupin:

- a) Odborné činnosti, které by měla realizovat **specializovaná firma** (např. montáž oken, provádění hydroizolace apod.).
- b) Činnosti, které mohou vykonávat **svépomocní pracovníci pod dohledem stavbyvedoucího** (např. malování nebo natírání, odstraňování stávajících dožilých konstrukcí apod.).
- c) Činnosti, které mohou vykonávat **svépomocní pracovníci bez dohledu** (např. úklid staveniště, transport materiálu atd.).

Ke každému projektu je třeba přistupovat individuálně a mít na paměti, pro koho je stavba určena. Každá skupina lidí ohrožených sociálním vyloučením má svá specifika.

Důležitým specifikem těchto staveb je větší míra projektové přípravy a precizně zpracovaný management stavby. Je nutno rozdělit činnosti na ty, které mají být realizovány svépomocí, a ty, které musí realizovat odborná stavební firma. Projekt organizace a realizace stavby proto musí být mnohem podrobněji zpracován, než je tomu u běžných bytových staveb.

V projektech, kde je uvažováno o využití stavby svépomocí ve větší míře, je třeba:

- omezit složitost procesů na stavbě – předpokládat nedokonalé provedení a chytře navrhovat stavby tak, aby díky němu nevznikaly následné problémy,
- dimenzovat stavební prvky tak, aby je bylo možno manipulovat maximálně ve dvou,
- minimalizovat práci strojů,
- používat lehce opracovatelné stavební materiály,
- projekt zpracovat jednoduše a srozumitelně.

Výhody stavby svépomocí

Stavba svépomocí má v českých zemích dlouhou tradici a byla využívána především z důvodů ekonomických. Lidé investovali svůj volný čas do stavby bydlení nebo chaty a tím vytvářeli trvalé hodnoty. Kromě finančních úspor tím také získali dovednosti, které se jim mohli v budoucnu hodit například při hledání zaměstnání. I v dnešní době je stavba svépomocí využívána především pro stavbu rodinných domů a rekonstrukce bytů, a to ze stejných důvodů jako v minulosti.

Využití svépomocí může mít velmi pozitivní efekt pro lidi dlouhodobě nezaměstnané, nebo pro ty, kteří si chtějí zlepšit kvalifikaci a zvýšit své šance pro přijetí do zaměstnání. V případě sociálně vyloučených lokalit je využití svépomocí nejen ekologické, ale pomůže nastartovat lokální ekonomiku. Opačný postup pak zpravidla prohlubuje závislost na sociálních dávkách a pomáhá vytvářet bludný kruh.

Technická úskalí stavby svépomocí

Někteří odborníci z oboru stavebnictví upozorňují na (technická) úskalí, která s sebou přináší stavba svépomocí.¹⁵⁸ Jde především o nekvalitní provedení stavebního díla. Jako nejzávažnější problémy, které se na svépomocných stavbách vyskytují, lze uvést nesplnění základních konstrukčních a bezpečnostních požadavků zejména na schodiště, zábradlí a podlahy, a dále nesplnění požadavků na minimální trvanlivost staveb a jejich částí. K nejčastějším problémům patří: nefunkční izolace proti podzemní vodě nebo vlhkosti, pronikání vody do chráněných konstrukcí, kondenzace vodních par ve střeších a ve stěnách, tepelné mosty a následný rozvoj plísní v interiérech. Odborníci také upozorňují na nemožnost realizace stavby pasivního nebo nulového domu laikem.

Svépomocně realizované stavby je proto je nutno navrhovat maximálně jednoduše a používat ověřené detaily. Stavební dozor pak musí důsledně a průběžně kontrolovat kvalitu provedení.

6.3.3. URBANISMUS A POLOHA STAVBY V RÁMCI SÍDLA

Pro stavby sociálního bydlení platí stejné požadavky jako pro stavby pro bydlení a je nutné je respektovat. Z pohledu urbanismu je třeba uvést zejména požadavky na oslunění a osvětlení a hlukové limity, které pro takové stavby platí dle platné legislativy.

Z urbanistického hlediska je klíčová poloha sociálního bydlení v rámci sídla, přičemž je vhodné, aby stavba byla umístěna uvnitř fungující městské nebo vesnické struktury. Tímto opatřením je podpořena sociální inkluze obyvatel podporovaného bydlení. Pokud jsou stavby naopak umísťovány na okraje sídel nebo dokonce mimo ně, vede to k sociální segregaci. Promíchání různých vrstev obyvatel přispívá k vytváření udržitelného městského prostředí a zvyšuje kvalitu života ve městě. Naopak sociální segregace a vznik ghett vytváří ve městě bariéry. Ghetta představují do budoucna obtížně řešitelný společenský problém a snahou městského plánování by proto mělo být předcházení jejich vzniku.

Příklady takového přístupu můžeme najít ve Francii, kde je sociální bydlení v posledních letech stavěno v kombinaci s komerčními byty. V rámci developerských projektů vzniká kromě standardních bytů určité procento státem podporovaných bytů pro rodiny s nižšími příjmy. Účelem této strategie je předejít vzniku ghett a zajistit sociální mix. Patrně není třeba připomínat, že právě ve Francii se dlouhodobě potýkají s fenoménem ghettoizace předměstí velkých měst.

Opačný přístup můžeme pozorovat na případu vystěhování rodin z pavlačového domu v centru Vsetína, k němuž došlo v říjnu roku 2006. Část rodin byla donucena přestěhovat se do obytného souboru Poschla na okraji města, který byl nově vybudován z obytných a sanitárních kontejnerů. Řešení bylo kritizováno veřejným ochráncem práv Otakarem Motejlem jako „nekoncepční a neúčinné“¹⁵⁹. Stejně tak toto řešení kritizuje i vládní agentura – Agentura pro sociální začleňování – ve své výzkumné zprávě z roku 2011 a hodnotí vsetínské řešení s odstupem čtyř a půl roku jako „nekonstruktivní a finančně nákladné“¹⁶⁰.

Finanční náročnost se v případě vystěhování za město nebo na jeho periferii pro obyvatele zvyšuje, a to zejména dojížděním do práce, na úřady a za nákupy. Tyto náklady je pak nutno připočítat k provozním nákladům na bydlení.

---

159 Vsetín při vystěhování romských rodin pochybil. *Veřejný ochránce práv* [online]. 2007 [cit. 9. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2007/vsetin-pri-vysethovani-romskych-rodin-pochybil/>.

160 Výzkumná zpráva: Vystěhování rodin ze Vsetína bylo nekonstruktivní a finančně nákladné. Agentura pro sociální začleňování [online]. 2011 [cit. 16. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/vyzkumna-zprava-vysethovani-rodin-ze-vsetina-bylo-nekonstruktivni-a-financne-nakladne>.

6.3.4. MĚŘÍTKO STAVBY A TYPOLOGIE

Hledisko typologie je silně spjato s hospodárností stavby. Z tohoto pohledu se samostatně stojící rodinné domy jeví jakožto nepříliš vhodné. Mají větší tepelné ztráty, protože mají větší plochu obálky budovy. Jsou energeticky náročnější a vyžadují více inženýrských sítí a komunikací. Stejně tak je na jejich stavbu potřeba větší pozemek, což výrazně zvyšuje celkovou cenu stavby. Z hlediska hospodárnosti lze proto doporučit řadové domy a bytové domy.

Jak vyplývá už z označení tohoto typu bydlení, sociální bydlení je určeno pro nízkopříjmové jednotlivce či pro rodiny, které jsou více ohroženy sociálním vyloučením. Předem určený sociální status obyvatel zvyšuje nebezpečí, že se z dané lokality nebo stavby v budoucnu stane ghetto. Volba vhodného měřítka a typologie stavby, má zásadní vliv na to, zda bude stavba uzavřena do sebe, anebo budou vznikat sociální vazby s okolím. Nepřiměřeně velké stavby, nebo obytné okrsky budou více náchylné ke ghettoizaci, což je nežádoucí jak pro danou obec, tak pro obyvatele. Měřítka stavby by mělo v každém případě respektovat měřítko sídelního útvaru, do kterého bude stavba vložena. Vhodná velikost stavby musí být řešena individuálně pro každý projekt a lokalitu. Je možno také kombinovat sociální bydlení s komerčním v rámci jedné budovy nebo jednoho komplexu a tím zamezit vzniku nepřiměřeně velkých staveb sociálních bytů.

6.3.5. STAVEBNÍ MATERIÁLY A KONSTRUKČNÍ SYSTÉMY

Významnou překážkou stavby svépomocí je bezesporu stále častější využívání sofistikovanějších stavebních materiálů a technologií, které implikují nutnost jejich realizace odbornou firmou. Chceme-li zpřístupnit využití svépomoci na stavbě, je nutno zvýšit podíl činností, které je schopen po zaškolení vykonávat nekvalifikovaný pracovník, nebo které mohou vykonávat i nekvalifikovaní pracovníci pod odborným vedením. Pro svépomoc jsou také vhodnější levnější materiály, které vyžadují více lidské práce.

Příkladem stavebního materiálu vhodného pro svépomocné stavby je například nepálená hlína nebo slaměné balíky. Nízká pořizovací cena, snadná manipulace a zdravotní nezávadnost těchto materiálů je předurčuje k využití ve svépomocném stavebnictví. Využití přírodních materiálů v sociálním bydlení musí předcházet rozšíření povědomí o přírodních materiálech. Přírodní materiály se musí nejdříve etablovat jako běžný stavební materiál. Během realizace RD Spišské Podhradie se ukázalo, že ekologická architektura může představovat problém pro společenský status. Rodina těžko snášela skutečnost, že bude bydlet v domě postaveném z „bláta“, a hledali možnosti, jak v co největší míře použít konvenční stavební materiály.

Otázkou zůstává míra využití přírodních materiálů. Přírodní materiály jsou vnímány jakožto alternativní a tím se snižuje šance, že dovednost, kterou se stavebníci naučí, budou moci uplatnit i v budoucnu. Pokud se naučí klasické techniky pokládání zdiva, omítání nebo montáž tepelné izolace, mohou se lépe uplatnit na pracovním trhu. Na příkladu výstavby v Kojaticích vidíme počáteční zájem jedné z rodin o přírodní materiály. Byl připraven projekt na dům ze slaměných balíků. Jak se však blížila výstavba, i tato rodina se přiklonila ke konvenčním stavebním materiálům. Výhodou konvenčních materiálů je lepší možnost využití dovedností získaných na svépomocné stavbě na pracovním trhu.

6.3.6. EKONOMIKA STAVBY – POŘIZOVACÍ A PROVOZNÍ NÁKLADY

Pro stavby sociálního bydlení platí, možná více než pro jiné druhy bydlení, požadavek na hospodárné řešení stavby. Je to proto, že jsou minimálně z části financovány ze státních nebo obecních peněz. Snižování nákladů na stavbu sociálního bydlení by však nemělo jít na úkor kvality obytného prostředí. Otázka přiměřenosti pořizovacích nákladů na sociální bydlení a standardu bydlení bude pravděpodobně vždy předmětem diskuzí.

Pro obyvatele sociálního bydlení je zásadní výše pořizovacích, ale i provozních nákladů na stavbu. Největší část provozních nákladů je ovlivněna energetickou náročností stavby. Proto je nutno optimalizovat spotřebu energií a od počátečních fází projektování zahrnout úspory energií do návrhu. Státem podporované bydlení musí držet krok s aktuálními trendy, zejména s těmi, které se týkají využívání obnovitelných zdrojů a snižování energetické náročnosti budovy.

V České republice se developeři bytových projektů často orientují pouze na snižování pořizovacích nákladů ve snaze nabídnout co nejnižší ceny bytů. Nízkoenergetický standard je považován za luxus určený spíše pro movitější klientelu. Lidé s nižšími příjmy jsou nuceni platit vyšší účty za elektřinu a topení, čímž se dále zhoršuje jejich finanční situace. Prozíravější bytovou politiku můžeme sledovat v sousedním Rakousku, kde neustále stoupá počet nových bytů sociálního bydlení v pasivním standardu (energetická náročnost nižší než 15 kWh/m²). V rakouské spolkové zemi Vorarlbersko musí být novostavby sociálního bydlení povinně stavěny v pasivním standardu.¹⁶¹ V roce 2009 byl v Innsbrucku dokončen jeden z největších projektů pasivního bydlení v Evropě. Jedná se o sociální bydlení (354 bytů), jehož investorem je společnost Neue Heimat Tyrol, která se specializuje na dostupnost bydlení.¹⁶²

V českém prostředí je nejvýznamnějším fenoménem v oblasti energetické náročnosti budov tzv. „zateplování“. Vládní program Zelená úsporám výrazným způsobem podporuje tento trend tím, že poskytuje dotace na regenerace budov při splnění podmínek energetických úspor. Zateplování budov a státní podpora tohoto trendu je z hlediska energetických úspor velmi pozitivním jevem.

Odborníky oceňovaná regenerace panelových domů v brněnské čtvrti Nový Lískovec nejlépe ilustruje, jak snížení energetické náročnosti budovy vede k nižším nákladům na bydlení. Z iniciativy starostky městské části Brno – Nový Lískovec Jany Drápalové zde byla renovována řada panelových domů vysoce nad běžným českým standardem tepelných parametrů budov. Docílená naměřená roční spotřeba tepla na vytápění je zde 50 kWh/m².¹⁶³

Při úvahách o výhodnosti obývání domů pro jejich nájemníky je dobré si uvědomit, že domy jim mohou být i aktivně prospěšné při svém provozu – mohou produkovat. Také mohou poskytovat prostor pro další (výdělečné) činnosti a tím snižovat náklady na jejich provoz. Neměla by tedy být opomenuta možnost domu produkovat energii, či potraviny. Ať už se jedná o pasivní či aktivní využití solární energie, anebo o pěstování zeleniny. Tyto principy jsou blízko konceptu, jehož důležitým propagátorem je architekt Michael Reynolds, který se snaží vytvořit prototyp autonomního domu s nulovými náklady na bydlení. Michael Reynolds své myšlenky podrobně publikoval a realizoval množství staveb po celém světě včetně České republiky. Kromě

---

161 HARVEY, Leslie Daryl Danny. Energy and the new reality 1: energy efficiency and the demand for energy services. Washington, DC: Earthscan, 2010.

162 Largest Passive House project in Europe has been opened in Tirol (Austria). BUILD UP / The European portal for energy efficiency in buildings [online]. [cit. 16. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.buildup.eu/cases/6892>.

163 Dva regenerované „paneláky“ v Novém Lískovci: nejkvalitnější bytové domy v Česku. TZB-info – stavebnictví, úspory energií, technická zařízení budov [online]. [cit. 16. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.tzb-info.cz/2661-dva-regenerovane-panelaky-v-novem-liskovci-nejkvalitnejsi-bytove-domy-v-cesku>.

energie a potravin může dům přinášet profit i jiným způsobem. Mimo primární funkci bydlení může část domu sloužit např. jako dílna, kancelář nebo obchod.

6.4. STRATEGIE PRO USNADNĚNÍ PARTICIPATIVNÍ A SVĚPOMOCNÉ VÝSTAVBY SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ

Jedním z možných přístupů je odstranění bariér, které v tuto chvíli brání většímu rozšíření. Může to být například poskytování podpory a servisu pro stavebníky. Většina svépomocných stavebníků staví v životě pouze jeden dům. Získání informací a zkušeností je časově náročné a drahé. V tomto ohledu je zásadní mít kvalitní zdroj informací sledující aktuální trendy. Příkladem takového zdroje budiž projekt www.svepomoci.cz nebo různé kurzy přírodního stavění apod.

Druhým způsobem, jak zpřístupnit stavbu svépomocí širšímu okruhu zájemců, je vytvoření skupiny. Svépomocní stavebníci jsou dnes téměř bez výjimky stavebníci individuálních rodinných domů. Skupina stavebníků pak může realizovat jak skupiny rodinných domů, tak i menší bytové domy. Příkladem takového konceptu je co-housing – koncept, který vznikl v Dánsku v 70. letech minulého století a rozšířil se do celého světa. V řadě případů vznikly komunity, které pozitivním způsobem ovlivnily své nejbližší okolí. Tyto skupiny jsou často složeny z příslušníků střední třídy, kteří by sami na vlastní bydlení nedosáhli. Podobným konceptem je tzv. Baugruppe, který je rozšířen např. v Berlíně nebo v Dánsku.

V českém prostředí má tradici družstevní bytová výstavba, včetně její specifické svépomocné formy. Sdružení občanů do takovýchto korporací vytváří při výstavbě ekonomicky výhodnější podmínky než výstavba developerská. V současnosti tvoří družstevní sektor zlomek celkové nové bytové výstavby. Znovuobnovení tohoto typu výstavby by pomohla jednak větší podpora ze strany státu, například formou zvýhodněných půjček, a jednak také větší popularizace tématu a jeho rozšíření do podvědomí veřejnosti. Svépomocná družstevní výstavba není v současnosti státem podporována vůbec a není ani zcela jasné, zda zákon umožňuje členům družstva svépomocně stavět. Stavební zákon sice umožňuje některé činnosti vykonávat stavebníkovi svépomocně. Nicméně pojem stavebník je všeobecně vnímán spíše jako osoba fyzická a nikoliv právnická.¹⁶⁴ Chybí tedy přesnější legislativní rámec pro svépomocnou družstevní bytovou výstavbu.

Klíčové je ukotvení možnosti svépomocné stavby nebo participace v legislativě, např. v novém zákoně o sociálním bydlení, pokud vznikne. V *Koncepci sociálního bydlení ČR 2015-2015*, na jejímž základě by měl nový zákon vzniknout, je doporučena participace na správě bydlení.¹⁶⁵ *Koncepce romské integrace* a některé další strategické vládní koncepce participaci doporučují, například existují také strategické vládní koncepce, které doporučují participaci obyvatel na přípravné fázi projektu.¹⁶⁶ Pokud by součástí nově připravovaného zákona bylo i doporučení a podpora participace nebo stavby svépomocí tam, kde je to možné a vhodné, mohlo by to mít pozitivní efekt na sociální integraci lidí z lokalit ohrožených sociálním vyloučením.

---

164 Stavebník. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 - [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Stavebn%C3%ADk>.

165 *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády České republiky, Praha, 2015. [online], s. 80. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf.

166 *Koncepce romské integrace na období 2010–2013*. Michael Kocáb, ministr pro lidská práva: Úřad vlády České republiky, Praha, 2009. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Koncepce-romske-integrace-2010---2013.pdf>.

6.4.1. FINANČNÍ PARTICIPACE NA STAVBĚ SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ

Z výzkumu této práce vyplývá, že nejúčinnější metodou je komplexní participace na stavbě sociálního bydlení, kdy vzniká sociální bydlení v osobním (případně družstevním) vlastnictví. Koncept komplexní participace v sobě zahrnuje všechny zmíněné druhy včetně stavby svépomocí a finanční participace obyvatel. Cílem při svépomocné výstavbě domů do osobního vlastnictví je nejen postavit domy, ale také pomoci jednotlivcům, rodinám a jejich prostřednictvím i komunitám v jejich snaze měnit život klientů pozitivním směrem.

Výzkumná zpráva projektu 3E Domů v Rankovcích¹⁶⁷ uvádí, že vlastnictvím rodinného domu získává klient vyšší sociální status v rámci dané komunity i mimo ni, výstavba domů do osobního vlastnictví vede lidi k odpovědnosti a podporuje zásluhovost, protože možnost stavět dostávají klienti, kteří se vlastním přičiněním snaží změnit své životní podmínky. Úspěch v jejich snaze motivuje v komunitě další osoby. Prokázáním schopnosti naspořit si základní kapitál a splácet mikroúvěry (malý úvěr) ve stanovených lhůtách, jakož i samotnou stavbou domu získává klient respekt od ostatních obyvatel. Model tak posiluje dobré vztahy na lokální úrovni, protože sousedé z majority nemají pocit, že někdo dostává něco zdarma a bez vlastního přičinění. Model získání domu do osobního vlastnictví klienta pomocí mikropůjčky (úvěru) splatné za deset let šetří veřejné (obecní) finance. V porovnání s dotacemi poskytovanými na výstavbu nájemních bytů umožňuje poskytnutí návratné finanční pomoci využít zdroje opakovaně ve prospěch vyššího počtu klientů.

Individuální bytová výstavba je navíc finančně vysoce efektivní, protože stavebníkům záleží na každém euru, jelikož výstavbu financují z vlastních zdrojů (úspor nebo půjčky). Samotní klienti snadněji zkontrolují ceny materiálů a nakupují účelněji. Mnohé z použitých stavebních materiálů je dokonce možné připravit i přímo na místě výstavby. Domy, které postavili jejich budoucí majitelé, jsou několikanásobně levnější než ty, jejichž výstavba je financována z veřejných zdrojů.

Jedním z přínosů tohoto přístupu (komplexní koncepce podpory participace na stavbách sociálního bydlení) je také zisk zkušeností – vzhledem k vzrůstající nedostupnosti bydlení pro čím dál tím širší skupiny obyvatelstva by bylo vhodné v průběhu příštích let zařadit do programu vlády také podporu bydlení pro nižší střední třídu, založenou na systému státních půjček.

---

¹⁶⁷

MAČÁKOVÁ, Slavomíra, SMATANOVÁ, Katarína, KUTAŠ, Slavomír a Martin VAVRINČÍK, 2014. Krok za krokem. Z chatrče do 3E domu [online]. 2014. B.m.: ETP Slovensko -Centrum pre udržateľný rozvoj. Dostupné na: <http://etp.sk/wp-content/uploads/2015/07/Krok-za-krokom-SK-web-FINAL.pdf>.

6. ZÁVĚR

Závěrem uvádím stručný přehled původních výsledků disertace, v čem zlepšují současný stav problematiky, rekapituluji závěry pro další rozvoj vědy a pro realizaci v praxi. Práce poukázala na současnou situaci na bytovém trhu v ČR a na to, jaké jsou reálné možnosti lidí ohrožených sociálním vyloučením opatřit si důstojné bydlení s přiměřeně vysokými náklady. Dizertační práce splnila vytyčené cíle.

1. Práce představila, jakými způsoby může participace na stavbě bydlení nebo stavba svépomocí ovlivnit zařazení lidí ohrožených sociálním vyloučením do společnosti.

Dle závěrů tohoto výzkumu participace obyvatel na stavbě sociálního bydlení může pozitivně působit na začleňování obyvatel do společnosti a může zvýšit šance na udržení jejich ekonomické soběstačnosti. Jejich zapojení do procesu neboli participace může mít mnoho podob, může se jednat o participaci na procesu přípravy projektu, participaci finanční, participaci na správě bydlení a konečně o fyzickou participaci na stavbě – tj. stavbu svépomocí. V případě, že dojde k využití stavby svépomocí ve větší míře, dochází ke snížení pořizovacích nákladů na stavbu. Nicméně **svépomocná stavba sociálního bydlení by neměla být primárně vnímána jako prostředek snížení nákladů na stavbu, ale spíše jako prostředek komplexní sociální podpory.** Může přinést snížení nákladů v dlouhodobém horizontu a také pozitiva, která nejsou jednoduše finančně vyčíslitelná. Dlouhodobě nezaměstnaní získají práci a zvýší si kvalifikaci. Svépomocná výstavba sociálního bydlení pod odborným vedením poskytuje jedinečnou příležitost pro lidi bez pracovních zkušeností získat pracovní dovednosti a návyky, což prokazatelně zvyšuje jejich šance uplatnit se na pracovním trhu. Kromě pracovních návyků získají také pocit, že něco dokážou, což může být pozitivním impulzem do života. Obojím se sníží státní náklady na podporu v nezaměstnanosti a jiné sociální dávky. Během stavby mohou vznikat sociální kontakty, které zlepší soužití obyvatel domu v budoucnu. Během výstavby získávají klienti vztah k vlastnímu domu, starají se o jeho údržbu. Domy, které vlastnoručně postavili, nečelí problému "vybydlenosti" a jejich majitelé o ně příkladně pečují. V širším kontextu by mohla popularizace a uplatnění konceptu sociálního bydlení realizovaného svépomocí snížit napětí ve společnosti, které pramení ze zjednodušené představy o nepřizpůsobivých občanech, kteří si za svou tíživou životní situaci mohou sami tím, že nechtějí pracovat.

Finanční participace na stavbě sociálního bydlení

Výsledky výzkumu ukazují, že pro vznik inovativních originálních a úspěšných projektů je vhodné účastníky zapojit i z hlediska finanční participace – je-li to možné. Tato skutečnost se projeví nejen na přístupu účastníků a jejich angažovanosti během stavby svépomocí, ale již motivací spolupracovat při přípravné fázi – a v neposlední řadě vztahem k vlastnímu (či družstevnímu) bydlení. Dá se předpokládat, že osoby, které jsou cílovou skupinou projektů s implementací participace, jež se tato dizertační práce snažila definovat, nedisponují finančními prostředky, které by bylo možné do projekt vložít. Úkolem státní koncepce je proto také vyřešit aspekt financování tak, aby zisk vlastního bydlení byl dlouhodobý a státem podporovaný proces. (Např. systém mikropůjček, uvedený v kapitole 4.2. a 4.3). V úvahu také přichází model obecní výstavby s plánovaným převodem do osobního vlastnictví, přičemž stavba je splácena formou nájmu (např. projekt RD Spišský Hrhov – příloha A.9.3.).

Výhody svépomocné výstavby sociálního bydlení do osobního vlastnictví

Z analýz relevantních projektů a z výzkumu této práce vyplývá, že nejúčinnější metodou je komplexní participace na stavbě sociálního bydlení, kdy vzniká sociální bydlení v osobním (případně družstevním) vlastnictví. Koncept komplexní participace v sobě zahrnuje všechny zmíněné druhy včetně stavby svépomocí a finanční participace obyvatel. Cílem svépomocné výstavby domů do osobního vlastnictví je nejen postavit domy, ale také pomoci jednotlivcům, rodinám a jejich prostřednictvím i komunitám v jejich snaze měnit život klientů pozitivním směrem. Samotnou výstavbu tak lze vnímat především jako inovativní a vysoce účinný nástroj sociální práce s klientem.

Výstavba domů a požadavky, které se během výstavby kladou na klienty, pomáhají měnit osobnost klienta a jeho život komplexně. Nový dům je nejvýznamnější věcí, kterou v životě klienti dosáhli, a podařilo se jim to vlastními silami. To představuje velký osobnostní a postojevý posun od pasivního čekání na pomoc z okolí a odkázanosti na ni. Po celou dobu výstavby je nezbytné mít na mysli, že do výstavby se nepouštíme jen kvůli lepší střeše nad hlavou a zlepšeným životním podmínkám našich klientů. Důležitý je proces a postup, tedy to, jak ta nová střeška nad hlavou klienta vznikne a co se změní v jeho životě během výstavby a po ní. Maximum odpovědnosti za výsledek by měl proto během celé výstavby nést klient – stavebník.

2. V práci jsou formulovány koncepty participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Realizace sociálního bydlení s využitím participace je možná ve třech koncepčních přístupech, v kapitole 6.1. jsou tyto přístupy podrobně popsány.

Práce doporučuje workshop participativní architektury, jakožto funkční nástroj pro zapojení komunity. Ke každé lokalitě a komunitě je třeba přistupovat individuálně. Jako vhodný prostředek, jak zmapovat individuální potřeby a možnosti dané lokality, je možno doporučit workshop participativní architektury. V předkládané práci jsou podrobně analyzovány workshopy participativní architektury v Ostravě v osadě Bedřiška a workshopy v Kojaticích. Workshopu Bedřiška jsem se aktivně účastnil, byl jsem jeho lektorem a spoluorganizátorem. Účast na workshopu pro mne byla stěžejní pro pochopení toho, jakou roli v projektu hraje komunitní centrum a sociální pracovníci. Bez jejich účasti by nebylo možné zprostředkovat komunikaci mezi obyvateli a architekty. Důležitým aspektem také byla skutečnost, že workshop probíhal přímo “in situ“ a díky tomu byl také posílen kontakt s komunitou.

3. V práci byly posouzeny možnosti a limity použití různých forem participace, včetně svépomocné stavby při pořizování sociálního bydlení.

Předpoklad 1 – existující komunita

Dizertační práce se zabývala otázkou, zda je v českém prostředí možné aplikovat strategie umožňující participaci a stavbu svépomocí, jak tomu bylo například v projektu v romské osadě v Kojaticích na Slovensku. Ačkoliv se v tuto chvíli na území ČR romské osady nevyskytují, existují tzv. sociálně vyloučené lokality, které mají podobné charakteristiky. Podrobnější analýzou lze vytipovat vhodnou lokalitu a pokusit se aplikovat principy, které byly užity v Kojaticích. Příznivým aspektem a podmínkou implementace principů participace, je existence komunity a mezilidských vazeb mezi budoucími sousedy již před vznikem projektu (komunita může existovat buď v místě stavby, ale i bez konkrétní lokality – například mladí dospělí opouštějící dětské domovy apod.). Lidé, kteří se znají, se mohou navzájem motivovat a podpořit se v náročném čase výstavby, a šance na úspěšnost projektu se tím zvyšují. Možným příkladem komunit v konkrétních lokalitách jsou tzv. sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené romské lokality. Mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR obsahuje mimo jiné také kontakty na v místě působící nestátní neziskové organizace a sociální pracovníky.

Předpoklad 2 – fungující komunitní centrum

Z výzkumu předkládané dizertační práce vyplývá, že základním předpokladem pro realizování projektu sociálního bydlení se zapojením místní komunity je přítomnost fungujícího komunitního centra v lokalitě. Prostřednictvím pracovníků sociálních služeb může být navázán kontakt s místními lidmi, lokalita může být zmapována a informace mohou být využity jako vstupní data pro projekt. Ze zkušeností také vyplývá, že komunitní centrum by mělo zůstat v provozu i po ukončení výstavby. V žádném z analyzovaných projektů se zatím nepodařilo vytvořit plně funkční komunitu, která se obejde bez komunitního centra.

4. Práce analyzovala, jakým způsobem ovlivnilo využití participace vzhled, konstrukci a architekturu staveb sociálního bydlení.

U příkladů staveb, kde došlo k zapojení místní komunity v přípravné fázi a kde byla výrazně využita svépomoc na stavbě, bylo toto promítnuto do koncepce projektu. Díky tomu vznikl zcela originální design, což by se nestalo, pokud by nebylo uvažováno s využitím svépomoci. Na příkladu přírůstkového bydlení Quinta Monroy v Iquique v Chile lze toto zcela jasně pozorovat. Architekt Alejandro Aravena pochopil potřeby komunity a vytvořil novou typologii, která by nevznikla bez důsledné participace s místní komunitou v přípravné fázi projektu. Ocenění Pritzker Prize, které tento architekt především díky tomuto projektu získal, dokazuje, že **vyšší míra zapojení komunity do procesu navrhování a realizace sociálního bydlení je aktuálním tématem architektury 21. století.** Jedná se o důležitý princip, který by neměl být opomíjen a měl by být implementován do přípravné fáze projektů. Může totiž pozitivně ovlivnit problém nedostupného nebo nevyhovujícího bydlení sociálně slabých obyvatel.

7. SEZNAM ZKRATEK

AUC – Architectes de l’Urgence du Canada

ASZ – Agentura pro sociální začleňování

BD – Bytový dům

CAN – Kanada

CESCR - The Committee on Economic, Social and Cultural Rights

(Výbor OSN pro hospodářská sociální a kulturní práva)

ČSÚ – Český statistický úřad

DA ČR – Družstevní asociace České republiky

ČvT – Člověk v tísni, o. p. s.

ČR – Česká republika

FA ČVUT – Fakulta architektury Českého vysokého učení technického v Praze

IA MPSVR SR – Implementační agentura Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny Slovenské republiky

JAR – Jihoafrická republika

MDVRR SR – Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky

MČ – Městská část

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

MRK – Marginalizované romské komunity

MVRR SR – Ministerstvo výstavby a regionálního rozvoje Slovenské republiky

RD – Rodinný dům

ŘRD – Řadový rodinný dům

SK – Slovensko

SZ – Stavební zákon

TASR – Tisková agentura Slovenské republiky

UK – Velká Británie

ZOK – Zákon o obchodních korporacích

8. SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Inkluze, Exkluze, Segregace, Integrace. Zdroj: archiv autora	18
Obrázek 2: Počty osob (v tis.) ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením v roce 2012, Zdroj: Strategie sociálního začleňování 2014–2020	19
Obrázek 3: Deloitte, Property Index za rok 2017 (data jsou za rok 2016)	30
Obrázek 4: Svépomocná družstevní bytová výstavba – lokalita Baba II – východ, 1982, Autor fotografie: Jaromír Vambera.....	38
Obrázek 5: Svépomocná družstevní bytová výstavba – lokalita Baba II – východ, 1982. Autor fotografie: Jaromír Vambera.....	39
Obrázek 6: Za lepší bydlení v dobré vodě, 2018. Foto: autor.	57
Obrázek 7: Darwin Road, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects	58
Obrázek 8: Vesnička soužití, Ostrava – Muglinov, 2018. Foto: autor	59
Obrázek 9: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, Foto: ELEMENTAL.....	60
Obrázek 10: 10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES, Zdroj: Archilovers.com	61
Obrázek 11: Kojatice – Architekti v osade, Michal Sládek, 2013. Zdroj: Milan Kapusta/TASR.....	63
Obrázek 12: 3E Domy Rankovice, 2017. Zdroj: ETP Slovensko	64
Obrázek 13: RD Spišské Podhradie, 2008. Foto: Michal Sládek.....	65
Obrázek 14: Nouzové ubytování Moldava nad Bodvou, 2012. Foto: Adam Markovitz.....	66
Obrázek 15: RD Spišský Hrhov. Zdroj: Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (IA MPSVR SR)	67
Obrázek 16: RD Nálepškovo, 2012. Foto: Michal Sládek.	68
Obrázek 17: BD Kremnica, 2012. Foto: Adam Markovitz.	69
Obrázek 18: Liberec, Aloisina výšina – Bytové družstvo Sever, 2018. Foto: autor	75
Obrázek 19: Praha 8 – Kobylisy, Služská ulice – Stabilizační byty Kobylisy, 2018. Foto: autor	76
Obrázek 20: Praha 5 – Malvazinky, Štorkánova ulice – Podniková výstavba Energovod, 2018. Foto: autor	76
Obrázek 21: Organizační schéma – Nájemní sociální bydlení s využitím participace.....	90
Obrázek 22: Organizační schéma – Sociální družstvo pro výstavbu levných bytů pro občany s nižšími příjmy	92
Obrázek 23: Organizační schéma – Rekonstrukce, případně novostavby rodinných domků pro sociálně slabší občany	94

Obrázek 24: Pro-action Café, Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Zdroj: bedriskaprezije.cz	103
Obrázek 25: Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Výsledky práce týmu „participace“ pod vedením Vojtěcha Sigmunda	104
Obrázek 26: Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Výsledky práce týmu „participace“ pod vedením Vojtěcha Sigmunda	105
Obrázek 27: Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Výsledky práce týmu „participace“ pod vedením Vojtěcha Sigmunda	106
Obrázek 28: Workshop participativní architektury Bedřiška, Ostrava, Bedřiška včera a zítra	107
Obrázek 29: Za lepší bydlení v dobré vodě, Poloha v rámci obce	132
Obrázek 30: Za lepší bydlení v dobré vodě, 2018, Foto: autor	135
Obrázek 31: Komunitní centrum, Za lepší bydlení v Dobré vodě, 2018. Foto: autor	135
Obrázek 32: Za lepší bydlení v dobré vodě, 2006. Foto: Český západ, o. s.	136
Obrázek 33: Za lepší bydlení v dobré vodě, 2006. Foto: Český západ, o. s.	136
Obrázek 34: Darwin Road, Poloha v rámci města	137
Obrázek 35: Darwin Road, Etapa I a II, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects	138
Obrázek 36: Darwin Road, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects	139
Obrázek 37: Darwin Road, půdorys 2. NP, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects	140
Obrázek 38: Darwin Road, řez, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects	140
Obrázek 39: Vesnička soužití. Poloha v rámci města	141
Obrázek 40: Vesnička soužití, Ostrava Muglinov, Diecézní charita ostravsko-opavská (DCHOO), ve spolupráci s občanským sdružením Vzájemné soužití. Zdroj: Vesnička soužití	143
Obrázek 41: Vesnička soužití, Ostrava – Muglinov, 2018. Foto: autor	144
Obrázek 42: Quinta Monroy. Poloha v rámci města	145
Obrázek 43: Zdroj: TED Talks, Alejandro Aravena: My architectural philosophy? Bring the community into the process	146
Obrázek 44: Villa Verde Housing. Constitución, Chile, 2013. Zdroj: Villa Verde Housing / ELEMENTAL. ArchDaily	147
Obrázek 45: Monterrey Housing. Monterrey, Mexico, 2010. Zdroj: Monterrey Housing / ELEMENTAL. ArchDaily	147
Obrázek 46: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, ELEMENTAL. Zdroj: moma.org	148
Obrázek 47: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, ELEMENTAL. Zdroj: moma.org	149
Obrázek 48: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, ELEMENTAL, Zdroj: moma.org	150
Obrázek 49: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, ELEMENTAL. Zdroj: moma.org	151

Obrázek 50: Luyanda Mpahlwa of MMA architects. Zdroj: dezeen.com.....	154
Obrázek 51: 10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES. Zdroj: dezeen.com	154
Obrázek 52: KITCISAKIK, Zdroj: architectes-urgence.ca	158
Obrázek 53: KITCISAKIK, Zdroj: architectes-urgence.ca	159
Obrázek 54: KITCISAKIK, Zdroj: architectes-urgence.ca	160
Obrázek 55: Kojatice. Poloha v rámci obce.....	161
Obrázek 56: Organizační schéma projektu Rozvoj bývania, Zdroj: Člověk v tísni Slovensko	163
Obrázek 57: Kojatice – Architekti v osade, Michal Sládek, 2013. Zdroj: Milan Kapusta/TASR	165
Obrázek 58: Dom pro Ivana s rodinou. Autoři: Architekti v Osade, Martin Somera a Michal Sládek	167
Obrázek 59: Dom pro Ivana s rodinou. Autoři: Architekti v Osade, Martin Somera a Michal Sládek	168
Obrázek 60: Výstavbu domů v Rankovicích. Zdroj: TV Noviny SK	171
Obrázek 61: 3E Domy Rankovice, 2017. Zdroj: ETP Slovensko	172
Obrázek 62: 3E Domy Rankovice, 2017. Zdroj: ETP Slovensko.....	173
Obrázek 63: 3E Domy Rankovice, 2015. Foto: TASR/Roman Hanc	173
Obrázek 64: RD Spišské Podhradie, 2008. Foto: Michal Sládek	175
Obrázek 65: Svépomocná výstavba experimentálního domu romskou rodinou ve Spišském Podhradí (Slovensko). Dřevěná konstrukce je vyplněná slaměnými balíky a omítaná hlinou, 2008. Foto: Michal Sládek	176
Obrázek 66: Nouzové ubytování Moldava nad Bodvou, 2012. Foto: Adam Markovitz	178
Obrázek 67: Moldava nad Bodvou. Zdroj: ETP Slovensko	179
Obrázek 68: RD Spišský Hrhov. Zdroj: Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (IA MPSVR SR)	181
Obrázek 69: RD Nálepko, 2012. Foto: Michal Sládek.....	183
Obrázek 70: RD Nálepko. Zdroj: MVRR SR	183
Obrázek 71: BD Kremnica, 2012. Foto: Adam Markovitz	185
Obrázek 72: BD Kremnica, 2014. Zdroj: Michal Sládek	185
Obrázek 73: Terénní výzkum romského osídlení Kojatice, technický stav obydlí, 2012. Autor: Michal Sládek	249
Obrázek 74: Začátek výstavby I. etapy. Kopání základů, dom Fero, Kojatice, 2013. Foto: Michal Sládek	250
Obrázek 75: Panorama osídlení v Kojaticích na konci roku 2013. Foto: Michal sládek	250
Obrázek 76: Počáteční a finální fáze výstavby Domu Emil. 2014. Foto: Michal Sládek	253
Obrázek 77: Výkop základů nového obydlí, 2014. Foto: Tomáš Rafa	255

Obrázek 78: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřiřka, plakát. Zdroj: bedriskaprezije.cz..	258
Obrázek 79: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřiřka, Ostrava. Výsledky workhopu. Skupina pod vedením Vojtěcha Sigmunda	259
Obrázek 80: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřiřka, Ostrava. Výsledky workhopu. Skupina pod vedením Martiny Mlčochové.	260
Obrázek 81: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřiřka, Ostrava. Výsledky workhopu. Skupina pod vedením Pavel Říhák.....	261
Obrázek 82: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřiřka, Ostrava. Výsledky workhopu. Skupina pod vedením Hany Nováčkové.	262
Obrázek 83: Podíl sociálního bydlení, 2012. Zdroj: CECODHAS	263

9. SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Druhy výstavby, Zdroj: Right to build.	35
Tabulka 2: Formy participace analyzovaných projektů	56
Tabulka 3: Výsledky dotazníkového průzkumu – analýzy relevantních projektů.....	84
Tabulka 4: Formy participace použité na vybraných relevantních projektech	131
Tabulka 5: Workshop participativní architektury Kojatice. Přehled stavebních materiálů.	251
Tabulka 6: Workshop participativní architektury Kojatice. Náklady na jednotlivé domy	255
Tabulka 7: Workshop participativní architektury Kojatice. Náklady podle etap.....	256
Tabulka 8: Workshop participativní architektury Kojatice. Porovnání projektů se státní dotací.....	257
Tabulka 9: Workshop participativní architektury Kojatice. Volby klienta v krocích přípravy.	257

10. BIBLIOGRAFIE

ARAVENA, Alejandro, 2012. *Elemental: Incremental Housing and Participatory Design Manual*. Ostfildern: Hatje Cantz Verlag. ISBN 3-7757-3460-0.

AWAN, Nishat, Tatjana SCHNEIDER a Jeremy TILL, 2011. *Spatial agency: other ways of doing architecture*. Abingdon, Oxon [England]; New York, NY: Routledge. ISBN 978-0-415-57192-0.

BLAKE, Peter. *Form follows fiasco: why modern architecture hasn't worked*. Boston: Little, Brown, c1977. ISBN 0316099392.

BLUNDELL-JONES, Peter, 2005. *Sixty-eight and after*. In: *Architecture and participation*. New York: Spon Press,

BLUNDELL-JONES, Peter, Doina PETRESCU a Jeremy TILL, 2005. *Architecture and participation*. New York: Spon Press. ISBN 978-0-415-31746-7.

CAMPFENS, Hubert. *Community development around the world: practice, theory, research, training*. Buffalo: University of Toronto Press, c1997. ISBN 0802078842.

CORBUSIER, Le. *Za novou architekturou*. 1. vyd. Praha: Petr Rezek, 2005.

COULSHED, Veronica a Joan ORME. *Social Work Practice*. 4. vydání. Macmillan Education UK, 2012. ISBN 1-4039-2155-5. Dostupné také z: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2017/SPR820/um/Social_work_practice_-_Coulshed-Orme_-_OCR1-kniha.pdf

DEAN, Andrea Oppenheimer. *Rural Studio: Samuel Mockbee and an Architecture of Decency*. 1st ed. New York: Princeton Architectural Press, 2002, ISBN 15-689-8292-5.

DISMAN, Miroslav a Jarmila LORENCOVA, 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-822-9.

DULLA, Matúš. *Kapitoly z historie bydlení*. 1. vyd. Praha: České vysoké učení technické, 2014.

HAVLÍČEK, Vlastimil. *Stavby z nepálené hlíny*. 1. vyd. Praha: Stát. zeměd. nakl., 1958.

HARTIG, Ursula a Nina PAWLICKI, 2012. *Eine marmeladenmanufaktur für Naxií*. Berlin: Technische Universität Berlin, Institut für Architektur. ISBN 978-3-9812464-3-8.

HARVEY, Leslie Daryl Danny. *Energy and the new reality 1: energy efficiency and the demand for energy services*. Washington, DC: Earthscan, 2010.

HRABĚ, Rudolf. *Vliv vnitřního plánu na vnitřní řešení domů obytných*. In: *Styl*, 1911, s. 255–257; *Architekt SIA*, 1935, s. 83–93.

HOFMANN, Susanne, Susie HONDL a Inez TEMPLETON, 2014. *Architecture is participation: Die Baupiloten : methods and projects*. ISBN 978-3-86859-347-1.

HON, Milan. *Vývoj koncepce kompaktního bydlení*. Vyd. 2. V Praze: Nakladatelství ČVUT, 2007, ISBN 978-80-01-03742-3.

HON, Milan. *Koncepce bydlení ve více úrovních: rozbor základních podmínek, prvků, vlivů a výsledků*. 1. vyd. V Praze: České vysoké učení technické, 2011, ISBN 978-80-01-04692-0.

JECH, František. *Rodinný dům v kooperativní stavbě: ekonomisace, simplifikace a industrialisace nízkých staveb*. Praha: Architektura ČSR, 1946. Architektura ČSR.

KOSOVÁ, Jana. *Společně v Dobré Vodě: Projekt úpravy veřejných prostranství v Dobré Vodě u Toužimi*. Český západ o. s., 2010. Dostupné z: http://www.cesky-zapad.cz/files/download/Spolecne_v_Dobre_Vode_brozura_el.pdf.

KOUKALOVÁ, Václava. Stavba svépomocí z pohledu odborníků. In: *Stavitel*, 2014, roč. 22, č. 2, s. 18–19.

KOŽELOUHOVÁ, Anna. *Koncepce bytové politiky města Vídně. Ústav navrhování 1, FA VUT v Brně*. [online]. Dostupné z: https://dspace.vutbr.cz/bitstream/handle/11012/51931/77-82_kozelouhova.pdf?sequence=1%20&isAllowed=y.

KUBIŠTA, Hynek. *Česká stavební a bytová družstva*. Praha, 1935.

LUX, Martin. *Bydlení věc veřejná: sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, ISBN 80-864-2912-1.

LÉROVÁ, Irena. *Bydlení a ekonomika*. Praha: Melantrich, 1981.

LUX, Martin. [editor] *Social Housing in Europe: international workshop Prague, october 6th-7th 2000*. Praha: Institute of sociology, 2001, ISBN 80-859-5090-1. Dostupné z: <http://seb.soc.cas.cz/Img/Pub/sochousing.pdf>

LUX, Martin, Martina MIKESZOVÁ a Petr SUNEGA. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [On-line] 2010. Dostupné z: http://www.disparity.cz/data/usr_048_default/nastroje_vyloucení.pdf

KOHOUT, Michal, David TICHÝ, *Analýzy typologických a stavebně technických standardů pro potřeby zákona o sociálním bydlení*. Praha, MPSV FA ČVUT, 2014

MAČÁKOVÁ, Slavomíra, SMATANOVÁ, Katarína, KUTAŠ, Slavomír a Martin VAVRINČÍK. Krok za krokem Z chatrče do 3E domu [online]. 2014. B.m.: ETP Slovensko -Centrum pre udržateľný rozvoj. Dostupné na: <http://etp.sk/wp-content/uploads/2015/07/Krok-za-krokom-SK-web-FINAL.pdf>

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-262-0211-0.

MATOUŠEK, Roman. *Segregace Romů a životní prostředí – příklad Vsetína*. In: Geografické rozhledy, 2009–10, 4, s. 24–25. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2010/04/24-25.pdf>.

MĚŠŤAN, Radomír. *Stavba svépomocí*. 2. nezměn. vyd. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1985.

MINKE, Gernot. *Příručka hliněného stavitelství: materiály – technologie – architektura*. 1. vyd. Bratislava: Pagoda, 2009, ISBN 978-80-969698-2-1.

MINKE, Gernot. *Building with earth: design and technology of a sustainable architecture*. 1.vyd. Basel: Birkhäuser, 2006, ISBN 37-643-7477-2.

MINKE, Gernot a MAHLKE, Friedemann. *Stavby ze slámy: jak pořídit z balíků slámy standardní dům*. 1. české vyd. Ostrava: HEL, 2009, ISBN 978-80-86167-31-2.

PARVIN, Alastair et al. *Right To Build: The Next Mass-Housebuilding Industry*. Architecture 00:/; University of Sheffield School of Architecture. Sheffield, London, 2011. Dostupné z: http://issuu.com/alastairparvin/docs/2011_07_06_arighttobuild.

PATEMAN, Carole, 1970. *Participation and Democratic Theory*. B.m.: Cambridge University

POLLÁK, Miroslav, MAČÁKOVÁ, Slávka, MUŠINKA Alexander, HYBAČKOVÁ, Beáta a PÁLENÍK, Michal. *Z CHUDOBY K SEBESTAČNOSTI: Metodika určená tým, ktorí pracujú so sociálne znevýhodnenými občanmi. Skúsenosti – výsledky – odporúčania* [online]. 2. vydání. Košice: ETP Slovensko – Centrum pre udržateľný rozvoj, 2018. ISBN 978-80-972911-2-9. Dostupné také z: http://etp.sk/wp-content/uploads/2018/09/Z_Chudoby_k_sebestacnosti_rozsirene_vydanie.pdf

PŘIKRYL, Ivan. *Nastává renesance družstevní výstavby?*. In: Ivan Přikryl (blog.idnes.cz) [online]. Dostupné z: <http://prikryl.blog.idnes.cz/c/426971/Nastava-renaissance-druzstevni-vystavby.html>.

PŘIKRYL, Ivan. *Sociální bydlení v České republice. Česká společnost pro rozvoj bydlení, 2012*. Dostupné z: http://www.csrp.cz/prispevky/socialni_bydleni_zakladni_navrhy_2012.pdf.

SARA, Rachel, 2006. *Live Project Good Practice: a guide for the implementation of live projects*.

SLÁDEK, Michal. *Pre koho pracuje architekt?*. In: *Spektrum: Periodikum STU v Bratislave*. 2012–2013, č. 4, s. 6. Dostupné z: http://www.stuba.sk/new/docs//stu/informacie_o/diani_na_stu/spektrum/2012/201204.pdf.

SLÁDEK, Michal. *Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku*. Bratislava, 2014. Dizertační práce. Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry, Ústav architektúry obytných budov. Vedoucí práce Doc. Ing. arch. Marian Malovaný, CSc.

SLÁDEK, Michal. *Sprievodca alternatívou výstavby pre sociálne slabších*. 2009. B.m.: Človek v tísní Slovensko.

SLÁDEK, Michal, ed. *Využitie participatívneho prístupu pri výstavbe bývania v marginalizovaných rómskych komunitách na Slovensku* [online]. 2013. B.m.: Človek v tísní Slovensko.

SLOBODA, Igor. *Malý byt*. 1. vyd. Brno: ERA group, 2007, ISBN 978-80-7366-093-2.

SRDEČNÝ, Karel. *Energeticky soběstačný dům - realita či fikce?*. 2., aktualiz. vyd. Praha: EkoWATT, 2007, ISBN 978-80-7366-103-8.

STÁREK, Zbyněk. *Stavíme dům: Průvodce stavebníka od základů až po hrubou stavbu domu*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009.

ŠESTÁKOVÁ, Irena. *Stavby pro sociální služby*. Vyd. 1. Praha: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2006, ISBN 80-010-3385-6.

STRÁNSKÁ, Tímea et al. *Využitie participatívneho prístupu pri výstavbe bývania v marginalizovaných rómskych komunitách na Slovensku*. Človek v tísní, Slovensko, 2013.

SUNEGA, Petr, LUX, Martin. *Participace nájemníků a sociální aspekty regenerace panelových sídlišť jako jedna z podmínek trvale udržitelného rozvoje*. In: *Urbanismus a územní rozvoj* 2004, 7(3): 5–9.

SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura: Svědectví dob: Přehled vývoje stavitelství a architektury*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974.

ŠTÍPEK, Jan. *Stavby pro bydlení*. Vyd. 2., přeprac. V Praze: Nakladatelství ČVUT, 2006, c2001, ISBN 80-010-3441-0.

TEIGE, Karel. *Nejmenší byt*. Praha: Václav Petr, 1932.

TILL, Jeremy, 2005. *The negotiation of hope*. V: *Collected Writings* [online]. Dostupné na: https://jeremytill.s3.amazonaws.com/uploads/post/attachment/19/2005_The_Negotiation_of_Hope.pdf

TOŽIČKA, Tomáš a UHLOVÁ, Saša. *ZÁKLADY A PRINCIPY KOMUNITNÍ PRÁCE: Aktivizace a zmocňování romských aktérů prostřednictvím Národní romské platformy II* [online]. Praha: EDUCON,

2018 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Publikace-komunitni_prace.pdf

TRUHLÁŘOVÁ, Petra. *Sociální bydlení. Nehnutelnosti a bývanie*: Vědecký časopis, 2007, ISSN 1336-944X.

VALENTOVÁ, Božena. Vývoj sociálního bydlení s důrazem na jeho zacílení na určité sociální vrstvy obyvatelstva. Sociologický časopis. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2005, roč. 41, č. 2, s. 301-315. DOI: 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/f21ea27623c3e5e7139b20bd552ef8ac64622c35_551_27valentova20.pdf

VAŇKOVÁ, Petra, ed. MANUÁL KOMUNITNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE [online]. Platforma pro komunitní práci, 2015 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/komunitni-prace/manual-komunitni-socialni-prace-asz-2015/download>

WATTS, Julian a Morven HIRST, 1982. User participation in the early stages of building design. *Design Studies* [online]. 1982, roč. 3, č. 1, s. 11–18. ISSN 0142-694X. Dostupné na: doi:10.1016/0142-694X(82)90074-6

WOLTER, Gabriel, 2014. *Percieveing difference*. Mainz. Diplomová práce. Johannes Gutenberg Universität.

WHITEHEAD, Christine a Kathleen SCANLON. [editorky] Social housing in Europe. a review of policies and outcomes. London: LSE London, London School of Economics and Political Science, 2008. ISBN 978-085-3283-133. Dostupné z: http://www.lse.ac.uk/geographyAndEnvironment/research/london/pdf/Social%20Housing%20II/Social_Housing_in_Europe_II_A_review_of_policies_and_outcomes.pdf

WULZ, Frederik, 1990. The concept of participation. In: *Participatory design: theory & techniques*. Raleigh, N.C.: H. Sanoff, s. 39 – 48. ISBN 0-9622107-3-0.

ZEMAN, Václav. ÚŘAD VLÁDY ČR – AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ V ROMSKÝCH LOKALITÁCH. *Podmínka zaměstnání 10 % dlouhodobě nezaměstnaných osob ve veřejných zakázkách*. Praha, 2012. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-zamestnanost/podminka-zamestnavani-10-procent-dlouhodobě-nezamestnaných-osob-ve-verejnych-zakazkach-asz-2011/download>

Vládní koncepce a strategie:

Koncepce romské integrace na období 2010–2013. Michael Kocáb, ministr pro lidská práva: Úřad vlády České republiky, Praha, 2009. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Koncepce-romske-integrace-2010---2013.pdf>.

Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády České republiky, Praha, 2015.[online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf.

Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení. Manuál pro obce. Společně k bezpečí o. s. [online]. 2009. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/soc-vyloucení-dobra-praxe-reseni-pdf.aspx>.

Strategie romské integrace do roku 2020. In: 2014. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/Strategie-romske-integrace-do-roku-2020.docx>.

Strategie sociálního začleňování 2014–2020. In: 2014. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf.

RADA EVROPY. Nová strategie sociální soudržnosti. 2001, ročník 2001. Dostupné také z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/1012/rev_strat.pdf

Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování. MPSV, 2012. Dostupné také z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/1012/rev_strat.pdf

The Right to Adequate Housing: Fact Sheet No. 21 (Rev.1) [online]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf

Sociální bydlení, příprava projektů: Certifikovaná metoda [online]. Fakulta architektury ČVUT, 2017 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: [https://www.mpsv.cz/files/clanky/33031/Metodika - Socialni bydleni - _priprava_projektu.pdf](https://www.mpsv.cz/files/clanky/33031/Metodika_-_Socialni_bydleni_-_priprava_projektu.pdf)

Legislativní zdroje:

Česká republika. Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17–23.

Česká republika. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1976, částka 23/1976

Česká republika. Vyhláška č. 1/1982 Sb., o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní a individuální bytové výstavbě In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, částka 33.

Česká republika. Vyhláška č. 191/1964 Sb. Státní plánovací komise a ministerstva financí o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní bytové výstavbě a výstavbě rodinných domků. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1964, částka 81. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=30601&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Česká republika. Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 63. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62549&nr=183~2F2006&rpp=15#local-content>.

Česká republika. Zákon č. 27/1959 Sb., o družstevní bytové výstavbě. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1959, částka 14, s. 89–92.

Česká republika. Zákon č. 309/2006 Sb. v platném znění – Zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 96.

Česká republika. Zákon č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2008, částka 117, s. 5721–5760.

Česká republika. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 34. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6145>

Česká republika. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2007, částka 87. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31234/Zakon_o_socialnich_sluzbach-stav_k_1.10.2017.pdf

Internetové zdroje:

www.wienerwohnen.at

www.wikipedia.org

www.peopleinneed.sk

Alejandro Aravena: My architectural philosophy? Bring the community into the process. *YouTube* [online]. 6. 11. 2014. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ooIoPoe3qlg>.

Alejandro Aravena: My architectural philosophy? Bring the community into the process. *TED Talk* [online]. 2014. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/alejandro_aravena_my_architectural_philosophy_bring_the_community_into_the_process.

Architekti v osade | Michal Sládek | TEDxTrnava. *YouTube* [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=9NV9MurtJhU>.

Baugruppe.cz. Dostupné z: <http://www.baugruppe.cz/>.

Bezpečnost práce ve stavebnictví. *Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci* [online]. Výzkumný ústav bezpečnosti práce, 2008. Dostupné z: <https://osha.europa.eu/fop/czech-republic/cs/publications/files/Stavebnictvi.pdf>.

Coopstory - dějiny družstevnictví cz [online]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/coopstorya/>

ČESKÝ ZÁPAD O. S. *Za lepší bydlení v Dobré Vodě*. Dostupné z: http://www.cesky-zapad.cz/files/prezentace/cesky_zapad_oprava_paneloveho_domu.pdf.

Český západ, o. s. [online]. Dostupné z: <http://www.cesky-zapad.cz/>

Darwin Road Tilbury. *The housing design awards*. [online]. Dostupné z: <http://www.hdawards.org/archive/archive/2003/projects/darwin/media/darw.pdf>

Dva regenerované „paneláky“ v Novém Lískovci: nejkvalitnější bytové domy v Česku. *TZB-info – stavebnictví, úspory energií, technická zařízení budov* [online]. Dostupné z: <http://www.tzb-info.cz/2661-dva-regenerovane-panelaky-v-novem-liskovci-nejkvalitnejsi-bytove-domy-v-cesku>.

Hasíme to, co nejvíc hoří“, říkají architekti, kteří pomáhají stavět domky v romské osadě. *Radio Wave* [online]. 8. 9. 2014. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/radiowave/spolecnost/zprava/hasime-to-co-nejvic-hori-rikaji-architekti-kteri-pomahaji-stavet-domky-v-romske-osade--1394008>.

Historie družstevnictví. *HODOŇAN, stavební bytové družstvo* [online]. Dostupné z: <http://www.hodonan.cz/druzstvo/historie-druzstevnictvi>.

Historie družstva. *Stavební bytové družstvo Přerov* [online]. Dostupné z: http://www.sbdprerov.cz/historie-druzstva/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Fwww.sbdprerov.cz%2Fhistorie-druzstva%2F.

Historie. *Panorama, stavební bytové družstvo* [online]. Dostupné z: <http://www.panoramasbd.cz/historie.htm>.

Komunitní aktivity. *Český západ o. s.* Dostupné z: <http://www.cesky-zapad.cz/cinnost/komunitni-aktivity>.

Kumar Vishwanathan se svým sdružením musel opustit Vesničku soužití v Ostravě. *Romano Hangos* [online]. Dostupné z: http://www.romanohangos.cekit.cz/clanek.php?id_clanek=1076.

Monterrey Housing / ELEMENTAL. ArchDaily [online]. 9. 3. 2010. Dostupné z: <http://www.archdaily.com/52202/monterrey-housing-elemental>.

Paneláci [online]. Dostupné z: www.panelaci.cz

Quinta Monroy / ELEMENTAL. ArchDaily [online]. 31. 12. 2008. Dostupné z: <http://www.archdaily.com/10775/quinta-monroy-elemental>.

Quinta Monroy Housing. MoMa [online]. Dostupné z: http://www.moma.org/interactives/exhibitions/2010/smallscalebigchange/projects/quinta_monroy_housing.

Self-build housing, Tilbury. Sergison Bates architects [online]. Dostupné z: <http://www.sergisonbates.co.uk/Content/pdfs/2%20Catalogue%20projects/41%20Self%20build%20housing%20Tilbury%20L.pdf>

Sociální bydlení v EU, Evropský parlament, Brusel 2013. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/c73c2300-eb55-4274-9a38-da1d1e89cd45/Socialni-bydleni-v-EU.pdf>

Stavebník. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Stavebn%C3%ADk>.

Študenti architektúry pomáhajú so stavbou rómskych obydlí. Slovenská technická univerzita v Bratislave (STU) [online]. 24. 10. 2013. Dostupné z: http://www.stuba.sk/sk/diani-na-stu/prehad-aktualit/studenti-architektury-pomahaju-so-stavbou-romskych-obydli.html?page_id=7174.

TASR. Rómske rodiny v Kojaticiach si rok šetrili na nové domy. Presovský korzár [online]. 22. 10. 2013. Dostupné z: <http://presov.korzar.sme.sk/c/6979382/romske-rodiny-v-kojaticiach-si-rok-setrili-na-nove-domy.html>.

The Pritzker Architecture Prize [online]. Dostupné z: <http://www.pritzkerprize.com/2016-announcement>.

Vesnička soužití funguje už deset let. Česká televize, Televizní studio Ostrava [online]. 26. 9. 2012. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-ostava/zpravy/197435-vesnicka-souziti-uz-funguje-deset-let/>.

Vesnička soužití. Diecézní charita ostravsko-opavská [online]. Dostupné z: <http://vs.charita.cz/vesnicka-souziti/>.

Vesnička bude ghetto, hrozili. Romové a majorita léta vychází v klidu. iDNES.cz [online]. 22. 9. 2012. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vesnicka-souziti-ve-slezske-ostrave-dvv-domaci.aspx?c=A120919_095902_ostava-zpravy_mav.

Villa Verde Housing / ELEMENTAL. ArchDaily [online]. 13. 11. 2013. Dostupné z: <http://www.archdaily.com/447381/villa-verde-housing-elemental>.

Vznik a vývoj družstva Rozkvět. Rozkvět, stavební bytové družstvo [online]. Dostupné z: <http://www.rozkvet.vysocina.cz/index.php?po=11>.

Za lepší bydlení v Dobré Vodě. Český západ, o. s. [online]. Dostupné z: <http://www.cesky-zapad.cz/cinnost/projekty-ukoncene/za-lepsi-bydleni-v-dobre-vode>

PŘÍLOHY:

A) ROZBOR RELEVANTNÍCH PROJEKTŮ

Z následujících tabulek je patrné, které formy participace byly použity u projektů případových studií.

Tabulka 4: Formy participace použité na vybraných relevantních projektech

	Za lepší bydlení v Dobré Vodě (CZ)	Darwin Road, Tilbury (UK)	Vesnička soužití, Ostrava (CZ)	Quinta Morroy, Iquique (Chile)	10x10 Housing Initiative, Sandbag houses (JAR)	Kitchisakik (CAN)	BD Krennica (SK)
participace v přípravě fází projektu	↘	×	?	↘	?	↘	×
participace finanční	×	×	×	↘	↘	↘	×
účast na správě bydlení stavba	↘	↘	↘	↘	↘	↘	?
svěpomocí	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘
participace v přípravě fází projektu	↘	↘	↘	×	?	×	×
participace finanční	↘	↘	×	×	↘	×	×
účast na správě bydlení stavba	↘	↘	?	?	↘	?	?
svěpomocí	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘

A.1. ZA LEPŠÍ BYDLENÍ V DOBRÉ VODĚ (CZ)

Typ	Svépomocná rekonstrukce
Místo	Dobrá Voda, Toužim, Západní Čechy
Projektant	Ing. Alena Čechová (projekt úprav okolí panelového domu)
Investor	Český západ, o. s.
Datum projektu	2005
Datum realizace	2006
Počet bytů	14

zdroje:

Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení. Manuál pro obce. *Společně k bezpečí o. s.* [online]. 2009 Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/soc-vyloucení-dobra-praxe-reseni-pdf.aspx>.

<http://www.cesky-zapad.cz>

<http://www.cesky-zapad.cz/cinnost/projekty-ukoncene/za-lepsi-bydleni-v-dobre-vode>

Obrázek 29: Za lepší bydlení v dobré vodě, Poloha v rámci obce

Popis stavby

Stavba je umístěna uvnitř sídelní struktury obce. Ačkoliv je největší stavbou v obci, její velikost (14 bytových jednotek) je přiměřená pro potřeby sociálního bydlení v menší obci (Dobrá voda má 107 obyvatel). Mohou vznikat sociální vazby jak v rámci stavby samotné, tak v jejím okolí. Typologie menšího bytového domu a kompaktní forma stavby jsou výhodné z hlediska spotřeby a úspor energie. Jednoduchý konstrukční systém původní budovy umožnil poměrně snadnou rekonstrukci. Jedná se o panelový dům se třemi nadzemními podlažními. Byla vyměněna okna, vchodové dveře, opraveny vodovody, kanalizace, střecha a komíny i elektrické rozvody v objektu. Vnitřní a později i venkovní omítky byly vyměněny a objekt byl zateplen.

Projekt byl realizován z finančních prostředků ze státního rozpočtu České republiky určených na realizaci programu pro odstraňování havarijních situací v sociálně vyloučených romských lokalitách.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

„Rekonstrukci objektu předcházela vznik Domovního výboru (šestičlenná skupina zvolená ze středu nájemníků), který spolupracuje s pracovníky o. s. Český západ při správě domu. Členové výboru jsou prostředníky mezi pracovníkem Českého západu a ostatními nájemci. Učí se řešit drobné opravy, vést diskusi uvnitř pospolitosti, popisovat hlavní zájmy a návrhy jejích členů, případně zastupovat zájmy obyvatel i navenek. Úkolem domovního výboru je ve vymezeném čase získat všechny dovednosti a znalosti k tomu, aby

si jednotliví nájemníci mohli v budoucnu své byty odkoupit, založit společenství vlastníků bytových jednotek a řádně spravovat dům.“¹⁶⁸

„Odborné práce provedla stavební firma. Jednotliví nájemníci se před rekonstrukcí zavázali odpracovat na stavbě určitý počet hodin. Jejich práce spočívala v odstraňování stávajících dožilých konstrukcí a rozvodů instalací, dále ve škrábání omítek stěn a stropů, v průběžném úklidu stavby, transportu materiálu, ostraze objektu, pomocných stavebních pracích (např. malování nebo natírání) a úklidu po dokončení prací.“¹⁶⁹

O. s. Český západ také od roku 2009 organizuje zvelebování veřejných prostorů v Dobré vodě formou veřejných brigád, na kterých se setkávají členové romské i neromské populace.¹⁷⁰ Díky programu Společně v Dobré Vodě došlo k položení nové dlažby před panelovým domem, k terénním úpravám a k vybudování nové silnice a kanalizace v okolí panelového domu a k dalším drobným stavbám.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Projekt byl zařazen do publikace Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení. Manuál pro obce, která byla vypracována pro odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR. Pozitivně bylo hodnoceno zejména zvýšení zaměstnanosti v Dobré Vodě, kterému činnost o. s. Český západ napomohla. „Jednou z hlavních aktivit občanského sdružení je zvyšování kvalifikace členů cílové skupiny, vytváření pracovních příležitostí, případně pomoc s uplatněním na otevřeném pracovním trhu.“¹⁷¹ Rekonstrukce panelového domu vygenerovala pět pracovních míst (tři muži a dvě ženy) v profesi pomocné práce, vznikla dvě pracovní místa na dobu neurčitou pro jednoho muže – vedoucího pracovní skupiny, a jednu ženu – komunitní pracovníci. „Zdá se ovšem, že zaměstnání některých a stabilizace jejich příjmů povzbudila i ostatní obyvatele Dobré Vody k usilovnějšímu hledání zaměstnání.“¹⁷²

Rekonstrukce panelového domu byla realizována za pomoci komunitní práce, což je metoda sociální práce. „Cílem komunitní práce je navození sociální změny, změny, pokud možno trvalé. Konkrétně usiluje o vytváření žádoucích vztahů mezi jednotlivci a skupinami dané komunity, a to tak, aby sami členové komunity identifikovali své potřeby, žádali změnu a vlastními silami ji uskutečňovali. Jde o motivaci obyvatel ke společnému dílu, která z nápadů vytváří skutečné plány a dosahuje jejich naplnění. Předpokladem takové práce je bohatá investice do vzdělávání členů komunity. Komunitní pracovník vytváří takové podmínky, které členům komunity umožňují získávat vědomosti a dovednosti potřebné ke zvládnutí běžných problémů komunity. Jde o to motivovat obyvatele ke změně a vybavit je nástroji, kterými lze změny dosáhnout. V konečném důsledku komunitní práce usiluje o změnu postojů.“¹⁷³

Důležitou komunitní aktivitou bylo také zřízení Domovního a následně Osadního výboru v Dobré Vodě. „V Dobré Vodě pracuje od poloviny roku 2005 šestičlenný domovní výbor, jehož vznik zde iniciovali pracovníci Českého západu s cílem efektivně řešit bytovou otázku místního společenství. Na začátku jeho existence si členové komunity tajnými volbami ze svého středu zvolili šest zástupců. Ti se po úvodním sčítání začali cíleně vzdělávat a starat se o zvyšování kvality spoluzití v panelovém domě. Obyvatelům Dobré Vody se podařilo s pomocí Českého západu prosadit zřízení osadního výboru. Zastupitelstvo města Toužimi, jehož je Dobrá Voda správní součástí, o tom jednomyslně rozhodlo na svém zasedání 21. června 2007 a zároveň zvolilo i předsedu tohoto výboru. Díky osadnímu výboru se mohou obyvatelé Dobré Vody snadněji podílet na řešení věci

168 ČESKÝ ZÁPAD O. S. *Za lepší bydlení v Dobré Vodě*.

Dostupné z: http://www.cesky-zapad.cz/files/prezentace/cesky_zapad_oprava_paneloveho_domu.pdf.

169 Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení. Manuál pro obce. *Společně k bezpečí o. s.* [online]. 2009 [cit. 16. 4. 2013].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/soc-vyloucení-dobra-praxe-reseni-pdf.aspx>.

170 KOSOVÁ, Jana. *Společně v Dobré Vodě: Projekt úpravy veřejných prostranství v Dobré Vodě u Toužimi*. Český západ o. s., 2010. Dostupné z: http://www.cesky-zapad.cz/files/download/Spolecne_v_Dobre_Vode_brozura_el.pdf.

171 Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení. Manuál pro obce. *Společně k bezpečí o. s.* [online]. 2009 [cit. 16. 4. 2013]. S. 52.

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/soc-vyloucení-dobra-praxe-reseni-pdf.aspx>.

172 Tamtéž.

173 Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení. Manuál pro obce. *Společně k bezpečí o. s.* [online]. 2009 [cit. 16. 4. 2013]. S. 23.

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/soc-vyloucení-dobra-praxe-reseni-pdf.aspx>.

veřejných, které se týkají části obce, kde žijí. Osadní výbor Dobré Vody shromažďuje plány vycházející z potřeb místních obyvatel, tlumočí je zastupitelstvu města Toužim a poté se obě strany společně pokouší hledat cesty k jejich naplnění. Osadní výbor již prosadil stavbu kryt autobusové zastávky, rovněž plánuje jednat o lepší dopravní obslužnosti obce, o vybudování hřiště a další kultivaci místních veřejných prostranství v Dobré Vodě. Zřízení a fungování osadního výboru se řídí dle zákona o obcích.“¹⁷⁴

Architektonicko-estetický aspekt

Byla provedena čistě utilitární rekonstrukce bez vyšších architektonických či estetických ambicí. Výsledkem je nevýrazná stavba, což je jedním z důvodů, proč projekt víceméně zapadl. Ačkoliv se jedná o unikátní projekt z hlediska zapojení místní komunity, je téměř neznámý mezi širší veřejností nebo mezi architekty.

Pokud by se při návrhu architekt více angažoval a vtiskl architektuře silnější výraz a atraktivnější formu, mohlo by to pomoci rozšířit povědomí o projektu. Architekt by však nesměl výrazně navýšit pořizovací náklady na stavbu, což by bylo pro investora nepřijatelné.

Obrázek 30: Za lepší bydlení v dobré vodě, 2018,.Foto: autor

Obrázek 31: Komunitní centrum, Za lepší bydlení v Dobré vodě, 2018. Foto: autor

Obrázek 32: Za lepší bydlení v dobré vodě, 2006. Foto: Český západ, o. s.

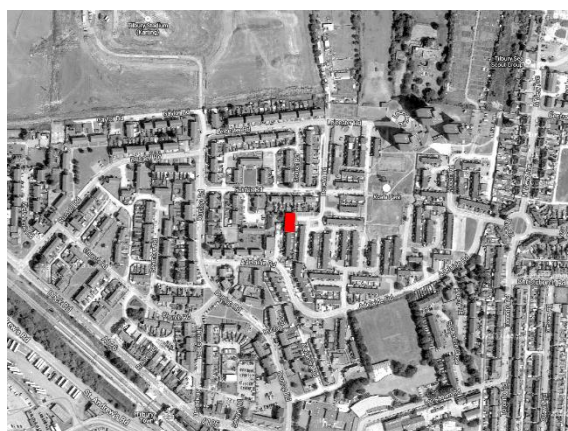
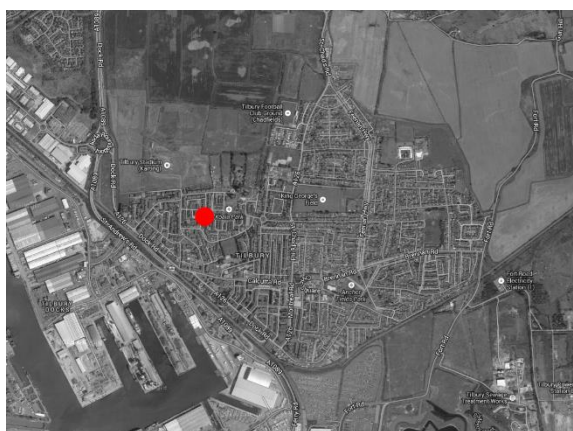

Obrázek 33: Za lepší bydlení v dobré vodě, 2006. Foto: Český západ, o. s.

A.2. DARWIN ROAD, TILBURY (UK)

Typ	Svépomocná novostavba
Místo	Tilbury, Darwin Road
Architekt	Sergison Bates Architects
Investor	New Islington and Hackney Housing Association
Datum projektu	2001
Datum realizace	2003
Počet bytů	10 (8x byt pro jednu osobu, 1x byt pro dvě osoby, 1x byt pro tři osoby)
Užitná plocha	498 m ² (Gross internal area)
Náklady na stavbu	£ 570 000 (Contract value) ¹⁷⁵

zdroje: PARVIN, Alastair et al. *Right To Build: The Next Mass-Housebuilding Industry*.¹⁷⁶
Darwin Road Tilbury. *The housing design awards* [online].¹⁷⁷
41 Self-build housing Tilbury. *Sergison Bates architects* [online].¹⁷⁸

Obrázek 34: Darwin Road, Poloha v rámci města

Popis stavby

Asistovaná svépomocná stavba čtrnácti bytů pro mladé nájemníky je umístěna uvnitř sídelní struktury města Tilbury. Na tomto předměstí Londýna je extrémně vysoká nezaměstnanost a bydlí zde lidé závislí na sociálních dávkách. Typickým rysem je sídlištní anonymita prostorů.

Velikost stavby odpovídá okolní zástavbě a umožňuje, aby vznikaly sociální vazby mezi obyvateli uvnitř domu i s jejím okolím. Vznikl maximálně otevřený a flexibilní vnitřní prostor pro mladé nájemníky. Velkorysá pavlač pro přístup do bytů a poloveřejný dvůr před budovou napomáhají k setkávání a sdílení prostoru.

175 Self-build housing, Tilbury. *Sergison Bates architects* [online]. [cit. 16. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.sergisonbates.co.uk/Content/pdfs/2%20Catalogue%20projects/41%20Self%20build%20housing%20Tilbury%20L.pdf>.

176 PARVIN, Alastair et al. *Right To Build: The Next Mass-Housebuilding Industry*. Architecture 00:/; University of Sheffield School of Architecture. Sheffield, London, 2011. Dostupné z: http://issuu.com/alastairparvin/docs/2011_07_06_arighttobuild.

177 Darwin Road Tilbury. *The housing design awards*. [online]. Dostupné z: <http://www.hdawards.org/archive/archive/2003/projects/darwin/media/darw.pdf>.

178 41 Self-build housing Tilbury *Sergison Bates architects* [online]. Dostupné z: <http://www.sergisonbates.co.uk/Content/pdfs/2%20Catalogue%20projects/41%20Self%20build%20housing%20Tilbury%20L.pdf>.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Stavbu zajistila nezisková organizace, která umožnila místním lidem osvojit si řemeslo a získat kvalifikaci pro práci ve stavebnictví. Budoucí nájemníci se tedy na stavbě fyzicky podíleli, přičemž byla zvolena kombinace různých technik: trénink na místní technické univerzitě, práce pod dohledem v místě stavby, výroba částí stavby mimo staveniště.

Jednalo se o asistovanou svépomocnou stavbu (assisted selfbuild). Jednoduchá prefabrikovaná dřevěná rámová konstrukce a racionální opakovaná dispozice umožňuje stavbu svépomocí.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

V Tilbury byla následně realizována druhá a třetí etapa, přičemž stavby v dalších fázích měly podobné měřítko a byly taktéž částečně realizovány svépomocí. To lze vnímat jako potvrzení správnosti konceptu pro integraci mladých lidí do společnosti.

Další projekty asistovaných svépomocných novostaveb bytových domů:

Architekt   Sergison Bates Architects
Klient   New Essex Housing Association / NIHHA

Self-build housing – Pitsea, Essex, UK

Datum projektu: 2000–2004
Náklady: £ 550 000 (contract value)
Užitná plocha: 674 m² (Gross internal area)

Self-build housing (Phase 2) – Tilbury, Essex, UK

Datum projektu: 2002–2003
Užitná plocha: 280 m² (Gross internal area)

Self-build housing (Phase 3) – Tilbury, Essex, UK

Datum projektu: 2002–2003
Užitná plocha: 750 m² (Gross internal area)

Obrázek 35: Darwin Road, Etapa I a II, 2004.
Zdroj: Sergison Bates Architects

Architektonicko-estetický aspekt

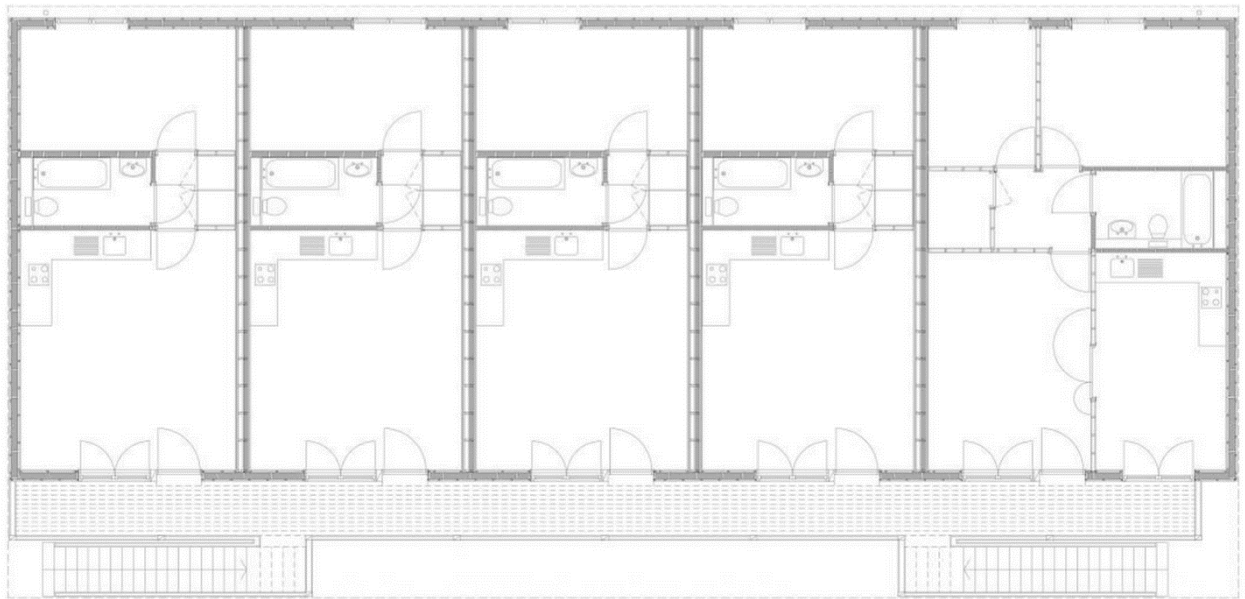
Stavba vyniká jednoduchou formou a jasným řádem. Promyšlené dispozice se opakují v patrech nad sebou, což je příznivé z hlediska využití stavby svépomocí.

Stavba získala ocenění Housing Design Award 2003, Wood Award 2003 a byla publikována v atlasu Phaidon. Atraktivní design a architektonická kvalita přispěla k tomu, že se stavba stala prototypem pro stavbu dalších bytových domů realizovaných svépomocí.

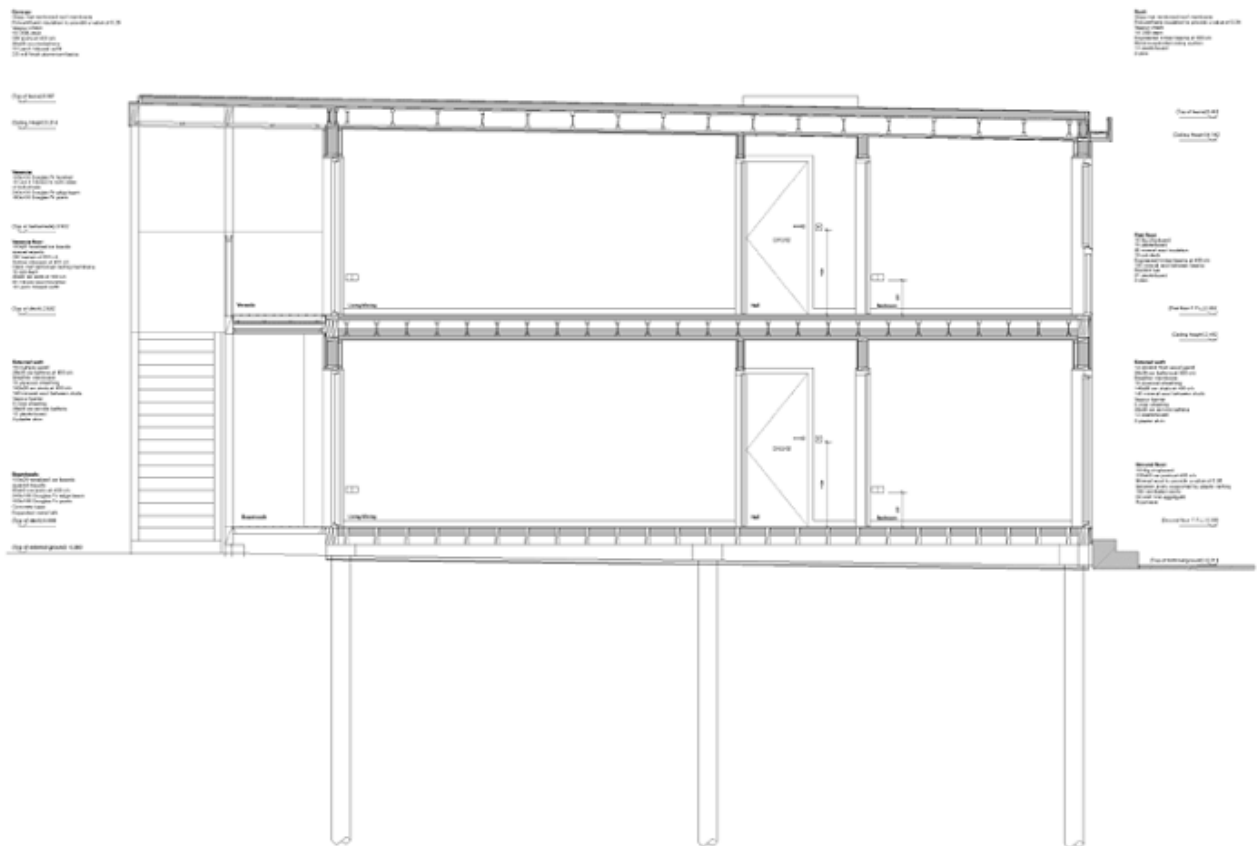

Obrázek 36: Darwin Road, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects

Obrázek 37: Darwin Road, půdorys 2. NP, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects

Obrázek 38: Darwin Road, řez, 2004. Zdroj: Sergison Bates Architects

A.3. VESNIČKA SOUŽITÍ, OSTRAVA (CZ)

Typ	Novostavba
Místo	Ostrava-Muglinov
Investor	Diecézní charita ostravsko-opavská (DCHOO) ve spolupráci s občanským sdružením Vzájemné soužití
Zahájení výstavby	2000
Datum realizace	2002
Počet bytů	30 řadových domů + komunitní centrum
Náklady na stavbu	66 mil. Kč (cca polovina byla kryta ze státních a municipálních dotací, polovina z grantů a příspěvků zahraničních i domácích institucí)

Zdroje: Vesnička soužití. *Diecézní charita ostravsko-opavská* [online].¹⁷⁹
Kumar Vishwanathan se svým sdružením musel opustit Vesničku soužití v Ostravě. *Romano Hangos* [online].¹⁸⁰
Vesnička bude ghetto, hrozili. Romové a majorita léta vychází v klidu. *iDNES.cz* [online].¹⁸¹
Vesnička soužití funguje už deset let. *Česká televize, Televizní studio Ostrava* [online].¹⁸²

Obrázek 39: Vesnička soužití. Poloha v rámci města

Popis stavby

V českém prostředí unikátní projekt. Ve Vesničce bylo vybudováno 30 objektů bydlení pro občany Slezské Ostravy postižené povodněmi v roce 1997. V objektech bylo ubytováno 10 romských, 10 smíšených a 10 neromských rodin. Součástí projektu je rovněž tzv. Komunitní centrum – multifunkční budova pro realizaci dlouhodobého sociálního programu.

V roce 1997 zatopila velká voda Hrušov, část Slezské Ostravy, kde žilo hodně Romů. Dvacet sedm romských rodin se přestěhovalo do provizorních unimobuněk na Liščině, která je částí Ostravy. Tehdy vznikla myšlenka postavit Vesničku soužití pro společný život Romů a Čechů z Hrušova, kteří také ztratili bydlení. S nápadem nepřišli jen Romové, ale také Kumar Vishwanathan, předseda občanského sdružení Vzájemné soužití.

179 Vesnička soužití. *Diecézní charita ostravsko-opavská* [online]. Dostupné z: <http://vs.charita.cz/vesnicka-souziti/>.

180 Kumar Vishwanathan se svým sdružením musel opustit Vesničku soužití v Ostravě. *Romano Hangos* [online]. Dostupné z: http://www.romanohangos.cekit.cz/clanek.php?id_clanek=1076.

181 Vesnička bude ghetto, hrozili. Romové a majorita léta vychází v klidu. *iDNES.cz* [online]. 22. 9. 2012. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vesnicka-souziti-ve-slezske-ostrove-dvv-/domaci.aspx?c=A120919_095902_ostava-zpravy_mav.

182 Vesnička soužití funguje už deset let. *Česká televize, Televizní studio Ostrava* [online]. 26. 9. 2012. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-ostava/zpravy/197435-vesnicka-souziti-uz-funguje-deset-let/>.

Na výstavbě se finančně podílela nadace Civilia, garantem se stal ostravsko-opavský biskup František Lobkowicz.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Vlastní výstavba, jíž předcházelo dlouhé období hledání donátorů a investiční přípravy, byla zahájena slavnostním položením základního kamene 10. 11. 2000. Stavbu projektovala firma SPAN s. r. o. Hlavním zhotovitelem stavby byla společnost Bytostav Poruba a. s.

Každá rodina, která zde žila v počátku, musela na stavbě odpracovat 200 hodin. Jednalo se především o ostrahu stavby a další pomocné práce. Dispozice ani vnější vzhled domů nebyl s nájemníky předem konzultován.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Ačkoliv se během stavby ozývaly varovné hlasy, že se z Vesničky stane ghetto, nestalo se tak. Naopak, po více než deseti letech je o bydlení v této lokalitě stále zájem, všechny domy jsou obydlené a na přidělení bytu ve Vesničce jsou pořadníky. Na druhou stranu však jeho obyvatelé nejsou plně integrováni, žijí v jakési komunitě. V lokalitě nedochází k sociálně patologickým jevům ani k vandalismu apod. Je však otázkou, do jaké míry je bezproblémovost místa způsobena přítomností a činností sociálních pracovníků komunitního centra Diecézní charity ostravsko-opavské. Vesnička by totiž podle slov Miroslava Hodečka, vedoucího středisek sociální integrace DCHOO, bez charity nefungovala.¹⁸³

Architektonicko-estetický aspekt

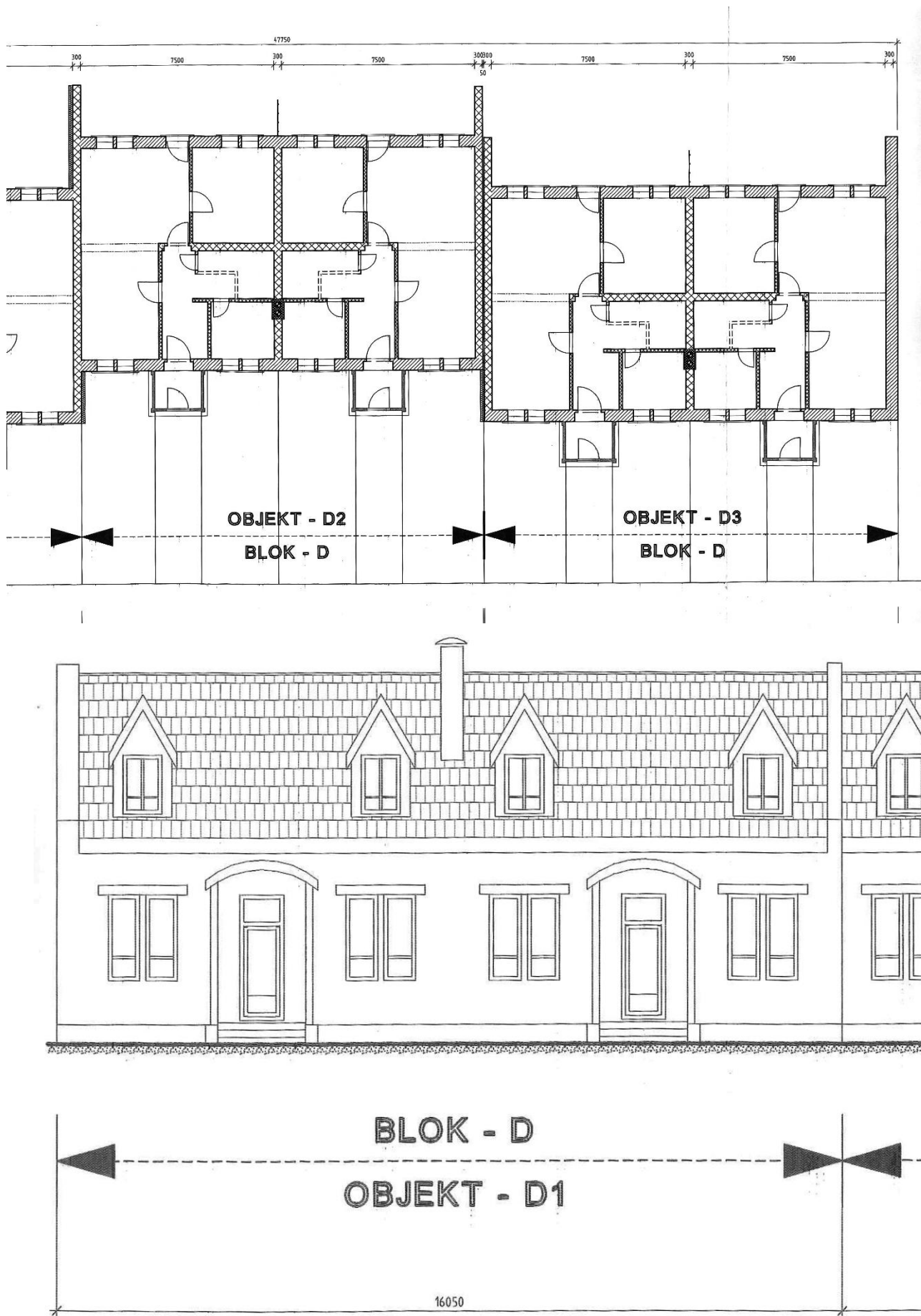
Standardní řadové domy se sedlovou střechou. Dekorativní prvky vikýřů a vstupních zádveří stavbu zbytečně prodražují, vikýře jsou zdrojem poruch a zatékání.

Vhodně zvolená typologie řadových domů ponechává dostatek soukromí a zároveň umožňuje sociální interakce obyvatel. Pozitivní také je, že každý dům má svou zahrádku na pěstování zeleniny a relaxaci. Urbanisticky je Vesnička do jisté míry příliš uzavřena do sebe, a to jak umístěním ve městě, tak svým vnitřním uspořádáním. Plošný standard bytů je nadstandardní, v některých domech žijí jen 1–2 osoby.

V přízemí domů je umístěno zádveří, chodba, schodiště, koupelna spojená se záchodem, obývací prostor s kuchyňským koutem a pokoj. Z chodby je přístupná koupelna a obývací prostor, z něhož je vstup do pokoje. Podkroví je rozděleno v místě hřebene – jeden prostor je vytápěný a jeden prostor nevytápěný, nezateplený a slouží jako sklad. Někteří nájemníci si nevytápěný prostor zateplili a používají ho jako pokoj, ale k dalším výraznějším změnám v dispozicích nedochází. Dispoziční řešení vykazuje určité nedostatky (pokoj v přízemí přístupný přes obývací prostor, křížení denní a noční zóny, WC společné s koupelnou), nicméně podle slov Miroslava Hodečka si nájemníci nestěžují a takto řešené domy jim vyhovují.¹⁸⁴

---

183 Vesnička bude ghetto, hrozili. Romové a majorita léta vychází v klidu. *iDNES.cz* [online]. 22. 9. 2012. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vesnicka-souziti-ve-slezske-ostrove-dvv-/domaci.aspx?c=A120919_095902_ostrava-zpravy_mav
184 Tamtéž.

Obrázek 40: Vesnička soužití, Ostrava Muglinov, Diecézní charita ostravsko-opavská (DCHOO), ve spolupráci s občanským sdružením Vzájemné soužití. Zdroj: Vesnička soužití

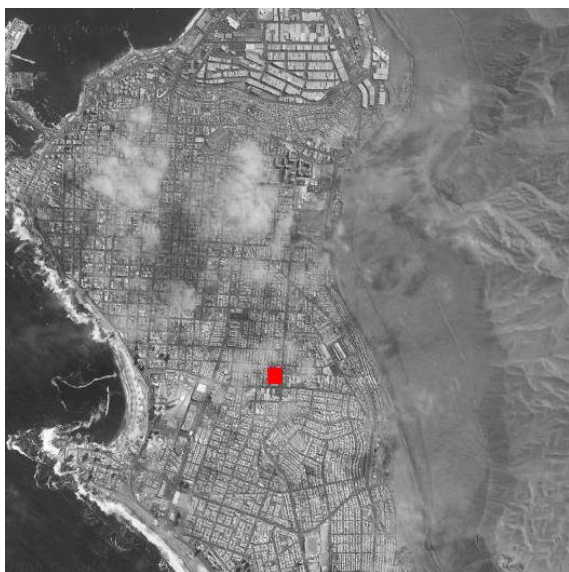

Obrázek 41: Vesnička soužití, Ostrava – Muglinov, 2018. Foto: autor

A.4. QUINTA MONROY, IQUIQUE (CHILE)

Typ	Novostavba
Místo	Sold Pedro Prado, Iquique, Tarapacá, Chile
Investor	Gobierno regional de Tarapacá Programa Chile-Barrio del Gobierno de Chile
Architekt	Alejandro Aravena ELEMENTAL
Datum realizace	2003
Počet bytů	100 domů
Plocha pozemku	5 000 m ²
Užitná plocha	3 500 m ²
Náklady na stavbu	US \$ 204 / m ² US \$ 7 500 / dům (včetně ceny pozemku, infrastruktury a stavby)

Zdroje: Quinta Monroy / ELEMENTAL. *ArchDaily* [online].¹⁸⁵
Alejandro Aravena: My architectural philosophy? Bring the community into the process. *TED Talk* [online].¹⁸⁶
Quinta Monroy Housing. *MoMA* [online].¹⁸⁷

Obrázek 42. Quinta Monroy. Poloha v rámci města

Popis projektu

---

185 Quinta Monroy / ELEMENTAL. *ArchDaily* [online]. 31. 12. 2008.

Dostupné z: <http://www.archdaily.com/10775/quinta-monroy-elemental>.

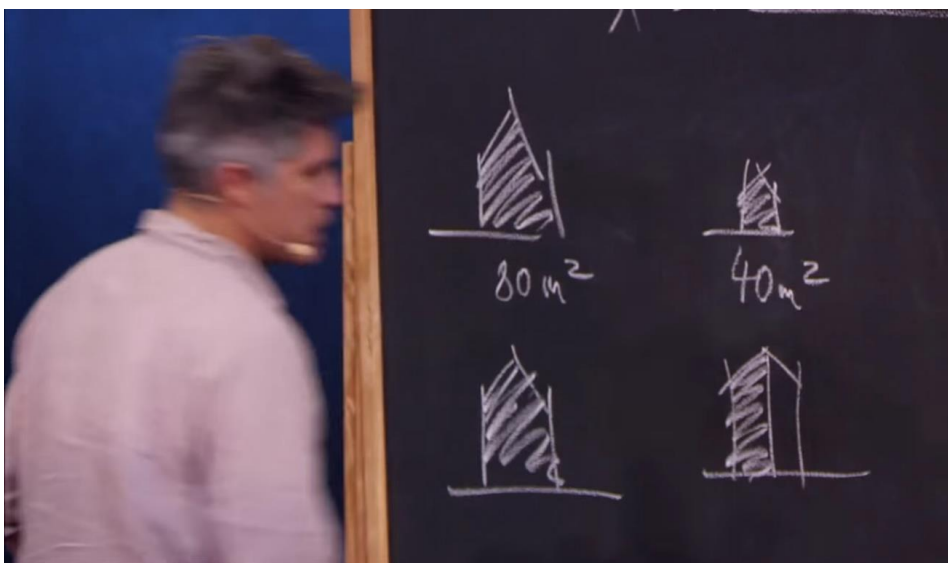
186 Alejandro Aravena: My architectural philosophy? Bring the community into the process. *TED Talk* [online]. 2014. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/alejandro_aravena_my_architectural_philosophy_bring_the_community_into_the_process.

187 Quinta Monroy Housing. *MoMA* [online]. Dostupné z: http://www.moma.org/interactives/exhibitions/2010/smallscalebigchange/projects/quinta_monroy_housing.

Zadáním projektu bylo vytvořit bydlení na místě chudinského slumu pro 100 rodin na ploše 0,5 ha. Finanční limit byl 10 000 USD a představa byla vytvořit bydlení o ploše 40 m². Analýzou dostupných typologií došel architekt Alejandro Aravena a jeho tým k závěru, že plochu 0,5 ha lze využít na stavbu:

- a) rodinných domů pro 30 rodin
- b) řadových domů pro 60 rodin
- c) třípodlažního bytového domu pro 100 rodin.

Nedílnou součástí procesu navrhování byla participace obyvatel a diskuze s nimi. Během těchto diskuzí vyšlo najevo, že typologie vícepodlažního bytového domu není pro obyvatele přijatelná, protože pak nebude možno domy dále přistavovat. Obyvatelé byli dokonce připraveni zahájit protestní hladovku, aby projektu zabránili. Architekti byli nuceni inovovat a přišli s nápadem tzv. „half-house“ („half-finished home“).

Obrázek 43: Zdroj: TED Talks, Alejandro Aravena: My architectural philosophy? Bring the community into the process

Jedná se o typologii, která je na pomezí RD a BD, jež umožňuje stejně efektivní využití pozemku jako BD, ale dům je možno dále rozšiřovat.

Výstavba trvala 9 měsíců. Nosnou konstrukci domů tvoří železobetonový skelet a výplň betonové tvárnice.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Výsledný návrh i proces jeho vzniku vyjadřuje přesně filozofii Alejandra Araveny, držitele Pritzker Prize 2016. Pro tohoto chilského architekta je zásadní zapojení místní komunity do procesu (v orig. Bring the Community into the process).

Před samotným započítáním navrhování byly uspořádány diskuze s místní komunitou a závěry z těchto diskuzí sloužily jako podklad pro návrh.

Domy je možno dostavět svépomocí, pokud obyvatelé budou mít dostatek finančních prostředků.

Na stavbě je tedy využito jak participace v přípravné fázi, tak participace finanční a stavba svépomocí.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Ve své přednášce Alejandro Aravena¹⁸⁸ upozorňuje na problém stěhování lidí do měst, přibývající světové populace a chudoby. Fenomén slumů není podle něj něco, co je možno eliminovat, ale právě naopak, je to prostředek, jak je možno řešit rozrůstání měst. Je třeba poskytnout pevný rámec a infrastrukturu, v rámci které budou mít obyvatelé možnost své domy dostavět.

Projekt Quinta Monroy byl jedním z prvních, kdy byl využit princip tzv. „half-house“. Následovaly další projekty, kde byly dále testovány a rozvíjeny možnosti tohoto přístupu.

Obrázek 45: Monterrey Housing. Monterrey, Mexico, 2010. Zdroj: Monterrey Housing / ELEMENTAL. ArchDaily

Obrázek 44: Villa Verde Housing. Constitución, Chile, 2013. Zdroj: Villa Verde Housing / ELEMENTAL. ArchDaily

---

188 Alejandro Aravena: My architectural philosophy? Bring the community into the process. *TED Talk* [online]. 2014. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/alejandro_aravena_my_architectural_philosophy_bring_the_community_into_the_process.

Architektonicko-estetický aspekt

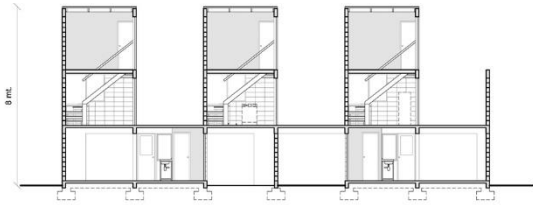
Architekt vytvoří pevný rámec, v rámci kterého pak mají obyvatelé svobodu dostavět si polovinu domu podle svých možností a vkusu. Architekt přesně vymezí společné a soukromé prostory, pevně umístí domy, uliční čáru a maximální výšku domů.

Vznikl příkladný a unikátní projekt, který je hojně publikovaný a oceňovaný. Projekt Quinta Monroy patří ke stěžejním dílům Alejandra Araveny a jeho ateliéru ELEMENTAL. Aravena na něm vysvětluje základní principy své práce, za kterou se mu dostalo v roce 2016 ocenění Pritzker Prize.¹⁸⁹

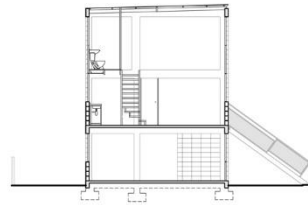

Obrázek 46: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, ELEMENTAL. Zdroj: moma.org

189 *The Pritzker Architecture Prize* [online]. Dostupné z: <http://www.pritzkerprize.com/2016-announcement>.

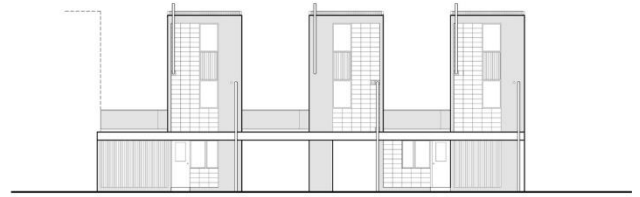
CORTE BB

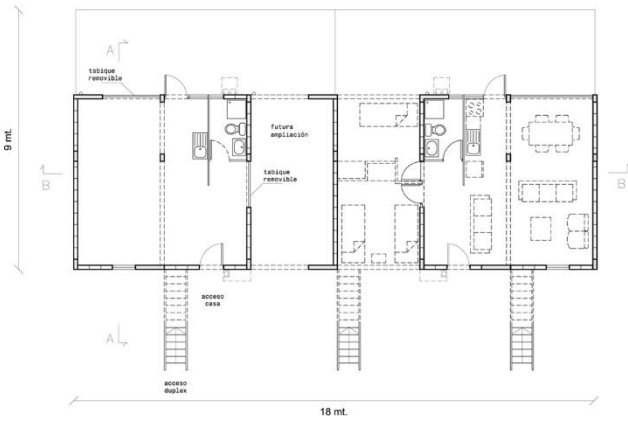
CORTE AA

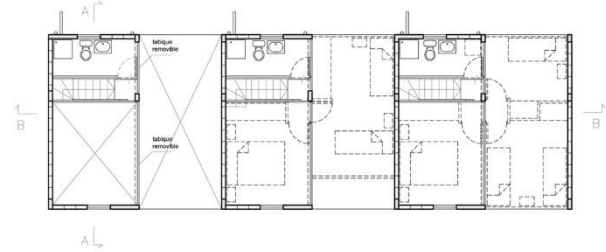
ELEVACION FRONTAL

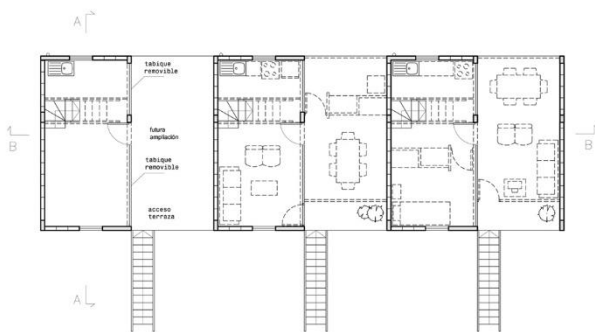
ELEVACION POSTERIOR

PLANTA PISO 1

PLANTA PISO 3
(PLANTA PISO 2_DUPLEX)

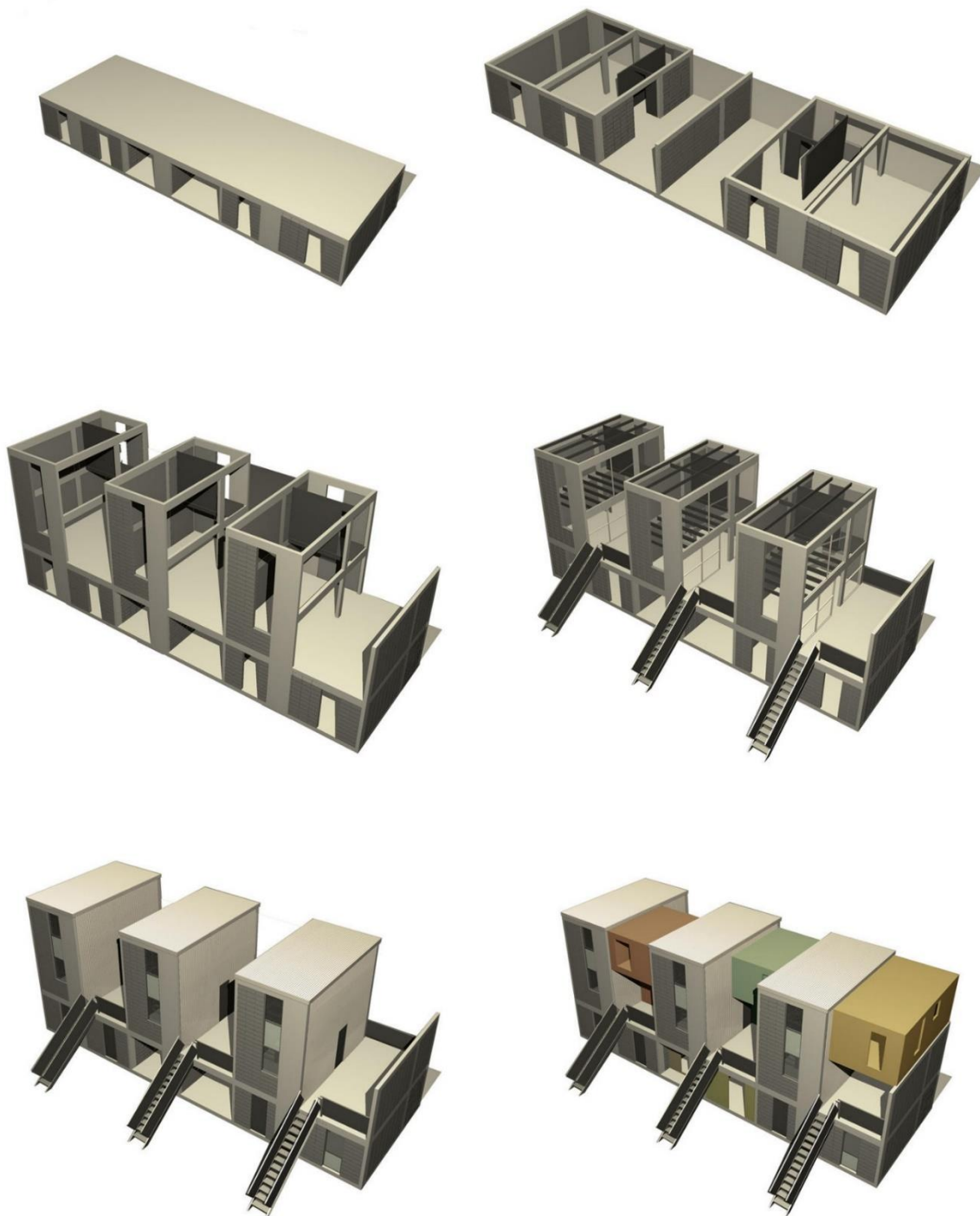

PLANTA PISO 2

Obrázek 47: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, ELEMENTAL. Zdroj: moma.org

Obrázek 48: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, ELEMENTAL, Zdroj: moma.org

Obrázek 49: Quinta Monroy, Iquique, Alejandro Aravena, ELEMENTAL. Zdroj: moma.org

A.5. 10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES (JAR)

Typ	Novostavba
Místo	Kapské město, JAR
Investor	Design Indaba Vláda JAR (prostřednictvím dotace)
Architekt	MMA Studio
Datum realizace	2009
Užitná plocha	40 m ² (základní modul)
Náklady na stavbu	65 000 Rand (£ 4 300/\$ 8 600) / rodinný dům
Počet bytů	10 rodinných domů

Zdroje :

<https://www.dezeen.com/2008/02/26/sand-bag-houses-by-mma-architects/>

<https://currystonefoundation.org/practice/luyanda-mpahlwa/>

<https://www.designindaba.com/projects/10x10-low-cost-housing-project>

<http://designindaba10x10.blogspot.com/2009/02/luyanda-mpahlwa-on-mmms-design-process.html>

<https://livinspace.net/projects/architecture/standing-on-sand-the-sand-bag-house-by-mma-architects-in-freedom-park-south-africa/>

<http://designindaba10x10.blogspot.com/2009/02/luyanda-mpahlwa-on-mmms-design-process.html>

Popis projektu

Organizace Design Indaba zorganizovala v roce 2007 architektonickou soutěž na návrh nízkonákladového bydlení v JAR. Podmínkou bylo, aby na stavbě domu nebyly použity konvenční stavební materiály jako cihly, malta a cement. Další podmínkou byla nízkonákladovost – domy měly být postaveny za maximálně 50 000 jihoafrických randů nebo asi 6 900 amerických dolarů, což byla výše vládní dotace. Pozváno bylo 10 týmů, každý z týmů byl složen z jednoho mezinárodního architekta a jednoho místního. Projekt byl lokalizován v obci Freedom Park, chudinské čtvrti na okraji Kapského Města.

Vítězný návrh byl navržen architektky MMA pod vedením Luyanda Mpahlwa, kde inovativně používali pytle na písek jako udržitelný, cenově dostupný a efektivní stavební materiál. V Kapském městě jsou pytle s pískem běžně využívány na stavbu opěrných zídek. Nejen, že použití pytlů na písek poskytuje dostatečnou tepelnou izolaci, především dobře akumuluje teplo a chrání proti přehřívání domu. Jedná se také o materiál, který je na místě snadno dostupný, takže není nutná energie na jeho vytvoření a snižuje uhlíkovou stopu během konstrukce. Pokud jde o údržbu, během životnosti budovy je materiál k dispozici na místě.

Nylonové pytle, které jsou jinak považovány za znečišťující látky do životního prostředí, byly použity jako kontejnery, které obsahují písek z nedaleké duny. Jedná se tedy o příklad tzv. up-cyklingu – odpadní materiál je povýšen na materiál stavební. Jedná se v principu o dřevostavbu, kdy byla využita speciální technologie pro stavbu domů, produkt společnosti založené v Jižní Africe (tzv. Eco-beam). Nosné sloupky konstrukce domů jsou vyrobeny z dřeva spojeného s pozinkovaným kovovým prvkem. Pytle s pískem jsou následně vkládány mezi tyto nosné sloupky. Díky tomuto strukturovanému zdíciému mechanismu není potřeba zakládat základy, protože pytlivé pytle působí jako ztužující prvky, čímž se dále snižují stavební náklady.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Projekt byl záměrně navržen tak, aby si ho mohli obyvatelé stavět sami. Díky využití svépomoci došlo k výraznému snížení nákladů. Plnění pytlů s pískem a jejich pokládání nevyžaduje kvalifikovanou pracovní sílu. Zároveň není třeba elektrické energie, což je v prostředí chudinské čtvrti velmi důležité.

Důležitým aspektem je také možnost rozšíření v přízemí domu. Obyvatelé mohou dotvořit dům a získat větší obytný prostor.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Za úspěch je nutno považovat zlepšení kvality bydlení v chudinské čtvrti. Podmínkou organizátora architektonické soutěže bylo, aby zkušenosti a výstupy u realizace byly sestaveny, a nakonec předloženy ministru bydlení jako manuál pro stavbu nízkonákladového bydlení. Tento manuál se má stát podkladem pro další projekty a je k dispozici všem zájemcům o navrhování nebo výstavbu nízkorozpočtového bydlení.

Architektonicko-estetický aspekt

Architekt Mpahlwa vystudoval architekturu na universitě v Jihoafrické republice. Stal se jedním z prvních černošských Afričanů, kteří studovali architekturu. Následně byl uvězněn za politiku proti apartheidu. Po pěti letech vězení byl vydán do Německa na žádost Amnesty International, kde absolvoval MS v oboru architektury na Technické univerzitě v Berlíně. V roce 2000 se vrátil do JAR a začal rozvíjet inovace a důmyslné návrhy pro levné domy, včetně projektu 10 × 10.

Luyanda Mpahlwa je dnes součástí přených návrhářů, kteří přetvářejí a rekonstruují v JAR post-apartheidskou architektonickou krajinu. Mpahlwa a jeho firma Design Space Africa vyvinuli nový styl architektury, který integruje a povznáší africký inspirovaný design ve venkovských i městských podmínkách.

190

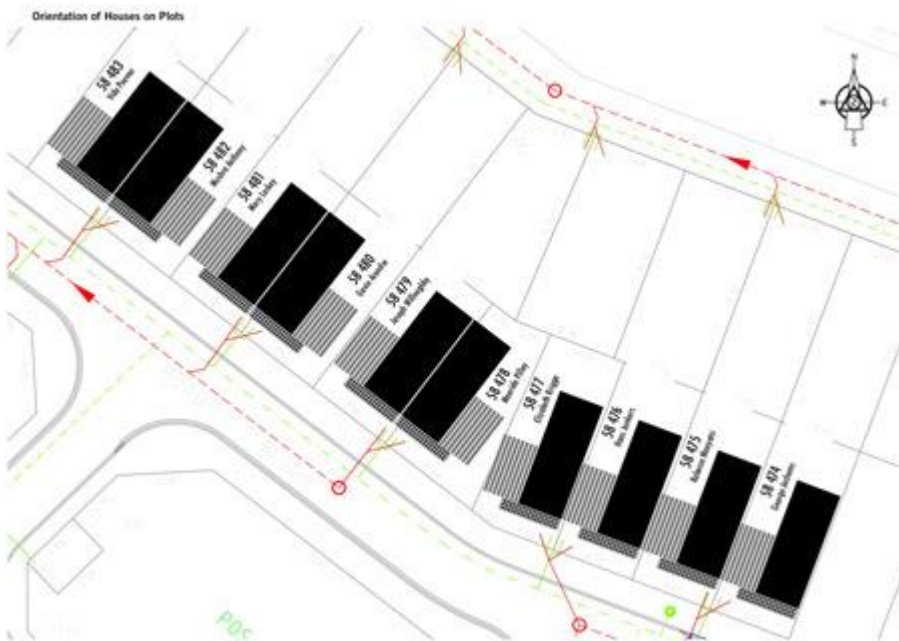
Mpahlwa nahradil tradiční cihlovo-maltové základy méně nákladným dvoupatrovým konstrukčním rámem ze dřeva v kombinaci s konstrukcí z pískových pytlů jako náplň pro stěny. Design si půjčuje z domorodých stavebních technik, které udržují domovy chladné v létě a v zimě v teple. Kromě svých tepelných a zvukově absorbujících vlastností vyžaduje konstrukce z pískových pytlů na stavbě minimum, anebo vůbec žádnou elektřinu. Není také potřeba kvalifikované pracovní síly. Budova domů se změnila v komunitní projekt, do něhož se zapojují místní ženy. Několik rodin Freedom Parku nyní žije v nových dvoupatrových domech se zabudovanými terasami a soukromými zahradami – což je významný krok od jejich starých plechových chatrčí. Architekt následně přizpůsobil techniku pískových pytlů tak, aby se dala použít i na další formy stavby, včetně komunitního centra a škol.

Společnost Mpahlwa se významně rozrostla poté, co získala cenu Curry Stone Award v roce 2008, a vyvíjí projekty od bydlení přes sportovní centra až po školy na železniční stanice. Pro nedávný projekt vytvořil jeho tým padesát škol, které použily modulární design, který by mohl být přizpůsoben široké škále lokalit.

Obrázek 50: Luyanda Mpahlwa of MMA architects. Zdroj: [dezeen.com](https://www.dezeen.com)

Obrázek 51: 10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES. Zdroj: [dezeen.com](https://www.dezeen.com)

Plan - Ground Level

Plan - Upper Level

Obrázek 53: 10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES. Zdroj: dezeen.com

Obrázek 54: 10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES. Zdroj: archilovers.com

Obrázek 55: 10x10 HOUSING INITIATIVE, SANDBAG HOUSES. Zdroj: archilovers.com

A.6. KITCISAKIK (CAN)

Typ	Svépomocné novostavby a rekonstrukce
Místo	Kitcissakik, Québec, Kanada
Projektant	Guillaume Lévesque (hlavní architekt) Architectes de l'Urgence du Canada (AUC) (Emergency Architects of Canada)
Investor	Architectes de l'Urgence du Canada (finanční podpora provincie Québec)
Datum projektu	2008–2010
Datum realizace	2011–2015
Počet bytů	30 samostatně stojících domů

zdroje:

<https://www.raic.org/raic/governor-generals-medals-architecture-%E2%80%94-2012-recipient-7>
<http://architectes-urgence.ca/english/>
<https://architect.com/archiurgence>
<http://architectes-urgence.ca/entrevue-de-guillaume-levesque-architecte-de-lurgence-charge-de-projet-avec-les-autochtones-de-kitcissakik-realisee-par-susan-campbell/>
<http://guillaumelevesque.com/portfolio-posts/projet-kitcissakik/>

Popis stavby

Kitcissakik je indiánskou komunitou kmene Algonkinů, která se nachází mimo indiánskou rezervaci. Rozvoj komunity, která čítá 50 členů, je brzděn zaostalostí jejího bytového fondu. K největším problémům místních obydlí patří zejména nedostatek prostoru uvnitř domů, absence tekoucí vody a elektrického proudu, závislost na fosilních zdrojích energie a zejména pak nedostatečné řešení hydroizolace domů.

Projekt probíhal v letech 2008–2015 a byl charakterizován úzkou spoluprací s místní komunitou. Důraz byl kladen na využití potenciálu místních znalostí a dovedností s odkazem na tradice. Primárně byly využívány místní stavební materiály, převážně dřevo.

Organizace AUC se snaží řešit otázku bydlení v indiánských komunitách jako předpoklad celkového udržitelného rozvoje celé země.

Projekt byl oceněn medailí Guvernéra za architekturu (médaille du Gouverneur Général en architecture) v roce 2012 a cenou Komory architektů provincie Québec (Prix Action de l'Ordre des Architectes du Québec) v roce 2011.

Zvyšování kvalifikace svépomocných dělníků vedlo ke zvýšení odolnosti, soběstačnosti a samostatnosti rodin a snížila se jejich zranitelnost, což je jedním ze základních cílů organizace AUC. Prostřednictvím sdílení znalostí a zkušeností byly posíleny vztahy mezi původním obyvatelstvem (indiány) a ostatními lidmi.

„Je to poprvé, co si indiáni našli čas a přišli nám pomoci. Díky tomu vzniklo přátelství. Předtím jsem se bál a nevěřil, že tento experiment bude fungovat. Teď se cítím více sebejistě, nebojím se ujmout se iniciativy. Cítím se velmi hrdý, že jsem absolvoval trénink. Teď už musím jen stát na vlastních nohách.“¹⁹¹

---

191 KITCISAKIK [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://currystonefoundation.org/practice/luyanda-mpahlwa/>

Cíle projektu:

- Odstranit dýchací problémy obyvatel.
- Snížit spotřebu dřeva, plynu.
- Eliminovat plísně a zápach v domech.
- Zlepšit větrání domů.
- Důsledně řešit hydroizolaci a vzduchotěsnost domů.
- Budovat domy pro mnohočetné rodiny.
- Vytvořit pracovní místa.
- Podpořit samostatnost a snížit zranitelnost.
- Podpořit sdílení a přenos znalostí.

Výsledky projektu:

- Vybudována byla pila na zpracování dřeva, díky čemuž je komunita zcela soběstačná a nemusí dovážet dřevo.
- Lidé si osvojili stavbu svépomocí.
- Celkem 30 domů bylo rekonstruováno nebo nově postaveno.
- Celkem 90 dospělých a dětí je ubytováno ve zdravotně nezávadných domech.
- Unikátní mezikulturní spolupráce více než 100 dobrovolníků.
- Materiální dary ve výši více než 650 000 CAD.
- 16 vyškolených pracovníků.

Obrázek 52: KITCISAKIK, Zdroj: architectes-urgence.ca

Obrázek 53: KITCISAKIK, Zdroj: architectes-urgence.ca

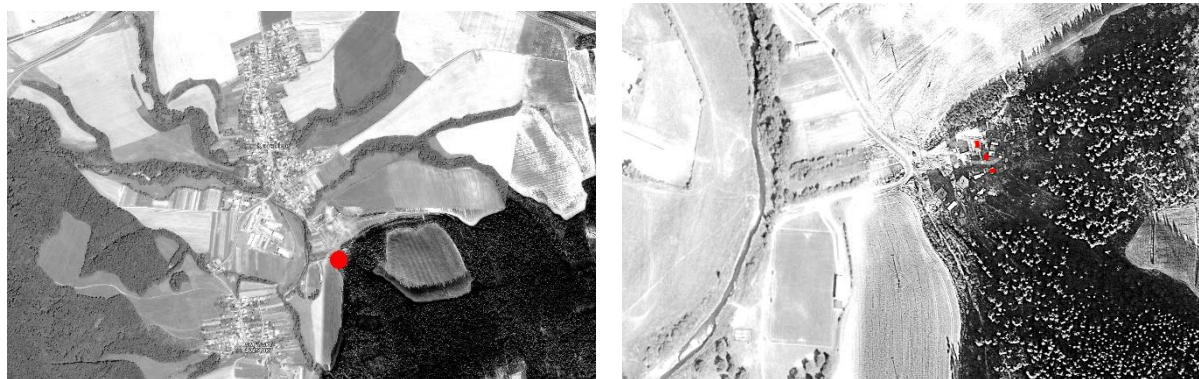
Obrázek 54: KITCISAKIK, Zdroj: architectes-urgence.ca

A.7. KOJATICE (SK)

Typ	Novostavba
Místo	Kojatice, Severní Morava
Investor	soukromé osoby a rodiny Člověk v Tísni Slovensko
Zahájení projektu	2012
Datum realizace	I. etapa 2013, II. etapa 2014
Počet bytů	I. etapa 3 domy, II. etapa 3 domy
Náklady na stavbu	3–5 tis. euro – jeden domek

- zdroje:** „Hasíme to, co nejvíc hoří“, říkají architekti, kteří pomáhají stavět domky v romské osadě. *Radio Wave* [online].¹⁹²
Rómske rodiny v Kojaticiach si rok šetrili na nové domy. *Presovský korzár* [online].¹⁹³
Študenti architektúry pomáhajú so stavbou rómskych obydlí. *Slovenská technická univerzita v Bratislave (STU)* [online].¹⁹⁴
STRÁNSKÁ, Tímea et al. *Využitie participatívneho prístupu pri výstavbe bývania v marginalizovaných rómskych komunitách na Slovensku*.¹⁹⁵
Architekti v osade | Michal Sládek | TEDxTrnava. *YouTube* [online].¹⁹⁶

Obrázek 55: Kojatice. Poloha v rámci obce.

Podrobně je celý projekt popsán v příloze C – Workshop Kojatice

Popis stavby

-
- 192 „Hasíme to, co nejvíc hoří“, říkají architekti, kteří pomáhají stavět domky v romské osadě. *Radio Wave* [online]. 8. 9. 2014. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/spolecnost/_zprava/hasime-to-co-nejvic-hori-rikaji-architekti-kteri-pomahaji-stavet-domky-v-romske-osade--1394008.
- 193 TASR. Rómske rodiny v Kojaticiach si rok šetrili na nové domy. *Presovský korzár* [online]. 22. 10. 2013. Dostupné z: <http://presov.korzar.sme.sk/c/6979382/romske-rodiny-v-kojaticiach-si-rok-setrili-na-nove-domy.html>.
- 194 Študenti architektúry pomáhajú so stavbou rómskych obydlí. *Slovenská technická univerzita v Bratislave (STU)* [online]. 24. 10. 2013. Dostupné z: http://www.stuba.sk/sk/diani-na-stu/prehľad-aktualit/studenti-architektury-pomahaju-so-stavbou-romskych-obydli.html?page_id=7174.
- 195 STRÁNSKÁ, Tímea et al. *Využitie participatívneho prístupu pri výstavbe bývania v marginalizovaných rómskych komunitách na Slovensku*. Člověk v tísni, Slovensko, 2013.
- 196 Architekti v osade | Michal Sládek | TEDxTrnava. *YouTube* [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=9NV9MurtJhU>.

Pilotní projekt, jehož iniciátorem, koordinátorem a hlavním vedoucím je mladý slovenský architekt Michal Sládek, který s dalšími kolegy založil sdružení s názvem Architekti v Osadě. V současnosti je projekt zaštitěn organizací Člověk v Tísni Slovensko a má také podporu obce. Jedná se o vůbec první využití „participativní architektury“ v kontextu bydlení na Slovensku.

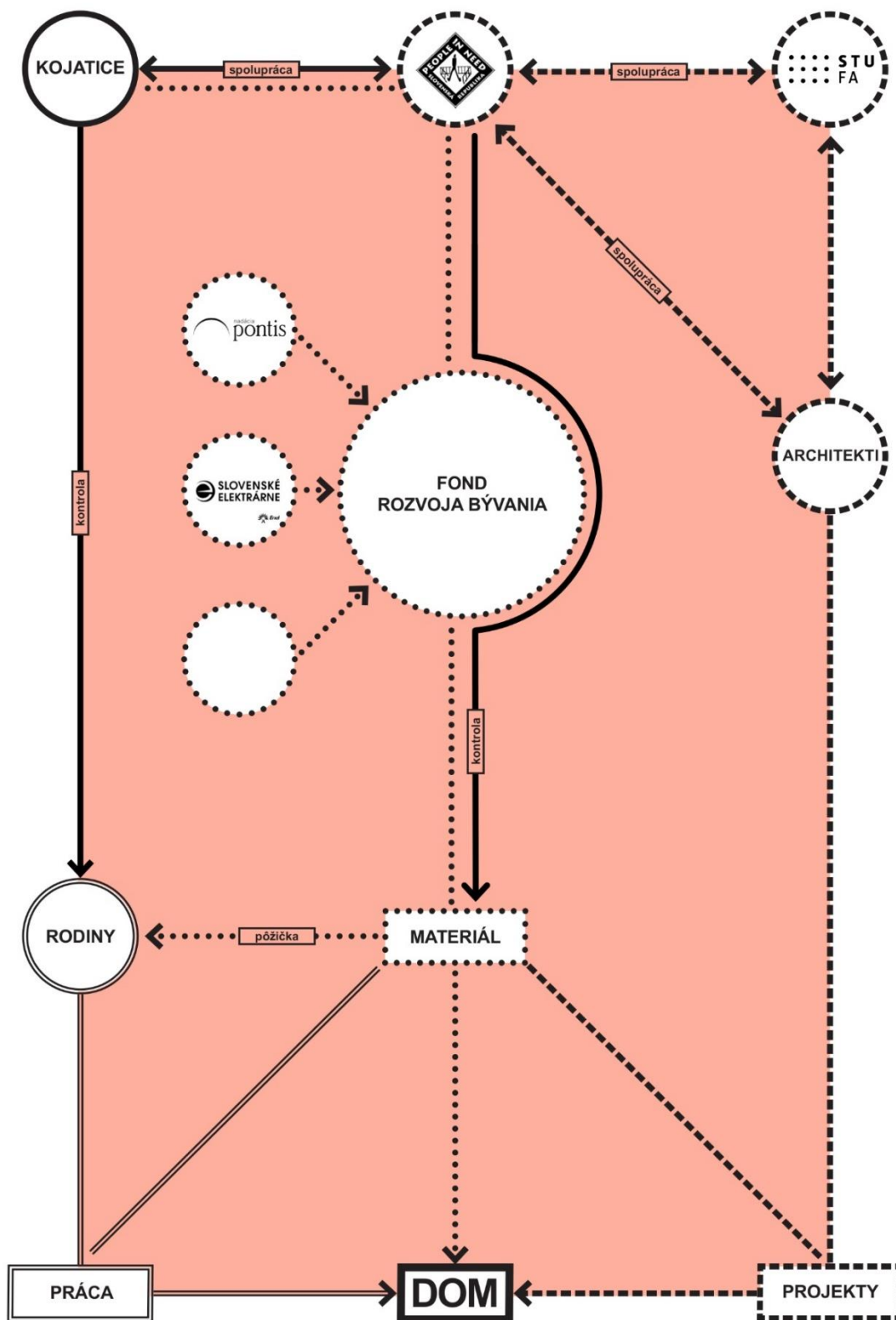
V osadě u Kojatic, stejně jako v dalších romských osadách na Slovensku, žijí lidé v domech o jedné místnosti, které nesplňují základní bezpečnostní požadavky na stavbu. Ve skutečnosti se nejedná o osady, ale o slumy, které známe z rozvojových zemí. Do jejich obydlí zatéká, v zimě uvnitř mrzne a nosná konstrukce domů se hroutí.

Jednoduché domky, které mají rozměry 5 x 5 metrů, jsou postavené z klasických materiálů, které jsou běžně na trhu. Používány jsou standardní technologie a svépomocní stavebníci si zde osvojí dovednosti, které mohou v budoucnu využít (např. míchání betonu, pokládka izolace). Extrémní důraz je kladen na nízkonákladovost projektu, čehož je docíleno také využitím použitých oken a dveří.

Na konci roku 2013 byla dokončena první etapa (3 domy), v roce 2014 potom další 4 domy. Průběžně probíhá zvelebování veřejného prostoru a zlepšení infrastruktury.

Projekt je výsledkem spolupráce neziskové organizace Člověk v tísni Slovensko a místní samosprávy s dalšími partnery. Podporuje ho nadační fond Slovenských elektráren v nadaci Pontis.

V principu se jedná o proces legalizace neformálního osídlení romských osad. Projekt by mohl být vzorem pro řešení nevyhovujících podmínek ve slumech v zemích třetího světa.

Obrázek 56: Organizační schéma projektu Rozvoj bývania, Zdroj: Člověk v tísní Slovensko

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Obyvatelé si své domy sami staví a zároveň se výrazným způsobem zapojili do návrhu.

Stavba je řízena stavbyvedoucím, který má zkušenosti jak se stavebnictvím, tak se sociální prací.

Na účastníky programu jsou kladeny nároky, kterým jsou schopni dostát. Rodina musí nejprve jeden rok šetřit určitou sumu peněz, na základě toho pak dostane mikropůjčku, kterou následně splácí 5 let. Pozemek pro svůj dům si rodina pronajímá od obce. Zdarma rodina dostane pouze architektonický návrh a dozor na stavbě. Náklady na dopravu dobrovolníků se získávají pomocí dobročinných akcí.

Na stavbě i návrhu se také podíleli formou dobrovolnických workshopů studenti z Fakulty architektury Slovenské technické univerzity v Bratislavě a další dobrovolníci. Podle slov Michala Sládka mladí architekti nejedí pomáhat obyvatelům osady, ale především sami sobě.¹⁹⁷

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Program bydlení organizace Člověk v tísni Slovensko se dlouhodobě věnuje hledání řešení problému nevyhovujícího bydlení v romských osadách, který by se dal využít v různých lokalitách Slovenska.

Tento projekt a koncept participativní architektury primárně řeší otázku dostupnosti bydlení a zajištění jeho základního standardu. Zvolený přístup reflektuje podstatu problémů romských osad v celé jeho komplexnosti. Rodiny, které do programu vstoupí, nezískají jen střechu nad hlavou, teplo a elektřinu. Jsou nuceni naučit se hospodařit na delší období než jeden týden nebo měsíc, což je základním předpokladem pro jejich možnou integraci do společnosti.

Projekt získal také podporu místní obce a jejího starosty. Obyvatelé obce pochopili, že zlepšení životních podmínek v osadě může pozitivně ovlivnit život v celé vesnici.

Architektonicko-estetický aspekt

Jednoduché domky, které jsou obyvatelé pod odborným dohledem schopni sami realizovat. Silně podprůměrný plošný standard byl zvolen tak, aby obyvatelé byli schopni domky financovat. Z pohledu legislativy jsou takové domky pro rodinu nevyhovující. V kontextu životních podmínek v romských osadách na Slovensku je však takové bydlení nadstandardní, hygieničtější a úspornější než okolní chatrče. Měřítkově jsou nové domky vhodně začleněny do stávající okolní zástavby a svou neokázalou estetikou zbytečně nevyčívají. Volba standardně používaných stavebních materiálů je výhodná z hlediska možností uplatnění svépomocných stavebníků na pracovním trhu a zvýšení jejich kvalifikace.

---

197 SLÁDEK, Michal. Pre koho pracuje architekt?. Spektrum: Periodikum STU v Bratislave. 2012–2013, č. 4, s. 6. Dostupné z: http://www.stuba.sk/new/docs//stu/informacie_o/diani_na_stu/spektrum/2012/201204.pdf.

Obrázek 57: Kojatice – Architekti v osade, Michal Sládek, 2013. Zdroj: Milan Kapusta/TASR

A.7.1. DOM PRO IVANA S RODINOU – KOJATICE (SK)

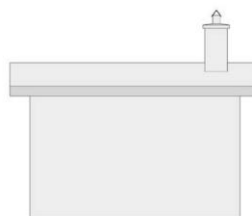
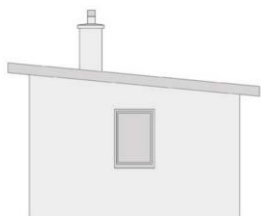
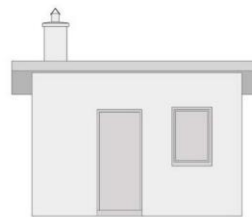
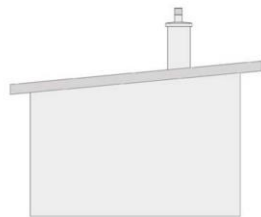
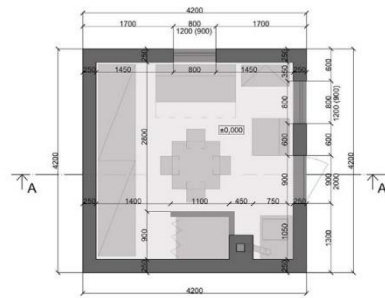
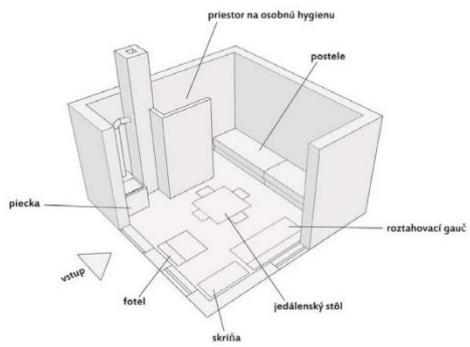
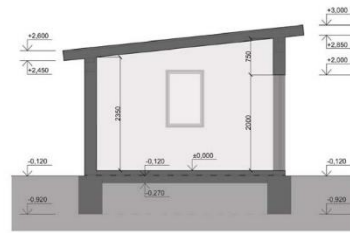
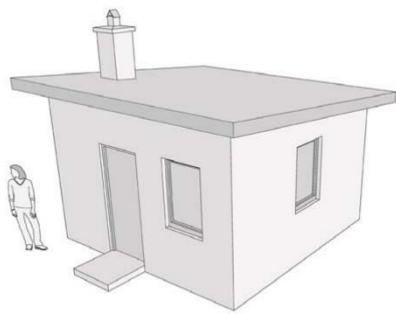
Typ	Novostavba
Místo	Kojatice, Severní Morava
Investor	soukromé osoby a rodiny Člověk v Tísni Slovensko
Architekt	Kornel Szabó Architekti v Osade
Zastavěná plocha	17,64 m ²
Cena materiálu	cca 3 034 €

Popis projektu

Ivan s manželkou a dvěma dětmi žili v chatrči blízko příkopu, kde je stékající voda stále vyplavovala. Ivan se potřeboval odstěhovat, kvůli neuspokojivému technickému stavu budovy. Stavěl na sousední parcele.

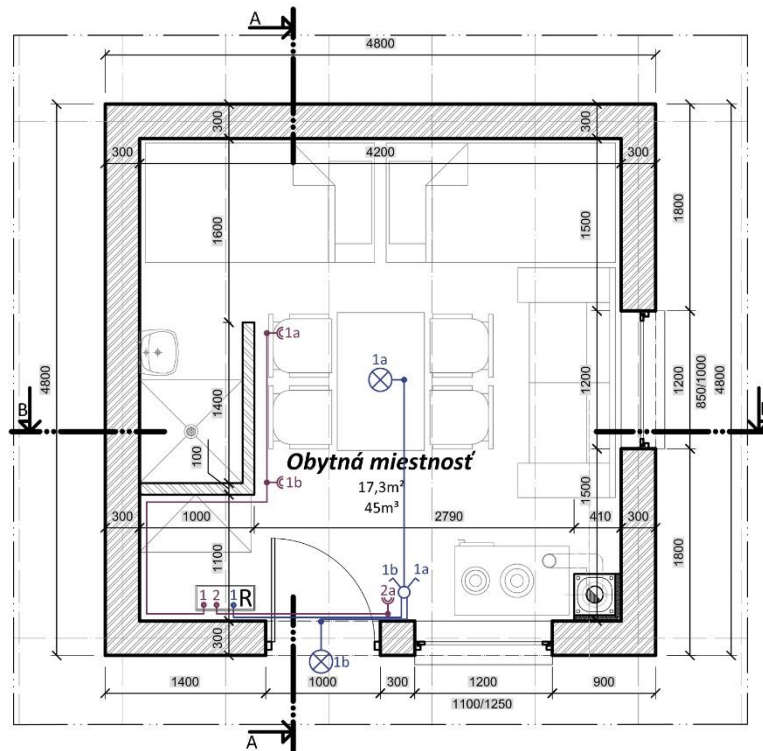
Jde o víceúčelovou místnost s kamny a hygienickou částí. Půdorys je vytvořen ve čtvercovém tvaru. Ve středu se nachází variabilní prostor, kde je momentálně umístěn jídelní stůl. Rozměry domu jsou 4,8 x 4,8 m.

Zděný dům je založený na betonových pasech, má pultovou střechu, která je uložena na železobetonový věnec. Použitý materiál: beton, hydroizolace, pórobeton, dřevěné trámy, plech, skelná vata, extrudovaný polystyrén, vápeno-cementová omítka, OSB desky, cihly plné, recyklovaná okna a dveře.

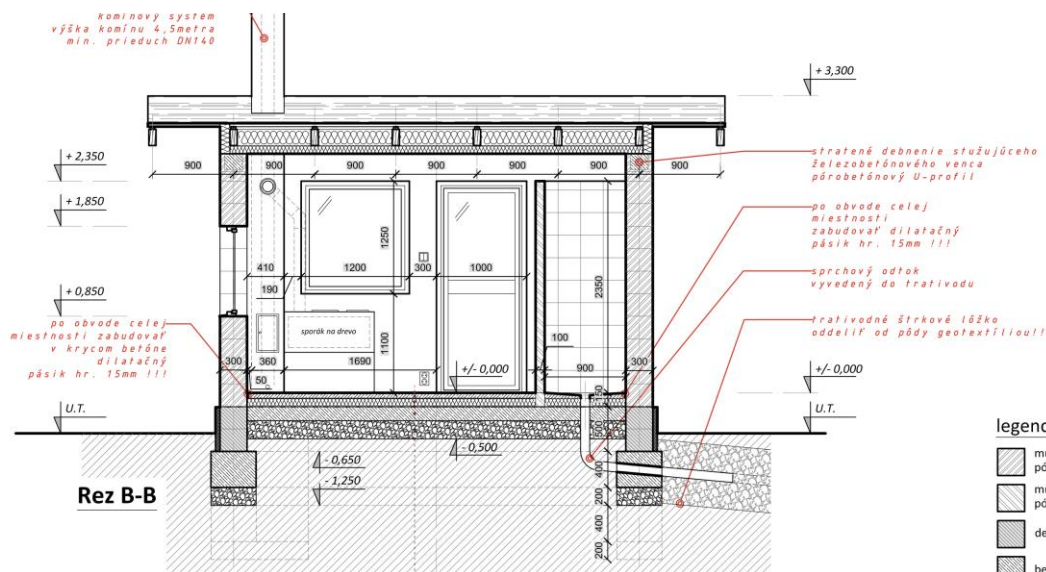

Obrázek 58: Dom pro Ivana s rodinou. Autoři: Architekti v Osade, Martin Somera a Michal Sládek

Pôdorys

Rez B-B

legenda materiálov

- murovacie tvárnice z autoklávaného pórabetónu P2-350
- murovacie tvárnice z autoklávaného pórabetónu P2-500
- debniace tvárnice DT 30
- betón C 12/16
- štrkový násyp frakcie 16/32

Skladba podlahy

- *keramická dlažba hr. **10 mm**
- *krycí betón C16/20 s kari rohožou 150/150 4mm hr. **60 mm**
- *podlahový polystyrén EPS 1005, v dvoch 40mm vrstvách hr. **80 mm**
- *asfaltová hydroizolácia **S35**
- *podkladová betónová doska C 12/16 hr. **150 mm**
- *štrkové lôžko, frakcia 16/32 zhutnená na min. 0,2 MPa hr. **200 mm**
- *geotextília na teréne

Obrázek 59: Dom pro Ivana s rodinou. Autoři: Architekti v Osade, Martin Somera a Michal Sládek

A.8. 3E DOMY – RANKOVICE (SK)

Typ	Novostavba
Místo	Rankovice, Slovensko
Investor	ETP Slovensko Obec Rankovice
Architekt	Ing. arch. Katarína Smatanová
Datum realizace	2013 a 2014
Užitná plocha	25 m ² (základní modul) 50 m ² (možnost zvětšení domu)
Náklady na stavbu	€ 6 400 (25 m ²) (256 € / m ²)
Počet bytů	6 rodinných domů (2013) 8 rodinných domů (2014)

Zdroje :

<http://etp.sk/wp-content/uploads/2015/07/Krok-za-krokom-SK-web-FINAL.pdf>

http://www.tvnoviny.sk/domace/1687366_americki-herci-pomahali-nasim-romom-stavat-domy

<https://www.ta3.com/clanok/1023786/v-rankovciach-si-romovia-stavaju-domy-pomozu-im-aj-americki-herci.html>

<http://etp.sk/ukoncene-projekty/budujeme-nadej-z-chatrce-do-3e-domu/>

Katarína Smatanová: Seminár o sociálnom bývaní - <https://www.youtube.com/watch?v=SJH5IwPpYQg>

ETP Slovensko: Seminár o sociálnom bývaní - https://www.youtube.com/watch?v=z_2HBHs7YEk

Popis projektu

Zkratka 3E znamená dům ekologický, energetický a efektivní. Autoři projektu kladou důraz na použití ekologických a recyklovaných materiálů. Nezisková organizace ETP Slovensko zúročila své zkušenosti z Moldavy nad Bodvou a rozvinula nový projekt bydlení v obci Rankovce v Košickém kraji. Projekt je založen na stejných základech jako experimentální výstavba v Kojaticích.

Jde o tvorbu svépomocného vlastnického bydlení s mikroúvěry pro jeho stavebníky. Projekt přírůstkového bydlení, který byl nazván 3E domem, vypracovala Ing. arch. Katarína Smatanová. Je to v půdorysu obdélník 5 x 10 metrů, ze kterého polovinu tvoří tzv. základní jádro, které obsahuje koupelnu, kuchyň a schody do podkroví. Druhá polovina je otevřená terasa. Celý půdorys je překryt sedlovou střechou s hřebenem v kratším směru, v níž se nachází obytné podkroví. Obyvatelé si později mohou jednoduše na vlastní náklady obestavět terasu a získat tím další prostor v přízemí.¹⁹⁸ Během druhé etapy výstavby však všichni stavebníci přistoupili rovnou k zastavění celé přízemní plochy. Rozdíl od Kojatic byl ve výchozí situaci. V Rankovcích je životní úroveň místních Romů výrazně vyšší než v Kojaticích, mají dostupnější finanční prostředky a dokážou spořit větší částky. Výstavba se realizovala na novém určeném místě, které obec připravila. Za aktivnějším přístupem v obci stojí romský starosta s podporou Romů v místním zastupitelstvu. Dá se říci, že spolu s projektem v Kojaticích jde o dvě kvalitativní úrovně jednoho přístupu.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Podle slov Martina Vavrinčíka z ETP Slovensko na stavbě pracují Romové. Od ETP dostali pomoc formou mikroúvěry, za což mohli koupit materiál na stavbu, pracovní nástroje a ochranné pomůcky. Vavrinčík doplňuje, že úspory se dosahuje také díky tomu, že stavebníci si za peníze nakupují materiál a sami se rozhodují, co a za kolik nakoupí. Stavebníci vědí, že každé euro, které utratí, budou muset vrátit.

---

198 MAČÁKOVÁ, Slavomíra, SMATANOVÁ, Katarína, KUTAŠ, Slavomír a Martin VAVRINČÍK. Krok za krokom Z chatrce do 3E domu [online]. 2014. B.m.: ETP Slovensko -Centrum pre udržateľný rozvoj. Dostupné na: <http://etp.sk/wp-content/uploads/2015/07/Krok-za-krokom-SK-web-FINAL.pdf>

Náklady na dům se pohybují kolem 5–6 000 €, přičemž půjčku musí Romové splatit do osmi let. Jedná se o legální stavby pro bydlení na pozemcích, které si rodiny koupily od obce. ETP Slovensko asistuje i při kolaudaci.

Rozpočet projektu:

Koupě pozemku	1 300 eur
Projekty (geodet, stavební projekt)	600 eur
Základová konstrukce	2 500 eur
Sanita a technologie	500 eur
Výplňové konstrukce a ostatní	1 500 eur

Celkem 6 400 eur (25 m²)

Konstrukční systémy a stavební materiály byly vybírány s ohledem na možnost svépomocné realizace a zároveň bylo důležité, aby klient mohl následně osvojené dovednosti použít v budoucnu a pomohlo mu to k získání zaměstnání.

Jako základní stavební materiál je možno vybírat z následujících možností:

1. Plné cihly (z demolic)
2. Ytong tvárnice
3. Durisol
4. Betonové tvárnice + tepelná izolace
5. Dřevěná rámová konstrukce

Na stavbě je každý den přítomen stavební mistr, který svépomocným stavebníkům radí.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Vavrínčík z organizace ETP uvádí, že „je to pozitivní příklad pro ostatní Romy, protože vidí, že jejich sousedi postavili sami dům. Může je to inspirovat, aby si ho postavili také oni.“¹⁹⁹ Organizace ETP Slovensko hodnotí projekt jako win-win řešení, kdy vítězí jak klient, tak obec. Samotnou výstavbu vnímá ETP Slovensko především jako inovativní – a jak se ukázalo i vysoce účinný – nástroj sociální práce s klientem.

Pro řešení problému sociální segregace je zcela zásadní, že výsledkem je vlastnické legální bydlení. Díky tomu se obyvatelé společensky dostávají na úroveň majority. Klienti musí před stavbou spořit po dobu jednoho roku 30–60 eur měsíčně a po stavbě musí dům splácet. Finanční samostatnost je důležitým předpokladem sociální integrace jednotlivců a rodin.

Projekt je tedy příkladný, komplexně řešený a hodný následování. Jedná se o model trvale udržitelného způsobu nastartování zlepšování podmínek bydlení pro Romy.

Architektonicko-estetický aspekt

---

199 Americký herci pomáhali našim Rómom stavať domy. TvNoviny.sk [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: http://www.tvnoviny.sk/domace/1687366_americki-herci-pomahali-nasim-romom-stavat-domy

Výstavba je rozdělena do 3 fází. V první fázi je postaven prostor o výměře 25 m² – tzn. jedna obytná místnost, garsonka. Součástí je koupelna, toaleta, kuchyňská linka. Základy jsou připraveny pro dům 5 x 10 m. Ve druhé fázi je možno dům dostavět na 50 m². Ve třetí fázi je možné dům rozšířit o dalších 25 m² a výsledná zastavěná plocha může být až 75 m².

Označení 3E dům se zdá být spíše marketingové, ekologický není dům o nic víc nebo míň než standardní lokální stavební produkce. Nejsou zde použity přírodní „alternativní“ ekologické materiály typu nepálené hlíny nebo slámy ani rekuperované cihly z demolic. Ytongové tvárnice jsou jistě vhodným materiálem z hlediska energetické náročnosti, nicméně jejich označení za ekologické je diskutabilní. Ytong obsahuje cement, jehož masivní využívání podle odborníků způsobuje celosvětově navýšení skleníkových plynů o 5 %.

Obrázek 60: Výstavbu domů v Rankovicích. Zdroj: TV Noviny SK

Obrázek 61: 3E Domy Rankovice, 2017. Zdroj: ETP Slovensko

Obrázek 62: 3E Domy Rankovice, 2017. Zdroj: ETP Slovensko

Obrázek 63: 3E Domy Rankovice, 2015. Foto: TASR/Roman Hanc

A.9. PŘÍPADOVÉ STUDIE ZE SLOVENSKÝCH ROMSKÝCH OSAD – RESP. MARGINALIZOVANÝCH ROMSKÝCH KOMUNIT (MRK)

Pro pochopení kontextu romských osad na Slovensku je uveden nejprve krátký úvod do problematiky. Na Slovensku žije podle posledních odhadů více než 15 tisíc rodin²⁰⁰ v chatrčích postavených z odpadového materiálu, většinou na nelegálních pozemcích v osadách mimo města a obce. Chatrče o rozloze přibližně 10 m² jsou ve špatném technickém stavu, energeticky náročné, bez vody, kanalizace, neodborně postavené a bez stavebního povolení. Přístup k hygienicky vyhovujícímu zdroji pitné vody zde prakticky neexistuje. Kvůli špatné finanční situaci a nízké vzdělanostní úrovni používají obyvatelé chatrčí ve většině případů na vaření a vytápění domácností nebezpečné materiály, které škodí zdraví a životnímu prostředí. Převážná většina rodin, které žijí v takových nevyhovujících podmínkách, jsou chudí lidé v marginalizovaných romských komunitách (MRK).

A.9.1. RD SPIŠSKÉ PODHRADIE (SK)

Typ	Novostavba
Místo	Spišské Podhradie, Slovensko
Investor	Člověk v tísni Slovensko Obec Spišské Podhradí Kolpingovo dielo
Datum realizace	2008
Počet bytů	1 bytová jednotka

Zdroj: SLÁDEK, Michal, 2014. *Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku*. Bratislava. Dizertačná práca. Slovenská technická univerzita, Fakulta architektúry.

Popis projektu

Projekt vznikl z iniciativy slovenské pobočky organizace Člověk v tísni, ve spolupráci s místní samosprávou a neziskovou organizací Kolpingovo dielo. Dům je přízemní s pultovou střechou s výrazným přesahem na jižní stranu. Konstrukce je z levných bednicích desek, ze kterých jsou stlučené sloupky a nosníky. Konstrukce je vyplněná slaměnými balíky a omítnutá hrubou hliněnou omítkou. Vnitřní příčky jsou z plných cihel získaných z jiné demolované stavby. Střecha je extenzivní, zelená.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Jedná se o rodinný dům z přírodních materiálů, který byl kompletně postaven svými budoucími obyvateli. Pouze kvalifikované práce (rozvody vody a elektroinstalace) byly provedeny odbornou firmou. Specifikem projektu byla i určitá participace uživatelů na tvorbě návrhu, do kterého byly vnášeny jejich prostorové požadavky.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Výběr romské rodiny, která se do projektu zapojila, učinila místní samospráva, která určila rodinu v bytové nouzi. Jejich motivací bylo pouze vyhnout se bezdomovectví a neměli velký zájem na zlepšení svého obytného prostředí. Spolupráce s touto rodinou přinášela úskalí, která způsobila, že stavba nepostupovala dle předpokladů (Sládek 2009). Dalším problémem byla změna starosty během realizace projektu. Ačkoliv bylo město partnerem projektu, nový starosta se k projektu nepřihlásil. Podle Sládka (2009) tato skutečnost způsobila, že dům nebyl zkolaudován, protože město neposkytlo součinnost. I přes to byl dům napojen na

200 V Rankovciach si Rómovia stavajú domy, pomôžu im aj americkí herci. TvNoviny.sk [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://www.ta3.com/clanok/1023786/v-rankovciach-si-romovia-stavaju-domy-pomozu-im-aj-americki-herci.html>

inženýrské sítě a romská rodina v něm bydlela 4 roky, následně se rozhodla přestěhovat se do Anglie. Projekt přinesl zainteresovaným osobám cenné zkušenosti. Původní záměr, že rodina po skončení projektu získá dům do vlastnictví, se zatím nepodařilo zrealizovat.

Architektonicko-estetický aspekt

Během realizace se ukázalo, že ekologická architektura může představovat problém pro společenský status. Rodina těžko snášela skutečnost, že bude bydlet v domě postaveném z „bláta“ a hledali možnosti, jak v co největší míře použít konvenční stavební materiály.

Obrázek 64: RD Spišské Podhradie, 2008. Foto: Michal Sládek

Obrázek 65: Svépomocná výstavba experimentálního domu romskou rodinou ve Spišském Podhradí (Slovensko). Dřevěná konstrukce je vyplněná slaměnými balíky a omítaná hlinou, 2008. Foto: Michal Sládek

A.9.2. MOLDAVA NAD BODVOU (SK)

Typ	Novostavba
Místo	Moldava nad Bodvou, Slovensko
Investor	ETP Slovensko Obec Moldava nad Bodvou
Datum realizace	2012, 2009
Užitná plocha	25 m ² / b. j. (2012) 40 m ² / b. j. (2009)
Náklady na stavbu	€ 15 000 / 4 b. j. (2012)
Počet bytů	4 bytové jednotky (2012) 12 bytových jednotek (2009)

Zdroj : <http://etp.sk/moldava-projekt-vystavby-novych-domcekov/>

Popis projektu

Po požáru v osadě zůstaly čtyři rodiny bez střechy nad hlavou a nezisková organizace ETP Slovensko ve spolupráci se samosprávou vytvořila projekt nouzového bydlení. Minimální bydlení na ploše 25 m², financované mikropůjčkou, vybavené studnou a přívodem elektrické energie. Bydlení získalo i legální status bytové stavby. Návrh byl vytvořený tak, že umožňuje budoucí rozšíření.

Výstavbě 4 bytových jednotek po požáru předcházely činnosti organizace ETP Slovensko v lokalitě. Koncem roku 2009 předala nezisková organizace ETP Moldava Housing (účelově zřízena Městem Moldava a ETP) do užívání dvanáct bytů. Byty sice stavěla místní stavební firma, ale na jejich výstavbě se podíleli i budoucí nájemníci. Do bytů o rozměru 40 m² se stěhovaly rodiny z nevyhovujících podmínek z města.

Nezisková organizace ETP Slovensko – Centrum pro udržitelný rozvoj (ETP) působí na sídlišti Budulovská od roku 2007. Začátkem roku 2009 zřídilo ETP společně s Městem Moldava v osadě komunitní centrum, unimobuňku, ve které poskytují sociální pracovníci komplexní služby (sociální, právní, pracovní poradenství). ETP Slovensko – Centrum pro udržitelný rozvoj je nezisková organizace, která poskytuje komplexní sociální služby zranitelným skupinám a jednotlivcům, čelícím sociálnímu vyloučení z důvodu své etnické příslušnosti, rasy, národnosti anebo společenského postavení. V posledních letech se organizace zaměřuje na pomoc lidem žijícím v prostředí extrémní chudoby a sociálního vyloučení romských ghett na Slovensku.

Z deseti tisíc obyvatel města Moldava nad Bodvou je přibližně 2 000 Romů, kteří žijí ve třech geograficky od sebe vzdálených lokalitách. Jednou z nich je osada Budulovská, která se nachází za železniční tratí, v sousedství průmyslových podniků na jižním okraji města a je vzdálená asi dva kilometry od centra města. V osadě žije asi 700 obyvatel, někteří v chatrčích (60 rodin), 24 rodin žije v bytovce postavené před více než dvaceti lety, která svou "vybaveností" připomíná nechvalně známý Luník IX – vytlučená okna, nefungující kanalizace, odpadky, výkaly a smrad všude kolem. Vodu v bytech mají jen někteří obyvatelé. Před pěti lety postavilo město Moldava v osadě Budulovská 30 bytů nízkého standardu o obytné ploše 28 m². V některých z nich bydlí i sedmi- až desetičlenné rodiny.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Rodiny pod vedením organizace zhotovily objekty z rekuperovaných materiálů – např. z cihel z demolic. Nedostatkem je možno nazvat skutečnost, že rodiny neprošly výběrem a projekt přípravou fází. Jednalo se o nouzové krizové řešení, v němž bylo nutno co nejrychleji vyřešit bydlení rodin.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Za největší překážku byla považována nedůvěra majority, že lidé z osady jsou schopni na sebe vzít zodpovědnost. Zkušenosti a know-how, které organizace ETP Slovensko získala z tohoto projektu, využila v dalším projektu bydlení v obci Rankovice. Projekt výrazně zkvalitnil bydlení těchto lidí oproti původním chatrčím. Dle informací organizace ETP Slovensko všichni nájemníci platí nájemné a všechny poplatky, rovněž se příkladně starají o své byty a jejich okolí a mohou být vzorem pro další podobné projekty na Slovensku. V komunitním centru mají dospělí možnost se zapojit do finančního vzdělávání, kurzů životních a pracovních dovedností nebo do spořicího programu. Účastníci spořicího projektu si spoří na zlepšení kvality bydlení nebo na dokončení vzdělání.

Architektonicko-estetický aspekt

Jedná se o dvě dvojice čtvercových jednoprostorových domů, které mají jednu stěnu společnou. Návrh byl vytvořený tak, že umožňuje budoucí rozšíření.

Obrázek 66: Nouzové ubytování Moldava nad Bodvou, 2012. Foto: Adam Markovitz

Obrázek 67: Moldava nad Bodvou. Zdroj: ETP Slovensko

A.9.3. RD SPIŠSKÝ HRHOV (SK)

Typ	Novostavba
Místo	Spišský Hrhov, Slovensko
Investor	ETP Slovensko Obec Moldava nad Bodvou
Datum realizace	2012
Užitná plocha	60 m ²
Náklady na stavbu	€ 17 600 (293 € / m ²)
Počet bytů	1 bytová jednotka

Zdroje :

<https://www.cas.sk/clanok/234589/romovia-v-spisskom-hrhove-takyto-dom-si-postavili-sami/>
<https://www.ia.gov.sk/sk/narodne-projekty/programove-obdobie-2007-2013/narodny-projekt-tsp-v-obciach/aktuality-o-np-tsp/inovativny-projekt-podpory-byvania-pre-socialne-znevychodnenych-v-obci-spissky-hrhov>
<https://www.teraz.sk/slovensko/a-kiska-medzi-romami-je-velmi-vela/128956-clanok.html>

Popis projektu

Ojedinelý příklad řešení svépomocné stavby sociálního bydlení je v obci Spišský Hrhov na Slovensku. Jedná se o přízemní malý rodinný dům na obdélníkovém půdorysu se sedlovou střechou. Dlouholetý starosta, který předtím spolupracoval s organizací Člověk v tísni na vytvoření obecní firmy, navrhl řešení bydlení v obci originálním způsobem. Jedná se o svépomocnou výstavbu rodinného domu – dřevostavby pomocí technologie vyvinuté v místní firmě, která se zabývá recyklací průmyslových palet.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Podle Vladimíra Ledeckého, starosty obce Spišský Hrhov, se obyvatelé (romská rodina) na stavbě podíleli z 95 %. Pouze rozvody vody a elektřiny realizovala obecní firma.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Stavba bude ve vlastnictví obce, dokud její stavitel a současný obyvatel nesplatí na nájemném finance, které do materiálu obec investovala. Dohodnutá doba splácení je 10–20 let dle možností rodiny. Pak dům přejde do soukromého vlastnictví. Tato forma obecní hypotéky se je zatím nejkompexnějším řešením bydlení romské menšiny na úrovni samosprávy. Nevyžaduje zapojení neziskového sektoru a ani není závislá na státní podpoře, vyžaduje však motivovanou obec, která disponuje vlastními finančními prostředky (které zde přináší obecní firma). Motivace uživatelů je vysoká a vizi splacení domu udržuje obyvatel v aktivitě a snaze o pravidelný výdělek. Projekt je pozitivně hodnocen a k realizaci jsou připraveny další 4 domy. Obec navštívil v roce 2015 slovenský prezident Andrej Kiska a prohlédl si i obecní firmu, která se kromě stavebnictví zabývá i výrobou upomínkových předmětů. V obecní firmě pracuje několik Romů.

Architektonicko-estetický aspekt

Jedná se o dřevěný skelet, který je vyplňován odpadním dřevem z rozložených průmyslových palet. Obvodové stěny mají z vnitřní strany vrstvu tepelné izolace a vnější i vnitřní dřevěný obklad. Svou unikátní technologií a inovativním přístupem na sebe projekt poutá pozornost médií i politiků. Důležitým aspektem domu je také jeho nízkoenergetická bilance, díky které obyvatelé ušetří provozní náklady.

Obrázek 68: RD Spišský Hrhov. Zdroj: Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (IA MPSVR SR)

A.9.4. RD NÁLEPKOVO (SK)

Typ	Novostavba
Místo	Nálepkovo, Slovensko
Investor	Obec Nálepkovo
Architekt	prof. Michal Šarafín
Datum realizace	1997
Počet bytů	1 bytová jednotka
Náklady na stavbu	280 000 Sk (9 294,3 €)

Zdroj: SLÁDEK, Michal, 2014. *Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku*. Bratislava. Dizertačná práca. Slovenská technická univerzita, Fakulta architektúry.

Popis projektu

Jednou z mála iniciativ na Slovensku, kdy se do projektu bydlení v MRK zapojil architekt. Jedná se o realizaci modelového srubového domu v Nálepkově. Architekt kromě tohoto domu projektoval také úpravy centrální části obce Nálepkovo. Jedná se o atypický objekt rodinného domu na čtvercovém půdoryse se stanovou střechou a vikýři. Vnitřně je dům rozdělený na čtyři výškové úrovně.

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Na realizaci domu se svépomocně podíleli jeho obyvatelé, kteří však v něm již dávno nebydlí.

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Vzhledem k tomu, že se rodina již odstěhovala, nelze úspěšnost projektu z tohoto hlediska objektivně posoudit. Nicméně podle starosty obce pana Dušana Slivka se tento experiment nepodařil.²⁰¹ Dům je v majetku obce a ta ho pronajímá společně s dalšími 88 bytovými jednotkami, které jsou většinou nižšího standardu a dřívější výstavby. Pro obec představuje dům komplikaci v nájemní politice. U ostatních objektů pro bydlení v majetku obce došlo k rekonstrukci střechy. Atypický dům však neprošel rekonstrukcí, protože náklady na odborné práce v okolí vikýřů byly neúměrně vysoké.

Architektonicko-estetický aspekt

Jedná se o ojedinělou snahu přinést inovativní řešení z pohledu architektury, které však nebylo podloženo poznáním potřeb cílové skupiny. Kromě problematických vikýřů je kritizované také řešení dispozice, trojúhelníkové místnosti se obtížně zařizují.

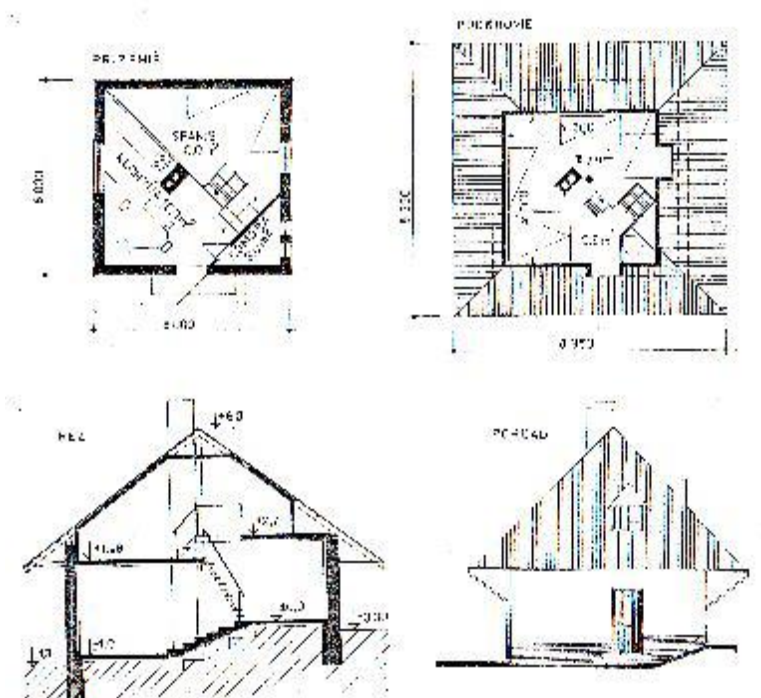
---

²⁰¹

SLÁDEK, Michal, 2014. *Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku*. Bratislava. Dizertačná práca. Slovenská technická univerzita, Fakulta architektúry.

Obrázek 69: RD Nálepkovo, 2012. Foto: Michal Sládek

Obrázek 70: RD Nálepkovo. Zdroj: MVRR SR

A.9.5. BD KREMNIČA (SK)

Typ	Novostavba
Místo	Kremnica, Slovensko
Investor	Cez deti k rodine (Občanské sdružení)
Datum realizace	1998
Počet bytů	9 bytových jednotek

Zdroj: SLÁDEK, Michal, 2014. *Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku*. Bratislava. Dizertačná práca. Slovenská technická univerzita, Fakulta architektúry.

Popis projektu

První příklad experimentování s alternativními materiály na Slovensku v oblasti bydlení v MRK. Pod vedením občanského sdružení Cez deti k rodine se podařilo zrealizovat zajímavý projekt inkluzivního bydlení. Jedná se o tři bytové domy, přičemž v každém jsou tři bytové jednotky menší podlahové plochy. Projekt byl výsledkem spolupráce čtyř stran, které zajišťovaly financování různých fází výstavby (nezisková organizace, úřad práce, samospráva, sponzor).

Participace obyvatel a stavba svépomocí

Nájemníci byli vybráni z prostředí romského i neromského obyvatelstva a společně se zapojili do stavby domů. Po dlouhé přípravě a veřejných diskuzích bylo participativním způsobem vybráno místo pro navržený projekt smíšeného bydlení romských a neromských obyvatel. Podle vzpomínek Jany Tomové, realizátorky projektu a ředitelky o. s. Cez deti k rodine vyšel požadavek na soužití romských a neromských obyvatel z obou stran, původně měl být projekt zaměřený čistě na romské obyvatele.²⁰²

Úspěšnost projektu z hlediska řešení problému sociální segregace

Projekt je v mnoha aspektech mimořádný, je velmi komplexně řešený. Pro výzkum je projekt zajímavý svým starším datem realizace. S odstupem času ho lze hodnotit jako úspěšný nejen z pohledu řešení problému sociální segregace. Podle Jany Tomové, ředitelky o. s. Cez deti k rodine, motivuje nájemní bydlení k hledání práce.²⁰³ Druhou etapu plánované výstavby měla realizovat samospráva, nakonec se však nerealizovala

Architektonicko-estetický aspekt

Architektura domů zapadá do okrajové části malého města a tvarem připomíná rodinný dům. Čtvercový půdorys je osově rozdělen na 2 zrcadlové byty se vstupem ze strany a s okny do ulice a do dvora. Podkroví stanové střechy vyplňuje třetí byt, který má vstup přes exteriérové schodiště. Obvodové stěny jsou tvořeny dusanou hlinou, technologií, která se měla na tomto projektu rozvinout pro další využití. Jedná se o sendvičovou konstrukci, kde vnější strana stěny byla z dusané hlíny stabilizované cementem a vnitřní stranu tvoří čistě dusaná hlína. Volba materiálu byla zdůvodněná nízkou cenou a možností zapojení budoucích nájemníků.

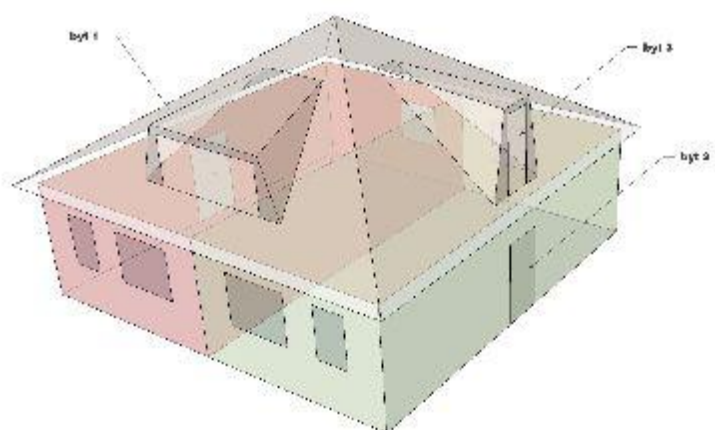
202 SLÁDEK, Michal, 2014. *Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku*. Bratislava. Dizertačná práca. Slovenská technická univerzita, Fakulta architektúry.

203 Tamtéž

Obrázek 71: BD Kremnica, 2012. Foto: Adam Markovitz

Obrázek 72: BD Kremnica, 2014. Zdroj: Michal Sládek

B) DOTAZNÍKOVÝ PRŮZKUM

B.1. SVĚPOMOCNÁ DRUŽSTEVNÍ BYTOVÁ VÝSTAVBA

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají svépomocně realizované stavby hromadného bydlení, na jejíž realizaci jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocně stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 26.6. 2018. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis. Např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace (počátek, dokončení).

Stabilizační byty Kobylisy, Služská ulice, Kobylisy, Praha 8. Jedná se o střešní nástavby tzv. "Dvouletek" - 3 podlažních bytových domů s dřevěnou nosnou konstrukcí. Nově vznikly 4 podlažní domy. Počátek realizace 1985, dokončení 1989. Stavitel Česká námořní plavba - využívala námořníků, kteří nebyli zrovna na moři - ti pracovali přes týden. p. Winkler pracoval jako referent a pracoval o víkendech.

Jméno respondenta a jeho role v projektu (nebude nikde veřejně uvedeno)

██████████

kontakt (e-mail a telefon) (nebude nikde veřejně uvedeno)

████████████████████

Popište činnosti, které jste na stavbě vykonával.

Příprava malty

Jak jste se k projektu dostal? Jak probíhal výběr svépomocných stavitelů?

Pracoval jste:

- Pouze na objektu, kde byl můj budoucí byt
- Na objektu, kde byl můj budoucí byt a také na dalších objektech
- Pouze na jiných objektech než kde byl můj budoucí byt
- Jiné: _____

Jakým způsobem probíhal výběr bytu, který vám byl přidělen.

Podle počtu dětí byla přidělena kategorie bytu. 1 dítě - 2+1, 2 děti 3+1. Následně

Věděli jste už během stavby, který byt bude váš?

- Ano
- Ne
- Jiné: _____

Jak probíhalo zaškolení a kontrola kvality provedení

- Na počátku každé činnosti proběhlo zaškolení - praktická ukázka techniky
- Po celou dobu práce byl na místě přítomný mistr (stavbyvedoucí), který dohlížel na kvalitu provedení
- Pracoval jsem s kolegou, který měl více zkušeností
- Jiné: _____

Kolik přibližně hodin jste na stavbě strávil(a) celkem?

stovky hodin

Kolik přibližně hodin na stavbě strávili všichni členové vaší domácnosti celkem?

pracoval jsem jen já z naší rodiny

Jak často jste pracovali?

- Každý den
- 2 x týdně
- 3 x týdně
- o víkendech
- o prázdninách

Pracovali jste:

- Ve svém volném čase (mimo pracovní dobu)
- V pracovní době / v rámci vašeho zaměstnání
- Brali jste si na práci dovolenou
- Jiné: _____

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k získání lepšího bydlení?

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k rychlejšímu získání bydlení?

Ano, na byt se čekalo minimálně 6 let. Zapojením do svépomocné výstavby jsmě měli byt za 2 roky.

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby ke zvýšení kvalifikace, získání lepšího zaměstnání? Využil jste osvojené dovednosti i po skončení stavby?

Jaká byla vaše další motivace? Proč jste se na stavbě bydlení podíleli?

Došlo použitím svépomoci ke snížení nákladů na pořízení bydlení?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Finanční aspekt. Byla stanovena částka, kterou jsme měli za byt zaplatit. Tuto částku jsem postupně odpracovával. Nakonec jsem nestihl odpracovat (odjeli jsme do zahraničí) a proto jsme zbytek doplatili. Následně se splácela družstevní anuita.

Došlo použitím svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Ne, protože jsme stavěli byty pro sebe. Když si někdo například na stavbě všiml, že v jeho bytě je zeď postavena křivě. Hned žádal nápravu.

Pomohla svépomocná stavba budoucích obyvatel zlepšit budoucí sousedské vztahy?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

S některými sousedy jsme pak velmi dověře vycházeli. Na stavbě jsme se potkali.

Máte fotografie ze stavby? Nahrajte je prosím do tohoto formuláře. Připojte prosím autora fotografie a souhlas se zveřejněním snímku v rámci dizertační práce.

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Ano, SDB Praha 4 stavěla také v Dejvicích a na dalších lokalitách.

Svépomocná družstevní bytová výstavba

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají svépomocně realizované stavby hromadného bydlení, na jejíž realizaci jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 26.6. 2018. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis. Např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace (počátek, dokončení).

Liberec, Aloisina výšina, Bytové družstvo Sever, 15 menších objektů

Jméno respondenta a jeho role v projektu (nebude nikde veřejně uvedeno)

_____

---

kontakt (e-mail a telefon) (nebude nikde veřejně uvedeno)

_____

Popište činnosti, které jste na stavbě vykonával.

zodpovědný za přípravu projektu, svépomocný stavebník

Základ domů prefabrikovaná panelová výstavby.

Svépomocní podlahy, nátěry, vyzdívký, omítky. Výhodou je, že si lidé mohli dát různé druhy obkladů, podlahy, dlažby.

Jak jste se k projektu dostal? Jak probíhal výběr svépomocných stavitelů?

Učil jsem na vysoké škole v Liberci. Byl jsem ženatý a čekali jsme dítě. Šel žádat o přidělený byt na radnici. Bylo mu sděleno, že čekací lhůta je 4-5 let. To nebylo pro jeho rodinu možné takto dlouho čekat, ptal se na jiné možnosti. Bylo mu nabídnuto, aby se na projektu podílel a řešil přípravu projektu. K dispozici dostal zkušeného stavaře. Ten se chtěl taky zapojit do svépomocné stavby a získat tak byt.

Všechny byty byly členů bytového družstva. Na počátku bylo nutno zaplatit členský příspěvek.

Pracoval jste:

- Pouze na objektu, kde byl můj budoucí byt
- Na objektu, kde byl můj budoucí byt a také na dalších objektech
- Pouze na jiných objektech než kde byl můj budoucí byt
- Jiné: _____

Jakým způsobem probíhal výběr bytu, který vám byl přidělen.

Kdo odpracoval nejvíce hodin na domě před začátkem prací na bytech, měl přednost při výběru bytů.

Věděli jste už během stavby, který byt bude váš?

- Ano
- Ne
- Jiné: _____

Jak probíhalo zaškolení a kontrola kvality provedení

- Na počátku každé činnosti proběhlo zaškolení - praktická ukázka techniky
  - Po celou dobu práce byl na místě přítomný mistr (stavbyvedoucí), který dohlížel na kvalitu provedení
  - Pracoval jsem s kolegou, který měl více zkušeností
  - Jiné:
Následně se učil řemeslo za pochodu. Postupně se řemeslo osvojí, což je také výhodou. Profesí nebyl stavař, ale jaderný fyzik. Fyzicky se stavbě podílel.
-

Kolik přibližně hodin jste na stavbě strávil(a) celkem?

Celkem 3100 hodin, 4 roky, cca 15 hodin týdně

Kolik přibližně hodin na stavbě strávili všichni členové vaší domácnosti celkem?

Jak často jste pracovali?

- Každý den
- 2 x týdně
- 3 x týdně
- o víkendech
- o prázdninách

Pracovali jste:

- Ve svém volném čase (mimo pracovní dobu)
- V pracovní době / v rámci vašeho zaměstnání
- Brali jste si na práci dovolenou
- Jiné: _____

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k získání lepšího bydlení?

ano
_____

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k rychlejšímu získání bydlení?

ano
_____

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby ke zvýšení kvalifikace, získání lepšího zaměstnání? Využil jste osvojené dovednosti i po skončení stavby?

ano
_____

Jaká byla vaše další motivace? Proč jste se na stavbě bydlení podíleli?

_____

Došlo použitím svépomoci ke snížení nákladů na pořízení bydlení?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Svépomocným pracovníkům byly místo peněz vypláceny podíly.

Došlo použitím svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Lidé pracovali na svých bytech. Byl zde přísný stavební dozor.

Pomohla svépomocná stavba budoucích obyvatel zlepšit budoucí sousedské vztahy?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

I během užívání stavby ji nájemníci méně ničili. V družstvu byla velká míra solidarity.

Máte fotografie ze stavby? Nahrajte je prosím do tohoto formuláře. Připojte prosím autora fotografie a souhlas se zveřejněním snímku v rámci dizertační práce.

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

V Liberci bylo touto formou postaveno 7 tis. bytů. V družstvu proběhlo následně dalších 14 etap. Aloisina výšina, panská. Liberec Sever. 1 etapa Králův Háj (vežák) Baltská I, Baltská II, Dělnická

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Svépomocná družstevní bytová výstavba

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají svépomocně realizované stavby hromadného bydlení, na jejíž realizaci jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 26.6. 2018. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis. Např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace (počátek, dokončení).

Matějská 1, Fragnerova 27, 4 podlažní zděný dům, žb prefa panely na strop,

---

Jméno respondenta a jeho role v projektu (nebude nikde veřejně uvedeno)

_____

---

kontakt (e-mail a telefon) (nebude nikde veřejně uvedeno)

_____

Popište činnosti, které jste na stavbě vykonával.

Mistr na stavbě, svépomocný stavebník

Jak jste se k projektu dostal? Jak probíhal výběr svépomocných stavitelů?

Podnik mu nepřidělil byt. Metroprojekt to vedl. 50% svépomocných stavebníků zaměstnanci metroprojektu, 50% odjinud (to byla podmínka státní podpory). Stát řešil nedostatek volných bytů pro rodiny. Proto se rozhodl využít svépomocnou družstevní výstavbu. 1/3 státní podpora, 1/3 placeno ve splátkách v rámci nájmu, 1/3 mohl odpracovat svépomocí a nebo zaplatit. Velikost bytu byla přidělována podle počtu dětí.

Pracoval jste:

- Pouze na objektu, kde byl můj budoucí byt
- Na objektu, kde byl můj budoucí byt a také na dalších objektech
- Pouze na jiných objektech než kde byl můj budoucí byt
- Jiné: _____

Jakým způsobem probíhal výběr bytu, který vám byl přidělen.

Vedení rozhodlo (vedení družstva)

Věděli jste už během stavby, který byt bude váš?

- Ano
- Ne
- Jiné: _____

Jak probíhalo zaškolení a kontrola kvality provedení

- Na počátku každé činnosti proběhlo zaškolení - praktická ukázka techniky
- Po celou dobu práce byl na místě přítomný mistr (stavbyvedoucí), který dohlížel na kvalitu provedení
- Pracoval jsem s kolegou, který měl více zkušeností
- Jiné: _____

Kolik přibližně hodin jste na stavbě strávil(a) celkem?

3000

Kolik přibližně hodin na stavbě strávili všichni členové vaší domácnosti celkem?

3000

Jak často jste pracovali?

- Každý den
- 2 x týdně
- 3 x týdně
- o víkendech
- o prázdninách

Pracovali jste:

- Ve svém volném čase (mimo pracovní dobu)
- V pracovní době / v rámci vašeho zaměstnání
- Brali jste si na práci dovolenou
- Jiné: _____

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k získání lepšího bydlení?

ano

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k rychlejšímu získání bydlení?

ano

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby ke zvýšení kvalifikace, získání lepšího zaměstnání? Využil jste osvojené dovednosti i po skončení stavby?

respondent pracoval v oboru již před počátkem stavby.

Jaká byla vaše další motivace? Proč jste se na stavbě bydlení podíleli?

získat větší byt, měl jsem byt v Karlíně (1+1) a ten se mi nedařilo vyměnit za větší

Došlo použitím svépomoci ke snížení nákladů na pořízení bydlení?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

svépomocným pracovníkům nebylo nutno platit (odpracovávali si podíl družstevní) + svépomocní pracovali za 10Kč / hod, profesionálové (zedníci, pokrývači, ...) za 20 Kč / hod

---

Došlo použitím svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Na začátku každé činnosti bylo třeba dát přesné instrukce. Vždy se na stavbě našli činnosti, které mohl vykonávat laik (např. míchání malty, příprava výztuží, transport materiálu, ..)

Pomohla svépomocná stavba budoucích obyvatel zlepšit budoucí sousedské vztahy?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Změnilo se až když lidé svůj byt prodali / vyměnili. Noví družstevníci už se nedokáží dohodnout se těmi původními.

Máte fotografie ze stavby? Nahrajte je prosím do tohoto formuláře. Připojte prosím autora fotografie a souhlas se zveřejněním snímku v rámci dizertační práce.

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Praha Pankrác - 18 bytů, malé družstvo, najali si na to firmu + svépomoc.

Asociace družstevnictví, Těšnov. <http://www.dacr.cz/o-muzeu-druzstevnictvi/>

Muzeum družstevnictví

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Svépomocná družstevní bytová výstavba

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají svépomocně realizované stavby hromadného bydlení, na jejíž realizaci jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 26.6. 2018. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis. Např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace (počátek, dokončení).

Podniková výstavba Energovod, Štorkánova ulice, Praha 5 - Malvazinky, 13 bytových domů, 3 nadzemní podlaží, 9 bytů v objektu, celkem 117 bytů. 1972-1978

Jméno respondenta a jeho role v projektu (nebude nikde veřejně uvedeno)

Vojtěch Sigmund, svépomocný stavitel

---

kontakt (e-mail a telefon) (nebude nikde veřejně uvedeno)

Vojtěch Sigmund

Popište činnosti, které jste na stavbě vykonával.

Pomocné práce na stavbě. Obsluha míchačky. Úklidové práce. Úklid šatny. Noční směny - úklid ulice. Všichni byli svépomocní dělníci + mistr. Mistr byl také svépomocný.

Jak jste se k projektu dostal? Jak probíhal výběr svépomocných stavitelů?

Energovod podniková výstavba. Každý se mohl zapojit. Tatínek pracoval v Energovodu a mámu přihlásil.

Pracoval jste:

- Pouze na objektu, kde byl můj budoucí byt
- Na objektu, kde byl můj budoucí byt a také na dalších objektech
- Pouze na jiných objektech než kde byl můj budoucí byt
- Jiné: _____

Jakým způsobem probíhal výběr bytu, který vám byl přidělen.

Byl nám přidělen. Vybrala jsem si kategorii bytu. Mohla jsem mít větší, ale vybrala jsem si 1+1

Věděli jste už během stavby, který byt bude váš?

- Ano
- Ne
- Jiné: _____

Jak probíhalo zaškolení a kontrola kvality provedení

- Na počátku každé činnosti proběhlo zaškolení - praktická ukázka techniky
- Po celou dobu práce byl na místě přítomný mistr (stavbyvedoucí), který dohlížel na kvalitu provedení
- Pracoval jsem s kolegou, který měl více zkušeností
- Jiné:
Jednalo se o pomocné práce, zaškolení proběhlo krátké (jaký poměr malty) Bezpečnost práce se příliš neřešila.
-

Kolik přibližně hodin jste na stavbě strávil(a) celkem?

90 hodin měsíčně + týden ročně z dovolené. po dobu 6 let.

Kolik přibližně hodin na stavbě strávili všichni členové vaší domácnosti celkem?

Z naší rodiny jsem pracovala jsem sama

Jak často jste pracovali?

Každý den

2 x týdně

3 x týdně

o víkendech

o prázdninách

Pracovali jste:

Ve svém volném čase (mimo pracovní dobu)

V pracovní době / v rámci vašeho zaměstnání

Brali jste si na práci dovolenou

Jiné: _____

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k získání lepšího bydlení?

Pražáci neměli šanci dostat přidělený byt. Existovali podnikové byty.

Kolik přibližně hodin jste na stavbě strávil(a) celkem?

90 hodin měsíčně + týden ročně z dovolené. po dobu 6 let.

Kolik přibližně hodin na stavbě strávili všichni členové vaší domácnosti celkem?

Z naší rodiny jsem pracovala jsem sama

Jak často jste pracovali?

- Každý den
- 2 x týdně
- 3 x týdně
- o víkendech
- o prázdninách

Pracovali jste:

- Ve svém volném čase (mimo pracovní dobu)
- V pracovní době / v rámci vašeho zaměstnání
- Brali jste si na práci dovolenou
- Jiné: _____

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k získání lepšího bydlení?

Pražáci neměli šanci dostat přidělený byt. Existovali podnikové byty.

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k rychlejšímu získání bydlení?

Ano

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby ke zvýšení kvalifikace, získání lepšího zaměstnání? Využil jste osvojené dovednosti i po skončení stavby?

Získané dovednosti jsem nikde jinde nevyužila.

Jaká byla vaše další motivace? Proč jste se na stavbě bydlení podíleli?

Chtěla jsem byt.

Došlo použitím svépomoci ke snížení nákladů na pořízení bydlení?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Pro naši rodinu došlo ke snížení nákladů. Celkově nedovedu určit.

Došlo použitím svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Kvalita byla dobrá, lepší než standard. Lidé si to stavěli pro sebe.

Pomohla svépomocná stavba budoucích obyvatel zlepšit budoucí sousedské vztahy?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Spřátelili jsme se. Po práci jsme šli na pivo. V létě jsme jezdili na Ameriku a koupeli se nahatí.

Máte fotografie ze stavby? Nahrajte je prosím do tohoto formuláře. Připojte prosím autora fotografie a souhlas se zveřejněním snímku v rámci dizertační práce.

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Moje kamarádka si pořídila družstevní byt a nepodílela se na stavbě. Zaplatila 20 tis. Kč a to bylo hodně. O žádných dalších případech nevím.

Svépomocná družstevní bytová výstavba

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají svépomocně realizované stavby hromadného bydlení, na jejíž realizaci jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 26.6. 2018. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis. Např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace (počátek, dokončení).

akce Baba II - Východ
48 bytových jednotek + 12 garáží
1979 - 1982

Jméno respondenta a jeho role v projektu (nebude nikde veřejně uvedeno)

████████████████████

Stavební práce všeho druhu

---

kontakt (e-mail a telefon) (nebude nikde veřejně uvedeno)

████████████████████

Popište činnosti, které jste na stavbě vykonával.

zdění, betonování, závozník, obsluha míchačky, elektrikářské práce, kopáčské práce, apod.

Jak jste se k projektu dostal? Jak probíhal výběr svépomocných stavitelů?

od tchána, pracoval v metroprojektu, který stavěl pro své zaměstnance

---

Pracoval jste:

- Pouze na objektu, kde byl můj budoucí byt
- Na objektu, kde byl můj budoucí byt a také na dalších objektech
- Pouze na jiných objektech než kde byl můj budoucí byt
- Jiné: _____

Jakým způsobem probíhal výběr bytu, který vám byl přidělen.

Výběr ze 4 posledních bytů

Věděli jste už během stavby, který byt bude váš?

- Ano
- Ne
- Jiné: _____

Jak probíhalo zaškolení a kontrola kvality provedení

- Na počátku každé činnosti proběhlo zaškolení - praktická ukázka techniky
- Po celou dobu práce byl na místě přítomný mistr (stavbyvedoucí), který dohlížel na kvalitu provedení
- Pracoval jsem s kolegou, který měl více zkušeností
- Jiné: Vše spontánně, za běhu. Mistr nebyl na stavbě po celou dobu, ale většinou byl přítomen.

Kolik přibližně hodin jste na stavbě strávil(a) celkem?

nepamatuju si

Kolik přibližně hodin na stavbě strávili všichni členové vaší domácnosti celkem?

nepamatuju si

Jak často jste pracovali?

Každý den

2 x týdně

3 x týdně

o víkendech

o prázdninách

Pracovali jste:

Ve svém volném čase (mimo pracovní dobu)

V pracovní době / v rámci vašeho zaměstnání

Brali jste si na práci dovolenou

Jiné: _____

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k získání lepšího bydlení?

Ano

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby k rychlejšímu získání bydlení?

Ano

Pomohlo vám zapojení do svépomocné stavby ke zvýšení kvalifikace, získání lepšího zaměstnání? Využil jste osvojené dovednosti i po skončení stavby?

Ano

Jaká byla vaše další motivace? Proč jste se na stavbě bydlení podíleli?

Nebyla jiná šance pro pražáky získat byt

Došlo použitím svépomoci ke snížení nákladů na pořízení bydlení?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Došlo použitím svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Pomohla svépomocná stavba budoucích obyvatel zlepšit budoucí sousedské vztahy?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Do doby převodu na SVJ ano, pak a současné době ne.

Máte fotografie ze stavby? Nahrajte je prosím do tohoto formuláře. Připojte prosím autora fotografie a souhlas se zveřejněním snímku v rámci dizertační práce.

B.2. PROJEKTY SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ S VYUŽITÍM PARTICIPACE OBYVATEL

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají realizované bytové stavby, na jejíž realizaci / správě jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 25.6. 2017. Není nutno odpovédět na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis (např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace, náklady na m², náklady na byt, ...)

Program bývania Človek v tísní Slovensko, obec Kojatice, Slovensko, 6 individuálnych bytových jednotiek dokončených v rokoch 2013 a 2014, náklady cca 12000€ na byt

---

Jméno respondenta a jeho role v projektu

Michal Sládek, koordinátor

---

kontakt (e-mail a telefon)

michalsladek@stonline.sk

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

- Participace finanční
- Participace v přípravné fázi projektu
- Participace na správě objektu
- Fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

- Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu, ...)
- Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky, ...)
- Středně odborné práce (malování, natírání, ...)
- Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace, ...)
- Jiné: Všetky práce, ale pod vedením kvalifikovaných majstrov

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Zníženie cien bolo výrazné.

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalismu a dalších sociálně patologických jevů?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

K tomu nemáme žádných relevantních podkladů

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

- Participaci finanční
- Participaci v přípravné fázi projektu
- Participaci na správě objektu
- Fyzickou participaci na stavbě (stavbu svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Záleží od formy sociálního bývání. Při městských bytových domech, přestupném bývání, krátkodobom bývání je participácia na stavbe nepotrebná. Pri sociálnej podpore vlastníckeho bývania je užitočná.

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Projekt združenia pre lepší život v Rankoviach, Slovensko, Projekt o.z. Cez deti k rodine v Kremnici.

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají realizované bytové stavby, na jejíž realizaci / správě jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 25.6. 2017. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis (např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace, náklady na m², náklady na byt, ...)

VESNIČKA SOUŽITÍ, Betonářská 3 až 91, Ostrava – Muglinov, investor Diecézní charita ostravsko – opavská (DCHOO), realizace Bytostav, a.s., 30 rodinných domů (nepodsklepené, přízemí a podkroví, 3 – 4 + kk, zahrádka) a budova komunitního centra (zázemí pro sociální služby a komunitní aktivity nejen pro obyvatele VS, ale převážně pro lidi z okolí), kolaudace 8/2002, celkové náklady cca 65 mil. Kč.

Jméno respondenta a jeho role v projektu

Ing. Miroslav Hodeček, vedoucí středisek sociální integrace, Diecézní charita ostravsko – opavská, od r.2006 vedoucí Vesničky soužití

---

kontakt (e-mail a telefon)

miroslav.hodecek@dchoo.charita.cz, 731 625 873

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

- Participace finanční
- Participace v přípravné fázi projektu
- Participace na správě objektu
- Fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

S budoucími obyvateli domů (z cílové skupiny obětí povodní 1997) se pracovalo už v období přípravy stavby, a to ve spolupráci s občanským sdružením Vzájemné soužití, které zpočátku (do r. 2004) zajišťovalo sociální program projektu. Od počátku existuje tzv. správní rada Vesničky soužití (VS), což je ve skutečnosti poradní orgán vedoucího VS, kde jsou zastoupeni volení obyvatelé i zástupci zaměstnanců. Každá rodina budoucích nájemníků byla povinna odpracovat alespoň 200 brigádnických hodin zdarma na stavbě VS. Bohužel, legislativa neumožňovala větší zapojení, protože na dodavatele stavby proběhlo výběrové řízení a nebylo možné takovou podmínku předložit. Hodiny byly odpracovány formou strážních služeb a pomocných prací.

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

- Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu, ...)
- Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky, ...)
- Středně odborné práce (malování, natírání, ...)
- Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace, ...)
- Jiné: _____

Komentář

viz výše

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Spíše nepatrně.

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Přestože šlo většinou o nekvalifikované pracovní síly, nepracovaly na místech, kde by to mohlo mít negativní vliv.

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalismu a dalších sociálně patologických jevů?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Obyvatelé si pěkného bydlení vážící, o čemž svědčí fakt, že za 15 let se stěhovalo jen 8 rodin nájemníků. Na druhou stranu novější nájemníci nejsou v tomto ohledu horší než ti původní, kteří hodiny odpracovali. Přestože i dnes jsou povinni noví nájemníci nějakou práci vykonat, většinou na „svém“ novém domě (úklid, malování...), přece jen se nejedná o 200 přesně evidovaných hodin. Možná hraje větší roli úroveň bydlení a přítomnost našich pracovníků.

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

- Participaci finanční
- Participaci v přípravné fázi projektu
- Participaci na správě objektu
- Fyzickou participaci na stavbě (stavbu svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Myslím, že v dané situaci jsme nemohli pro zapojení uživatelů a pro jejich vztah k bydlení udělat víc. I dnes stavíme objekty sociálního bydlení a narážíme na problém, že není možné formulovat investiční projekt jako svépomocný (vždy musí být vypsáno výběrové řízení na dodavatele a není možné mu stanovit podmínku, že stavbu bude realizovat jako svépomocnou s dominantním zapojením budoucích nájemníků).

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Spíše ne.

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají realizované bytové stavby, na jejíž realizaci / správě jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 25.6. 2017. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis (např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace, náklady na m², náklady na byt, ...)

Desaťdomie, Rankovce. Od r. 2014 realizujeme v spolupráci s ETP Slovensko svojpomocnú výstavbu domov do osobného vlastníctva. Ide o jednoduché stavby- 50m² je zastavaná plocha, 80m² je užitková plocha. Podkrovie je využívané ako jednoduchá spláňňa prípadne odkladací priestor. Náklady na kúpu pozemku a výstavbu predstavujú 10000-12000,- EUR. Náklady sú kryté z úspor stavebníkov a mikropôžičky.

Jméno respondenta a jeho role v projektu

koordinácia jednotlivých zložiek, komunitná a sociálna práca, inžiniering

---

kontakt (e-mail a telefon)

0904616338

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

- Participace finanční
- Participace v přípravné fázi projektu
- Participace na správě objektu
- Fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

- Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu, ...)
- Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky, ...)
- Středně odborné práce (malování, natírání, ...)
- Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace, ...)
- Jiné: _____

Komentář

Domy si stavali samotní stvabníci- všetky práce okrem elektroinštalácie. Niektorí stavebníci neovládali tesárske práce na streche.

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalismu a dalších sociálně patologických jevů?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

- Participaci finanční
- Participaci v přípravné fázi projektu
- Participaci na správě objektu
- Fyzickou participaci na stavbě (stavbu svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Obec Hlinné

Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají realizované bytové stavby, na jejíž realizaci / správě jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 25.6. 2017. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis (např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace, náklady na m², náklady na byt, ...)

Jméno respondenta a jeho role v projektu

Anton Bobák

---

kontakt (e-mail a telefon)

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

- Participace finanční
- Participace v přípravné fázi projektu
- Participace na správě objektu
- Fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

- Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu, ...)
- Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky, ...)
- Středně odborné práce (malování, natírání, ...)
- Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace, ...)
- Jiné: _____

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalismu a dalších sociálně patologických jevů?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

- Participaci finanční
- Participaci v přípravné fázi projektu
- Participaci na správě objektu
- Fyzickou participaci na stavbě (stavbu svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají realizované bytové stavby, na jejíž realizaci / správě jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 25.6. 2017. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis (např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace, náklady na m², náklady na byt, ...)

Vesnička Soužití, 15x dvojdomků=30 domků, každý dům má přízemí a patro, rok realizace: 1998-2002 (1998- začala komunitní práce, v 2000 byl položen základní kámen, v 2002 byly zkolaudované. Cena vcelku cca 70 milion korun, včetně KC, čističky, pozemek za 5 milion Kč byl poskytnout Magistratem města Ostravy.

Jméno respondenta a jeho role v projektu

Sri Kumar Vishwanathan- zakladatel, komunitní pracovník, fundraiser- všechno dobrovolnické práce během 4 let.

---

kontakt (e-mail a telefon)

kumar.vishwanathan@vzajemnesouziti.cz

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

- Participace finanční
- Participace v přípravné fázi projektu
- Participace na správě objektu
- Fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Každá rodina se zavázala 200 hod dobrovolnickou práci, souhlasila s cílem projektu- ctít vzájemné soužití Romů s majoritou,

---

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

- Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu, ...)
  - Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky, ...)
  - Středně odborné práce (malování, natírání, ...)
  - Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace, ...)
  - Jiné:
7 mužů dostaly práce během stavby- závazek přes výběrové řízení. fa taky zavázala na dohled na práci dobrovolníků.
-

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Odhadnou na cca 1.3 milion Kč

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalismu a dalších sociálně patologických jevů?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

- Participaci finanční
- Participaci v přípravné fázi projektu
- Participaci na správě objektu
- Fyzickou participaci na stavbě (stavbu svépomocí)
- Jiné: možnosti vzniku BD za 20 let participace na společné spravy

Komentář

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Brno- Bratislavská a Cejl (SPOLU-CZ) v 90 let, Ostrava- Liščina- 2010-2011

Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají realizované bytové stavby, na jejíž realizaci / správě jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 25.6. 2017. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmun

Název projektu, adresa, popis (např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace, náklady na m², náklady na byt, ...)

domy z dřeva

Jméno respondenta a jeho role v projektu

Ledecký Vladimír starosta

---

kontakt (e-mail a telefon)

starosta@vmnet.sk

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

- Participace finanční
- Participace v přípravné fázi projektu
- Participace na správě objektu
- Fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

- Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu, ...)
- Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky, ...)
- Středně odborné práce (malování, natírání, ...)
- Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace, ...)
- Jiné: _____

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalismu a dalších sociálně patologických jevů?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

- Participaci finanční
- Participaci v přípravné fázi projektu
- Participaci na správě objektu
- Fyzickou participaci na stavbě (stavbu svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

obec Rankovce

Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají realizované bytové stavby, na jejíž realizaci / správě jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 25.6. 2017. Není nutno odpovídat na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis (např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace, náklady na m², náklady na byt, ...)

20011 zchatrče do 3e domu (6 objektov), 2014-> doteraz Projekt domov (cca 20 objektov)

Jméno respondenta a jeho role v projektu

autor a koordinátor

---

kontakt (e-mail a telefon)

smatanova.k@gmail.com

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

- Participace finanční
- Participace v přípravné fázi projektu
- Participace na správě objektu
- Fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí)

Jiné: _____

Komentář

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

- Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu, ...)
- Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky, ...)
- Středně odborné práce (malování, natírání, ...)
- Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace, ...)

Jiné: _____

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalismu a dalších sociálně patologických jevů?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

- Participaci finanční
- Participaci v přípravné fázi projektu
- Participaci na správě objektu
- Fyzickou participaci na stavbě (stavbu svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí

Prosím o spolupráci a vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro výzkumnou práci na téma Sociální bydlení - participace a stavba svépomocí (doktorská dizertační práce zpracovávána na Fakultě architektury ČVUT v Praze). Otázky se týkají realizované bytové stavby, na jejíž realizaci / správě jste se podílel(a). Cílem výzkumu je posouzení možností a limitů participace na stavbě sociálního bydlení a svépomocné stavby sociálního bydlení.

Prosím o vyplnění nejpozději do 25.6. 2017. Není nutno odpovědět na všechny otázky a odpovědi je možno upravit i po odeslání dotazníku. V případě potřeby mě prosím kontaktujte, rád Vám vše vysvětlím. Děkuji mnohokrát!

Autor dizertační práce: Ing. arch. Vojtěch Sigmund
vojtech.sigmund@centrum.cz, +420 604 933 544

Teze dizertační práce - pracovní verze zde:
https://issuu.com/woitah/docs/teze_disertacni_prace_160218_sigmund

Název projektu, adresa, popis (např. počet bytů, počet pater, zastavěná plocha, užitná plocha, rok realizace, náklady na m², náklady na byt, ...)

Rankovce - Z chatrče do 3E domu

Jméno respondenta a jeho role v projektu

Slávka Mačáková, projektová koordinácia

---

kontakt (e-mail a telefon)

macakova@ke.etp.sk

Jaká forma participace budoucích obyvatel byla použita na stavbě?

- Participace finanční
- Participace v přípravné fázi projektu
- Participace na správě objektu
- Fyzická participace na stavbě (stavba svépomocí)

Jiné: _____

Komentář

Viac informácií o projekte nájdete na našej web stránke a v publikácii Krok za krokom <http://etp.sk/wp-content/uploads/2015/07/Krok-za-krokom-SK-web-FINAL.pdf>

Pokud byla použita práce svépomocí, v jakém rozsahu?

- Pomocné práce (ostraha, doprava materiálu, ...)
- Nekvalifikované práce (odstraňování suti, škrábání omítky, ...)
- Středně odborné práce (malování, natírání, ...)
- Kvalifikované práce (zdění, pokrývání střechy, montáž izolace, ...)

Jiné: _____

Komentář

Domy si svojpomocne postavili samotní obyvatelia = súčasní majitelia domov pod odborným dohľadom stavebného učiteľa. Niektorí z našich klientov sú absolventi Strednej odbornej technickej školy, odbor murár.

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení nákladů na stavbu?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Došlo použitím participace / svépomoci ke snížení kvality stavby?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Domy sú riadne skolaudované.

Pomohla participace budoucích obyvatel na stavbě omezit projevy vandalismu a dalších sociálně patologických jevů?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne
- Nelze určit

Komentář

Kterou formu participace byste doporučil více využívat při stavbě sociálního bydlení?

- Participaci finanční
- Participaci v přípravné fázi projektu
- Participaci na správě objektu
- Fyzickou participaci na stavbě (stavbu svépomocí)
- Jiné: _____

Komentář

Víte o dalších projektech bydlení, kde byla participace nebo stavba svépomocí použita? Prosím uveďte jméno a místo projektu, případně kontakt, pokud znáte. Mnohokrát děkuji za spolupráci!

Rankovce - tretia a štvrtá etapa - výstavba domov koordinovaná organizáciou Domov (<https://projektodomov.sk/>)

C) WORKSHOP – KOJATICE

Průběh workshopu participativní architektury je podrobně popsán v dizertační práci Michala Sládka.²⁰⁴

Se svolením autora je popis tohoto workshopu přiložen jako příloha této dizertační práce. Jedná se o příkladné uplatnění principů participace na stavbě sociálního bydlení a stavby svépomocí.

Workshop participativní architektury Kojatice

Přípravou na uskutečnění workshopu byla komunitní setkání, kde se projekt představil zájemcům z osady v Kojaticích. Oslovené byly všechny rodiny v lokalitě prostřednictvím terénní sociální pracovnice, ale pouze některé projevíly zájem se do projektu zapojit.

Workshop participativní architektury proběhl 14. až 18. 11. 2012. Zapojilo se 13 rodin ze strany klientů a 16 účastníků ze strany architektů. Byli to architekti, kteří reagovali na výzvu *Hledáme architektky s dobrým srdcem* propagovanou prostřednictvím plakátů a sociálních sítí. Bylo to 6 studentů architektury, 6 architektů z praxe, 3 studenti doktorského studia a 1 grafický designér. Architekti byli rozděleni do dvoučlenných týmů a tyto týmy si losem vybraly rodiny klientů. Skoro každý tým tak měl dvě rodiny. První den workshopu architekti navštívili rodiny v jejich domovech a rozmlouvali s klienty o tom, jakým způsobem žijí a o tom, jak by chtěli žít. Následující den připravili architekti skici objektů pro klienty, kteří přišli odpoledne připravené návrhy s architektkou konzultovat. Změny, připomínky a požadavky klientů byly zohledněny v návrzích a ty byly následně dovedeny do úrovně architektonické studie. Zároveň měly týmy možnost obrátit se na konzultanty, kterými byli doc. Marian Malovaný a Ing. arch Boris Hocheľ. Workshop byl zakončen veřejnou prezentací v kulturním domě, kde se zúčastnili i klienti i obyvatelé obce. Veřejná prezentace byla také prvním představením plánovaného projektu veřejnosti. Výstupem z workshopu bylo 13 architektonických studií pro bydlení konkrétních rodin, z toho 9 návrhů jednoduchých staveb, 3 rekonstrukce a jeden projekt na dodatečnou legalizaci. Klíčovou částí workshopu byla vzájemná komunikace architektů s klienty. Tyto dvě skupiny neměly žádnou vzájemnou zkušenost a najít společnou řeč bylo obtížné. Na straně architektů bylo přizpůsobit svůj jazyk a vyjadřování tak, aby klienti porozuměli, a na straně klientů bylo zcela novým zážitkem vyjadřovat své myšlenky a požadavky. Velkou překážkou byla tréma a zábrany na straně klientů, kteří zpočátku velmi opatrně formulovali své požadavky. Kromě mluveného jazyka jsou architekti zvyklí vyjadřovat se graficky v abstraktních zobrazeních. Ve své podstatě je i tento jazyk šifrou, kterou musí obě strany komunikace znát. Architekti si však rychle uvědomili překážky v komunikaci, přizpůsobili své vyjadřování a začali používat fyzické modely z kartonu. Tyto modely si klienti na po skončení mohli odnést domů nad rámec výkresové dokumentace.

První etapa výstavby

Workshopem participativní architektury se participativní procesy v projektu v podstatě začaly. Pravidelná komunitní setkání, která začala ještě před workshopem, byla místem důležitých rozhodnutí. Po workshopu si měly rodiny, které měly zájem do projektu zapojit, založit vkladní knížky a začít s individuálním spořením. V projektu se rozhodlo pokračovat 8 rodin.

Příprava výstavby první etapy

V komunikaci s obcí a v souvislosti se stávajícími poměry v oblasti vytvořil architekt Michal Sládek územní plán osady, ve kterém jsou vyznačena místa pro budoucí drobné stavby. Tento plán počítá s rozsáhlejší změnou v území, s vybudováním infrastruktury, silniční komunikace a nového komunitního centra. Míst na rozvoj individuálního bydlení bylo vytipováno více, než je aktuálně rodin v programu. Každá navrhovaná parcela

---

204 SLÁDEK, Michal, 2016. Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku. Bratislava. Dizertačná práca. Slovenská technická univerzita, Fakulta architektúry.

počítá s možností rozšíření drobné stavby o další místnost. V rámci tohoto plánu jsou dány některé zásady zastavování území, například orientace objektů vzhledem ke světovým stranám. Byly určeny tři základní osy, na které by měly být všechna nova obydlí orientována. Tyto vycházejí ze stávající výstavby a topografických poměrů. Společnou orientací se do obytného prostředí dostává moment uspořádání, avšak vzhledem k volnému rozmístění objektů, zůstává i původní rostlá struktura osídlení. Na komunitním setkání 1. 3. 2013 byl rodinám v projektu představen územní plán, jehož základní rysy byly rodinám známy již z předchozí komunikace. Během setkání se jednotliví klienti vyjadřovali k preferencím umístění svých budoucích domů v rámci plánu. Ukázalo se, že v rozmístění panovala shoda a nebylo třeba místa vyjednávat. Částečně to bylo díky terénní sociální pracovníci, která základní podobu plánu s klienty komunikovala i během zimního období a klienti měli možnost se na rozhodování připravit. Rozmístění zohledňovalo preference zúčastněných rodin z hlediska sousedství.

Obrázek 73: Terénní výzkum romského osídlení Kojatice, technický stav obydlí, 2012. Autor: Michal Sládek

Vzhledem k personálním i finančním kapacitám organizátorů projektu bylo možné v první realizační etapě projektu uskutečnit jen tři objekty. Výběr prvních stavitelů z rodin, které splňovaly kritéria projektu, byl velmi delikátní úkol. Během konzultací s interními i externími konzultanty bylo doporučeno losování jako nejtransparentnější způsob výběru. Na dalším komunitním setkání 16. 4. 2013 se uskutečnilo losování rodin stavitelů první etapy. Tohoto důležitého kroku se zúčastnili zástupci obce, starosta a člen zastupitelstva, zástupce sponzora a zástupkyně neziskové organizace Člověk v tísni. Toto setkání bylo milníkem v procesu, protože uzavíralo plánovací proces a otevřelo fázi realizace prvních staveb. Rodiny v první etapě hned po losování podepsaly nájemní smlouvu na pozemek. V dalším období byly projekty jejich studie dovedeny na úroveň projektů pro stavební povolení. Rodiny, které si vylosovaly druhé kolo, zůstaly stále v kontaktu s organizátorem projektu a v setkáních se všemi rodinami pokračovaly.

Obrázek 74: Začátek výstavby I. etapy. Kopání základů, dom Fero, Kojatice, 2013. Foto: Michal Sládek

Obrázek 75. Panorama osídlení v Kojaticích na konci roku 2013. Foto: Michal sládek

Výstavba první etapy

V první etapě došlo k realizaci tří obydlí, která pro rozlišení budou nazývána dům Vojta, dům Fero a dům Ivan, každý dům měl odlišný návrh. Realizace začala 16. června 2013 a trvala s přestávkami do 9. prosince. Stavební práce kromě Michala Sládka dozoroval stavební inženýr, který žije v obci Kojatice, v sousedství romské osady. Během výstavby byly uspořádány dva desetidenní workshopy pro dobrovolníky, které byly otevřeny všem zájemcům, i ne-architektům.

Materiály a konstrukční systémy domů

Na úplném začátku navrhování projektu bylo diskutované použití přírodních materiálů. Původní záměr byl ovšem ponechat klientům volnost při volbě materiálu pro jejich obydlí. Během workshopu rodina z domu Vojta projevila zájem o přírodní materiály, byl připraven projekt na dům ze slaměných balíků. Jak se však blížila výstavba, i tato rodina se přiklonila ke konvenčním stavebním materiálům. Zároveň z přípravy bylo jasné, že ekonomickou efektivnost je možné dosáhnout při sjednocení materiálů a dopravy. Všechny domy v první etapě mají tedy stejný materiálový a konstrukční základ, mění se pouze tvar. Výjimkou je dům Fero, protože tato rodina měla nakoupené pórobetonové tvarovky. Přehled materiálů je v následující tabulce:

část stavby	materiál - I. etapa	materiál - II. etapa
základy	beton, výztuž, nad úroveň terénu bednicí tvárnice	betonové patky odlévané do bednění z pneumatik, vyztužené základové pasy
základová deska	beton, výztuž, hydroizolace	
obvodové stěny	Ytong delta š. 300 mm, exteriér flexi lepidlo, interiér sádrová omítka	
podlaha	ekostyrén-beton 120 mm, cementový potěr	
střecha	asfaltový šindel, plný záklop OSB desky, pojistná hydroizolace, dřevěná konstrukce, tepelná izolace minerální vlna 180 mm, doplňková izolace polystyrén 50 mm, sádrokartonový podhled	trapezový plech, dřevěná konstrukce, pojistná hydroizolace, tepelná izolace 180 mm, dřevocementová desky heraklit
strop	součástí střechy	dřevěné trámy, OSB desky
výplně otvorů	rekuperovaná okna a dveře	
vytápění	sporák na tuhá paliva, dvojláštový vnější komín	

Tabulka 5: Workshop participativní architektury Kojatice. Přehled stavebních materiálů.

Byla zde snaha o zajištění cenově co nejdostupnějších materiálů bez vážných ústupků z kvality realizovaných staveb. Díky partnerství s firmou Xella se podařilo získat slevu na materiál Ytong na obvodové zdi. Materiál se osvědčil i snadnou manipulací a opracovatelností. Na pultové střechy byly použity dřevěné trámy, zakryté plným bedněním OSB deskami a pokryté asfaltovým šindelem. Tato krytina byla vybrána z hlediska ceny a proveditelnosti. Pokrývání střech se uskutečnilo během druhého workshopu dobrovolníků, pro které byla tato práce vhodná, protože se mohlo zapojit mnoho lidí najednou na různých domech. Náklady na beton do základů se podařilo zredukovat použitím kameniva z místních pískoven, které obsahovalo různé frakce. Okna a dveře byly zajištěny formou znovupoužití starších, ale funkčních kusů. Výplně byly zakoupeny v bazaru stavebnin v Prešově i přes inzerát. Vytápění domu zajišťuje sporák na tuhé palivo, který zároveň slouží k přípravě jídla. Komín je venkovní a zhotovil ho místní zámečnický v obci. Komín i sporák dostaly rodiny nad rámec půjčky, jako podporu z programu *Srdce pro děti*.

Výběr použitých materiálů kromě ceny ovlivňoval i způsob jejich použití. Hledání správné kombinace ceny, kvality a použití se stalo jednou z hlavních činností přípravy projektu. „Zo skúseností zo Spišského Podhradia som vedel, že najnáročnejšou časťou pri svojpomocnej výstavbe je zvládnuť konštrukčný detail“²⁰⁵. Při výběru materiálů a konstrukce proto upřednostňovali ty, kde byly jednoduché detaily, snadná manipulace a výstavba s co nejmenším počtem kroků. Například cenově vycházela zajímavě konstrukce z betonových tvárnic z místní výroby s následným oteplením fasádním polystyrénem. Tato konstrukce byla však zavržena kvůli několika

205 SLÁDEK, Michal, ed., 2013. Využitie participatívneho prístupu pri výstavbe bývania v marginalizovaných rómskych komunitách na Slovensku [online]. 2013. B.m.: Človek v tísní Slovensko.

krokům výstavby (nejdříve zdění, poté zateplování), navíc polystyren na fasádě není dost odolný vůči mechanickému poškození.

Participace romských rodin na výstavbě

Rodiny v projektu prokázaly aktivní přístup k samotné výstavbě, i když do jisté míry nestandardní. Pracovní disciplína kolísala podle aktuální situace. Jelikož všichni stavitelé byli dlouhodobě nezaměstnaní, jejich ekonomickou činností byly příležitostné pomocné práce. Tuto činnost z pochopitelných důvodů upřednostňovali před výstavbou, protože představovaly zdroj jinak omezených příjmů. V rámci projektu bylo uplatňováno pravidlo, že pokud na stavbě není přítomen stavitel, nebo jeho rodina, na stavbě se nepokračuje. Toto pravidlo bylo dostatečně motivující pro to, aby rodiny věnovaly svůj čas výstavbě. Pokud byl k dispozici materiál a nástroje, některé činnosti dělaly sami i bez přítomnosti dozoru. Kvalita práce byla v těchto případech výrazně nižší. Složitější stavební detaily nechávaly nedokončené a dokončovaly je v přítomnosti stavebního dozoru. Rodiny si navzájem při výstavbě pomáhaly, a to přesto, že pocházely z různých příbuzenských svazků. Z přístupu k pomoci bylo snadno rozpoznat, kdo patří do široké rodiny stavitele a kdo ne, „cizí“ rodiny si pomáhaly s určitým odstupem a pouze v případech, kdy se jednalo o práci, na kterou bylo objektivně potřeba mnoho lidí. Je pravděpodobné, že bez přítomnosti organizátora projektu by si cizí rodiny nepomáhaly vůbec. Nízké bylo také zapojení starších mužů, kteří sice verbálně deklarovali zkušenosti ze staveb, ale do činnosti se zapojovali velmi vzácně. Většina starších obyvatel osady žije v starších, kvalitou i prostorem lepších domech. Samostatnou skupinou pomáhajících byly děti. Pro děti byla stavba lákavým rozptýlením v málo podnětném prostředí osady, a proto byly téměř neustále na stavbě. Bylo třeba dávat pozor na pracovní nástroje a na to, aby se děti pohybující se na stavbě nezranily. Na druhé straně pomocné činnosti jako něco přinést, přemístit, držet či zatížit dělaly ochotně a s velkým nasazením. Dospělí sporadicky děti ze staveniště vyháněli, což mělo krátkodobý efekt. „Tak vznikla speciální dobrovolnícka služba "deti", ktorej úlohou bolo upútať pozornosť detí, aby sa nemotali na stavbe.“²⁰⁶

Vyhodnocení první fáze projektu

Přeměna architektonického návrhu ve stavební dílo bylo v kontextu zkoumání participace velmi důležité a poučné. Projekty, které byly připraveny během workshopu, se v realizační fázi pozměnily. Ukázalo se, že klienti se během navrhování s architekty plně neprojeví, což se na jedné straně dá vysvětlit ostýchavostí a respektem vůči architektovi, na druhé straně i tím, že z výkresů a modelů si nedokázali živě představit stavbu v prostředí. Nejvýraznější změny proběhly v umístění stavebních otvorů. Mnoho ponaučení přinesla realizace z pohledu stavebního. Použité materiály a postupy se odkryly ve světle možností klientů a výbavy staveniště. Části stavby, které vyžadují drobnou a přesnou práci, se ukázaly jako problematické. Naopak velké nasazení bylo možné pozorovat při činnostech, které přinášely okamžitý viditelný efekt jako zdění, betonování, omítání či pokrývání. Mnohé stavební detaily byly řešeny na místě vzhledem k možnosti realizace a novému pochopení kontextu. Pozitivní zkušeností byl fakt, že během výstavby se z osady nic ze stavebního materiálu ani nástrojů neztratilo, klienti si stavební materiál uchovávali i ve svých obydlich a půjčené nářadí vždy vrátili. Velkým přínosem bylo využití jedné z obecních stavebních buněk v osadě jako skladu materiálu a nářadí. Rytmus stavebních prací se značně lišil. Stavební koordinace nebyla dostatečná, protože bylo potřeba na jedné straně denně dohlížet na průběh prací, na druhé straně se věnovat objednávkám a dodání materiálů. To způsobovalo některé prostoje, kdy se na dodávku materiálu čekalo. Další přerušení byla způsobena životním cyklem obyvatel osady, například v období čerpání dávek v hmotné nouzi, přihlašování se na úřad, nebo příležitostných výdělků stavitelů. Takto výstavba trvala více než 5 měsíců, přičemž při ideální situaci by nemusela přesáhnout 3 měsíce.

---

206 SLÁDEK, Michal, ed., 2013. Využitie participatívneho prístupu pri výstavbe bývania v marginalizovaných rómskych komunitách na Slovensku [online]. 2013. B.m.: Človek v tísní Slovensko.

Obrázek 76: Počáteční a finální fáze výstavby Domu Emil. 2014. Foto: Michal Sládek

Druhá etapa výstavby

Druhá etapa zahrnovala ty rodiny z osady, které si v rámci losování vybraly číslo 2. Během přípravy druhé etapy jedna rodina svou účast v projektu odhlásila. Navzdory zásahům ze strany sociálních pracovníků se toto rozhodnutí nepodařilo zvrátit. Z pohledu vedení projektu bylo rozhodnutí rodiny respektováno. Ve druhé etapě tedy byly postaveny tři nová obydlí. Dům David, a dva identické domy Emil, jejichž stavitelé byli otec a syn, oba jménem Emil, a jejich projekty byly stejné.

Příprava výstavby druhé etapy

Na základě zkušeností se projekt v druhé etapě pozměnil. V přípravné fázi byly přehodnoceny a přepočítány materiálové možnosti a byl vypracován nový návrh minimálního domu, který byl představen klientům, kteří čekali na výstavbu druhé etapy. Během přípravy pokračovala komunitní setkání a upravené návrhy se s klienty konzultovaly. Hlavní změna byla ve tvaru střechy. Plochá střecha domů z první etapy byla volena zejména z ekonomických důvodů, ale po změně skladby a krytiny se ukázalo, že je možné v původním rozpočtu zrealizovat i sedlovou střechu s podkrovním prostorem. Změnou prošla i forma vedení projektu, do projektového týmu přibyl asistent, který zajišťoval průběh výstavby na místě.

Výstavba druhé etapy

Výstavba druhé etapy začala se zpožděním, naplno začala probíhat až na konci léta, avšak domy se podařilo dokončit v podobném termínu. Stavby opět dozoroval stavební dozor z blízké obce a opět byly uspořádány dva turnusy dobrovolných workshopů Architekti v osadě. Zúčastnilo se jich více dobrovolníků než v předešlé etapě, zejména architekti.

Změny v návrzích druhé etapy

Hlavní změnou prošla forma participace; klientům byly při konzultovaných změnách připravené alternativy, ze kterých si mohli vybrat. Tímto se samozřejmě umocnila pozice architekta, protože připravoval návrhy, na druhé straně volba pro klienty byla srozumitelnější. Na výše uvedené škále (dle Frederika Wulze) se tak forma participace posunula na úroveň 5 - Forma alternativ. Takto mohli klienti například volit tvar střechy. Ačkoli návrhy vycházely ze studií, které pro klienty připravili jejich původní architekti, všechny tři rodiny v druhé etapě si zvolily sedlovou střechu. Rozdílně ale volily způsob jejího využití. Zatímco rodiny Emila preferovaly podkroví na spaní přístupné z interiéru, David zvolil využít podkroví jako půdu s přístupem z exteriéru. Stejně si rodiny mohly zvolit umístění oken a dveří.

Návrhy druhé etapy se výrazově odlišují od první etapy. Zejména dům Emil, který má osazena rekonstruovaná historická kazetová okna ze starého vesnického domu. Jejich menší rozměry spolu se sedlovou střechou jednak mění proporce domu, který se zdá větší, jednak mu dodávají tradiční vzhled. Dům Emil má mírně protáhlejší půdorys než dům David. Tento je však osazen novějšími okny, která jsou podstatně větší a jinak orientovaná. Dá se však říci, že oba typy druhé etapy mají tradiční výraz, umocněný červenou barvou střešní krytiny.

V kontextu rurálního prostředí se to ukazuje jako vhodné řešení, i společná orientace domů vytváří z pohledu z dálky malebnou kompozici.

Změny v materiálech a konstrukčních systémech domů

Konstrukce objektů druhé etapy prošla výraznými změnami. Terén, na kterém jsou dva objekty postaveny, je podmývaný a tomu byly přizpůsobeny základy. Namísto klasických pásových základů byly domy založené na hlubokých patkách spojených průvlakem na úrovni terénu. Zvýšilo to cenu potřebné výztuže. Patky byly odlévané do starých pneumatik. Zásadním vylepšením byla konstrukce střechy. Změnou na sedlovou střechu s plechovou krytinou se do velké míry zjednodušily detaily střešních přesahů. Tyto se v první etapě ukázaly jako komplikace a jejich řešení považovali obyvatelé za zbytečné. Přesahy na štítových stranách jsou jen na šířku desky, která zároveň tvoří jejich podbití. Přesahy na okapové straně jsou jednodušší. Stavební zkušenosti se naplno využily právě při návrhu nové skladby střechy. Změnou byl i pohled z dřevocementových desek heraklit. Ty sice mají vyšší nákupní cenu, ale kromě podhledu tvoří i dodatečnou izolační a protipožární vrstvu. Jejich montáž je zároveň mnohem jednodušší než sádkartonový podhled a jednoduše se omítají. Střešní krytina se skládala z několika kusů plechu, které sahaly od hřebene až po okap. Takto připravená střecha se pak rychle realizovala. Ostatní stavební materiály se ukázaly jako dobře zvolené již v první etapě a byly opět použity. Rozhodujícím faktorem byla cena, ale v úvahu byla brána i náročnost realizace.

Vyhodnocení druhé fáze projektu

Druhá etapa výstavby v Kojaticích byla důležitá pro projekt i pro obyvatele osady. Ve druhé etapě byly postaveny domy pro rodiny, která se zapojily do workshopu, vylosovaly si číslo 2, musely čekat a zároveň si stále spořily. Tímto byl naplněn závazek vůči těm rodinám, co se odhodlaly spolupracovat. Z pohledu zkušeností byla druhá etapa výbornou příležitostí napravit začátečnické. Pilotní projekty často končí po jednom vyzkoušení, jedné experimentální stavbě. Modelový dům, navržený po zkušenostech ze dvou etap, lze již považovat za důvěryhodné řešení. Překvapením druhé etapy byla změna nálady v osadě vůči projektu. Nasazení a nadšení prvního roku ochladlo a některé věci se komplikovaly. Týkalo se to pracovní morálky a spolupráce. Výstižně to popisuje autor projektu Michal Sládek: „Pre mňa, ako koordinátora, bol napriek tomu rok 2014 únavnejší a práca ma menej tešila. Napriek efektívnejšej práci to nešlo o poznanie ľahšie, aspoň subjektívne. Minulý rok som jazdil na bicykli, tento na aute, minulý som bol najprv sám, teraz s Palim, a napriek tomu sa mi to zdalo akoby ťažšie.“²⁰⁷ Ze strany organizace se zároveň zkoušelo co nejvíce práce právě předat klientům. Jeden ze stavitelů přistupoval k výstavbě poměrně vlažně, dokonce dvakrát během výstavby z Kojatic odešel „na Čechy“ a stavbu domu svěřil mladšímu bratrovi. Na druhé straně, Emil starší se práci věnoval poctivě a neustále. V dobách technických přestávek dokonce zveleboval okolí budoucího domu. Se synem Emilem mladším si na stavbách navzájem intenzivně pomáhali. Změnu nálady mohlo do určité míry způsobit i vyčerpání projektového týmu. Je to cenná zkušenost v tom, jak by mohla probíhat standardizovaná dlouhodobá výstavba podobných projektů. Během druhé etapy se tedy zdokonalila materiálově-konstrukční stránka domů, zlepšil se proces návrhu, avšak projevila se určitá únava z dlouhodobého projektu.

Vyhodnocení a výstupy experimentální výstavby

Projekt experimentální výstavby v Kojaticích byl komplexním projektem, který přinesl poznatky z terénu v mnoha oblastech, nejen v architektuře.

---

207 SLÁDEK, Michal. Bývanie marginalizovaných rómskych rodín na Slovensku. Bratislava, 2014. Dizertační práce. Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry, Ústav architektúry obytných budov. Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Marian Malovaný, CSc.

Obrázek 77: Výkop základů nového obydlí, 2014. Foto: Tomáš Rafa

Náklady na jednotlivé domy (ceny v eurech)

položka	VOJTA	IVAN	FERO	EMIL ml.	EMIL st.	DAVID	plátce
Stavební materiál	3388,7	3073,9	3332	3179,1	3113,6	2970,3	Klient - splátky
Stavební dozor	v Autorizovaných pracích			152,42	152,42	152,42	Člověk v tísni
Doprava materiálu	165,3	165,3	165,3	132,2	132,2	132,2	Člověk v tísni
Autorizované práce	605,6	605,6	605,6	381,8	381,8	381,8	Člověk v tísni
Dar komín + kamna	1100	1100	1100	720	720	720	Program Srdce dětem
Přípojka elektrické energie	494,8	494,8	461,9	596,6	719,76	596,6	Klient Spoření
Projekt - přípojka kanalizace	335,5	335,5	335,5				Bonus Spoření
Práce	0	0	0	0	0	0	Klient + dobrovolníci
CELKEM	6118,1	5803,2	6061,3	5162,1	5219,8	4953,3	
Celkem - klient	3628,7	3313,9	3554	3582,6	3540,3	3453,83	Klient - splátky
Celkem - podpora	2507,4	2507,4	2507	1579,4	1679,4	1499,4	

Tabulka 6: Workshop participativní architektury Kojatice. Náklady na jednotlivé domy finanční vyúčtování projektu, Člověk v tísni Slovensko 2014

Na základě porovnání cen staveb je vidět, že náklady na jednotlivé stavby se mírně lišily, tak jak se odlišoval jejich design. Některé náklady jako doprava nebo projektová dokumentace byly rozděleny rovným dílem. Z tabulky je také vidět, že klient v konečném důsledku prostřednictvím mikropůjčky platí jen část skutečných nákladů na stavbu. Rozdělení bylo primárně na fyzickou podstatu domu, kterou si klient zaplatil, a doplňkové náklady, jako práce a doprava, které klienti dostali jako pomoc. Cenu materiálu také ovlivňuje dotovaná cena

materiálu Ytong na obvodové stěny, bez této podpory by bylo třeba sáhnout po levnějších řešeních. Je třeba dodat, že v nákladech není zahrnut architektonický projekt, který vypracovali dobrovolníci a který byl dokončen architektem Michalem Sládkem. Kromě nákladů na stavby je třeba brát v úvahu náklady spojené s „doručením“ projektu, tedy náklady na organizační zajištění projektu.

Náklady podle etap (ceny v eurech)

	I. etapa 2013			II. etapa 2014			průměr	
	VOJTA	IVAN	FERO	EMIL ml.	EMIL st.	DAVID	2013	2014
cena domu	6118,1	5803,2	6061,4	5162,1	5219,8	4953,3	5994,3	5111,7
z toho mikropůjčka	3388,7	3073,9	3332	3389,6	3247,3	3340,6	3264,8	3325,9
celkové náklady na stavbu	17982,7			15335,1			16658,9	
cena stavby na m ²	239,8			204,5			222,2	
administrativní náklady	17012,4			19659,9			18772,6	
celkové náklady	34995			35868			35431,5	
finální cena domu	11665			11956			11810,5	
dinální cena domu na m ²	448,65			459,9			454,3	

Tabulka 7: Workshop participativní architektury Kojatice. Náklady podle etap. finanční vyúčtování projektu, Člověk v tísní Slovensko 2014

Z tabulky vyplývá, že náklady na stavby tvoří jen přibližně polovinu skutečných nákladů na projekt. V těchto číslech ještě není zahrnuta podpora autora projektu doktorským stipendiem, které během projektu vykrývalo velkou část mzdových nákladů. Vysoký poměr organizačních nákladů je dán faktem, že šlo o pilotní experimentální projekt, právě v této oblasti by při šíření tohoto modelu došlo k významné optimalizaci. Té by se dalo dosáhnout nejen zvýšením počtu postavených obytných jednotek, ale i rozdělením organizační zátěže i na kapacity místních samospráv. Celkové náklady na stavby, v tabulce uváděné jako „finální“, obsahují náklady na workshopy dobrovolníků. Porovnání etap po finanční stránce ukazuje, že v druhé etapě se podařilo ušetřit na nákladech na stavby, při současném zvýšení jejich standardu. Na druhé straně narostly náklady na organizaci. Intenzivnější práce tedy přináší optimalizaci nákladů a rychlejší realizaci. Pozitivně lze hodnotit fakt, že finanční prostředky na autorizované práce, elektroinstalaci a dopravu byly použity přímo v lokalitě využitím služeb v obci. Náklady na 1 m² podlahové plochy modelového domu z druhé etapy při tomto nastavení projektu vycházejí na necelých 460 €. To je stále o 12,4 % méně než slovenská státní podpora v programu výstavby nájemních bytů nižšího standardu, která činí 525 € / m². Jelikož se jednalo o velmi malé objekty, náklady na 1 m² byly vyšší než při plošně větších objektech. Cena by se zvýšila při zabezpečení vyššího standardu objektů. Zároveň v ceně nejsou zahrnuty náklady na stavební pozemek, ale ty nejsou ani ve státní dotaci. Jak finančně vychází toto řešení, uvádí následující porovnání.

Porovnání projektů se státní dotací

Náklady	Program bydlení		Státní podpora	
m2	460 €		525 €	
cena domu 25 m2	11 500 €		13 125 €	
Podíl	30 % klient mikropůjčka 3500 €	70 % podpora 8000 €	25 % obec 3821,25 €	75 % stát 9843,75 €

Tabulka 8: Workshop participativní architektury Kojatice. Porovnání projektů se státní dotací zdroj: ČvT Slovensko a MDVRR SR

Participativní výstavba v takto nastaveném projektu je finančně výhodnější než státní program. Proto by bylo vhodné ze strany státu hledat způsoby efektivnějšího vynakládání finančních prostředků právě v oblasti zapojení romských rodin do řešení jejich bydlení.

Vytváření pozitivního vztahu k obytnému prostředí

Argument, že participace posiluje vztah obyvatel k obytnému prostředí, se objevuje poměrně často. Prostor romské osady v Kojaticích je specifické tím, že všechny objekty byly postaveny svépomocí, se zapojením obyvatel, a přesto prostředí není udržováno podle běžných představ. Absence zpevněných ploch, tekoucí vody a vysoká hustota obyvatel, zejména dětí, znesnadňuje péči o obytné prostředí. Sami obyvatelé osady se na vandalismus stěžují a říkají, že nemá smysl nic dělat, protože se všechno zničí.

V rámci projektu byla věnována pozornost způsobu, jakým si rodiny, které prošly participativním procesem přizpůsobují své nové obydlí, a jakým způsobem se o ně starají. Ze zmíněného důvodu vandalismu většina jejich aktivit směřovala do interiéru. Poslední fáze výstavby, namalování stropu a umístění ozdobných lišt (které si vyžádaly) po obvodu, bylo ponecháno na rodiny. Každá k úloze přistoupila trochu jinak; Fero má strop dosud nenamalovaný, Ivan do stropu umístil dokonce bodová svítidla a Vojta namaloval na strop zajímavé vzory. U každé rodiny došlo v nějaké míře k úpravě obytného prostředí. Participativní projekt v Kojaticích tedy podporuje pozitivní vztah obyvatel ke svému prostředí.

Volby klienta v krocích přípravy projektu

krok	architekt	výběr Klienta
1. Příprava území	urbanistická studie nebo územní plán lokality, rozparcelování	výběr stavební parcely z možností, výběr sousedů
2. Umístění na pozemku	orientace ke světovým stranám, definování směru případné expanze domu	výběr z různých půdorysných rozměrů
3. Střecha	příprava možností	výběr ze dvou možností využití střechy: 1. podkroví obytné, 2. neobytná půda
4. Stavební otvory	příprava možností	výběr ze dvou, maximálně třech možností umístění sporáku v domě
5. Kuchyň	příprava možností	výběr ze dvou maximálně tří možností dispozic a umístění koupelny
6. Koupelna	příprava možností	výběr umístění zásuvek
7. Elektroinstalace		

Tabulka 9: Workshop participativní architektury Kojatice. Volby klienta v krocích přípravy.

D) WORKSHOP – BEDŘIŠKA

Výstupy workshopu

Architektonický workshop na Bedřišce

28. 8.
↓
31. 8.

Zůstaneme a spolu proměníme

Těšit se můžete na komentovanou prohlídku Bedřišky a veřejné přednášky

28. 8. 2018	18:00 – 19:00	Eva Lehotská (původní obyvatelka) – komentovaná prohlídka Bedřišky
	19:00 – 20:00	Vojtěch Sigmund (Architekti bez hranic) – Sociální bydlení – participace a stavba svépomocí
29. 8. 2018	09:00 – 10:00	Petr Kupka (politolog) – Hnutí za bydlení a organizace zezdola v politickém kontextu
	10:00 – 11:00	Lenka Kužvartová (Ústav pro dějiny umění FF UK) – Angažovaná architektura
31. 8. 2018	16:00 – 17:30	Veřejná prezentace návrhů revitalizace Bedřišky

Zkoumat budeme různé směry a perspektivy revitalizace osady Bedřiška
historická / konzervativní / progresivní / umělecká /
urbanistická / funkční / sociální / participativní

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
KATEDRA SOCIÁLNÍCH VĚD

City architecte s.r.o.

tur

a architekti
b h bez hranic

NADACE VIA
HYDLE GRANTY

Obrázek 78: Workshop participativní architektury v osadě Bedřiška, plakát. Zdroj: bedriskaprezijs.cz

PARTICIPACE - KOMUNITA SOBĚ

Zůstaneme a spolu proměníme

V přesvědčení, že lidé znají prostor ve kterém žijí nejlépe, jsme se ptali obyvatel Bedřichsky jak vnímají svůj domov; jak by ho chtěli změnit a co by chtěli uchovat. V rámci uspořádaného ProAction Café jsme se s nimi sešli a diskutovali o následujících třech tématech:

- Komunitní život a komunitní centrum.
- Co s domy? Jak zachovat jejich historický ráz?
- Dovednosti a schopnosti obyvatel, aby Bedřichská dále žila a proměnila se.

Následně jsme v mapách zaznamenali místa a cesty, které obyvatelé používají nejčastěji, a které je důležité změnit.

Zjistili jsme, že bedřichská komunita je zdravá a živá. Mezi obyvateli vládne přátelská atmosféra, rádi se schází a společné vztahy a aktivity si přejí dále rozvíjet. Lidé se spolu rádi domlouvají. Společnými silami přeměnili Bedřichsku na uklizenou a zelenou. Společné prostory jako komunitní centrum a křižovatka jsou důležitá, jak pro děti, tak i dospělé. Děti si převážně hrají spolu venku, kde si hrají, staví z palet bunkry a domečky. V komunitním centru děti rády tvoří, kreslí, zpívají, tancují a učí se.

AUTOŘI:
Ing. arch. Vojtěch Sigmund
Ing. arch. Martina Holubová
Bc. Vojtěch Němčík
Mgr. Jenny Ulrich
Mgr. Irena Štulíková, DIS

Architektonický workshop kolonie Bedřichská

Obrázek 79: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřichská, Ostrava. Výsledky workshpu. Skupina pod vedením Vojtěcha Sigmunda

ARCHITEKTURA - GENIUS LOCI OCHRANA HODNOT, REKONSTRUKCE

Zůstaneme a spolu
proměněme

Osada Bedřichov je jednou z významných ostravských lokalit pomomenaných výstavbou spojenou s průmyslovou historií města. Jako obytný soubor slouží dodnes a je zde zachováno množství původních nebo lehkě posunutých dřevěných domků, takže typických pro výstavbu obřadního obydlí se zabudováním kolem pracoviště v blízkosti osady. Mnohé nevyužívané domky jsou zde domy upravené, zapojené a vyměňovány okny, střešními, malbarovými fasádami a podlahami. Dva větší, cihlové objekty situované při vjezdu a při úpatí závěru osady, konají se povětšinou v rámci neopracovaných architektonických hodnotami, aktuální jsou dnes ne příliš upravené a v některých momentech nevhodně přebudované. Tato východní pozice, šli objekty původní i upravené, obydlené i neobydlené a veřejně využíváme, ale nedostatečně – to vše se z pohledu odborného, architektonického i ve spojení s názornou jedinečným geniem loci, který zde i větší částí vyhledá zřejmě obyvatelé i jví jako podněty pro kvalitní výsledek práce – práce s tím, co se dochová, tak, aby to sloužilo a reprezentovalo zřejmě obyvatelé, místníkou část a bylo jedním ze zástupců fungující kolonie domků s historií (a budoucností).

STŘECHA - TITANIZOVANÁ POZINKOVANÁ - BARVA STŘEBNÁ, ČERVENÁ	FASÁDA - DŘEVĚNÁ, OHTKA – DLE OBJEKTU DOMU - STŘECHA – DLE OBJEKTU DOMU - BARVA – DLE OBJEKTU DOMU	OKNA - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	BARVENOST - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	PILOT - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	PŘEZDĚRNÁ - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	OSTĚVENÍ - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	LAVNÍČKA A ROSE - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ
VERANDA - DŘEVĚNÁ, OHTKA – DLE OBJEKTU DOMU - STŘECHA – DLE OBJEKTU DOMU - BARVA – DLE OBJEKTU DOMU	OKNA - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	OKNA - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	OKNA - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	OKNA - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	OKNA - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	OKNA - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ	OKNA - DŘEVĚNÁ, OHTKA - ZACHOVAT PROFILACI A ZPŮSOB OTVÍRÁNÍ - BARVA BILÁ
SCHODKY - ZACHOVAT ROZMĚRY - KOVOVÉ OHTNANÉ ZÁBRADÍ - ZACHOVAT TYPICKOVÝ - BARVA PŮVODNÍ - ZELENÁ, OHTNÁ	ŠAMBRÁNY - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	ŠAMBRÁNY - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	ŠAMBRÁNY - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	ŠAMBRÁNY - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	ŠAMBRÁNY - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	ŠAMBRÁNY - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	ŠAMBRÁNY - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU
SÓFA - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	SÓFA - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	SÓFA - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	SÓFA - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	SÓFA - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	SÓFA - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	SÓFA - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU	SÓFA - DŘEVĚNÁ - TYP. ROZMĚRY – JESKOTNÉ - UMÍSTĚNÍ NA POZEMKU – V ŽADNÉ ČÁSTI DÁL OD BĚNICE - BARVA PŘÍRODNÍ DLE OBJEKTU DOMU
CHODNÍČEK - CEMENT HISTORICKÝ SLÁBŠÍ - BETONOVÁ, MALÝ FOMÁT	KOHLEN - CEMENT HISTORICKÝ SLÁBŠÍ - BETONOVÁ, MALÝ FOMÁT	KOHLEN - CEMENT HISTORICKÝ SLÁBŠÍ - BETONOVÁ, MALÝ FOMÁT	KOHLEN - CEMENT HISTORICKÝ SLÁBŠÍ - BETONOVÁ, MALÝ FOMÁT	KOHLEN - CEMENT HISTORICKÝ SLÁBŠÍ - BETONOVÁ, MALÝ FOMÁT	KOHLEN - CEMENT HISTORICKÝ SLÁBŠÍ - BETONOVÁ, MALÝ FOMÁT	KOHLEN - CEMENT HISTORICKÝ SLÁBŠÍ - BETONOVÁ, MALÝ FOMÁT	KOHLEN - CEMENT HISTORICKÝ SLÁBŠÍ - BETONOVÁ, MALÝ FOMÁT

AUTOŘI:
Ing. Arch. Martina Mlčochová
Bc. Pavla Skaláková
Bc. Kristýna Raszková
Bc. Kryštof Slabý
Mgr. Lukáš Grochal

Architektonický workshop kolonie Bedřichov

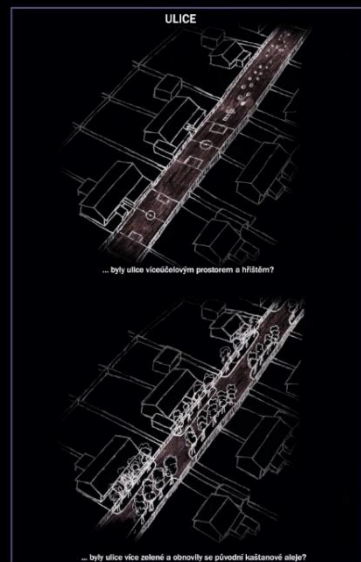
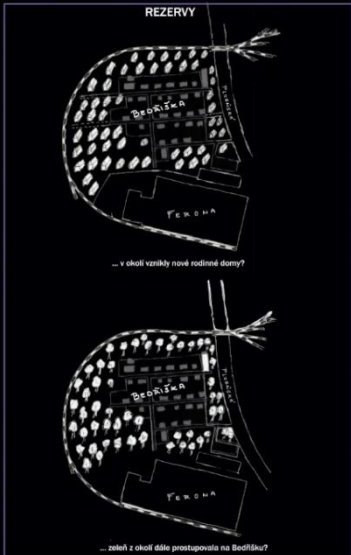
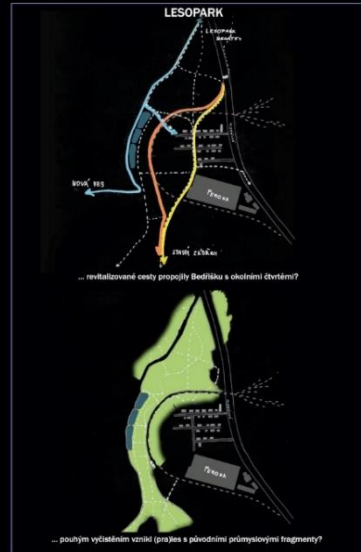
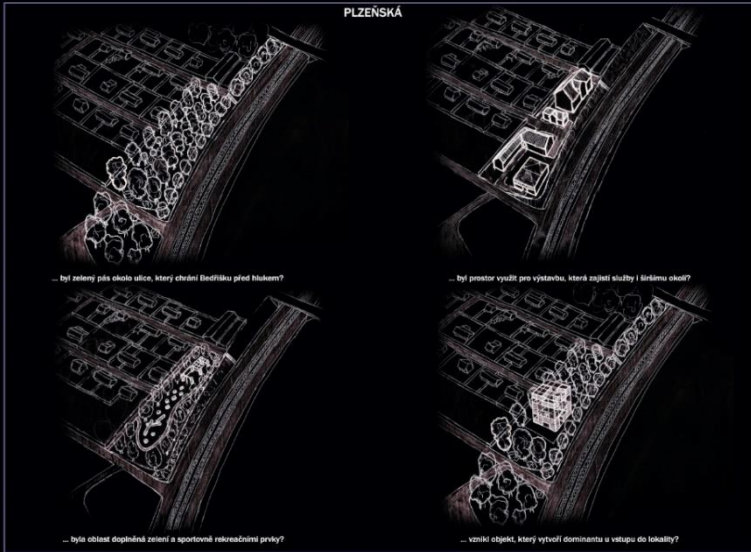
ZOBRAZOVÁNÍ:
architektonický atelier
OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
Dílý nastarvica s.p.s.
FUNKČNÍ PODPŮRBA:
NADACE VIA
architekti
B. B. bez hranic
provoz
OSVĚTLE
OSVĚTLE
MILANO
BEDŘICHOV

Obrázek 80: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřichov, Ostrava. Výsledky workshpu. Skupina pod vedením Martiny Mlčochové.

URBANISTICKÁ PROMĚNA BEDŘIŠKY CO KDYBY

Zůstaneme a spolu
proměněme

Náš tým se věnoval kolonii Bedřiška z širšího pohledu urbanistického rozvoje a pozitivní stagnace.
Tvorba jakéhokoli lidského sídla je dlouhodobým procesem, při kterém se jednotlivé časové vrstvy doplňují a překrývají. Tím město získává svoji pestrost. Zároveň díky tomuto dlouhodobému vývoji jsou města domovem několika po sobě jdoucích generací. Kvůli překročnému vývoji v době průmyslové revoluce nemá Ostrava dostatek historických vrstev ani početnou skupinu rodin, pro jejichž předcházající generace byla domovem. Razantní přepisování architektonických i urbanistických vrstev vede k nastalým sociálním vazbám a absenci vztahu obyvatel k místům, kde žijí.
Cílem naší práce nebylo vytvořit jeden komplexní návrh, ale souhrn myšlének a principů, jak se Bedřiška může dále rozvíjet, aby dostala ke kvalitní a sociální stabilizaci kolonie. Zároveň vytvořit podmínky pro dlouhou mezi obyvateli kolonie, vstoupit města a také obyvateli okolních městských čtvrtí a zjistit, kde se zájmy jednotlivých akterů protínají. Těžištěm práce je hledání možností napojení na okolní městské čtvrti, které jsou dnes nedostatečné a celý kolonie je tak izolována.

AUTOŘI:
Ing. Arch. Pavel Říhák
Bc. Václav Humík
Adéla Balnerová
Jan Kupec
Mgr. Eliška Černá, Ph.D.

**Architektonický workshop
kolonie Bedřiška**

Obrázek 81: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřiška, Ostrava. Výsledky workshpu. Skupina pod vedením Pavel Říhák.

Procházka veřejným prostorem

Jak by mohl fungovat aneb fantazii se meze nekladou

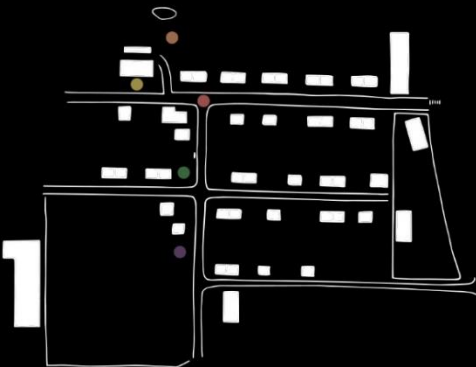
Zůstaneme a spolu proměníme

MAPA VEŘEJNÉHO PROSTORU

- HRAJ!** Tu, vzadu, kousek od lesa, tady se dá krásně hrát. Hráť hry na hřišti. Už tu máme proltačku s pískovištěm. I hřiště by se určitě vešlo. Fandíme z pavlače nad komunitním centrem, teda jen pokud nás na ni pustí ti, kdo tady bydlí.
- PAV SE** Před komunitním centrem je super pláček, je totiž od cesty oddělený stromy, takže trochu schovaný. Je velký tak akorát pro menší pódium. Na něm tancujeme, zpíváme, protože moc rádi slavíme - křtiny, svatby, narozeniny...
- BUDĚ V CENTRU** Na této křižovatce se všichni scházíme, z domu si ven vytáhneme židle, uvaríme si kávu a jsme tu váční pohromadě. Je to pro nás moc důležité místo. Naše návěs. Na jiných návěsích jsou lavičky i odpadkové koše. To by bylo fajn, kdyby byly i tu. K tomu třeba letní kino a ohniště a...
- ODPOČÍVEJ!** Máme tady velkou plochu, je na ní tráva, ale nikde žádný stín. Vysadit pár stromů, pod nimi záhon květin a v malém jezírku mít zlaté rybky. Posadit se na lavičku a odpočívat nebo plést nebo háčkovat nebo jen tak pikat a nebo třeba cvičit jógu. To by šlo.
- BILBNÍ A LĚTĚ** My děti jsme rády venku. Sem na pole si chodíme hrát. Hrajeme na pískanu a hoňku, taky na zloděje a policajty, trénujeme parkour. S námi dětskou fantazii umíme vidět příležitosti ke hře snad úplně ve všem. A když nám sem něco přibude, fantazii si ještě o to víc rozšíříme. Ostatně...té se meze nekladou.

Zveme Vás na procházku po Bedřišce!

Veřejný prostor je důležitý k životu. Fakt je. Tento fakt nás inspiroval k vytvoření plánu, který nás přivádí na ta místa, která nám po analytickém vyhodnocení vyplynula jako nejvíce vhodná k tomu, abychom jim věnovali pozornost a pokusili se je posílit, či vylepšit. Jejich možnou funkci jsme ztvárnili více či méně abstraktní formou přímo v prostoru kolonie.

Je to celé taková hra. Bedřichskou se procházíme dnes, teď, v roce 2018, ale zároveň vidíme, jaká by mohla být možná zítra a možná za chvíli. Ve spolupráci s místními obyvateli jsme vytvořili galerii pod širým nebem. Jejich ochota pomoci a podílet se na této hře s námi ukázala, že se nacházíme v místě, ke kterému místní mají srdečný vztah a touží po tom si svůj domov zvelebovat, hýčkat a není jim lhostejné, jak vypadá a jak se v něm cítí. Logicky.

Ale pojďme se už, prosím, projít. Přenesme se tam, kde fantazie a sny dokážou tvořit realitu. Pokusme se chvíli být jako Petr Pan v Zemi Nezemi, kde stačí uvěřit a můžeme vidět, co bylo očím neviditelné.

Na prostor za komunitním centrem navrhujeme umělecký NĚMÉ pro malé hry

Předprostor komunitního centra by mohl sloužit k umělecké podpoře sdružovací a návěsiv osadivců

Větší dětský prostor náleží střední jako místo ke schůzkám, diskusím, zážitkům. Navrhujeme tento prostor posílit a rozšířit jako místo setkání, odpočívání nebo o takové sounosné osadivců či křtiny

Větší zatravněná plocha v těsné blízkosti centra Bedřichsky by v případě osadivců sloužila k trávení a možnosti umělecké podpoře jako sdružovací a návěsiv osadivců jako místo setkání, odpočívání nebo o takové sounosné osadivců či křtiny

Chodíme si hrát na pole. Tak tomu máme děti říkat. Bedřich se v velkou plochu v těsné blízkosti kolonie, zároveň však dostaneme dříve pro příjímání křtiny osadivců, zároveň i křtiny. Navrhujeme tento prostor využít jako velkou herní plochu - parkour, houpací, dřevěná, možná i křtiny osadivců.

AUTOŘI:
Ing. Arch. Hana Nováčková
BcA. Eliška Kuptcová
Bc. Lenka Volná
Šimon Povolný
doc. PhDr. Alice Gojová, Ph.D.
Sri Kumar Vishwanathan, Mgr.

Architektonický workshop kolonie Bedřichská

- ZPŘÍSPĚVATEL: TUJ architektonický atelier
- OSTRAVSKÁ UNIVERZITA FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
- Dílky usazovací s.p.s.
- FRANČEK & COOPARTELLI NADACE VIA
- PROVOZ
- OSTRAVSKÁ UNIVERZITA FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
- OSTRVAŘSKÉ KOLONIE BEDŘIŠKA

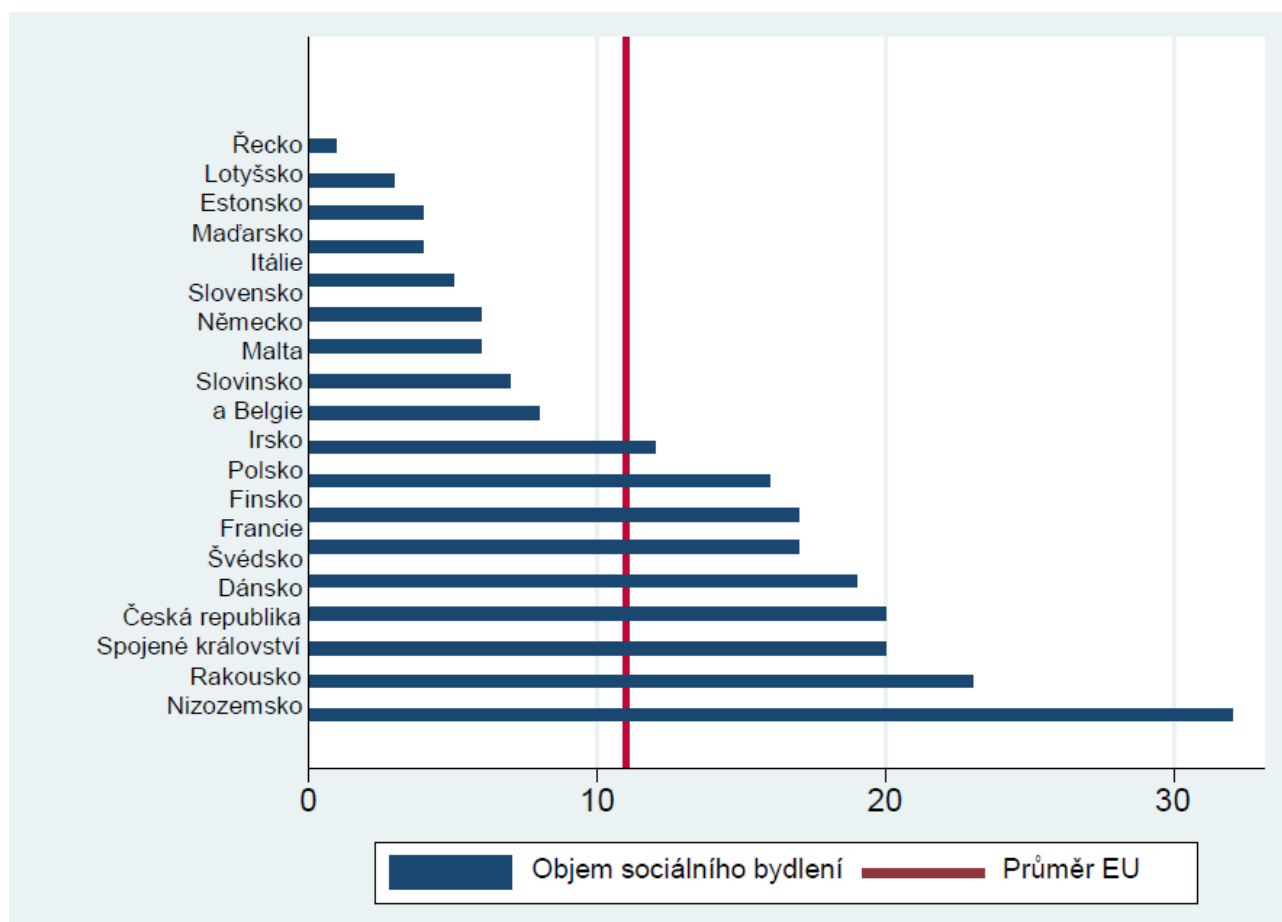
Obrázek 82: Worskhop participativní architektury v osadě Bedřichská, Ostrava. Výsledky workshpu. Skupina pod vedením Hany Nováčkové.

E) SOCIÁLNÍ BYDLENÍ V ZAHRANIČÍ

Hlavními zdroji informací této přílohy je materiál MPSV z listopadu 2017²⁰⁸ a dále prezentace Ivana Příkryla z roku 2015²⁰⁹.

Systém sociálního bydlení určeného pro zranitelné skupiny obyvatel a pro osoby v nouzi v rozličných formách realizuje mnoho evropských států.

Mezi státy existuje velká rozmanitost přístupů k řešení sociálního bydlení. V jednotlivých zemích je různý objem sociálního bydlení, vyskytují se zde velké rozdíly v podílu bytového fondu sociálního bydlení na celkovém bytovém fondu. Tyto rozdíly jsou vidět na následujícím grafu.

Obrázek 83: Podíl sociálního bydlení, 2012. Zdroj: CECODHAS

208 SOCIÁLNÍ BYDLENÍ V ZAHRANIČÍ [online]. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydeni/sb-u-nas-a-v-zahranici>.

209 PŘÍKRYL, Ivan. Sociální bydlení v Evropě inspirace pro ČR. In: *Seminář k sociálnímu bydlení, Senát Parlamentu ČR, Praha, 27. ledna 2015* [online]. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/2850536/>.

E.1. FINSKO

Finský sociální bytový fond pochází převážně ze 70. let, z 15 % jej tvoří sociální bydlení. Provozovateli sociálního bydlení jsou obce, obcemi vlastněné organizace a pověřené neziskové organizace. Klíčovým aktérem politiky sociálního bydlení je ve Finsku Ministerstvo životního prostředí, které má na starosti legislativu, strategické plánování politik bydlení a také koordinuje vládní program ke snížení dlouhodobého bezdomovectví. Kromě toho ministerstvo dohlíží na vládní Centrum financování a rozvoje bydlení (ARA), které realizuje státní politiky bydlení, má na starosti státem dotovaný bytový fond, poskytuje informace o trhu s bydlením, podporuje rozvojové projekty a výzkum a vydává oprávnění pro neziskové a další organizace k provozování či výstavbě sociálního bydlení.

Dalším důležitým aktérem sociálního bydlení ve Finsku jsou obce, které samostatně rozhodují o způsobu využití pozemků a o územním plánování, vybírají, které projekty budou podpořeny a jsou také samy provozovateli sociálního bydlení.

Nájemníci sociálních bytů jsou vybíráni na základě míry bytové nouze. Přednost mají lidé bez domova, lidé v akutní bytové nouzi a lidé s nejnižšími příjmy. Pokud lidé splní vstupní podmínky do systému sociálního bydlení, platí regulované nájemné.

Finská politika bydlení přináší své ovoce – míra bezdomovectví ve Finsku se významně snižuje (nejvíce v Evropě), mezi lety 2008–2016 poklesla o 35 %. Klesá i míra dlouhodobého bezdomovectví, tedy situace, kdy je osoba na ulici déle než jeden rok či opakovaně bez domova během posledních tří let, případně se jedná o osobu bez domova se závažnými sociálními a zdravotními problémy. Bydlení se daří dlouhodobě udržet 82 % klientů.

E.2. FRANCIE

Ve Francii dle zákona ze dne 30. listopadu 1894 vznikají byty s příspěvkem na výstavbu a nájem známé pod zkratkou HLM, kterých je dnes 4,3 mil. bytů a bydlí v nich 10 mil. obyvatel. Stejný systém funguje ve Švýcarsku, Kanadě (Québeck), Alžírsku, Senegalů a dalších zemích.

Habitation à Loyer Modéré HLM – nájemní kontrolované bydlení tvoří 16 % všech bytů ve Francii. Jsou to firmy jak čistě soukromé, tak s účastí veřejné správy, které dodržují pravidla stanovená zákonem o výstavbě a výši nájemného (tzv. "rent- controlled housing").

E.3. NĚMECKO

Téma sociálního bydlení se v německé legislativě objevuje už od 50. let. Základem pro podporu politiky sociálního bydlení se staly dva bytové zákony z roku 1950 a 1956, které zpřístupnily veřejné prostředky na výstavbu nájemních bytů každému, kdo chtěl investovat. Výstavba sociálního bydlení se již tehdy výslovně stala jedním z pilířů západoněmecké bytové politiky.

Druhý bytový zákon výslovně obsahoval ideu zajištění bydlení „pro široké spektrum obyvatel“. V důsledku toho, že tato myšlenka byla součástí široce uplatňovaného systému financování, existovala v Německu ve srovnání s jinými evropskými státy, jako je třeba Francie nebo Velká Británie, nižší úroveň segregace.

V souvislosti s bytovou nouzí je vhodné zmínit také fakt, že na základě německé legislativy je povinností obce postarat se o ubytování sociálně nejslabších; v rámci této legislativy jsou poskytovány také dotace na

příslušné programy. V některých spolkových zemích je tak přespávání na ulici vnímáno jako porušení tohoto zákona a policie je povinna nabídnout lidem bez domova ubytování.

Vynutitelné právo na dočasné ubytování pro osoby bez přístřeší mělo pozitivní dopad na to, že obce začaly dávat přednost prevenci bezdomovectví. Nicméně samo o sobě není považováno za klíčový nástroj k řešení problému bezdomovectví.

V Německu jsou velmi dobře zavedené přístupy vedoucí k bydlení („housing led“). To znamená, že cílem politik i práce s lidmi v bytové nouzi je bydlení (jeho zpřístupnění nebo udržení). Existuje zde silný důraz na prevenci bezdomovectví a brzkou „normalizaci“ životních podmínek lidí bez domova, což přináší dobré výsledky.

Častou příčinou bezdomovectví v Německu jsou finanční problémy (na rozdíl třeba od Nizozemí). V Německu se proto úsilí soustředilo na prevenci bezdomovectví způsobené nedoplatky na nájemném. Dle dostupných dat je tato politika velice efektivní. Zejména ve snižování bezdomovectví rodin je Německo (vedle Finska) velmi úspěšné.

V Německu byla převážná část obecního a dalšího veřejného bydlení ve velkém (cca 600 000 bytových jednotek) prodána mezinárodním (ziskovým) investorům. Malá velikost sociálního nájemního sektoru v Německu a rutinní vylučování osob, které byly v největší bytové nouzi, podnítilo od 80. let zakládání „sociálních nájemních agentur“, které si najímají nemovitosti ze soukromého nájemního sektoru a pronajímají je potřebným domácnostem. Důležité je, že toto bydlení umožňuje užívání normální nájemní smlouvy. Tyto vývojové trendy se však objevují v menší míře a od 90. let 20. století došlo k jejich zpomalení. Vhodné je v tomto kontextu zmínit, že Německo má velký trh se soukromým nájemním bydlením (54 % z celkového bytového fondu), a proto je model sociálních agentur v tomto prostředí tak dobře realizovatelný.

E.4. NIZOZEMSKO

Nizozemsko má jednu z nejdelších tradic poskytování bydlení lidem v bytové nouzi – zákon o bydlení zde platí již od roku 1901, novelizován byl v roce 2015. Agenda sociálního bydlení spadá pod Ministerstvo vnitra. Cílová skupina sociálního bydlení je v Nizozemsku velmi široká – spadá do ní takřka polovina populace. 30 % bytů je zde vedených jako sociální. Tyto byty s regulovaným nájemným jsou poskytovány tzv. bytovými asociacemi, kterých je v zemi kolem tři sta padesáti. Do určité výše příjmu mají občané také nárok na sociální dávku, tzv. příplatek na nájemné.

Nizozemské bytové asociace dostávají levné půjčky, za které ručí speciální státní fond, jinak nejsou státem dotované. Své prostředky nesmějí bytové asociace dle zákona utrácet za nic jiného než za provoz a výstavbu / rekonstrukce svého bytového fondu, nemusejí tak vytvářet zisk.

Způsob poskytování sociálního bydlení v konkrétní obci je vždy založen na dohodě mezi obcí, bytovou asociací a sdružením nájemníků – podmínky se vyjednávají každý rok, možné sporné případy pak řeší přímo ministerstvo.

Samotná obec nevlastní žádné byty, ale určuje, kde se bude stavět a k čemu budou pozemky určeny – jde o rozhodnutí obecní rady. Obec také poskytuje pobídky pro bytové asociace, které tím pádem nemusí soutěžit s komerčními developery.

Bytový fond v Holandsku čítá 6 811 000 bytů. 30 % z nich tvoří byty sociální. Existuje 5 velkých fondů, dva z nich se zabývají levným sociálním pronájmem (Korporace). Sdružují se v Ústředním fondu – Central Fonds voor de Volkshuisvesting (CFV). Ten založil stát v roce 1988.

E.5. RAKOUSKO

V Rakousku existuje řada způsobů poskytování levného bydlení mimo bytů na volném trhu. Poskytují je obce, anebo i neziskové právnické osoby, společnosti. Zákon definuje pravidla neziskového pronajímání. Definuje obecně prospěšné bytové společnosti, kterými může být jakákoliv firma recipující podmínky zákona do statutů. Tento bytový fond v současné době představuje asi 23 % z celkového bytového fondu v zemi. Za posledních 10 let se zvýšil podíl sociálního bytového fondu v zemi o 1 %.

Kořeny ČR a Rakouska jsou společné v legislativě konce 19. století. V Rakousku–Uhersku byl přijat zákon číslo 70 upravující mj. též činnost družstev bytových (společenstvo bytové). Ta podle definice usilovala o „zmenšení výdajů svých členů při zajištění bydlení“.

Systém financování sociálního bydlení v Rakousku kombinuje dlouhodobé veřejné půjčky za příznivých podmínek a granty definované na úrovni spolkových zemí s komerčními úvěry získanými prostřednictvím dluhopisů HCC (Human Capital Contract, tedy investice, kdy nevzniká pevně stanovený dluh, ale závazek vyplácet investorovi podíl ze zisku) a konečně také s vlastním kapitálem developera nebo nájemníka. Systém financování je u sociálního bydlení v Rakousku velmi strukturovaný.

Granty a veřejné půjčky poskytují spolkové země prostřednictvím programů podpory bydlení, v rámci kterých je definován typ bydlení a poskytovatelé, kteří mají přístup k financování, stejně jako limity výše nájmu a hranice příjmu (budoucích) obyvatel.

Z celkového počtu sociálních bytů je 60 % vlastněno obcemi a veřejnými podniky. Obce však v posledním desetiletí od nové výstavby ustupují.

Hlavním aktérem je v současné době sektor s omezeným ziskem, který zahrnuje družstva a podniky. Menší část dotovaného bydlení zajišťují ziskoví poskytovatelé.

E.6. SKANDINÁVIE

HSB – Švédská družstevní asociace bydlení je sdružení organizované na národní, regionální a místní úrovni, a představuje 33 regionálních družstev. Téměř 4 000 družstev vlastní a pronajímá svým 344 000 členů byty s nákladovým nájemným.

NBBL je Norský svaz bytových družstev, sdružující družstva. Největším je OBOS Oslo, které má 150 000 členů. Každý dům má právní subjektivitu a sdružují se v mateřském, správním družstvu.

Družstva sdružená v NBBL mají 900 000 členů a 440 000 bytů s nákladovým nájemným.

E.7. VELKÁ BRITÁNIE

V Británii existuje celé spektrum neziskových organizací, které, v součinnosti s municipalitou, zajišťují bydlení pro občany v problémech. Model existuje 200 let a Housing Associations dnes pronajímají 2,5 milionů bytů. Jsou sdruženy v NHF – National Housing Federation s 1 000 členy, organizacemi. Jde o propracovaný model. Obce analyzují situaci žadatelů, rozhodnou, zda je zařadit do seznamu sociálně potřebných, a ve spolupráci s různými subjekty jim byt „přidělí“. Jde o byty bytových asociací, různých nadací, ale i soukromých

pronajímatelů či vlastního bytového fondu obcí. Ve stavebním řízení má obec právo žádat a ovlivnit výstavbu jakéhokoliv investorova požadavkem, aby určité procento bytů bylo využitelné pro levné bydlení.

Metodickou pomoc obcím i asociacím zajišťuje nadace (THFC), pro kterou pracuje též poradenská skupina zajišťující financování výstavby.

E.8. SKOTSKO

Skotský přístup k poskytování sociálního bydlení se liší od zbytku Velké Británie. Vychází z premisy, že bydlení je právo. Jde o zásadní posun oproti dříve prosazovanému modelu, který byl založen na prioritizaci osob s potenciálním nárokem na sociální bydlení. Žádost o sociální bydlení přijímá a vyhodnocuje obec, která poté kontaktuje vhodného poskytovatele sociálního bydlení. Pokud není vhodný byt k dispozici, je obec povinna poskytnout žadateli přechodné ubytování. Zákon také upravuje standardy bydlení (nejen sociálního), práva a povinnosti nájemníků i poskytovatelů bydlení.

Hlavními aktéry sociálního bydlení ve Skotsku jsou obce, které přijímají a vyhodnocují žádosti a poskytují sociální bydlení, dále soukromí vlastníci a provozovatelé sociálních bytů, kteří se často sdružují do družstev či asociací a v neposlední řadě také tzv. „Scottish Housing Regulator“, což je nezávislý úřad dohlížející na naplňování a dodržování standardů v bydlení.

Poskytování bydlení na základě potřeby, nikoli míry zavinění, se ve Skotsku vyplácí – počet lidí bez domova či ohrožených bezdomovectvím za dobu existence legislativy o sociálním bydlení poklesl o desetinu. Díky důsledné kontrole dodržování standardů bydlení se také snížil počet osob, které se na úřady obrátili kvůli problémům s bydlením – a to asi o 11 %.

F) PŘEHLED DOSAVADNÍCH VÝSLEDKŮ VLASTNÍ PRÁCE DOKTORANDA V OBLASTI TÉMATU DIZERTAČNÍ PRÁCE – SEZNAM PRACÍ A PUBLIKACÍ

PUBLIKACE VZTAHUJÍCÍ SE K TÉMATU DISERTAČNÍ PRÁCE

SIGMUND, Vojtěch a Karolína KRIPNEROVÁ. *Architektura a bezdomovectví. In.: Odborná kniha - Veřejný a bezdomovectví prostor*. Zadavatel MPSV ČR. V přípravě, Datum vydání 06/2019.

Koordinátoři sborníku *Architekti bez hranic*, z. s. (Vojtěch SIGMUND a Karolína KRIPNEROVÁ)

SIGMUND, Vojtěch. *Sociální bydlení realizované svépomocí. In.: Sociální bydlení v České republice: Otázky, výzvy a úskalí (Díl I)*. Zadavatel MPSV ČR. V přípravě, Datum vydání 2019.

Abstrakt Vojtěcha Sigmund vybrán do publikace, zaslán kompletní text.

SIGMUND, Vojtěch. *Sociální bydlení realizované svépomocí. In.: Katalog z mezinárodní vědecko-výzkumné konference studentů doktorského studia Architektura a urbanismus ve středoevropském prostoru*, V Praze: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2014

SIGMUND, Vojtěch. *Sociální bydlení realizované svépomocí. In.: AUR 14 - Architektura a udržitelný rozvoj: Sborník z konference*. V Praze: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2015, s. 206. ISBN 978-80-01-05738-4.

ANALÝZY TYPOLOGICKÝCH A STAVEBNĚ TECHNICKÝCH STANDARDŮ PRO POTŘEBY ZÁKONA O SOCIÁLNÍM BYDLENÍ: Výzkumná zpráva, zajištění pracovních materiálů a výstupů Pracovní skupiny technických standardů při MPSV. 2014. Vojtěch Sigmund – součástí řešitelského týmu, vypracování řešerší. Vedoucí týmu FA ČVUT Michal Kohout [online]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/28221/Analyzy_typologickych_a_stavebne_technickych_standardu.pdf

SIGMUND, Vojtěch. *Cyklus o mladé české architektuře v UKG – Vojtěch Sigmund. In: Archiweb.cz* [online]. 22. 10. 2013 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/lectures/cyklus-o-mlade-ceske-architekture-v-ukg-vojtech-sigmund>

SIGMUND, Vojtěch. *Nejen očima a ušima, ale také rukama: Vojtěch Sigmund píše o studiu ve Francii. Bulletin Alfa. Fakulta architektury ČVUT, 2013(06), s. 10-11.* [online]. Dostupné z: https://old.fa.cvut.cz/attachments/BAhbBlsHOgZmSSIdNTFkMzJiODY1MDE2NTMxNmIzMDQ4MmFhBjogRVRVQ/alfa2013_06.pdf?sha=86ecf486

SIGMUND, Vojtěch. *Nepálené hlína – stavební materiál současnosti, zkušenosti z Latinské Ameriky. Zpravodaj ČSVTS. Český svaz vědeckotechnických společností, 2013(36), 55.* [online]. Dostupné z: <http://zpravodaj.csvts.cz/listuj.php?pdf=./data/2013/z/36.pdf#page/1>

SIGMUND, Vojtěch. *LAB: Očima doktorandů: Vojtěch Sigmund. Bulletin Alfa. Fakulta architektury ČVUT, 2012(04), s. 9.* [online]. Dostupné z: https://old.fa.cvut.cz/attachments/BAhbBlsHOgZmSSIdNGY4ZmQzNDh1MDE2NTMzODNkMDA3MzAwBjogRVRVQ/alfa2012_04.pdf?sha=501b8e36

SIGMUND, Vojtěch. *Sociální bydlení realizované svépomocí, Příspěvek na Workshopu I – studentů doktorského studia, květen 2011, ČVUT, Fakulta architektury.*

SIGMUND, Vojtěch. *Sociální bydlení realizované svépomocí*, Příspěvek na Workshopu II – studentů doktorského studia, květen 2012, ČVUT, Fakulta architektury.

OSTATNÍ PUBLIKACE

PŘIDALOVÁ, Kateřina. *Architekti v sociálních službách: Rozhovor se zakládajícími členy spolku Architekti bez hranic, architektky Karolínou Kripnerovou a Vojtěchem Sigmundem*. Kreativní česko. [online]. Dostupné z: <https://www.kreativnicesko.cz/clanky/architekti-v-socialnich-sluzbach>

Architekti bez hranic, z. s. *Výroční zpráva za rok 2017. Vojtěch Sigmund (spoluzakladatel a člen výboru spolku)* [online]. Dostupné z: <https://issuu.com/architektibezhranic/docs/architekti-bez-hranic-vyrocni-zprav>

Architekti bez hranic, z. s. *Profil na Artzóna České televize. Vojtěch Sigmund (spoluzakladatel a člen výboru spolku)* [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/artzona/profil/architekti-bez-hranic-Wn5mb>

VÝZNAMNÉ PROJEKTY SOUVISEJÍCÍ S TÉMATEM DISERTAČNÍ PRÁCE

Soutěž na nízkoenergetické řadové domy Täby, Stockholm, hlavní architekt EQUATOR Stockholm.

Vojtěch Sigmund, architekt, pobyt 5. měsíců v rámci programu Erasmus pracovní stáž.

Oaks Prague, rezidenční objekt R6, Nebřenice u Prahy. 2018. Projekt pro stavební povolení, Vojtěch Sigmund – Hlavní inženýr projektu.

PŘEDNÁŠKY, PREZENTACE

SIGMUND, Vojtěch. *Sociální bydlení realizované svépomocí, příspěvek na Mezinárodní vědecko-výzkumná konference studentů doktorského studia Architektura a urbanismus ve středoevropském prostoru* 20.12.2014

SIGMUND, Vojtěch. *Nepálená hlína jako stavební materiál budoucnosti*, přednáška 5. 12. 2018 na FS ČVUT, International Center for World Development CTU / Mezinárodní centrum pro rozvojové projekty ČVUT

SIGMUND, Vojtěch. *Sociální bydlení – participace a stavba svépomocí*, přednáška 28.08.2018 na workshopu participativní architektury na Badřišce (Zůstaneme spolu a proměníme)

SIGMUND, Vojtěch. *Sociální bydlení – participace a stavba svépomocí*, přednáška 24. 10. 2013 v Děčíně – Podmoklech v rámci Cyklu u mladé české architektuře (Ukradená galerie Děčín)